

4 1972
(9) ANUL III

M

EMINESCU • GHICA • VINEA • AGÂRBICEANU
VIANU • STOLNICUL CANTACUZINO • DAVILA
IONEL TEODOREANU • PALLADY • UPTON SINCLAIR
PERPESSICIUS • IACOB MUREȘANU • ELUARD
BRĂESCU • BLAGA • CISEK • HOLBAN • COCEA

Lucian BLAGA—acuarelă de Magdalena RĂDULESCU (din colecția academicianului profesor Aurel Avramescu). Detalii în legătură cu data și cu împrejurările realizării portretului, în articolul colecționarului din acest număr.

Coperta și prezentarea grafică VICTOR MAȘEK

Măgurele, 20 Ianuarie 1907

Iubite amice,

M-am și cam miraș când am văzut, că vă avântați la edituri făcute pentru marele public român, care e amator de cărți primite în dar. Mă bucur deci, că tot ați vândut vreo 300 de exemplare și astfel aveți destul temei spre a nădăjdui, că o să vă scoateți odată cheltuielile de tipar, ceea ce eu n-am reușit să obțin prin cărțile editate de mine însumi.[...]

Ion SLAVICI

Un glas de afară: Vine furtună grozavă... Ce negru e cerul... Tot mai cere marea un om...

Sanda (însăimintată, după o clipă): Vladimire... cine a vorbit așa?...

Vladimir (și el însăimintat): Cine?... Un trecător... Acum trebuie să fie departe...

M. SĂULESCU: *La farmul mării*

AȘ VREA SĂ FIU GÎND

Gîndirea-mi ușoară
Nu zburcă
Decît l-al tău sin
Ș-acolo-nșelată
Se-mbată
De-un farmet divin.

Ah! ea-i fericită,
Lipită
De sinu-ți plăpînd;
Iar inima-mi plînge,
Se stringe...
Aș vrea să fiu gînd.

A[lexandru] V[labușă] (Iluziunea)

Tîrgoviște, 6 februar 1880.

859.09
M30

MANUSCRIPTUM

4/1972 • (9) ANUL III

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE

M MUZEUL LITERATURII ROMÂNE M

DIRECTOR FONDATOR:
D. PANAITESCU-PERPESSICIUS

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

DIRECTOR

AL. OPREA

REDACȚIA

CONSTANDINA BREZU, DIANA CRISTEV,
NICOLAE FLORESCU, CORIN GROSU,
ROMULUS VULPESCU

SECRETARIAT

COLEA PIROTICI

166815

24

Documentele comunicate, însoțite,
fără excepție,

de original sau de fotocopie, se primesc pe adresa redacției,
str. Fundației nr. 4, sector I, București,
telefoanele 12.21.95—14.00.87

All rights reserved
Toate drepturile rezervate

Tiparul — Întreprinderea Poligrafică „13 DECEMBRIE 1918”
Clîșeele zincografice — Combinatul Poligrafic „CASA ȘINTEIT”

SUMAR

Eminesciana

Mihai EMINESCU

- 6—8 Revelația unui manuscris eminescian (*Marin BUCUR*)
10—16 Ondolațiunea ritmică (Vieața ritmică). 1. Ritmul în proză; 2. Ritmul
 poeziei.

Scriitorul — conștiința epocii

N. D. COCEA

- 17—27 împotriva monarhiei (documentar de *Nicolae FLORESCU*,
 în colaborare cu *Virgil TATOMIR*)

Revelația documentului

Ion GHICA

- 28—30 Prima scrisoare literară a lui Ion Ghica (*Nicolae LIU*)
31—37 «Dacă-ți mai aduci aminte de limba lui Omer...»

75 ani de la naștere

Tudor VIANU

— *citindu-l pe Eminescu* :

- 38—44 Glossa lui EMINESCU (cu un preambul de *Ovidiu PAPADIMA*)
45—47 Eminescu — o altă imagine a lumii (conferință radiofonică)
— *celebrînd cartea*
48—53 «...un izvor mai bogat al științei și artei...» (postfață la conferințele
 radiofonice — *Iulius ȚUNDREA*)

*

Ion VINEA

- 54, 55, 72, 101 «Niciodată nu te desmiți...». Maxime (comentate de *Constandina*
169, 176, 185 *BREZU*)

Poezie, proză, teatru

Ionel TEODOREANU

- 56—63 Autoportret; Poarta albastră; Tristete (poeme prezentate de *Diana*
 CRISTEV)

PERPESSICIUS

- 64—71 *Fatma sau Focul de paze* — roman neterminat (cu o notă de *Constandina*
 BREZU)

SUMAR

Gh. BRĂESCU

O satiră de moravuri (*Manuela TĂNĂSCU*)
Poker-surprise — satiră în 3 acte

73
74—91

Destăinuiri

Demostene BOTEZ povestește, Șerban CIOCULESCU glosează
« „Viața românească” era nu o redacție... ci un salon literar... »

92—101

Correspondențe

Lucian BLAGA — Oscar Walter CISEK (II) (note de Al. OPREA)

102—111

Dosar

Iacob MUREȘANU

interogat de poliția habsburgică (comentariu de Cornelia BODEA)

112—123

File de album

Șerban CIOCULESCU

Tineretea unui septuagenar (*Al. OPREA*)
Evohè! — Sărbătoritul își comentează filele de album.

124—129
hors textes

Per aspera ad astra

Anton HOLBAN

sau prelungirea existenței în operă (*Nicolae FLORESCU*)

130—138

Jurnal de scriitor

Al. DAVILA

Jurnal intim (la Pitești în închisoare) (IV) — traducere și *post-scriptum*
de Dumitru D. PANAITESCU

140—155

Scriitori români în arhive străine

Constantin CANTACUZINO-STOLNICUL

Un document de cancelarie în arhive budapestane (prezentat de Lucian BOIA)

156—157

SUMAR

Scriitori străini în arhive românești

Upton SINCLAIR

158—169 Scrisori către Eugen Relgis (adnotate de *Mircea HANDOCA*)

Violon d'Ingres

Theodor PALLADY

170—173 Versuri (prezentate de *I. L. GEORGESCU*)

Cronica edițiilor

Dan SIMONESCU

174—176 Antim Ivireanul, *Opere* (ediția G. Strempele)

Curier

Sașa PANĂ

177—178 O scrisoare de la Paul ELUARD

C. BOROIANU

178—181 I. AGÂRBICEANU: La adormirea lui Lucian BLAGA

Horia OPRESCU

182 Vechi prieteni: VLAHUȚĂ, CARAGIALE, COȘBUC...

183 ȘT. O. IOSIF: «... n-am să scap teafăr din anul acesta 1913!»

*

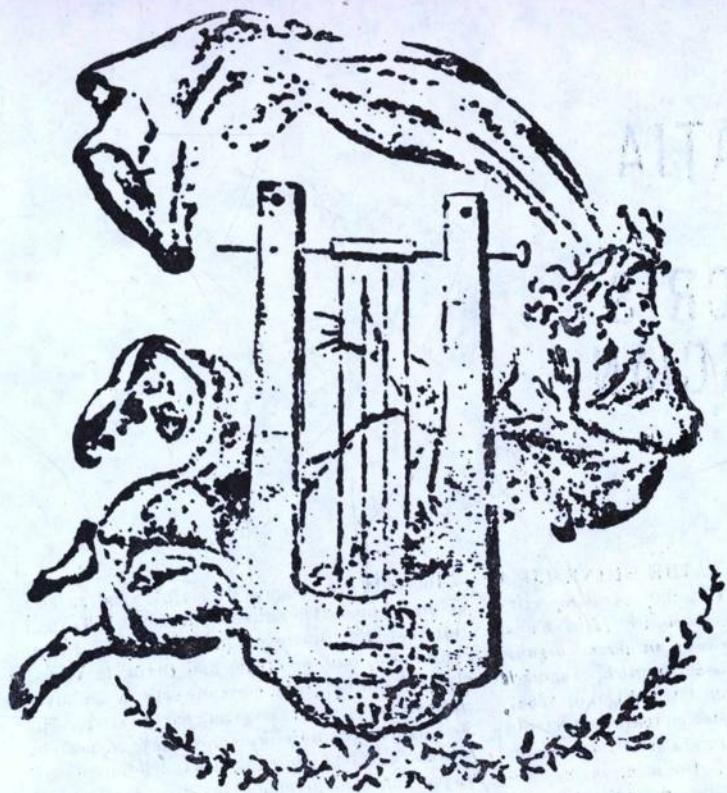
Academician Aurel AVRAMESCU:

184 «...acest portret redă ceva din firea lui Blaga...»

186—193 *Fișier bibliografic • Iconografie • Creșterea colecțiilor*

Dragoș VRÂNCEANU a citit pentru dumneavoastră

194—199 Sumar comentat (engleză, franceză, germană, rusă).

A. H. Emmes

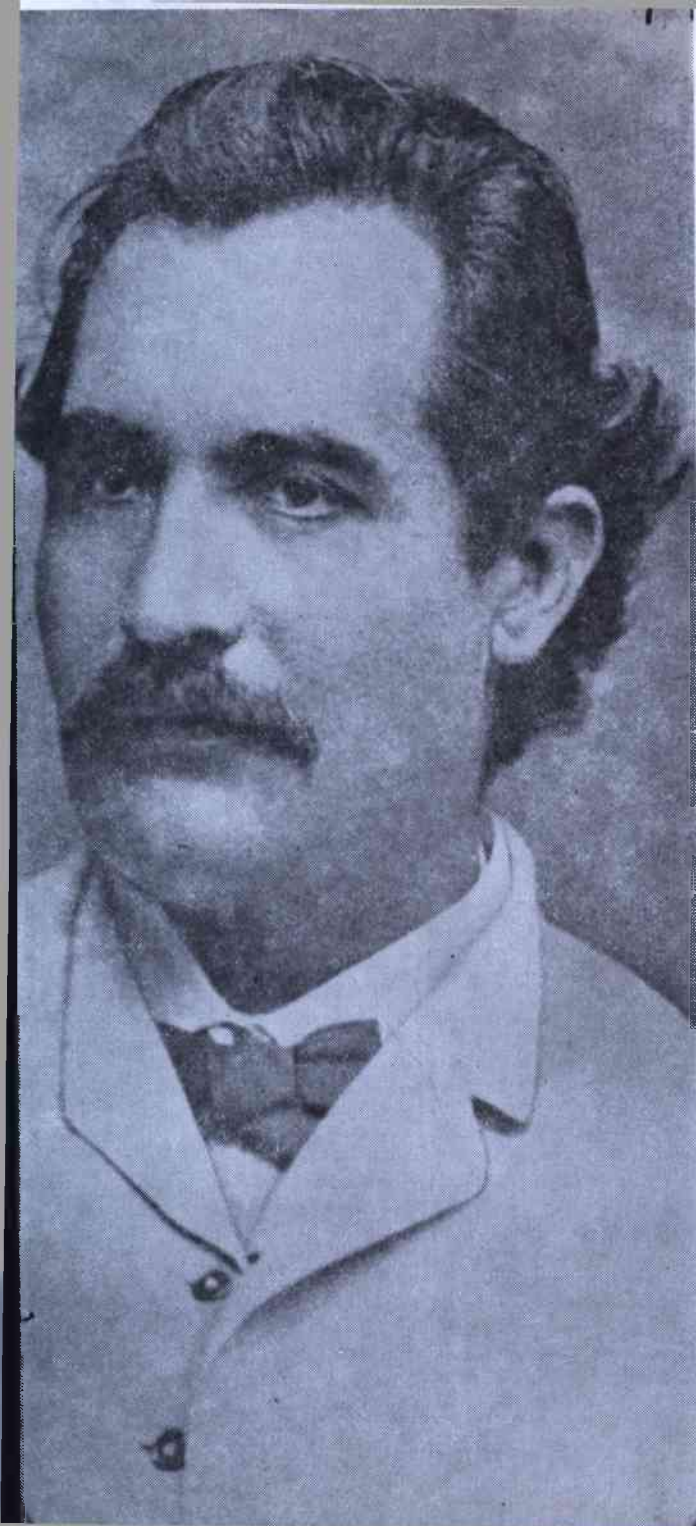
REVELAȚIA UNUI MANUSCRIS EMINESCIAN

TRADUCEREA DE CĂTRE EMINESCU A tratatului lui Theodor Röscher, *Artă reprezentativă (reprezentării) dramatice (Die Kunst der dramatischen Darstellung in ihrem organischen Zusammenhänge wissenschaftlich, entwickelt von... Leipzig, Verlag von Otto Wigand, 1864)*, evidențiată de D. Caracostea cu toată competența în *Artă cuvîntului la Eminescu* și de Perpessicius în ale sale *Mențiuni* și... *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, pentru implicațiile sale de ordin intelectual și pentru deschiderile de noi perspective asupra formării personalității poetului și a capacității sale teoretice, rămîne, cu toată tristețea confesiunii, o operă ignorată, cunoscută de o mină de oameni care au putut merge în decursul vremii direct la manuscrisele de la Academie.

Doă manuscrise eminesciene așteaptă să fie încredințate tiparului: două traduceri și totuși două opere în egală măsură și ale lui Eminescu; traducerea sa din Kant și traducerea acestei lucrări clasice a lui Theodor Röscher.

Mi-amintesc că acela de la care am aflat înția dată de soarta acestui manuscris a fost Perpessicius, în timpul cînd își găsisе adăpost vremelnice în preajma lui G. Călinescu la „Institutul de Istorie literară și Folclor“. La un moment dat, mărturisirea chiar că această traducere merită onoarea de a fi publicată într-un volum din seria *Operele complete* ale lui Eminescu, și poate că în această exagerare se ascundea un grăunte de adevăr. Perpessicius, care avea o panoramă completă a scrisului eminescian, putuse aprecia importanța unei asemenea lucrări pentru biografia spirituală a poetului.

Începută din obligații de slujbă, cînd se afla pe postul modest de suflor și de copist la Teatrul Național din București (în septembrie 1868), continuată, cum se crede, mai tîrziu, la Viena, cînd stăpînirea limbii germane este la un nivel calitativ superior față de prima parte a traducerii, *Artă reprezentativă dramatică*, deși rămasă în manuscris, a fost pentru poet o îndeletnicire care l-a pasionat și l-a preocupat insistent. Manuscrisul traducerii lucrării *Artă reprezentativă dramatică* este un document de o rară valoare filologică și intelectuală, fiind o sursă de cultură universală și germană pentru poet, dar și un mijloc de a medita prin intermediul acestui reputat volum de teatrologie, la condiția materială și ideală a reprezentării teatrale, deci a artei dramatice, teorie a teatrului, curs de mimică, regie, spectacol, istorie a teatrului etc. Eminescu își însușește într-un mod organizat concepția despre teatru de la greci pînă la romanticii germani și la cei francezi, cartea lui Röscher fiind o poartă deschisă spre măreția teatrului grecesc antic, a teatrului lui Shakespeare și a teatrului clasic francez. Pentru epoca debutului la „*Convorbiri literare*“ și a conferințelor populare ale membrilor „*Junimii*“, traducerea *Artei reprezentativă dramatice* are o semnificație de cultură. Cum a dovedit și Constatin Noica pentru traducerea din Kant, limba românească, neieșită din «momentul» de expresie Alecsandri, este înălțată de Eminescu, cu un geniu al întrevederii liniilor de forță ale dezvoltării ei ulterioare, la un potențial de maturitate a expresiei, în măsură să comunice, ca limbile marilor culturi, opere filozofice universale într-o specificitate anume. E un adevărat salt al limbii noastre de la limbajul literar la unul in-

telectual, spre un stil strâns al ideilor și al tuturor demonstrațiilor teoretice și abstracte. Există aici un simț al modernității limbii cum nu a mai avut atunci în domeniul filozofiei și al logicii decît Titu Maiorescu, dar pe care Eminescu îl depășește prin rezultatele la care ajunge în efortul său de abstractizare a limbajului. Cele două traduceri efectuate de Eminescu constituie una din aventurile cele mai de conținut ale limbii românești care prefigurează limbajul modern filozofic din perioada interbelică. Poetul avea la îndemînă un bogat material lexical, căruia îi lipsea însă uzanța limbajului de dezbateri filozofică, propozițiunea de concepte. El trebuie să traducă, să caute cuvinte și să nu găsească, să le formeze, să le imperecheze, să cuteze a lăsa în sunurile limbii sale părintești, corespondențe ale unor opere de o aleasă expresie teoretică. Ca și în poezie, Eminescu este un creator de limbaj, de data aceasta de un limbaj ideativ în măsură să satisfacă cerința textului filozofic kantian sau a celui teoretic specializat într-un domeniu care la noi abia se înfiripase ca instituție. Sînt, cum este și normal la o atare vîrstă a dezvoltării limbii noastre, formulări derivate dintr-o traducere mecanică, uneori nerevizuită și neșlefuită cum era în deprinderea meșteșugului său să procedeze, momente de zăbovire, renunțare, pauze lăsate în suspensie pentru momente mai fericite de inspirație lexicală, așa cum este de așteptat să apară într-un manuscris de traducere neterminată pentru tipar. În rest, însă, să urmărim examenul tinărului Eminescu între textul original cu o limbă șlefuită printr-o cultură intelectuală pluriseculară, cu logica ei latină, cu o terminologie intraductibilă nici în

imbi cu tradiție de cultură, precum limba franceză, și o limbă care abia scăpase de sub chingile alfabetului chirilic și de tranzițiune. Și totuși, poetul creează un limbaj intelectual, al abstracțiunii, rulant al unei terminologii filozofice și teoretice, în general, formulind pagini de o expresie ideativă uimitoare. E un curaj în această tentativă de a nu arunca în lături cuvintele vechi, arhaice, regionalisme, de a prelua neologisme, franțuzisme, de a combina formele între ele, de a le cîntări fără grabă, de a le alungi sau contrage pentru o mai propice unitate muzicală a propozițiunii. Apar expresii șocante, franțuzisme monedene, dar și cuvinte foarte folosite, familiare chiar. Persistă forme pumniste, grafii convenționale paralele cu formulări de o claritate și o modernitate a expresiei ce deconcertează prin frumusețea și eleganța frazei intelectuale. În virtutea unei tradiții sau din pur divertisment, traduce rareori cu grafia latinizantă (*de starea aceasta neci însuși quei mai buni; plastica tranșilă; anima etc.*) Anume cuvinte germane sînt traduse de zeci de ori și de fiecare dată le trece originalul între paranteze sau îl adaugă deasupra cuvîntului românesc, nemulțumit de corespondentul aflat. Nici chiar pentru *Weltanschauung* nu are o echivalență satisfăcătoare după ce i-a găsit corespondențe precum: *lumea sa cosmică*, și nu o dată îl va lăsa netradus. Dar poetul întemeiază forme românești neîntîlnite pînă atunci, cu o putere a expresiei nealterată pînă astăzi — și această muncă a sa de pionerat, de confruntare între arhaic și modern, între invenție și moștenire, dă manuscrisului un preț inestimabil de interes. (Exemplu: *În deplină congruență cu această demandă* — pentru ultimul cuvînt, a avut în vedere și cuvintele *pretențiune* și *cerință*, pe care le abandonează, căutînd unul cu o sonoritate mai sobră și abstractă — a *poporului grec...*)

Expresii de o plasticitate frustră a noțiunilor abstracte: *commembrare*, *supratrăiește*, *amăsurare*, *movibilitatea devenirii*, forme încă în fașă: *sensibiliză*, *degență*, *profetă*, apelul la forme neologice: *routinierul*, *ensemble*, *accomplissement*, *vis-à-vis*, *en vogue*, *fără manc* (*defect*), *sulevează*, cuvinte create de Eminescu în spiritul cuvintelor germane: *arizanie* (*Kunstlerthum*), *idealitate*, *naturalitate*, *nenatură*, *verisimilitate*. *Naturwahrheit* este tradus cu *adevăr natural*, *veritate naturală* ceva mai departe se adaugă între paranteze cuvîntul italian *naturalezza*, altă dată îi spune *naturalitate*, punînd în paranteză prima traducere. Apar forme proprii unui limbaj filozofic sigur pe proprietăți: *simțul simbolic*, *materia sensibilă*, *mediu al ideei*, *natura lucrurilor*, *condițiune abso-*

lută, *simțul ideal*, *afectele sufletului*, *iluziune sensibilă*, *idealitatea formei*, *specie abstractă*, *personalitate concretă*, *conștiința de sine*, *realitate sensibilă*, *concepțiunea poetică*, *mecanismul abilității scenice*, *iluziune conștientă*, *tipul ideal*. Originalul trece într-o formă de limbă care nu-i degradează conținutul. Traducerea, la rîndul ei, ia o forță de expresie proaspătă. O enciclopedie de termeni noi, de definiții pentru un cîmp de activitate intelectuală abia inițiată la noi, va fi reconvertită din germană în românește. Anume cuvinte sînt traduse în cuvinte moldovenești sau cuvinte de o gingășie poetică care temperează duritatea termenilor consacrați, frazele greoaie, încărcate de arborescențe. *Artă reprezentativă dramatică* nu e un document complementar la biografia poetului, ci o operă, și ignorarea ei este o ciudățenie a istoriei literare, dacă nu mai mult și mai grav.

Mi-a fost greu să mă hotărîsc care anume fragment să fie reprodus integral în „*Manuscripturi*“. Textul manuscris prezintă o valoare egală de la un capăt la altul, atît prin tematica dezvoltată de Rôtscher, cît și prin formele și formulele propuse de Eminescu pentru traducerea în românește a originalului, a marginaliilor sale în afara textului, provocate de varii situații. Fragmentul de față: *Ondolațiunea ritmică* (*Vieța ritmică*). *Rîmul în proză*; *Rîmul poeziei* mi-a apărut mai propriu pentru inițierea în tainele acestui tezaur din care poetul s-a alimentat în vremea tinereții sale. Pornit de la o lecție de dicțiune pentru viitorii actori, Rôtscher — și cu el Eminescu — face o foarte modernă demonstrație asupra mișcării interioare și exterioare a scrierii iterare, bazată pe ritm, pe o geometrie perfectă a ansamblurilor și asamblărilor de sunete. O adevărată «știință a literaturii» la vremea aceea, formală, o artă poetică actoricească. Eminescu, care va stăpîni la limita maximă cunoașterea tehnicilor poetice, dă textului german o expresie românească, matură, cu o mare siguranță pe noțiunile de specialitate. E ocazia de a-l simți pe poet învîșînd, dar și exprimînd pentru ai săi, secretele unui arsenal de cultură modernă. Mai tîrziu, Macedonski a cultivat în „*Literatorul*“, studiile de poetică și de teorie literară, făcînd caz de efortul cercului său de admiratori de a vorbi publicului nostru despre mecanismele «instrumentaliste» ale artei. Numai și citînd aceste pagini, apoi întregul op al lui Rôtscher, tradus de poet, la care vom reveni nu o dată în viitor, ne convingem cît putuse realiza în taină Eminescu, pregătînd, alături de Maioreșcu, limbajul teoretic literar, conceptualistic pentru cultura națională a secolului al XX-lea.

Marin BUCUR

Hz z(e)a

310

^{representa}
(representațiune) dramatică

Devotată științelor
chimice ^{fizice} și organice
de

Profesorului Dr. Enescu Theodor Rădulescu

După Edițiunea a doua.

(Scrisă de prima dată).

ART(E)A (REPRESINȚĂȚIUNEI) REPRESENTĂREI DRAMATICE DESVOLTATĂ SCIINȚIFIC ȘI ÎN (COHESIUNEA) LEGĂȚURA EI ORGANICĂ

de Professorul Dr. Enric Theodor R  tscher

După EdiȚiunea a doua (SciinȚa artei dramatice)

[Biblioteca Academiei Române, Manuscrisul 2254, pp. 310—446]

OndolaȚiunea ritmică (Vieța ritmică)¹

1. *Ritmul în proză* Accentul logic   i d   auditorului înȚelegerea vorbirei. El   i are temelul său pe aceleași legi, pe cari se bazează   i structura construcȚiunii după raporturile ei logice, pe care accentul nu face dec  t a le oglindi prin ton. — Accentul simbolic intrupează în noi prin ton intuiȚiunea, pe care vorbele, aceste semne a noȚiunilor, o trezesc în noi.

Însă amindouă elementele acestea nu reproduc vorbirea în sufletul nostru ca un *  ntreg artistic*. Accentul logic nu îndestulează dec  t cugetarea noastră abstractă. Accentul simbolic reproduce în noi prin ton diferitele intuiȚiuni; el treze  te intuiȚiunea noastră poetică; însă de sine el nu produce o unitate spirituală. Amindou   momentele acestea ni dau avizarea unei unit   i (monade) mai naltă a lor. O unitate care face să ne nască înainte-ne un întreg organic în formă. Prin aceasta noi căpătăm o impresiune artistică   i prin ton suntem transpuși într-o mi  care amăsurată coprinsului vorbire[  ].

Această mi  care o   mpline  te *ondolaȚiunea ritmică*. Asta ni se prezintă de-o camdată în două forme: *Ritmul prozei   i acela al poeziei*.

Accentul logic predă minȚii noastre construcȚiunea în conexiunile ei interne; — *ritmul prozei* ni descopere perioada ca pe o unitate <pe un întreg> rotunzită   i vie pentru simȚul intern. Perioada e un întreg organic, în care membrele au între ele un raport intern corect, care raport se impune simȚ  mintului artistic. Perioada după natura <ei>, ar trebui să fie a  a dar mai mult dec  t un simplu conglomerat de construcȚiuni, care nu au să facă altceva dec  t să ia în consideraȚiune pretenȚiunile minȚii logice abstracte   i să le îndestuleze. Această unitate produsă numai pentru minte, perioada o predă iar  si <minȚii   i> fantasiei   i sufletului prin arta cu care ea coordonează   i   mp  rte  te membrele ei logice. DeclamaȚiunea perioadei presupune cunoașterea fiinȚei ei, prin   rmare declamind trebuie să fie pe deplin iniȚiat cu preceptele periodologiei², el trebuie să aibă deplină cuno  tiinȚ   de legile structurii <construcȚiunii> sale.

Un sistematic   i amplu institut pentru artisti dramaticei va trebui să consacra aceste ramuri o deosebită îngrijire (solicitudine).

Nouă ni-i de ajuns, <ne-ajunge> că am însemnat locul acestui studiu preliminar.

Această via   internă a perioadei, at  t în antitezele ei generale a propoziȚiunii anterioare   i posterioare c  t   i în diferitele sale cezure singulare — toate astea artistul are de-a le reproduce,   i de-a le face pricepute urechei prin fluxul   i refluxul undul  rilor <undoierii> tonului, puse în consonan   cu membrele perioadei. Accentul logic, — care n-are altă d  torie dec  t de-a reda complet sensul celor vorbite — e subordonat

¹ Acest capitol se află în manuscrisul citat mai sus, la pp. 400—405.

² *der Periodologie* (  n original).

Unadorned citrin (Vesta citrin)

1. Ritornel în proză

Accountele logice și de analiză intelectuală vorbesc
Despre un tunc și un acum pe care le-am logi, pe care
le lămurim și structura construcțiilor după rapoarte.
Tunc și acum, pe care accountele nu fac decât să
a le oglindă prin formă - Accountele simbolice
interpenetră în viața intelectuală, pe care vorbesc,
când vorbesc și înfățișează, o trage în viața
Acum contineau deosebitul acelor neogotice
vorbesc și reflectat vorbesc ca un întreg
acțiune. Accountele logice nu îndreptățesc
de cel sugerează viața abstractă. Accountele
simbolice reproduc, și vor prin linii diferite
intelectuale; ele tragea înțelegerea noastră po-
tentială; mai de sus și un produs o unitate
spirituală. Amândouă momentele acestea ni
dau așezarea și unitate (morală) mai mult
a lor. O unitate, care face și se naște
nașterea - un întreg organizat în formă.
Prin aceasta ni căpătăm o impresivă
născută și prin linii diferite transpuse
într-o mișcare amănunțită exprimându-și vorbesc
Acum mișcarea o exprimăm ondulându-ne
ritmice. Așa ni se prezintă ^{într-o formă} ^{ritmice} ^{ale} ^{formă}
ritmice. Așa ni se prezintă ^{într-o formă} ^{ritmice} ^{ale} ^{formă}
ritmice și așa al paralel

[illegible]

declamațiunei ritmice a perioadei. Declamațiunea ritmică își zidește pe această temelie indispensabilă, un alt edificiu, care nu e accesibil decît numai simțului artistic.

Despărțirea marilor membre generale ale perioadei — împărțirea pauzelor <într-o> în construcțiuni <construcțiune> după valoarea și însemnătatea acestora — (conducerea)³, vocii și o corectă împărțire a respirațiunii spre a ilumina în parte tocmai cugetările cele mai eclatante și întorsăturile cele mai surprinzătoare — în fine dominarea acestor momente prin care intră în intuițiune o viață unitară, cu toată varietatea — toate aceste la un loc constituiesc cerințe pe care o artistică declamațiune a perioadei pretinde a le vedea împlinite.

Prin unduilațiunea ritmică, cu care ajung perioadele de lovesc auzul nostru, intră elementul muzical în declamațiunea prozei. Un artist care « ntr-o » în cugetare, < care > ce peste tot domnește în proză poate să aducă încă și euforia la dreptul ei, care < imblinzind > imblinzeste asprimele întâmplătoare din colisiunile vorbirii și dimpotrivă derandă < elementul > muzicalul din structura diferitelor elemente, acela transmite prin arta auditorului o gingașă adiere de simțămint, căci el lasă ca prin viața gândirii să transpară încă și ceva sufluteșc, care de sine deja îndestulează simțul estetic.

Ondolațiunea de ton însă cu care e a se declama proza, atiră de la construcțiunea perioadei.

Espresiunea ritmică va fi cu atât mai grea cu cât se va dezvolta și perioada mai lungă și mai într-un suflet, și cu cât va fi totodată mai plastică întreaga formațiune a expresiunii. Căci cu mulțimea membrelor și a mai micelor lor cezuri crește și cerința atât unei mășuri corecte a ondolațiunilor tonului în împărțirea lor, cât și a unei puteri constante, cu care să poți face ca cu toate subordonatele ondolațiuni de ton, prin cari se mișcă membrele incidente, totuși să iasă pe de-asupra ondolațiunile principale,—și, la căderea perioadei s-o lași în fine să se încheie ca o unitate pentru auz.

³ *das Haushalten* (in original).

Dacă proza prezintă încă și o hotărâtă evidență plastică (ca cea a lui Göthe d. es. atunci pe lingă o deplină frumusețe a declamării se mai adaugă și pretențiunea de-a lăsa să pătrundă prin accentele simbolice importanța expresiunii).

Cultivarea unei nobile declamațiuni de proză trebuie să fie un studiu esențial al viitorului actor. Cine esersă arta vorbirii pe culmea poeziei, de la acela se poate < pătrunde și > pretinde măiestrie și-n declamarea compozițiunilor prozaice. Accentul logic e numai prima și indispensabilă condițiune pentru asta. Progresind — cineva să ia spre declamare perioade clasice, suindu-se de la cea bimebră la cele multimebre. Mai întâi simțul estetic să-și aducă la conștiință raporturile frumoase din comembrațiunea perioadei, și apoi să le reproducă cineva în ritm, în deplina lor varietate. Și aici e < simțul > organul artistic busola proprie a lucrării, care nu se lasă înlocuit prin rațiunea abstractă. Ba încă, simțul pentru frumusețile periodologiei, sunt în genere o sămănătură atât de rară, că o declamațiune care ar prezenta misterioasa lege ce se deschide auditorului într-o asemenea compozițiune — aparține celor mai mari rarități. Completa împlinire a legilor accentului logic nu ni dă decît o corectă declamațiune prozaică. *Frumusețea* declamațiunii prozaice însă se-ncepe abia cu acel profund simț, pentru arte, care prin ondolațiunea ritmică-i comunică întregului corp al construcțiunei un spirit ideal, ce plutește de-asupra înțele[ge]rei simple și care nu se descopere decît iar numai simțului artistic și pentru care e anume calculată.*

2. Ritmul poeziei

În linia [a] doua ni se apare < prezintă > ritmul în poezie, unde ni se prezintă sub forma unui metru anumit. Declamațiunea perioadei presupune ca stadiu preliminar < cunoștiință > cunoașterea ființei periodologiei și a compozițiunei ei — și tot astfel ritmul poetic reprezentat prin metre anumite cunoașterea diferitelor ritme și a caracterelor lor. Actorul va trebui de-o camdată să se familiarizeze cu exteriorul lor, în urmă însă va trebui să caute a-nțelege și natura diferită a ritmelor. O instrucțiune sistematică își va face dintr-asta unul din obiectele sale cele mai esențiale. Nimeni n-a avut o conștiință mai perfectă asupra efectului etic al ritmelor decît Grecii. Cine pricepe opiniunile lor asupra caracterului diferitor ritme, acela a priceput într-adevăr și natura lor cu deplinătate.⁴ Deși e de dorit pentru actor o mai esactă cunoștiință a ritmelor mai rare, totuși ar fi suficient pentru el cunoștiința cu deosebire a ritmelor iambice și trocheice, iar dintre cele trisilabe a celor anapestice, dactilice și oare-cumva a celor cretice. Deși drama noastră se mărginește în cele trocheice și iambice, totuși < actorul, trebuie să se ocupe > trebuie ca, pentru cultivarea declamațiunei ritmice, actorul să se ocupe fundamental cu recitarea anapestilor și cu deosebire a hexametrelui, căci nimica nu e mai folositor pentru declamațiune de versuri decît tocmai tratarea artistică a acestor din urmă. Va rămîne totdeauna un defect mare, cînd arta aceluia, care de-a reprezenta propriu declamațiunea ritmică, nu se va mărgini decît < în > numai în desteritatea cea săracă a unor simple iambe și trohee și se va purta ca un biet școlar la declamațiunea ritmelor anapestice sau dactilice sau anume la exmetru [sic].

Nimica însă nu e mai apt de-a dezvolta în toate părțile simțul fin pentru dezvoltarea versului decît esercițiile în citirea exmetrelor. Acest vers, care s-a născut ca < dintr-o > printr-o internă necesitate naturală ca ((drept)) forma cea mai amăsurată pentru epopeea greacă și care a crescut < oare > cum am zice organic cu aceasta din urmă — acest vers exprimă < caracterul epic > într-un mod admirabil caracterul liniștii descrieri a progresului*. În acest vers se unesc ca și-n epopee liniștea contemplativă și retardamentul cu progresul și cu mișcarea. Nici pasionat și rumpător cu sine ca ritmul trocheic,

* Notă, însă nu este tradusă de Eminescu.

⁴ Începînd cu această frază, D. Caracostea a reprodus, într-o lecțiune liberă, un lung pasaj demonstrativ (op. cit., pp. 29—31).

* Eminescu nu traduce nota din original.

nici îmbulzitor la acțiune, ca cel iambic, ci el se ține de mijlocul cel frumos dintre amândouă antitezele și unește totodată în sine cea mai mare varietate, astfel prin această din urmă calitate el devine cu deosebire apt pentru un întreg atît de amplu cum e epopeea. Greutatea spondeică ni reflectă cu deosebire liniștita întîrziere asupra unui punct, elementul întîrzierii al narațiunii epice; — din contra dactilele reprezintă momentul mișcării și a dezvoltării progresive. Astfel înăuntrul compozițiunii sale hexametru e accesibil de cea mai mare schimbare a acestor antiteze și cîștigă o sumă din cele mai varii puncte prin mulțimea cezurelor, căroră li poate [supple da] cea mai varie putere ritmică; — astfel în el se pătrund reciproc antitezele ținutei cele mai neclătite și a maiestății cele mai nalte cu movibilitatea cea mai fugitivă. Această bogăție îl face cu deosebire apt ca să serve de studiu pentru artistul reprezentător. O tratare unită cu simț artistic a declamațiunii acestui metru de la ponderoasă⁵ greutate a epopeii eroice pînă la compozițiunea ușoară a epopeii idilice, îl face pe actor să cîștige un tact atît pentru frumuseți ritmice în genere cît și pentru acea indispensabilă problemă a sa, de-a lăsa să vină la dreptul lor ritmul, sensul și patosul de o dată. Căci dintr-asta consistă în urmă < tot > misteriu la toată recitațiunea adevărată a versului.

S-a făcut < adesea s-a sulevat chestiunea > adesea o întrebare, cea mai importantă pentru recitațiunea versului, dacă ritmul trebuie să se audă sau nu, și dacă arta adevărată nu consistă tocmai într-aceea ca să-i faci pe auditori să-și uite cu desăvîrșire că au a face cu vorbire ritmică. Și aici ca și-n tot ce e organic, soluțiunea stă în împreunarea antitezelor. Cine elevează < prea > prea tare ritmul în declamațiunea sa, acela ni enumără și elementele ritmice și nu ne pune decît într-o simetrică mișcare în timp. Prin uniformitatea tactului ritmic, care sună la urechia noastră, noi nu ne-am putea deda cu totul coprinsului spiritual a celor vorbite, căci acesta ar fi subordonat unei ondolațiuni mișcată cu o uniformă regularitate.

Recitatorul ne reduce astfel pe un stadiu inferior și produce prin asta în noi < jenanta simțire a contradicțiunii > un simțemint supărător, contradicțiunea: că vedem simpla formă a ritmului prefăcută în esențialul declamațiunii. Cine ni discompune în declamațiunea sa versul în elementele sale — și aceasta o face ori și cine care-i impune auditorului ondolațiunile sale ritmice — acela strică cu necesitate orîce efect artistic și mai cu seamă orîce efect dramatic. Dar oare pentru aceea ritmul să fie șters cu desăvîrșire și scopul declamatorului să nu fie altul < ca > decît ca să dizolve versul cu desăvîrșire < [indescifrabil] > pentru auditori și să-l reducă la vorbirea neritimică?

Aceasta va fi o distrucțiune a vieții ritmice, care nu e de loc o purtătoare numai < ocazională > întimplătoare a coprinsului său — și aș însemna a-l scurta pe poet cu un element esențial.

Cum e dar de evitat acest indoit pericol?

Artistul trebuie să facă din ritm purtătorul coprinsului poetic, însă astfel încît să ne impresioneze numai [efectul] său *etic*, fără < ca > ca să fim siliți a ne aduce aminte de elementele compozițiunii sale.

Numai această lege rezolvă greutatea coprinsă în dilema: < ca nici > ca versul nici să se audă, dar nici să fie distrus.

Aceasta coprinde totodată în sine cea mai mare varietate a întrebuintărei. Cu cît se bazează mai otărit [*sic!*] efectul coprinsului < asupra naturii > pe natura ritmică a versului, cu-atît va trebui să transpară aceasta prin declamațiune și să condiționeze recitațiunea. Cu cît e asta mai mult, cu-atîta ni se impune mai pregnant cerința de-a nu discompune versul și de-a nu face prin asta să predomine mișcarea ritmică ca atare.

Nimărui nu i-o fi trecut din vedere, cum că ritmul troheic, de care se servă drama spaniolă stă în cea mai intimă legătură cu natura internă acestei din urmă.

Caracterul pasionat, mulțimea îmbulzitoare a < simțemintelor > revărsărilor lirice și repede schimbătoarea somptuozitate de imagini cu esecutata lor zugrăvire, toate astea sunt purtate cu precizie de cătră ritmul troheic, care unit cu carac-

⁵ *gewichtig* (în original).

terul întreg al poeziei lasă în urmă-i toată propria iluziune dramatică. Declamațiunea acestui ritm trocheic cere așadar un avînt estraordinar, care să ni poată reproduce pasionata lui culoare. Însă tocmai acest < [indescifrabil] > ritm repede fugător face și mai presantă evitarea acestui tact auzibil, căci e prea ușor ca declamatorul prin natura jucătoare a ritmului trocheic să cadă într-o dărdăire⁶ a picioarelor de vîers.

Arta va consista dar in puterea rezistintei cu care actorul va sili oarecum pe acest ritm, ca să părăsească această mișcare monotonă, in care ar cădea desigur dacă ar fi abandonat în propria sa natură. Însă elanul, coloritul sensibil, pe care el îl dă coprinșului său, trebuie să i se păstreze. Asta am însemnat-o noi cu efectul său *etic*.

Metrul propriu al dramei noastre este iambul de cinci picioare. Deja Grecii au declarat cum că măsura de vers, care e mai aproape de natura dialogului e trimetrul iambic. Asta a fost cauza care[,] după atestarea lui Aristotel, a făcut să se schimbe tetrametrul troheic cu trimetrul, căci acela unit cu jocul ni arată natura corică⁷ a dramei antice. * Cu asta era unit efectul etic, că ritmul iambic, după spusa lui Aristotel, e acela care-i mai apt pentru reprezentarea acțiunii. Dacă după opiniunea celor vechi dăde trimetrul cu legile sale de compozițiune atât de stricte, era acela care se apropia mai mult de forma <vorbiei> conversațiunei, cu cit e ((aceasta)) mai mult cazul la iambul nostru de cinci picioare atât de ușor în structura sa. Cu cit e mai plin de avînt coprînsul vorbiei, cu cit e purtat mai mult de patos, cu-atîta mai lesne trece vorbirea fără să vrea în ritmul iambic. O pildă bătătoare la ochi e *Ifigenia* lui Götthe [*sic!*] în proză, apărută de curînd în forma ei primitivă unde avîntul poetic l-a dus pe autor adesea pe nesimțite în metrul iambic.

Caracterul dialogic al iambului de cinci picioare nu trebuie însă să-l ademeniască pe declamator ca să dizolve cu totul caracterul ritmic. Efectul său etic, pe

⁶ *Klappen* (in original).

* Eminescu nu traduce nota din subsolul

care noi cu deosebire într-aceea, că ne transpune în genere în regiunea ideală, acest caracter trebuie ca declamațiunea să i-l păstreze.

O nimicire totală a ritmului ni-ar transpune iarăși în forma prozei, fără însă de-a ne da cu asta exteriorul cel mai ușor al prozei în compozițiunea propozițiilor, în constelațiunea vorbelor și în întrebuintărea epitetelor. Ritmul iambic răsuflat în vorbire și redus la simplă proză ni-ar rumpe din direcțiunea ideală, pe care o trezește în noi ritmul în genere, pe cînd întreaga compozițiune a vorbirei ar contrazice acestei rele impresiuni. După întîmplătorul coprins pe care-l închide în sine, iambul de cinci picioare cere din partea artistului dramatic una din cele mai varii tratări. Acea lege generală a declamațiunii pusă în frunte: ca versul ca atare să nu se audă și cu toate astea totuși puterea și caracterul ritmului să fie păstrată — această lege își are firește valoarea sa și aici. Însă multilateralitatea situațiunilor dramatice și vicisitudinea simțemintelor, care toate sunt invălită în haina largă a iambului cinquiped, < cere > toate astea cer ca în declamațiune să i se dea ritmului totdeauna caracterul acela pe care-l pretinde patosul.

<[indescifrabil]> Ritmul trebuie neapărat ca să-i fie subordinat patosului în declamațiune. Artistul are de-a manipula cu el ca cu o haină plină de falduri care să se acomodeze fără greutate ținutei și întregii pozițiuni a corpului, fără de-a atinge încîtva legea frumuseței plastice.

Iambul cinquiped va putea în recitațiune să se urce prin gradațiune de la declamarea mai atinsă de proză pînă la ponderoasa și măsurata espresiune a ritmului, și va trebui să parcurgă scala întreagă de tonuri intermediare care sunt într-aceste două extreme după cum se va-ntîmpla în fia [*sic!*] caracterul coprinsului. Liniștea < dăca > cea sublimă a *Ifigeniei* cere o postare a ritmului fără disoluțiunea lui în elementele sale constitutive; — un coprins însă, care e aproape de conversațiune va pretinde o tratare ușoară a ritmului, care mai să volatilizeze ritmul. *Wallenstein*, cînd vorbește cu ai săi, și tot el cînd vorbește cu o energică eloquență față cu Pappenheinezii, pretinde conform cu situațiunea cînd o tratare mai grea[,] cînd una mai ușoară a ritmului iambic.

Cînd după o conversațiune în proză a unor individe din regiunile de jos, ne anunță de odată o figură din lumea mare cu ritmul iambic ca: Benvolio de pildă, în scena întîii din *Romeo și Julia* sau ca Ducele de Cornwall, despărțind în *Lear*, pe Kent și pe Șambelanul Curții, atuncia greutatea ritmului trebuie să ni sensibilizeze aceste antiteze. Iambul, în situațiuni de felul aceloră, unde el esersă și influință simbolică, de-a ne transporta dintr-o sferă anterioară — va trebui să se prezinte cu o altă greutate, decît cînd am auzi aceleași pasagii în mijlocul dialogul[ui] metric.

Pentru că tragedia franceză e mult mai departe de adevărul natural, decît drama franceză și germană, de-aceea împrejurarea aceasta condiționează o recitațiune mult mai grea a alexandrinului, și o mai tare perceptibilitate a versului, de cum la iamele cinquiped. Tragedia franceză are un lucru comun cu cea greacă, acela că amîndouă se vestesc prin ritm a fi creațiunile unei lumi contrapuse realității; de aceea atît trimetrul cît și alexandrinul pretind o mai energică sulevare⁸ a accentelor ritmice decît iambul cinquiped. Trimetrul grec⁹ însă poate prin frumoasa variațiune a spondeilor și a iambelor și prin cezurele ce împreună totodată să dezvolte o bogăție de varie schimbare și de frumuseți caracteristice, pe cînd alecsandrinul cel desfăcut în două față cu cel dentii ni se prezintă monoton; și de-aceea trebuie o artă mare în declamațiune de-a acoperi prin recitațiune această uniformitate imanentă caracterului versului.

Monotonia lui însă se naște cu deosebire dintr-o continuă auzibilitate a diairezei¹⁰; de-aceea e de dătoria artistului ca să suleveze cît se poate de puțin cezura alecsandrinului și s-o subordoneze cu totul înțelesului.

⁸ *Erhebung* (în original).

⁹ Ambele cuvinte șterse inițial.

¹⁰ *der Diairesis* (în original). Eminescu nu traduce nota din subsol.

Dacă nu se-ntîmplă aceasta, atunci neobservabil se intervine la fiecare capăt de cezură un fel [de] ridicare a vocii, care repezindu-se mereu produce în declamațiune *cîntarea* ¹¹ cea mai urită.

Pe cît de puțin trebuie să auzim ritmul în elementele sale, pe atît de puțin și *rîma*. Precum are artistul datoria de-a lăsa să răsune impresiunea etică a ritmului și învîlui în el sensul ca cu un vîl des, tot astfel trebuie să reproducă urechei noastre și elementul muzical al rîmei — fără însă de-a sili urechia noastră ca să stăruie asupra rîmei. Numai acolo unde rîma e intenționată și exprimă v-o greutate a cugetării or[i] o sfichiuire epigramatică, numai acolo poate să se facă mai pregnant distingibilă pentru urechia noastră ¹². Cînd rîma provine citeodată în tragedie, precum nu rar la sfîrșitul scenelor, sau pentru a zugrăvi o dulceață sau însuflețire deosebită, cum în *Romeo și Iulia*, atunci și artistul are de-a-l lăsa să pătrundă sunetul rîmei, fără însă de-a căde într-o declamațiune cîntătoare ¹³. Misterul acesta se-ntemeiază ca-n toată arta pă [*sic!*] pătrunderea antitezelor, prin care se depărtează unilateralitățile și se păstrează ce-i esențial. Prin declamațiune ritmul nu are decît să întindă dinainte puterea sa plastică și prin alipirea sa la coprînsul vorbirei are să eserceiteze acea influință artistică, ca prin recitațiunea versului să nu vedem purtate decît cugetările și simțemintele după greutatea lor specifică; — și tot astfel și rîma are de-a descoperi urechei puterea sa muzicală, fără însă de-a-și face scop sunetul și de-a respinge cugetarea din sufletul auditorului. În rîmă voim să auzim sunînd *spiritul* în forma plină de simțire, ce și-a creat-o el în mișcarea sa; — însă *spiritul* trebuie ¹⁴ să ni vorbească distingibil din acest sunet și să nu fie întunecat de accidența formei sale proprii.

¹¹ *Singfang* (adaos de Eminescu pe margine).

¹² Subsolut din original a fost abandonat. Nici măcar nu mai este indicat cu asterisc ca alte dăți.

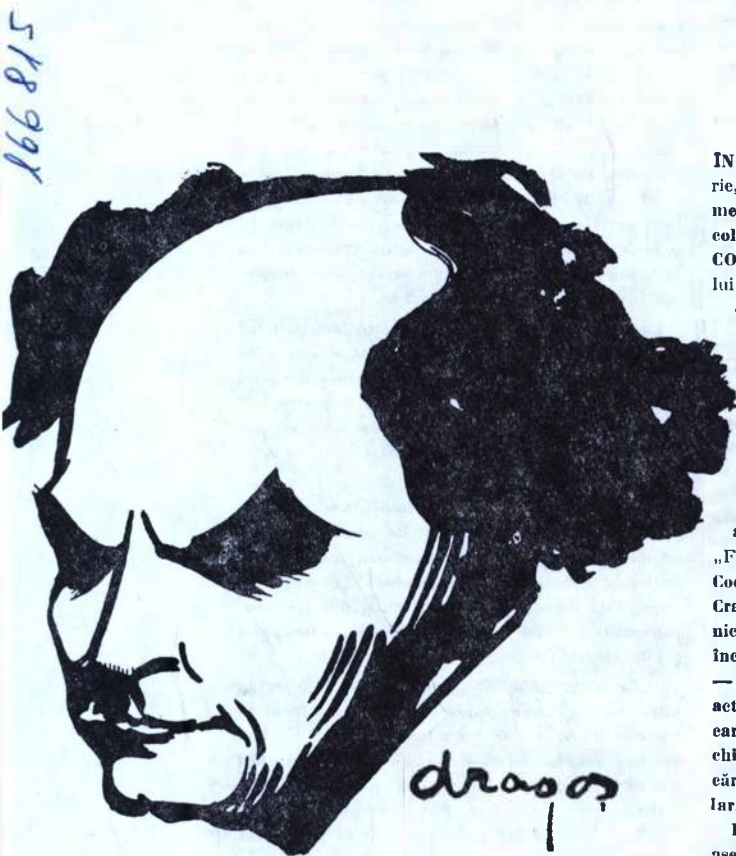
¹³ *Rienzi (unele locuri)*. *Violenie și amor (unele)*. Text adăugat de Eminescu pe margine.

¹⁴ Se repetă cuvîntul.

SCRIITORUL — CONȘTIINȚA EPOCII

N. D. COCEA împotriva monarhiei

Muzeu Municipiului Dava
SALA DE LECTURĂ

ÎN PATETICELE LUI AMINTIRI DIN PUȘCĂ-
rie, apărute la câțiva ani după consumarea eveni-
mentului pe care singur l-a comentat și paginat în
coloanele „Facilei”, sub titlul magnific: **PROCESUL**
COCEA — REGELE FERDINAND¹, autorul Vinu-
lui de viață lungă, demasca cu o rară virulență

«complotul» urzit în umbra așa-zisului act de
lez-majestate, căruia era sortit să-i cadă victi-
mă gazetarul tribunard, neconformist, vegnic
răzvrătit împotriva oricăror manifestări oli-
garhice, antidemocratice. Este clar astăzi,
pentru cel ce urmărește presa timpului, că
motivul condamnării pentru ultragiu la adresa
«persoanei» regale nu a fost decît o înscen-
nare, un mod de a închide gura și a stăvilii
atacurile demascatoare ale pamfletarului de la
„Facila” și „Chemarea”. Cu intuiția lui deosebită,
Coccea realiza că trimiterea sa în închisoarea de la
Craiova adăuga o nouă verigă lanțului de samavol-
nicii prin care guvernarea liberalo-brătienistă
încerea «să lege dreptatea la gard», să compromită
— așa cum o mai făcuse de cîteva ori în decursul
activității gazetarului, și avea s-o mai facă — o
carieră literară și politică prestigioasă, care prin
chiar fundamentul ideilor socialiste, revoluționare,
căror le dădea glas, amenința să devină, prin popu-
laritate și adeziune, extrem de «periculoasă».

La fel se petrecuseră lucrurile în martie 1907;
asemănătoare pînă la un punct a fost deslășurarea
faptelor în perioada detențiunii sale la Negrești-
Iași, în februarie 1918. «Vina mea [...] e nemăsurat
de mare. Am scris lîmpede, ritos, pe șleau ce cred
și ce gîndesc. [...] am strigat în gura mare: „Săriți!
Hoții! Hoți de bani. Hoți de urne. Hoți de legi, de

¹ Loc. cit. VII, nr. 19, 12 mai 1923.

constituții și de conștiință». mărturisirea cu amară revoltă gazetarul. Situația avea să se perpetueze și după aceea, căci, în anii rebeliunii legionare, numai refugiiul temporar al scriitorului, la Sighișoara, l-a salvat viața nu o dată amenințată.

Că era vorba de o încercare de compromitere socială — mai tirziu se va înscena și una morală — se poate vedea și din nota de Siguranță adăugată dosarului său de poliție² la 27 iulie 1926, adică foarte curând după eliberarea lui din închisoare, notă în care agentul Siguranței consemna faptul că pedepsa suferită îl împiedica pe Căcea, «care aspiră să mai fie deputat», să-și reia în mod firesc activitatea politică și ziaristică. Nu trebuie uitat, de asemenea, că numai cu un an înaintea procesului de lez-majestate, Căcea apăruse ca apărător în procesul din Dealul Spirei, aneantizând falsul act de acuzare intentat comunistilor.

Atitudinea afișat antimonarhică a celui care a scris Fecior de slugă era de altfel cunoscută cu mult înainte ca în coloanele „Faclii” să apară pamfletul Răspunzătorul, care, în ciuda tonului destul de reținut avea să-l determine pe Ferdinand să declanșeze acțiunea penală împotriva revistei și a directorului ei. S-ar putea spune că antiregalismul lui Căcea constituie o temă esențială, un fir roșu care străbate întreaga existență a scriitorului. De-a lungul a trei domnii hohenzollerniene, înverșunarea lui Căcea față de ploșnița regală, nu cunoaște margini. În Răspunzătorul, glasul pamfletarului acuza pe cel care «a provocat sau a tolerat suprimarea tuturor libertăților publice»³, dar într-o seamă de alte articole mai acide, dinainte și de după primul război mondial, Căcea arăta absurditatea, atemporalitatea și inutilitatea statului de tip monarhie, parazitismul și expresia profund reacționară a regalității care se afla «în război declarat» cu propriul popor, încurajând cea mai odioasă guvernare din cîte cunoscuse istoria acestui neam.

În noiembrie 1919, cenzura suprima apariția „Chemării” pentru că în articolul Trăiască Regele, gazetarul îndrăznise să afirme deschis, cu tenacitate, că: «republica e cea mai bună și mai plăcută formă de guvernământ. [...] Mintea mea refuză să conceapă simbolul etatist care face dintr-un bețivan, dintr-un muierăție, sau dintr-un lamentabil cretin, un fel de divinitate iresponsabilă». Anchetat în aceeași perioadă de maiorul C. Cernat — nume nefast, predestinat — comisar regal raportor, Căcea

repetă fraza ce determinase încetarea apariției „Chemării”, și fișa de interogatoriu păstrează în dreptul acuzei răspunsul răspicat al pamfletarului: «Eu concep greu ficțiunea etatistă care face din asemenea oameni divinități iresponsabile. [s. n.]»⁴

Poziția socialistului Căcea continua o tradiție, căci niciodată forțele democratice, progresiste, n-au admis ideea regalistă, combatând enacterul inviolabil al monarhiei. Un vis republican animase inimile patruzecioptistilor și tot el devenise o clauză a libertăților sociale în conștiința socialiștilor români.

Crezul socialist al lui Căcea este îndeobște cunoscut. Legăturile lui cu Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mille, I. C. Frimu, C. Stere, adică cu o parte dintre cei de la „Contemporanul”, sînt, de asemenea, știute. În 1925, la o nouă suprimare a „Chemării”, Camil Petrescu, protestînd împotriva acestui act antidemocratic, reamintea opiniei publice prin „Cuvîntul liber” rolul jucat de Căcea în viața politică, socială și culturală a epocii: «Lovituri de tîrnăcop au fost date în toate părțile. Izvoarele s-au destupat, băltoacele s-au seurs și zvăpăiața simfirie românească a început să eurgă»⁵.

La suita de documente, referitoare la activitatea socialistului Căcea, adăugăm aici încă o seamă de file — înregistrări în negativ — desprinse dintr-un dosar de poliție, datat 1910—1911, argumentînd, o dată mai mult, identitatea de scop și de acțiune dintre „Facla”, „Viața socială” și cercul socialist al „României muncitoare»⁶.

Subliniate cu roșu de organele poliției, referatele și notele informative înaintate de agenții puși să-l urmărească pe scriitor, menționează inițiativa de creare și consolidare a tipografiei „Poporul”, de importanță decisivă în intensificarea mișcării propagandiste a socialiștilor din România, la începutul acestui secol.

„Dimineața” din 23 februarie 1910 consemna într-o notă că inaugurarea tipografiei s-a făcut în prezența lui N. D. Căcea și a lui I. C. Frimu, printre asistenți numărîndu-se și Vasile Demetrius. Același ziar anunța, în numărul său din 14 mai 1911, convocarea acționarilor tipografiei în localul revistei „Facla”. Dar să lăsăm documentele să vorbească:

⁴ „Manuscriptum”, nr. citat.

⁵ „Cuvîntul liber”, S. II, an II, nr. 16, 18 aprilie 1925.

⁶ Dosarul se află astăzi la Arhivele Statului din București, Fondul Poliției.

² Vezi, „Manuscriptum”, II, nr. 4(5), 1971.

³ „Facla”, VII, nr. 12, 14 martie 1923.

I

[Antet]
REGATUL ROMÂNIEI
PREFECTURA POLIȚIEI CAPITALEI
DIVIZIA DE URMĂRIRI ȘI CERCETĂRI

21 ianuarie 1910

Referat

Făcînd cercetări privitor la Tipografia Cooperativă „Poporul” a muncitorilor socialiști, cu sediul în strada Silfidelor nr. 2, am putut să capăt următoarele informațiuni: că sus-numita tipografie este condusă de D[omnul] Nae Georgescu, zis (trei mustăți), avînd ca Director pe D[omnu] G. Marinescu, redactor al ziarului „R[omânia] M[uncitoare]”.

Are un capital de 50.000 lei, formîndu-se în societate pe acțiuni. Se crede că are capital în această tipografie și Dr. Racovschi împreună cu D[omnul] N. Cocea, avocat.

Tot materialul și mașinile tipografiei sunt aduse din străinătate.

Personalul tipografiei: toți sunt sindicaliști.

Privitor la tipărirea ziarului „R[omânia] M[uncitoare]”, manifestelor și a broșurilor socialiste, și în special tot ce privește mișcarea socialistă se va tipări în această tipografie.

Lucrul nu a început, acum se montează mașinile și aranjarea materialului.

S.

II

[Antet]
PREFECTURA POLIȚIEI CAPITALEI
BIROUL DE CERCETĂRI

12 februarie 1910

Notă

Sunt informat în mod sigur că pentru înființarea tipografiei „Poporul” din Bul. Elisabeta a Socialiștilor, Dl. Dr. Robin președintele societății Experantiste[*sic!*] din Țară a încredințat Comitetului executiv al partidului Social[-]Democrat suma de 50.000 lei (cinci zeci mii) în schimbul cărora s-au emis acțiuni ale Tipografiei în valoare de 20 lei acțiunea și împărțindu-se lucrătorilor de prin toate atelierele indiferent de branșe pentru care fiecare lucrător plătește cîte 4—5 lei pe lună.

N.B. De mai multe ori am văzut intrînd și [i]eșînd de la laboratorul Dhui Dr. Robin din Str. I. C. Brătianu lucrători care frecventează cercul R. M.

V.

III

[Antet]
PREFECTURA POLIȚIEI CAPITALEI
DIVIZIA DE URMĂRIRI ȘI CERCETĂRI
BIUROUL DE CERCETĂRI

13 No[i]embrie 1910

Referat

Am fost astăzi seară prin Piața Amzei unde a avut loc ședința obișnuită săptămînală a clubului social-democrat.

Asistă lume multă, mai multă ca oricînd pînă acuma. Mi se pare că pe de[-]jo parte din pricina frigului (în sală era cald binișor), iar pe de altă parte pentru că se așteptau să se ia [*sic!*] ceva hotărîri în privința ținutei lor la deschiderea parlamentului.

Nimic nu sa [sic!] hotărit însă deocamdată. Ședința a decurs domoală și liniștită, iar la orele 11 1/3 lumea s-a împrăștiat. Numai membrii din comitet au rămas pentru un consiliu intim în care să se ia [sic!] decisiunile definitive.

Între cei de față se găseau și mulți intelectuali, gazetari etc. Vom vedea astăzi ce hotăriri vor fi luate.

Cred însă că este interesant să comunic următoarele:

D. Cocea cu societatea anonimă, cu capital de 20.000 lei, a deschis biuroul de expediție ce voise să facă de prin F[e]br[uarie] în legătură cu tipografia „Poporul“ în a cărei editură iase [sic!] revista „Viața Socială“ și în legătură cu „Facla“.

Deschiderea acestui biurou de expediție se face zilele acestea. Biuroul are sediul principal în Capitală, Strada Brezoianu No. 14, iar în provincie are în 50 orașe sucursale, chioșcuri etc. [...]

N. D. Cocea în compania lui Constantin Stere și a soției acestuia.

[Notă]

În Tipografia „Poporul” a socialiștilor, se tipărește revista „*Viața Socială*”, al cărei director e avocatul N. D. Cocea, care în prezent a deschis în Str. Brezoianu No. 14 un birou de expediție, cu mai multe sucursale prin diferite orașe din provincie, fiind în legătură cu depozitele ziarelor „*Adevărul*” și „*Dimineața*” și cu organizațiile sindicale și social-democrate.

Revistele „*Viața Socială*” și „*Facla*”, ziarul „*România Muncitoare*” precum și celelalte cărți socialiste vor fi distribuite prin voiajori speciali mai ales la sate între țărani, învățători. Conducătorii socialiștilor pretind că ei dispun astăzi de 30.000 lucrători organizați între cari 75% sunt alegători. Cu mijlocirea biroului de expediție ei speră ca numărul aderenților să se dubleze în fiecare an [...]

V

[Antet]

PREFECTURA POLIȚIEI CAPITALEI
DIVIZIA JUDICIARĂ DE URMĂRIRI
BIROUL DE CERCETĂRI

1910 No[t]embrie 6

Referat

Din cercetările făcute rezultă că în str[ada] Brezoianu No. 14, se află biroul de expediției [*sic!*] al editurii socialiste „Poporul”. Diriginta acestui birou este *Rosalia Frimu*, soția socialistului I. [C.] *Frimu*. Tot în acest birou lucrează și Dl. Nora, la expediția revistei și romanului său. — În acest birou împreună cu Rosalia Frimu, lucrează și Dl. Cocea avocat.

F.

VI

PREFECTURA POLIȚIEI CAPITALEI
SERVICIUL DE CERCETĂRI

23 Mai 1911

Notă

În localul de administrație a[l] revistei „*Facla*” din str. Sf. Ionică No. 7, a avut loc adunarea generală a societății cooperative: „Poporul”. S-a aprobat bilanțul societății, s-a hotărât a se împărți acționarilor dividendele [*sic!*] rezultate în cursul anului 1910. Comitetul a adus laude directorului cooperativei, N. Georgescu de modul cum a condus societatea până în prezent; se completează comitetul cu D-nii G. Rubin, D. Marinescu și A. Cocea [*sic!*], ca cenzori[;] se aleg I. Gărdescu, I. A. Nițeanu și Dr. Vranalici iar ca supleanți se aleg Toma Dragu, D. Pop și G. Putneanu.

Sedința s-a terminat la orele 12 1/2 p.m.

D.

Căutat de poliție în 1910—1911, internat în Lagărul de la Negrești-Iași în februarie 1918, arestat în 1923—1924 la Craiova, fără a consemna suita de interogatorii și de detențiuni limitate la care este supus gazetarul, Cocea ilustrează unul dintre cele mai elocvente cazuri de ziarist socialist militant. O conștiință fermă, un spirit luptător, dublat de o vitalitate a expresiei rar întâlnită, Cocea se impune în literatura noastră interbelică mult mai mult ca gazetar decât ca scriitor. Și totuși, niciodată artistul din Cocea nu a trădat cauza și patetismul gazetarului. Satira la adresa monarhiei este o dovadă.

În închisoare la Craiova se plămădesc pagini literare incendiare la distanță de câteva decenii după un debut scriitoricesc incert. Aluziile privind viața politică din România și, bineînțeles, sarcasmul antimonarhic sînt nelipsite. Le remarcăm nu numai în nuvele, romane, povestiri, fragmente autobiografice, dar și în literatura lui dramatică, mai puțin cunoscută pînă astăzi.

Sub coasa morții, comedie dramatică în 3 acte, datată: Craiova, 1924, își plasează acțiunea în Iașul măcinat de contradicții și de tifos al primului război mondial. Scriitorul denunță imoralitatea, viața de desrîu și iresponsabilitate, dusă în spatele frontului de un politicianism veros, în clipe grele pentru istoria României.

Într-o intrigă erotică, scandalosă — amintind prin implicații Neamul Coțofenesc al lui D. V. Barnoschi — circulă, ca un amplu simbol al desfrului regal, numele reginei. Iată două scene relevante prin violența demascării:

ACTUL I

Scena a V-a

[...]

Despa: Da[,] Roro... E-adevărat... Mă logodesc...

Sultana: Felicitările mele, *Despa*... Tot ce dorești... Din toată inima...

Toți: Și pe ale mele... Și pe ale noastre...

Alexandru: Și casa casă, și masa masă...

Toto: ...Și sinul leagăn de pruncușori.

Despa: A[,] nul... Asta nul!

Alexandru: Mai tirziu.

Dorel: Peste doi-trei ani.

Despa: Niciodată. [...]

Maruca: Ai uitat să ne spui un singur lucru, scumpa mea prietenă. Cine e fericitul, dacă nu sunt cumva prea indiscretă.

Despa: [...] E comandantul Jacques de Beausejour.

Maruca: Oh, te felicit! Și-l felicit și pe el pentru minunata alegere. Și cînd are loc fericitul eveniment?

Răspunzătorul Ferdinand, în interpretarea grafică a lui Sell, care l-a surprins și redat caricatural aerul prusac.

Carluță al III-lea — Bine ai venit, tată!... Replica este scrisă cu creion negru de Căcea. Caricatura vizează întoarcerea lui Carol al II-lea în România, adus de Maniu dintr-o lungă escapadă sentimentală, ca să «salveze» țara și tronul.

Despa : Dar astă seară chiar! De-aceea am căzut ca o bombă în mijlocul vostru. Am venit să vă invit pe toți. Astă seară toți sunteți invitați ai mei. Jacques a organizat ceva extrem de original. La război ca la război. Cum nu mai avem saloanele de la București și stăm cu toții cla[i]e peste grămadă, vom face logodna într-un local public.

Maruca : Natural!

Despa : Mai scandalos decât atât. Într-un local de perdiție... Un fel de varieteu mi se pare... Chiar aici, alături, în colțul străzii, la doi pași de casa voastră...

Toto : „La foaia de viță“.

Despa : Nul... Nul... Jacques a plătit patronului să-și schimbe firma. De azi înainte se va chema „La generalul Foch“!

Maruca : Și foaia de viță?

Toto : Bucură-te, coană Maruca!... A căzut! [...]

Despa : [...] Veniți atunci? Nu-i așa? Suntem înțeleși... Și dumneata[,] domnule erou. Cu toții, cu toții, la 12 noaptea...

Maruca: Așa de tirziu?

Despa: Ora misterelor!

Maruca: Știu și eu... la un varieteu... dumneata ce crezi [,] coană Sultană?

Sultana: Dacă...

Despa: Nici un „dacă“. Puteți veni fără grijă...

Maruca: La un șantan?...

Despa: Te-asigur, Maruca, că n-o să-ți cadă năsușorul tău fin... Vine și cineva cu mult mai sus decît noi toți...

Maruca: Cine?

Despa: Regina!

Maruca: Ma[i]estatea Sa!

Toți: Ma[i]estatea Sa!

Despa: Ma[i]estatea Sa, ea însăși. Ea mă logodește. (*Emoție, uimire; capete lungi și nasuri de-un cot. Despa după ce a savurat o clipă triumful ei*) La revedere prin urmare... la toți... la toți... Pe diseară, nu-i așa, pe diseară... (*Pleacă făcîndu-le bezele.*)

Roro (rupînd tăcerea): Ei! Ce ziceți de asta?

Maruca: Ați văzut-o! A venit numai ca să ne strivească cu prezența reginei.

Alexandru: Exagerați!... De ce să fim răi și să-i bănuim intențiile. A venit pur și simplu să ne invite. E-un gest drăguț din partea ei.

Maruca: Drăguț? N-o cunoști... Eu o știu cît îi plătește pielea. N-o știi ce intrigantă și ascunsă e. Te încredințez eu [,] Domnule Rogoz, a venit să ne înfrunte, să ne umilească. N-a venit să ne invite. De-atita lucru putea doar și ea să-și dea seama — e destul de inteligentă pentru asta — că nici una din noi n-am putea să acceptăm o invitație la... un varieteu, la... un cabaret, la... un șantan oarecare.

Toto: [...] Dar mai serios decît atît!... Cînd la noapte vine și Regina.

Maruca: Oh, Regina!... Știm noi pentru ce vine Regina...

Toto: Țst!... Știm și noi. [...]

ACTUL [AL] II[-LEA]

(Salonașul unui varieteu provincial. Pereți dați cu var și zugrăviți recent, cu pretențioase și oribile chenare naționale. [...]) Două uși în stînga, și-o ușă joasă în fund, pe care e scris cu mîna: «Cameră rezervată pentru M. S. Regina», care dă într-un alt salonaș împodobit la fel. [...]).

Scena a V-a

[...]

Toto: V-am spus eu! O să avem pe Ciolac! Ne cîntă Ciolac! Ce chef o să-i tragem, dragii mei! Ce joc! (*Către Maruca.*) Ce foc! (*Celorlalți.*) Îl aduc pe sus. Dorel, mergem împreună. Îi trezim și pe ceilalți din somn. Și cînd o veni Regina!...

Despa: Trebuie să vie acuși.

Sultana: Dar logodnicul?

Despa: Mi-l aduce Majestatea Sa.

Alexandru: Cu propriile ei mîini.

Maruca (aparte către Roro): Din propriile ei brațe...

Toto: Vedeti dar ce recepție!

Alexandru: Ce alai [!]

Toto: Cu Ciolac în frunte! Nici o clipă însă de pierdut. Noi plecăm, voi deșteptați babele din somn. Faceți zgomot! Ciocniți tacimurile! Spargeți pahare! Nu lăsați pe țigani să răsufle. Pregătiți sufletele, înălțați inimile!

Toți (plecînd spre ușă pe cînd Toto vorbește): Așteptăm!... Ciocnim!... Spargem!... Să țipe viorile!... Pregătim! Înălțăm! [...]

Scena a IX-a

[...]

Toto (izbind paharul de pământ, urlă): Ați murit fără gloanțe și șrapnele! Un pahar de vin și-un cîntec v-au dat gata! Nu mai aveți inimă? Nu mai aveți singe? Ați uitat că sunteți români? Cîte vieți are românul în pieptu-i de aramă? Cîntă-le, Ciolac: deșteaptă-te române [sic!] Cîntă-le de glorie, de dragoste, de biruință! Un dans! Vreau să joc!

Despa: Cu mine! Un tango!

Toto: Prea lînced! Prea macabru! Vreau un joc nebun, sălbatec!

Roro: O sirbă!

Sultana: O chindie!

Despa: O bătută!

Maruca (care apare atunci zvîrlindu-se aproape, în brațele lui Toto): Cu mine! măcar un dans cu mine [...]

Toto: Ai găsit-o! Ura! Cu tine joc! Maruco! Ciolac! O bătută!

(Dansul se încinge nebun. Un vals pe ritm de bătută. Tineri, bătrini, babe, joacă cu toții. Singuri Șerban și Ruja stau nemișcați și rigizi lângă ușa din stînga. Deodată, un glas puternic și sonor, anunță: MAIESTATEA SA REGINA! Toți rămîn o clipă împietriți. Apoi, în învîlmășeală nebună se reped spre a doua ușă din stînga, înclinați pînă la pămînt.)

Ruja: Uite pentru cine luptați...

Șerban: Da.

Ruja: Pentru aștia muriți.

Șerban: Ah, da!

Ruja: Vino!... Vino!...

(Amîndoi pleacă încet, drepți, parcă lunateci.)

Cortina se lasă repede.

În *Petite princesses d'Orient*, comedie în trei acte, redartată în aceeași perioadă, ideea monarhiei este asociată viziunii grotești a marelui capital agresiv. Casa regală devine aici expresia ultimă a afacerismului care nu vrea să piardă nici un joc, participă la toate acțiunile de bursă, își urmărește tenace interesele monstruoase. Marele capitalist incurajează fraudă, amănătează resursele naturale ale țării, vinde concesiuni monopolurilor străine, profită de pe urma unei specule ordinare, cu un cuvînt specific lui Căcea-pamfletarul, «secoate România

la mezat». Acțiunea se petrece imediat după primul război mondial, într-o perioadă de criză economică acută, cînd finanțele și economia țării sînt total compromise, iar singura salvare se caută în împrumuturi economice străine. De la o asemenea partidă reprezentantului casei regale, evident, nu trebuia să lipsească. Ceea ce strică oarecum aranjamentele acoliților, a profitorilor, politicieni de duzină. Casa regală, marele financiar, ia întotdeauna crenua acestor mărunte afaceri.

Reproducem un scurt fragment reprezentativ:

ACTUL I

Scena I

[...]

Pehlivan: E lume multă?

Bran: Plin salonul.

Pehlivan: Intimi?

Bran: Mai toți. Aceiași. Dan cu nevastă-sa, Andrei, coana Maruka, vesela și nelipsita noastră Brîndușa, ministrul de industrie... Altelevea? Nu, nimeni... Al ba da, uitasem... și ministrul casei regale.

Pehlivan (plictisit) : Iii!... cine i-a spus că primim astăzi? Cine l-a poftit?

Bran (cu gest comic) : Nasull! I-a mirosit a franci francezi. . .

Pehlivan (rîzînd) : Vezi. . . cel puţin fii abil. . . Pot conta pe tine? Ține-l de vorbă cit o fi baronul aici. Nu-l slăbi din ochi. Agață-te scai de dinsul. Nu-l lăsa să intre cu nici un chip. Ne-am înțeles? [. . .]

Scena a V-a

Bran : V-am scăpat. . . Mi-a mîncat sufletul pînă să-l hotărăsc să plece. . . Ținea morțiș să-l vadă pe baron. . . Nu vroia să plece în ruptul capului. Dar v-am scăpat.

Pehlivan : A plecat în sfîrșit?

Bran : S-a dus. . .

(În momentul acesta, prin ușa din dreapta, intră un bătrîn apocaliptic, în redingotă, cu cilindrul uriaș pe cap, c-o imensă batistă vîrgată, atîrnîndu-i din buzunarul de la spate. E excelența sa H. A. Halere, ministrul casei regale. Bran dă cu ochii de dinsul. Pehlivan, toți, își întorc capul după privirea lui.)

H. A. Halere : Da!... da!... eu sunt. . . Uitasem că nu făcusem cunoștință cu franțuzul. . . Bună ziua[,] Pehlivan. . . Bună ziua [,] Domnilor. . . Sărut minuşilete[,] coană Zamfiră. . . Da[?] unde e franțuzul?

Laroche : Ăsta-i ministru[?]

Zamfiră : Și ministru al casei regale încă[. . .]

H. A. Halere : Știu, știu. . . Despre împrumut. Toemai vroiam să vorbesc și eu cu franțuzul. . . Unde e franțuzul? [. . .] Dumneata ești partizanul împrumuturilor de stat? . . .

Laroche : Firește. . . Depinde. . .

H. A. Halere : Sunt mai sigure, nu-i așa? Capitalul mai bine plasat. . . Și comisioane mai puține. . . Cîțiva financieri. . . cîțiva oameni politici de prima mină. . .

Bran : Ministrul casei regale, de pildă.

Pehlivan : Bran!

Tancred : Chestie de principiu. Nu e vorba de nimeni dintre noi. . . Nu facem personificări. . .

H. A. Halere (cătreg Bran) : Ministrul casei regale, tinere, e servitorul supus și devotat al dinastiei. . . Interesele maiestăților lor sunt și singurele lui interese. . . Cînd se face un împrumut de stat, el nu are în vedere decît dorințele grațioșilor lui suverani. . .

Zamfiră : Din fericire suveranii noștri sunt extrem de bogați.

H. A. Halere : Și cheltuielile, vai! . . . extrem de mari. . . Cînd trăia răposatul nostru rege, nevoile erau mai mici și cu toate astea gloriosul defunct primea cu augustă bunăvoință, consecvent principiilor democratice, ca și cel din urmă burghez, acțiuni, parte din fonduri, participări la beneficiu și rente de stat. Înțeleptul nostru suveran a ținut să păstreze această nobilă tradiție, care se confundă, de altminteri, cu însăși tradiția de echitate și de dărnicie a poporului român. De aceea mi-a părut bine cînd. . . Sunt sigur că un francez n-o să uite niciodată ce se datorește regelui unei țări surori și aliate. Mai ales că Maiestatea Sa Regina e la fel. Și ea adoră pe micii francezi.

Zamfiră : Să nu insistăm, excelență. . .

H. A. Halere : Ba să insistăm. . . Să insistăm.

Pehlivan : Cred că e mai bine. . . Mai prudent. . .[. . .]

Tancred : Dacă îmi dai voie, scumpul meu coleg, socotesc că oricît am dori să fim agreabili Franței, datoria noastră, înainte de toate, e să dăm Cezarului ce e al

Cezarului și să recunoaștem că inima Suveranilor nu are, nu poate să aibă preferință față de aliați.

Pehlivan : Iată adevărata doctrină de stat.

Bran : Concludentă și decisivă.

Tancred (ambalat) : Și la afirmația dumitale că M. S. Regina adoră pe micii francezi, eu îți răspund că adoră deopotrivă pe grașii americani.

Zamfira : Dar nu insistați. . . nu insistați, pentru numele lui Dumnezeu !

H. A. Halere : De ce nu ? Doar nu e o crimă să recunoaștem că M. S. Regele are o slăbiciune pentru sora noastră latină.

Pehlivan, Tancred, Bran : Ah ! Regele. . .

*Documentar de Nicolae FLORESCU,
în colaborare cu Virgil TATOMIR.*

REVELAȚIA DOCUMENTULUI

Ion GHICA

către

Grigore ALEXANDRESCU

PRIMA SCRISOARE LITERARĂ

SÎNT CUNOSCUTE ÎMPREJURĂRILE ÎN care Ion Ghica, la îndemnul lui Vasile Alecsandri, s-a hotărât — după propriile mărturii¹ — să-și scrie amintirile folosind modalitatea nu o dată artificială și convențională a epistolei, cu o desăvârșită artă a cuvîntului, capabilă să-l afirme drept cel mai de seamă cronicar al epocii lui. Judecînd după data primei dintre cele 30 de Scrisori către Vasile Alecsandri, București, mai 1879, Ghica avea pe atunci 63 de ani, iar prietenul său, 58. Apărute inițial în publicațiile periodice ale vremii, paginile memorialistice ale lui Ghica au fost adunate de autor în volum începînd din 1884, cea dintîi ediție critică fiind realizată de abia după moartea acestuia, în 1902, de Harie Chendi.

Organizarea arhivei personale a lui Ion Ghica din colecțiile Bibliotecii Academiei R.S.R. și cercetările, întreprinse de noi acum mai bine de un deceniu pentru întocmirea Catalogului corespondenței lui Ion Ghica, ne-au dus la descoperirea unei ample scrisori similare, datată 20 mai 1858 și avînd caracterul unui memorial de călătorie. Memorialistul o redactase pe 26 file de hîrtie subțire², pentru corespondență și, așa cum menționam atunci, aflat pe bordul vasului Ziveri Derie, «descria cu lux de amănunte, probabil în vederea publicării scrisorii»³ călătoria și locurile vizitate din Arhipelagul grecesc și de pe coasta Asiei Mici. Plicul original cu adresa se pierduse, ca în multe alte cazuri, fiind înlocuit cu

al tei prieten

Ion Ghica

¹ Introducțiunea la Scrisori către Vasile Alecsandri, în Ion Ghica, *Opere*, vol. I, București, 1956, p. 115.

² Azi B. A. R. S. R., coresp. inv. 81381.

³ Nicolae Liu, *Catalogul corespondenței lui Ion Ghica*, București, 1962, p. 30.

un altul aproape distrus de timp, pe care se mai pulca cîti numele lui Vasile Alecsandri ca destinatar, scris de mîna lui Ion Bîanu, fostul director și organizator al Bibliotecii Academiei, prieten intim și colaborator al lui Ion Ghica, la publicarea ultimelor lucrări ale acestuia.

D. Păcurariu, în excelența sa monografie asupra lui Ion Ghica⁴, considera de asemenea că datorită acestei scrisori din 20 mai 1853, începuturile corespondenței literare cu Vasile Alecsandri trebuiau fixate cu 20 de ani mai devreme.

Reexaminînd astăzi textul epistolei menționate, în vederea pregătirii pentru tipar și confruntînd totodată diferitele surse, sîntem înclinăți să afirmăm un punct de vedere sensibil diferit față de cel anterior expus.

Fără îndoială că ne aflăm în fața unei corespondențe urmărind nu informarea strictă ci delectarea estetică, deși intenția epistolierului s-ar putea să se fi limitat inițial la cercul familiei și al prietenilor din țară. La ea se va fi referit Ion Ghica într-o scrisoare către soția sa datînd probabil din 1862: « Dis à la soeur Marie que je lui ai remis une lettre sur les fies de la Grèce et comme je suis décidé à ne fuire auteur je le prie de me le rendre si elle n'a pas fait quelque usage »⁵. Publicația la serviciile căreia se gîndeau să apeleze pentru a deveni scriitor, ar fi putut fi „Revista română” de sub conducerea lui A. I. Odobescu, în care apărea în acea vreme și o suită de poezii ale lui V. Alecsandri, prin intermediul amicitiei lui Ion Ghica.

În schimb, identificarea destinatarului, « poet născut și crescut între ruinele slavei noastre strămoșești », cu autorul Doinelor și Lăcrămioarelor, propusă de Ion Bîanu, ni se pare lipsită de temei, singurul corespunzînd indicațiilor din text fiind, considerăm acum în ceea ce ne privește, Grigore Alexandrescu, a cărui sinceră amicitie, memorialistul o va evoca mai tîrziu, într-o celebră Scrisoare către Vasile Alecsandri. Născut și crescut la Tîrgoviște printre ruinele fostei curți domnești, vestigiile ale unui trecut glorios pe care le vor cînta atît el cît și prietenul său Vasile Cîrlova, Alexandrescu se împrietenise cu Ion Ghica pe băncile „școlii” lui Vaillant, recitîndu-i cu acest prilej poemul *Adio. La Tîrgoviște*. Devenit bucureșlean, prin adopțiune, el nu va mai părăsi orașul decît fortuit sau pe relativ

scurte intervale de timp pînă la sfîrșitul vieții. Așa s-ar explica în parte lipsa oricăror aluzii la Moldova sau ample referiri din introducerea epistolei respective asupra mediului și ambianței Bucureștilor începutului de secol trecut. E acea epocă în care autorul satirilor și epistolelor în versuri locuiește în apropiere de Cîsmigiu, unde trebuie să fi ocupat o odăie — ca și cu ani înainte în casele lui Tache Ghica, tatăl memorialistului — frecventînd cu asiduitate numeroasele baturi și soarele, dintre care multe aveau loc în sala Momulo, mai tîrziu Slătineanu. În vara anului 1842, Alexandrescu, care, după propria mărturie, cunoștea toate ulițele și mahalalele Capitalei, întreprinsese în tovărășia lui Ion Ghica o călătorie de o lună și jumătate, ca să viziteze mîndștirile de peste Olă, excursie în care scrie *Umbra lui Mircea*. La Cozia, dar și Mormintele. La Drăgășani. Cei doi prieteni coboară în minele de la Ocnele Mari, moment la care face aluzie scri-soarea din 1858 și despre care fabulistul va relata pe larg, mai tîrziu⁶. În sfîrșit, Grigore Alexandrescu este poate principalul corespondent, din țară, nu numai literar al lui Ion Ghica pînă la reîntoarcerea sa din exilul de după 1848. Această corespondență se intensifică în preajma convocării Divanurilor ad-hoc, și mai apoi în epoca înfăptuirii Unirii. Multe scrisori cuceresc și azi prin vervă, ironie, plasticitate unor descrieri, incisivitatea unor caracterizări. Știm, de asemenea, din corespondența păstrată, că cei doi prieteni își împărtășeau reciproc proiecte și lucrări literare.

Încă din 1855, Ion Ghica îl invitase pe Grigore Alexandrescu să-i viziteze insula, provocînd refuzul glumeț dar ferm al acestuia⁷. În toamna lui 1857, « prințul » de Samos relua invitația, promițînd o călătorie în Siria și Palestina. Friguros, invitatul propune amînarea proiectului pentru primăvara anului următor⁸. Momentul în care Ion Ghica îi scrie epistola de care ne ocupăm, dovedește că poetul nu s-a ținut de cuvînt. Ca și Vasile Alecsandri, de altfel, Grigore Alexandrescu n-a vizitat niciodată insula Samos.

Singurul, dintre poezii prietenii ai beului de Samos, care au răspuns invitației sale, este D. Bolintineanu.

⁶ Memorial de călătorie, în Grigore Alexandrescu, *Opere complete*. Poezii și proză. Ediție îngrijită de George Baiculescu. București, 1940, p. 262 și următoare.

⁷ Scrisoarea din 29 iulie 1855, Eugen Lovinescu, *Scrisorile lui Grigore Alexandrescu către Ion Ghica*, III („Convorbiri literare”, I.V, 1911, nr. 10, octombrie, p. 1122).

⁸ G. Călinescu, *Gr. Alexandrescu*, București, 1965, p. 73 și următoarele.

⁴ D. Păcurariu, *Ion Ghica*. București, 1965, p. 284 și urm.

⁵ « Spune-i surorii tale Maria că i-am trimis o scrisoare despre insulele din Grecia și cum m-am hotărît să devin scriitor o rog să mi-o înapoieze, dacă a păstrat-o. »

îngrijirea de curgă ~~se~~ se pute
 di'ce putermeetorn stări' politice
 de astăzi a țerii lui ~~Benan~~
~~seamă~~ ^{singur isbintec a} cum Dumăn Generalu
 Callet ^{la} ~~la~~ ^{pentru} guvernul acest
 popor aspru și nedumilist. Să
~~seamă~~ ^{în rumân} ce caută țării ce s'înta

Fragment din l. 25 v*.

neanu. În tovarășia lui Ion Ghica, autorul Legen-
 delor istorice și al Orientalelor întreprinde o călă-
 torie în Arhipelag și Asia Mică. S-a păstrat rela-
 tarea acesteia, publicată după 1867, dar redactată
 înainte de Unirea Principatelor Române⁹. Dru-
 mul este, în linia mari, asemănător cu cel descris de
 Ion Ghica în scrisoarea inedită de care ne ocupăm,
 pe care Bolintineanu pare să o fi cunoscut, ceea ce
 explică apropierea izbitoră a celor două comparații
 sau referiri istorice. De altfel «briul de război
 otoman de zece tunuri și opt zece de oameni de ech-
 pagiu» aflat «în dispozițiunea Domnului de Sa-
 mos» s-ar putea să fie chiar vasul Ziveri Derie.
 Există, desigur, și deosebiri substanțiale, ca de pildă
 întâmpinarea vizitatorilor la Halicarnas de către
 consulul englez Newton, care îl ia pe D. Bolintine-
 neanu, la început, drept arheolog francez, tratându-l
 cu răceala corespunzătoare.

Apariția însemnărilor de călătorie ale lui Bolin-
 tineanu îl va fi determinat pe Ion Ghica să renunțe
 definitiv la publicarea primei sale scrisori literare.
 De-abia o dată cu încheierea ciclului de Scrisori
 către Vasile Alecsandri, el își va reaminti de propria
 descriere a călătoriei în Arhipelag și pe coastele
 Asiei Mici. De aceea dă publicității numai un
 așa-zis Fragment dintr-o scrisoare inedită către
 Vasile Alecsandri¹⁰.

De data aceasta, călătoria descrisă de memoria-
 list ar fi avut loc între 1 și 8 mai 1855, pe corveta
 franceză Le Chaptal, comandată de căpitanul Pou-
 thier, unul dintre puținii supraviețuitori ai naufra-

giului Meduzei, imortalizat în celebra pictură a lui
 Géricault. Fragmentul evocă întâlnirea la Budrun,
 anticul Halicarnas, cu «vechiul amic» Charles Newton,
 consul britanic la Mitilene, «însărcinat de Muzeul
 Britanic să descopere și să facă excavații la locul
 unde a fost mormântul lui Mausoleu». Este înfățișat
 cu amănunte procedeul ingenios prin care arheolo-
 gul englez a reușit să descopere în decurs de trei ani
 «toate bucățile și bucățelele care făcuse parte
 dintr-acel monument», rememorându-se munca mi-
 găloasă depusă timp de 15 ani în vederea «coordonă-
 rii» acestora, pentru a căror conservare «s-a zidit
 în Muzeul Britanic o aripă într-adins».

Să fi reprezentat cu adevărat textul publicat în
 1892 un fragment dintr-o scrisoare necunoscută,
 adresată lui Alecsandri? Ni se pare improbabil.
 Poate și fiindcă descrierea călătoriei prin strătoarea
 care desparte insula Samos de coastele Asiei Mici
 se face pe alocuri în termeni similari cu scrisoarea
 din 1858 către Grigore Alexandrescu. Pe de altă
 parte, amintirea celor 15 ani de muncă depusă de
 arheologul englez pentru reconstituirea pieselor
 Mausoleului de la Halicarnas, precum și mențiunea
 sălilor din Muzeul Britanic în care aceste piese
 arheologice se păstrează ne duc cu gândul la vizitele
 frecvente pe care Ion Ghica le va fi făcut aici în ultimii
 ani ai vieții, când îl găsim ambasador al țării la
 Londra. Ne aflăm cu certitudine, în cazul Fragmen-
 tului, în fața unei contrafaceri înrăzite, având la bază,
 probabil, scrisoarea inedită din 1858.

Că această scrisoare nu este cu nimic inferioară
 din punct de vedere literar și documentar textului
 publicat de autor, lectorul se va putea convinge
 singur.

Nicolae LIU

⁹ D. Bolintineanu, *Călătorii*, vol. II, «Minerva»,
 București, 1915, p. 178 și urm.

¹⁰ În: «Convorbiri literare», XXV, 1892, nr. 11
 și 12, martie 1, pp. 915—920.

«dacă-ți mai aduci aminte de limba lui Omer...»

[F. 1 r°]

Pe bordu[l] lui Ziveri-Derie
20 mai 1858¹

Îți scriu, prietine, ca să-mi răzbun de refuzul tău de a veni să petreci cu mine câteva săptămîni. Citind searbăda-mi descriere a locurilor ce ai fi vizitat <cu mine> te vei căi, sunt sigur, de frumoasele impresii ce ar fi găsit bogata ta muză în <locurile în> ((tărurile pe)) care mă aflu. Printre țărina civilizației <cele> vechi inspirațiile și cugetile sunt mai mari și mai curate, [f. 1 v°] orice mărime limepezită de fumul și de aburul ce exal[ă] patimile unei societăți în viață ni se arată <acolo> în toată splendoarea și frumusețea ei.

Mi-ai zis că ești friguros și că te apucă unghișoara numai la ideea unei călătorii de toamnă. Scriindu-mi, nu te-ai gândit la frigu[l] ce ai strîns ((estimp)) de la vizitele de sfîntu[l] Dumitru pînă la cele de sf[in]tu[l] Gheorghe, ți-a scăpat din minte ajunu[l] Crăciunului, geru[l] Bobote[f. 2 r°]zi[i], Anu[l] Nou, intrările și ieșirile după[sic, în loc de, de pe] la baluri, nunți și teatru, ai uitat pe sluga ta adormit de plăcerile vreunui lăsat-de-sec[,] care ți-a <lăsat> ((uitat)) odaia ghețarie, ai scăpat din vedere noroiu[l], zăpada și lapovița, caleașca stricăta, calu[l] șchiop, vizitiu[l] lăsat la cap, birjile care nu se găsesc de cîte ori ai trebuință de dîsele, împrejurări care ((unite sau)) în parte <sau unite> te osîndesc să înoți cu cipici[i] prin noroi de la Momolo pînă la Cișmigiu. Dar de ce să socotesc de ne[f. 2 v°]plăceri episoduri ale vieții[i] după care am oftat de o mie de ori și către care memoria mea să întoarcă adesea cu plăcere și cu înfrîngerea unui bătrîn către zile de desmerdere și de iubire. Reminiscențe cu atît mai plăcute, cu cît ploaia[,] frigu[l] și umezeala a[u] pătruns mai adînc. În locurile unde trăiește, baluri, nunți, teatru, ger, zăpadă, noroi, sunt numai niște ziceri, oamenii le întrebuițează adesea fără însă să cunoască adevărata lor valoare și putere. Nuntă va [f. 3 r°] să zică o fată ș-un flăcău ((ascunși cu)) <ș-> un popă <ascunși> într-o odaie întunecoasă, bal însemnează trei oameni ș-o damăjană de rachiu, zăpadă va să zică ploaie rece.

Deșteptarea după înfrîngerea de călătorie este totdeauna o surpriză; trezindu-te din somn nu înțelegi de ce căpătîiu[l] ți-e la picioare, fereastra lumată de la locul ei; strigătul lasca scota care în limba materosilor² Sultanului însemnează dați drumul frînghi[e]i

¹ Scrisă cu caractere latine, în epoca de formare a limbii române literare moderne și de tranziție de la alfabetul chirilic, fapt la care trebuie să adăugăm neglijențele ortografice și de punctuație, obișnuite și altor lucrări ale lui Ion Ghica — scrisoarea literară pe care o publicăm prezintă pe alocuri, în forma originală, deosebite dificultăți la lectură pentru cititorul de azi. Ceea ce ne-a îndreptățit la actualizarea ortografiei, cu păstrarea formelor fonetice și lexicale specifice, în conformitate cu normele de transcripție uzuale.

² De la germ. *Matrosen* — marinari.

mi-a adus în [f. 3 v°] minte că de șase ceasuri eram pe mare și luind îndată papuci[i] în picioare și cabanul pe cap am ieșit pe pod; manevram să luăm vîntul la babord și cu suflarea ce scoate coasta totdeauna la apropierea dimineții[i] să întoarcem cotu[l] canalului care desparte insula Samos de Asia Mică, *Dar-Bogas* numit sau *gitul strîmt*. La stînga, printr-o poartă [de] două dealuri se vedea ca un amfiteatru[,] din fundu[l] căruia venea șerpuind prin mii de [f. 4 r°] încolocituri vechiul Kaistru[,] pe malurile căruia albesc mulțime de ruine. La prua³ corăbi[e]i se rădica pe un fund de aur și de scînteii luminoase < de > ((în)) răsărit de soare muntele Cămila, cu două virfuri ca spinarea dobitocului de la care ș-a luat numele((.)) < dacă numele Cămila nu este un anagram al numelui său celui vechi sau dacă Micali în limba veche nu însemna Cămilă >. Turcii îl numesc *Samsun Dag*, muntele Samson, Micali, martur atîtor fapte mari; odinioară [f. 4 v°] centrul celei mai frumoase și mai înaintate civilizații. — Astăzi soarele rădicîndu-să între coarneaua celui munte nu mai luminează flota biruitoare a grecilor, nici capodopere a[le] lui Praxitel și Appel, văile lui nu mai răsună de învățăturile lui Eraclite și Thales. Singura rămașiță a atîtor mărimi este un zid de piatră în ocolu[l] căruia un păstor își adună seara oile de frica ciacalilor⁴; această urmă de zidire d-asupra orașăului Tziangli, sub poalele [f. 5 r°] virfului celui mai înalt a fost odată *Panionul*, oare putericea cită vreme între acei ce trimitea[u] deputații[i] lor ca să se sfătuiască împreună despre interesele comune, a fost iubire, unire și virtute; astăzi lecție tristă acelor ce se dezbină și se corump.

Înălțimile virfurilor Micali sunt: a celui mai despre miazănoapte și mai înalt 4130 de picioare și a celui alt 3966. — Mai tot muntele este compus de un calcar compact [f. 5 v°] semicristalin, un fel de marmură proastă, grosolană și vinătă, avînd mare asemănare cu bulgări[i] de sare pe care încăleam cînd ne suiam din Ocna Mare. Deosebit de suvenirile istorice ce ne suscită vederea acestui munte, deosebit de mărimea peisajului, de felurile de culori [sic!], de nenumăratele tonuri care se joacă pe coastele lui și schimbă tabloul pe toată secunda ca într-un caleidoscop, după înălțimea soarelui, după albastru[l] cerului, după vînt, după temperatură și după timp[i]i anului, ve-[f. 6 r°] derea lui are pentru călător, fie pe mare, fie pe uscat un ce fioros și solenel; este vestitor de pieire sau de mîntuire. — Corăbiile[,] 50 de mile împrejur[,] se îndreptează zi și noapte după poziția între dinsele a coarnelor celui munte. Vin despre miazăzi și puînd capu[l] spre virfurile împreunate intri în canal, viînd de la apus și alergînd drept între acele virfuri intri în portu[l] Vathy, cel mai adăpostit al Arhipelului. As[t]fel acest munte cu două capete și două fețe este un far de nădejde a bătuților de [f. 6 v°] vijălii de la Chio pînă la Cos. — Nu este o familie în Arhipel care să nu-i fie datoare viața vreunui de-ai săi; precum nu este nici una care să nu plîngă un soț, un frate sau un fiu înghițit de rafalele ce aruncă el pe o mie de guri în mare. — Marinaru[l] nu trece pe lingă dînsul decît în picioare și cu mina pe frîngii, gata a coborî toate pinzele într-o clipă. Cîți nenorociți, jărtvă tigrilor sau a piratilor ce adăpostește și apără în nenumăratele lui încrețituri! De cîte ori n-am [f. 7 r°] ajuns în liman ((dînd laudă)) < lăudînd și slăvind numele > celui ce l-a rădicat acolo și de cîte ori iarăși n-am scăpat numai ca pîntre urechile acului de a fi înghițit de valurile ce mi-a trimis perfidul fără veste peste frela⁵ mea îmbarcație. De cîte ori puțin n-a lipsit să fiu jupuit și fript ca un miel „à la palicar“ de Eaurta, Papu, Moru, Nigozara și alți vestiți bandiți ce găzduia într-insul⁶.

Dar pîn-a nu trece, să-ți [f. 7 v°] vorbesc de călătoria mea din anul trecut pe malul Kaystrului, riu care adineaori se arăta pîntre papura verde pe un cîmp și mai verde, ca un șarpe a[le] cărui solzi de aur pe tot clipătul îmi trimitea[u] scînteii de soare. — În fundul tabloului stau în cerc munți[i] Mimas, Solmisus și Corisus pîntre care iese

³ De la fr. *proue* — proră.

⁴ Italianism, din *sciaccallo* — șacal.

⁵ De la fr. *frêle* — subredă, fragilă.

⁶ De fapt era vorba de corsari, luptători pentru eliberarea insulelor din Arhipelag și pentru unirea cu Grecia, care amenințau transporturile anglo-franceze în timpul războiului Crimeiei.

ne'ncetat riul ce izvorăște din munții Lidi[e]i și curge lăsînd pe malul stîng ruinele ce albesc de la mare. Că acest riu este [f. 8 r°] Kaystru să nu ai nici o îndoială căci am o medalie cumpărată chiar pe ruinele Ephesului, pe care poți vedea oricînd vei voi un bătrîn cu barbă lungă răsturnat c-un urcior la subțioară și pe care poți ceti lămurit

ΕΦΕΣΙΩΝ ΚΑΥΣΤΡΟΣ

Turcii îl numesc *Kuciuc-Mindir*. Acest nume și pausa⁷ într-o rină a bătrînului din medalie a dovedit destul mlăștinătatea riului, dacă Kuciuc-Mindir nu s-ar tîlmăci mai bine Meandru mic, nume ce-i dau ca să-l deosebească de [f. 8 v°] Meandru cel adevărat, care decurge de cealaltă parte a Micali[e]i și pe care îl numesc *Buiuc-Mindir* — Meandru mare. — Pe Kaystru tureci[i] îl mai numesc și *Carasu*, apă neagră, fiindcă apa lui este tulbure. Satul ce se vede pîntre giganticele rămășițe de templuri și de teatru este *Aga-Suluc*, care nu însemnează Suluc-Aga, după cum a crezut-o un călător, ci Ἁγίος θεολόγος printr-o transformare foarte lesne [f. 9 r°] de înțeles. Prefaci pe *a* în *v* și adaogi un *os*, pe

s în *δ* pe

u în *ε* și-adaogi un *ω*, pe

u în *ο*, pe

k în *γ* și la sfîrșit pui un *os* după regula vulpei grecești:

alopix în *lopix*, *opix*, *pix*, *pux* și *fux*, vulpe nemțească.

Am vizitat Ephesu[l] cu prietenu[l] meu < Commandant > Bastard, ofițer francez <care> [,] ((comandantu[l] avis[o]ului „Solon“, tînăr care)) negreșit îți este cunoscut prin antipatia ce-a știut să inspire unei mari dame grece [f. 9 v°], care întîlnindu-l la Patisia nu lipsea a întreba: „*est-ce que ce Bastard ne s'en ira pas?*” și adăoga „*soit dit sans calambour*“, [sic, în loc de *calembour*]⁸ precum și prin limba și condeiul unui seriitor atenian.

De la Samos, în două ceasuri am fost la gura Kaystrului, am muiat⁹ cu „Solon“ la un mil de malul Asiei și în zori de ziuă am ieșit lîngă malul stîng al riului, unde ne-aștepta o mulțime de armăsari de Anatolia; colegul meu Abderahman Bey, cai-[f. 10 r°] macamul de Cușadasi [,] ne înlesnise din vreme cai ca să ne poarte și cavași ca să ne apere de turuci, de uzbegi și alți nomazi. Deși cu alai și pe cal cu hașa di zece oca de fir nu poți călători ca un adevărat turist, dar apoi acolo sunt atîtea lucruri de văzut că de nu ți-ăș descrie decît o mică parte, tot o povestire cît de proastă poate avea interes.

Cîtînd de la mare spre continent, în dreapta se vîd [f. 10 v°] ruinele Ortigiei și în stînga Talianul (pescăria) de unde, fără să bănuiești poate, au ieșit toate icrele de chefal ce ai mincat. Această pescărie era în vechime vestita Selinusia. — Dacă-ți mai aduci aminte de limba lui Omer știi că Ορτυξ va să zică prepelelă și că Ortigia era pădurea în care lăcuia zeița vînătorii[i] Ἀρτεμις Ορτυγία (Diana prepelelă) deși arta ne-a transmis-o pîntre veacuri cu un ogar lîngă dînsa [f. 11 r°]. — Acea pădure de cipariși nu mai există, dărvari și ciobani greci, dușmani neîmpăcați a[i] copacilor, a[u] făcut-o pajiste și se vede numai ruinele fortet[i] rădicate de genevezi. — În fund, pe o movilă, stă mîreață și frumoasă gîmăia Aga-Suluca, odinioară biserica creștinească, rădăcată cam tirziu în cîntea și memoria celui ce scria biserici[i] Efesului, una din cele șapte ale Asiei: „Aducă-și aminte de starea din care a căzut, pocăiască-să și întoarcă-să la faptele cele [f. 11 v°] d-întîi, căci de nu, piste puțin voi <stînge> (rădica) sfîșnecînd locul lui“... Astăzi lumina s-a stins, precum a zis-o Apocalipticul și întunericul este complet.

După un ceas de călătorie pîntre mlăștini și papură pe < cîmpia formată > ((șăsu[l] format)) de < laystru > ((vasa¹⁰ căruiță de laystru)) în timpi istorici, < depărtînd pe > ((depozit care depărtează pe)) tot anul mai mult Efesu[l] de mare, am ajuns la ruinele

⁷ De la fr. *pause*, pentru poza.

⁸ „Dar acest Bastard nu mai pleacă?“ „Și-o spun fără joc de cuvinte“.

⁹ De la fr. *mouiller* (aici, termen tehnic marinăresc) — a ancora.

¹⁰ De la fr. *vase* — mlî, nămol.

ce vedeam de la mare. — Niciodată n-am văzut ruine mai triste și mai numeroase, o cimpie de trei-patru oricât [f. 12ro] orașu[l] București acoperită de bucăți de marmură săpată și sfărâmată, de coloane sparte, de bulgări de statuie, fără cap, fără picioare, fără brațe, de cornișe, pedestaluri, inscripții. . . Într-un cuvânt cadaverul unui oraș, cum zice Ciceron. — Pe deal se vede la dreapta forța zidită de împăratul Dioclețian cu marmură și cu var scoase din monumentele pe care a trecut dalta lui Praxitele și penelul lui Appel. Pe o poartă a cetății[i] se vede încă trei bas-relieși în foarte proastă stare, pe unul se deo-[f. 12vo] sebește încă o obadă de roată, o ureche de cal și-un picior de om rădăcat în sus și lasă cimpul deschis la orice interpretare, de la Ector tîrit de carul lui Ahil, pînă la martir[i]ul vreunui biet creștin. Ceea ce pot zice de această marmură este că nu poate fi o săpătură din vremea cea frumoasă a artei. — Pe zidul cetății[i] se mai vede un alt bas-relief, un cap parc-ar fi o lună, d-a dreapta un șarpe și d-a stînga un arc: Proserpina în iad, < Luna > ((Ecate)) pe cer [f. 13ro] și Diana pe pămînt. — La tot pasul te împ[i]edici de inscripții eline, romane((,)) < și > creștine și turce < ști >, care dovedesc că cu adevărat acest loc a fost martur a[l] tuturor evenimentelor care au prefăcut fața lumii. În zidurile < eni > ((acestui oraș)) au trecut Medor și Cyru ca < conșteranți > ((cotropitori)), Lysandru și Agisilau ca mintuitori, Alexandru domolit de admirație, Scipion și Anibal disputînd < cu prietenie > ((prieteneste)) și ((cu)) nepărtinire [f. 13vo] meritele lor respective ca căpitani, Pavel și Ion propovăduind legea lui Cristos și puind bazele societății[i] regenerate prin religie, familie și proprietate, Mahomet și Timur Leng.

Pe malul coastei se afla peștera în care au dormit 300 de ani acei șapte coconi persecutați de Deciu și deșteptării cărora suntem datori *mărturisirea învierii morților*. Eu pot povăui pe oricine să nu prea seadă mult într-a-[f. 14ro] cea peșteră somniferă, căci umezeala poate să-l adoarmă pentru totdeauna... Sinodul al 3-lea a prefăcut((-o)) < acel loc > în biserică, precum se cunoaște după forma tăiată în cruce și după două coloane, ce se mai află pe loc.

De aci ne-am dus la gîmnia sfîntului Ion Theologu în care nici Ion nici Pavel nu au putut nici propovădui nici boteza. Acolo sunt patru coloane de granit foarte mari de ordin compozit. Arhitectura moschei[ei] este arabă, [f. 14vo] zidire mare și frumoasă. Dar unde sunt creștini[i], unde sunt musulmani[i] care umpleau unii după alții acest lăcaș al lui Dumnezeu? Astăzi vreo zece, cincisprezece < case proaste > ((căsuțe)) lăcuite de cițiva turci săraci alcătuiesc toată populația satului Aga Suluc, odinioară Efesul.

Întovărășit de un subaș și de muhtar am șăzut cu ofițeri[i] „Solonului“ pe prispa unei alte gîmii părăsite, și aceea o veche biserică creș-[f. 15ro]tinească, ne-am odihnit acolo fumînd narghelea și tîrguînd medalii antice și marmuri între care o statuă naltă de un cot care negreșit slujise de cariatidă la mormîntul vreunui Erou. Cu o jărtvă de un galben, ea împodobește astăzi grădina mea după [sic, în loc de, de, de pe] Bosfor.

După un ceas de kef acolo am trecut valea d-a curmezișu[l], pîntre < acele > două dealuri. Se vede încă apăductul roman dărmat numai p-alocurea. Îndată ce [f. 15vo] am ajuns pe coasta despre apus, am întălnit ruinele Gymnasiului unde perora demoniacul Apollonius în minutul în care Domițian cădea sub loviturile ucigașului. Apollonius vedea de la Efes ceea ce se petrecea la Roma.

De la Gymnasiu luînd drumul spre mare, < suîndu-ne > ((ne-am suit)) pe un virî de movilă < am găsit > ((unde este)) o groapă ca crateru[l] unui volcan, în pintecile căruia se vedeau mulțime de marmuri prețioase; < toate > coloanele, architravele [f. 16ro] și boltele Odeonului căzute grămadă unele peste altele ((stau întregi sub acel tumulus)). Rădicate și puse fiecare la locul lor s-ar putea restaura vechiul monument < astfel > ((întocmai)) precum a fost. — Mai la dreapta se vede Teatru[l]; între teatru și Caystru să află rămășițele unui circ roman, vechiul stadiu grec. De acolo înaintînd tot spre mare < este > ((se află)) o dărmătură de turn care poartă nu știu de ce numele de temnița Sfîntului Pavel; la picioarele celui deal era negreșit templul Dianei, una din cele șapte mi-[f. 16vo]nuni a[le] lumii de atunci. Cu lumănarea < în mînă > și

11

linii de încrețituri mărunte
câte din câte o vale a Micălii
vinu de ne clătăină un minut
- la amiazi vedeau încă
foarte bine citadela de la
Scata-nuvra (Cusadas) sau
(insula pasărea) mine cu
vine de la insulă mică ce
să află dinaintea portului
și căreia cu o lea de imagi:

Fragment din f. 20 v°.

cu un ghem de sfoară ne-am scoborit pe o scară răzămată în zid și înaintind cînd în genunchi, cînd d-a bușile ne-am rătăcit, luptîndu-ne cu ((stoli de lileci)) pînă-o mulțime de bolte[,] unele mai mari[,] altele mai mici. Acest labirint[,] după zisa lui Plin[,] a costat mai mult decît tot templu[!]; zidit cu ciment de ulei sluja negreșit de cisternă la apa trebuincioasă slujbei templului; două galerii mai mici și mai strîmte par [f. 17 r°] a fi fost apăduc[t]uri. — Acum < prin toate crăpăturile > ((picături de apă)) se strecoară < picături > ((prin crăpături)) și menține umezeala și noroiul[!]. Cît despre templu, tot ce îți pot spune este că destructori[i] ulteriori, au luat mai bune măsuri decît nemuritorul Erostrat, atît < se mai > ((nu mai se)) poate ghici că zidirea a fost în patru colțuri ca de vreo 400 de picioare în lung și 200 în lat[;] pe unde să mai găsește rămășițe de zid, se vede cărpitura cu cărămidă și < cu > [f. 17 v°] ciment roman. Să mai găsească și două coloane de ordin doric culcate și îngropate; am avut curiozitatea a săpa și a măsura: una dintre aceste două coloane nu are mai mult de patru zeci de picioare, cu un diametre de 7 picioare. Plin zice că ar fi avut acel templu 127 de coloane, fiecare

de cite 60 de picioare, dar acele ce se văd culcate la facia locului, precum și acele ce împodobesc gîmăia Sf[in]tei Sofii ne dau să bănuim că < istoricul > ((geograful)) le-a făcut [f. 18ro] ceva mai mari decît [t] < ar fi > ((au)) fost în adevăr. Unul din capiteli[i] coloanelor < este > ((se află)) lingă gîmăia cea mare scobit în cap. Bunii creștini își spun fără teamă de anacronism că Theologul boteza într-acea colimbithră¹¹. Că acel capitol a slujit de baptiser nu poate fi nici o îndoială, dar că Ion sau Pavel să fi muiat vreun copil într-însul noi profani[i] ne putem îndoi fără leac de păcat.

După cum știi templu[l] Dîanei Efesii la început cînd [f. 18ro] l-au rădăcat străbunele noastre Amazoanele, nu era atît de mare și nu îndestula vanitatea și ambiția zeiței, care prin feluri de meșteșuguri și minuni a silit pe bunii cetățeni să-i rădăce acea vestită zidire pe care a lăsat-o de a ars-o Erostrat; vicleanul a profitat de noaptea nașterii lui Alexandru, ((cînd)) zeița să dusesse să moască pe Olimpia, faptă pentru care Eroul recunoscător a propus, cînd a trecut pe la Efes, să restaureze templu[l] [f. 19ro] mai mare și mai bogat decît fusese; dar bunii negustori efesii știind din mai multe pilde că cu viteji[i] e mai bine să nu aibă < cineva > nici în clin nici în mînică acei ce voiesc a-și păstra libertatea, au refuzat cu sul subțire, dînd de cuvînt că nu se cuvine zeu ((flăcău)) să rădăce templu < unei > ((la o)) zeiță ((fată mare)).

Luna plină să rădăca din dosu[l] gîmiei Sf[antu]lui Ion și ne lumina calea spre mare. — Omul trăiește neconținut între obiecte ce au avut viață; din talpă pînă în creștet este înfășurat de pielea ce acoperea un frumos și mindu taur, de lîna ce încălzea o blîndă oaie, de mătasea în care se prefăcea în fluturi un < vierme > ((insect)) ce o tină ră fată creștea cu atîta îngrijire, masa pe care scrie, parchetu[l] pe care calcă erau un nalt brad sau un stufos nuc < ce > ((care)) umbrea și legăna cu atîtea iluzii copilăria și tineretea lui. Tot [f. 20ro] în preajma-ne este destrucție și ruine, dar nici o rămășiță de viață nu pătrunde de tristare ca dărămurile unui vechi oraș. Vezi trecînd în mînte una după alta umbrele și faptele eroilor, meșterilor, poeților și filozofilor ce s-au succedat și au ilustrat treizeci de veacuri. . . Dar uit că vorbesc cu un poet născut și crescut între ruinele slavei noastre strămoșești și care mai bine decît oricine a simțit și cunoaște acele im-[f. 20ro]presii.

La miezul nopții beam țeari în salonul meu din Vathy recapitulînd cu tovarăși[i] mei de călătorie peripețiile plimbări[i] noastre. În 24 de ceasuri trecusem piste trei mii de ani de mărime și de decadență. — O zi bine întrebunțată în viață!

Dar să ne întorcem la corabia mea care d-abia să leagănă pe fața ogîndie a mării[i]. Vîntul a căzut cu totul și numai din cînd în cînd [f. 21ro] lîinii de încrețituri mărunte ieșite din cite o vale a Micali[e]i vin de ne cleatănă un minut. — La amiază vedeai încă foarte bine citadela de la *Scala-nuova* (Cușadasi) sau (insula pasărea), nume ce-i vine de la o insulă mică ce să află dinaintea portului și căria cu o leacă de imaginație și de bunăvoință i se poate găsi asemănare cu o pasăre, precum poți găsi în nuori și pe geamuri înghețate [f. 21ro] lei paralei, balauri și zmei. Turci[i] au multe numiri de acest fel, au *Sicean* și *Kedi Adasi*[.] insulele Șoarecele și Pisica, *Taușan* și *Kiopec Adasi*, insulele [I]epurile și Ogaru[l], iar greci[i] la cite stînci în mare nu le pot găsi nume le zic Caravopetra, fiindcă de departe orice în mare poate sîmăna cu o corabie.

Cușadasi, Scala-Nuova sau Nea Efesos este un prost oraș p-un deal, ș-o vale, sus turci, jos creștini, vreo zece steaguri de toate coloarele [sic] fil-[f. 22ro]faies: pe casele consulilor și < i > dau < orașului > fizionomia obișnuită a schelelor. Împrejurul orașului și pe ulițe nu te poți mișca de cămile legate una de alta cite douăzeci în șir, tirite toate de un mindru măgar; încărcate de smochine și de ghindă, ar crede cineva că lumea întreagă să hrănește numai cu aceste două mezelicuri. Urcînd ulița mare la deal găsești poarta bazarului, unde ca în toate bazarele se află galaria [f. 22ro] giuvaergilor, besestenu[l] și bidbazaru[l] (tîrgu[l] păduchilor).

La patru ceasuri ne aflam dinaintea locului ce să numește *Spilia*, acolo unde Leotichidas viind de la Delos desbarcă pe Xantip și unde p[î]jeri cea după [sic, în loc de, de pe] urmă armată a lui Xerxes, chiar în zioa bătăliei de la Platea, zi mare și în-

¹¹ Grecism, existent și în rom., *colimbitră* — cristelnită.

semnată pentru libertate „Limba oamenilor nu va mai fi în lanțuri, poporul[i] dezrobît va răsufila liber gîndirea sa, căci jugu[l] puteri[i] s-a zdrobit“, zice [f. 23^r] Eschil. Aci Sahturi arde *întîiul* său vrulot¹² înfipt în vaselul amiralului Cara-Ali și pune cea dintîi piatră a neatinării[i] Greciei.

Soarele apune în facia îmbocături[i] Meandrului, riu ce se coboară la mare incovoios și turbure; adăogînd Asiei pe tot anul trei sau patru pogoaane de pămînt ce-i dă din mare a format ((as[t]fel)) roditorul cîmp Baladouvasi, care se întinde pînă la Aidin. Vasa depusă pe tot anul de Meandru a unit cu continentu[l] una după alta o mulțime de insule care încă în timpi istorici se aflau [f. 23^v] dinaintea Miletului și între care și vestita insulă *Lada* care astăzi este un deal pe continent cu o biserică închinată Sf[in]tu[lui] Ion Theologu și numită Patnriotico. — Înainte de gura Meandrului spre miazăzi se întinde o piagie¹³ de nisip care se unește pe nesimțite cu marea; un copaciu *monodendru* crescut de veacuri în punta cea mai înaintată înștiințează pe nautionier să nu < prea > s-apropie. Acest cedru binefăcător este respectat religios de toți oamenii buni sau răi. În depărtare se văd albi ca zăpada pe albastru[l] ce-[f. 24^r] rului munți[i] Lidiei și ai Phrigiei, munți cu virfurile de < marmură albă > ((granit alb)) pe care timpul și apa i-a lucrat ca acile unei catedrale gothice. Din jos de monodendru începe golful Mandaliei cu o mie de porturi începînd de la promontoriu[l] Geronda care formează sinurile Caracuja și Covelo, unul deschis spre miazănoapte și altul < deschis > spre apus; deasupra aceluia promontoriu și între acele sinuri se văd trei coloane și o arhitravă, rămășițele templului lui Apolon Didimian, în care slujeau branchiți[i]. Satul [f. 24^v] din deal precum și moara de vînt care să învîrtește pitorească între acele coloane se numește Geronda, nume ce după părerea dascălu[lui] satului însemnează *Gerondios*, deși nu se află citat astfel în niciun autor; eu însă bănuiesc că Geronda va să zică curat satul *Bătrînu*. Templu[l] căzut de cutremur se află întreg la pămînt și a format o movilă ca un munte.

La dreapta, spre apus, piste trei sprincene de nori auriți de razele soarelui care se uită înapoi și ne vestește pe mine vînt de pinze, se vede pe [f. 25^r] cîmpul Chorei coloana Herculu[lui] de la Samos, templul Jun[on]ei carele judecat după mărturia acelei rămășițe trebuie să fi fost cu adevărat zidirea cea mai colosală din lume.

Apusu[l] soarelui este[,] ca orice sfîrșit[,] plin de melancolie ca o recapitulare a vieții. Ce legătură misterioasă să fie oare între țara mea și o insulă 600 de mile departe de gura Dunării, piste trei mări, sau numai un joc al întimplări[i] a adus acum 2400 de ani un dacoget la Samos, < ce caută aici după 24 de veacuri > un samiot venit din România [f. 25^v], < logofătul > Lyeurg, < care > se poate zice întemeietoru[l] stări[i] politice de astăzi a țării lui¹⁴. < Cum numai > un rumân, generalul Coletti, < să poată > ((singur izbutește a)) guverna acest popor aspru și nedomolit¹⁵. < Eu rumân > Ce caut ((eu rumân)) aici[,] ce soartă m-a aruncat pe această stîncă. Mă va învrednici Dumnezeu să las o memorie plăcută și respectată? Cad la pămînt și cu umilință dau laudă celui ce m-a scăpat de atîtea nevoi și primejdii < în viața mea > și mi-a ajutat a trăi în pace cu conștiința mea, fără ură și fără patimă și implor de la Atotputernicul [f. 26^r] fericirea să pot petrece zilele ce-mi mai rămîn libere și liniștit în patria mea iubită.

Echipagiul tot ingenunche împrejurul imamului, face *namasul*¹⁶ de seară, vîntu[l] s-a rădicat și ne împinge repede spre insula Patmos, neaptea a acoperit cu vîlul ei cenușiu tot orizontul și eu mă cobor în odaie ca să petrec seara conversînd cu tine.

Al tău prieten[,]

Ion GHICA

¹² I. G. adaptează un termen de marină franțuzesc, brulot (nic vas încărcat „cu materii combustibile, care, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea era folosit în bătăliile navale, ca un fel de torpilă, menită să abordeze și să incendieze vasele inamice, arzînd odată cu ele).

¹³ Italianism, *spiaggia* — plajă

¹⁴ Presupusa origină dunăreană sau tracă a legendarului legiuitor al Spartei nu este confirmată istoric.

¹⁵ Evocării acestuia Ion Ghica îi dedică una dintre *Scrisorile către V. Alexandri*.

¹⁶ Rugăciunea (turc.)

TUDOR VIANU (1897—1964)

CITINDU-L PE EMINESCU

GLOSSA

DINTRE LUCRĂRILE LUI TUDOR VIANU, ca student al lui Mihail Dragomirescu, nu am putut-o salva, din păcate, decît pe cea dintîi: lucrarea de seminar din anul I, datată 1919 și conștind din analiza Glossei lui Eminescu.

De la început, lectura acestei lucrări a tinărului Vianu — născut în ultima lună a anului 1897 (implinise, deci, în 1919 vîrsta de 20 de ani), ne oferă o surpriză: contrastul dintre maturitatea stilistică și foarte respectuosul conformism față de profesorul său, față de categoriile stabilite de acesta în teoria capodoperei, cu atît de rebarbativa ei trichotomie. Maturitatea expresiei este explicabilă, nu numai prin temperamentul echilibrat, siguranța de sine și ponderea în judecată, care l-au caracterizat statornic pe T. Vianu, ca o trăsătură distinctă a personalității lui. Mai mult — indiferent dacă T. Vianu și-ar fi început studiile universitare încă din 1915, așa cum se afirmă, întreprîndu-le din cauza războiului, ca să ne apară aici ca înscris doar în anul I — studentul de acum nu era de loc un începător. Încă dinainte de război, publicase în „Flacăra” — anii V (1915—1916) și VI (1916) — nu numai poezii, ci și critică literară, neezitînd să ia atitudine împotriva lui E. Lovinescu, în apărarea urgisitului său maestru de pe atunci, Al. Macedonski. Iar în 1919, colaborea chiar la „Sburătorul” lui Lovinescu, scriînd despre Blaga. Mai greu de explicat ar fi supunerea totală la sistemul analitic al lui M. Dragomirescu. Ea apare oarecum contrastantă față de primele lucrări, la același seminar, ale lui G. Călinescu și Pompiliu Constantinescu. Din întîmplare,

lucrarea de anul I a lui Pompiliu Constantinescu — care va vedea și ea în viitor lumina tiparului, are ca temă tot o poezie a lui Eminescu: Epigonii. Pompiliu Constantinescu însă, manifestă un spirit acut de independență față de maestru, mărginindu-se să constate că — «fiind un adevărat caz de cauzalitate sintetică» — Epigonii «este o creațiune genială», din «punct de vedere al concepției» și prin «armonia ce se degajă din unitatea indisolubilă a fondului cu forma». Totuși, Pompiliu Constantinescu nu ezită să demonstreze că — în pofida acestei «armonii» — «din punct de vedere al formei [...] Epigonii are unele greșeli care [...] îi diminuează superioritatea față de alte producțiuni... și înseamnă o lungă listă a greșelilor «de vocabular, de morfologie și de sintaxă». Încheierea apare brusc, prin elogiul «suflului cald al frumuseții lirice» din Epigonii. Ceea ce o determină pe asistenta Constanța Marinescu — contaminată de indulgența și chiar de simpatia cu care M. Dragomirescu accepta asemenea afirmări ale personalității studenților săi — să elogieze în referatul ei «calitățile remarcabile» ale lucrării, și «curajul opiniei», deși la sfîrșitul lucrării lui Pompiliu Constantinescu tot ea notează: «Dar studiul literar?», subliniînd afirmația din referat că lucrarea «nu e completă», lipsindu-i tocmai aplicarea categoriilor dragomiresciene.

La polul aproape opus se situează lucrarea lui T. Vianu. Începe prin a formula principiul de bază al teoriei dragomiresciene a capodoperei: «Fond și formă s-au integrat deplin, într-o individualitate independentă de personalitatea auto-

75 ANI DE LA NAȘTERE

rului, independentă de împrejurările de timp și spațiu în care ea a fost produsă». «Eternitatea» poemului Epigonii «este garantată» prin aceasta. «Prin urmare, o constatăm, genială, justificând astfel trecerea la studiul critic și literar»; (cf. M. Dragomirescu, Teoria poeziei, editată 1927, cap. II, §9, pentru a se vedea fidelitatea studentului Vianu față de învățătura profesorului). Metodic — cum a obișnuit totdeauna — T. Vianu trece la «analiza» capodoperei, aplicind riguros categoriile esteticii lui M. Dragomirescu. Ca «originalitate elementară» a ideii, Glossa ar fi astfel «mult mai grațioasă» (cf. M. D., § 28 și § 36) din punctul de vedere al intensității; iar din punctul de vedere al calității ideii, este «umoristică» (cf. M. D., § 32 și § 33); ca «tonalitate», este «pesimistă» (cf. M. D., § 36 și § 37). Cât privește «originalitatea subiectivă», ea este identificată, pe rând, a fi «precumpănitoare», «abstractă» și «deprimantă» (cf. M. D., § 43, § 47, § 49). «Originalitatea plastică», este definită succesiv, ca fiind «pură», «noțională», «artificioasă» și «contemplativă» (cf. M. D., § 54, § 61, § 65, § 69). În fine, din punctul de vedere al «originalității mistice», Glossa «nu are nici puritatea internă, nici puritatea externă a tipului literar», stînd astfel «între tipul romantic și cel realist» și fiind prea puțin «clasică» (cf. M. D., § 81, § 82).

Dacă vom compara această lucrare de seminar din 1919 cu analizele din Poezia lui Eminescu — volumul care, în 1930, l-a impus pe T. Vianu în ipostaza criticului și a istoricului literar — diferența de concepție și metodă este imensă. De

astă dată, T. Vianu situează poezia lui Eminescu în timp și în spațiu, identificîndu-i izvoarele și neuitînd să contureze, din ea, personalitatea poetului. Din ideile lucrării de seminar, a rămas ceea ce-i era propriu lui T. Vianu. În primul rînd vasta lui cultură — întemeiată pe o solidă cunoaștere a culturii greco-latine, încă din adolescență — care-i dă tînărului student posibilitatea să raporteze Glossa lui Eminescu la Manualul lui Epictet și să marcheze ataraxia, ca o permanență a «filosofiei antice» în gîndirea poetului român. În al doilea rînd, eleganța, concizia și precizia stilului — abstract și totuși cald — al lui T. Vianu. În lucrarea de seminar, terminologia e a lui M. Dragomirescu, dar motivarea ti aparține — și stilistic și ideatic — lui T. Vianu. Pentru a motiva «calitatea grațioasă și cea umoristică» a «originalității elementare» a Glossei, ca idee, textul sună astfel: «Este ideea suspendării ființei noastre active în vîrtejul creațiunei; este ceea ce s-ar putea numi, cu un termen împrumutat filosofiei antice, ataraxia. Suflul cedează, astfel, în fața vieții. [...] Dar dacă în conflictul dintre lume și idee, aceasta din urmă cade învinsă, întrucît ideea se afirmă numai ca funcțiune cunosătoare, ea se ridică cu mult deasupra realității, lăsînd să cadă o rază de suris în care disprețul nu are partea cea mai mică».

Citatele s-ar putea înmulți — ispita e mare — dar prefer să las cititorilor plăcerea de a descoperi frumusețea textului.

Ovidiu PAPADIMA

Tudor Vianu și Ion Barbu în Germania — 1923.

1919

Primită 23/VI/1919

TUDOR VIANU

GLOSSA LUI EMINESCU

1919

[F.1]

«Toate-s vechi și nouă toate». La ce bun speranța? La ce, zbuciumul, năzuința, lupta? Totul e neschimbat. De mii de ani lumea, schimbându-și numai actorii, repetă aceeași piesă. Fii înțelept! Retrage-te în tine; privește totul cu nepăsare; nu te zbuciuma...

Din sentimentul monotoniei universale a existenței, din îndemnul la abdicare față de toate ambițiunile deșarte ale vieții, *Glossa* lui Eminescu se infiripează, cu o minunată adecuare a formei la fond. Căci, în adevăr, tehnica specială a acestei bucăți, cu îmbinarea inițială a unei serii de adevăruri morale, cu desfacerea acestora într-un număr de versuri ce subliniază — ca un refren — sfârșitul fiecărei strofe, în sfârșit, cu împreunarea într-o ordine inversă a adevărilor morale postulate la început și presărate, mai apoi, în tot cursul bucății; întregul aparat tehnic, într-un cuvânt, al poeziei lui Eminescu [f.2] reușind să ne creeze în conștiință o surdă impresie de monotonie, prelungeste și exprimă, într-un chip neîntrecut, natura conținutului acestei bucăți. ((*Formă fixă.*))

Armonie desăvârșită. Fond și formă s-au integrat deplin într-o individualitate independentă de personalitatea autorului, independentă de împrejurările de timp și spațiu în care ea a fost produsă. Eternitatea ei — posibilitatea de a comunica, oricui și oricând, emoțiunea ce trăiește virtual în această operă — este garantată. O constatăm genială, justificând, astfel, trecerea la studiul critic și literar.

Glossa lui Eminescu este o creațiune de gen poetic; căci, deși cuprinsul ei constă într-o serie de formulări morale cari ar putea figura și într-o altă operă — o operă morală, ca *Manualul* lui Epictet d[e] p[ildă] —, totuși interesul pe care ea îl prezintă nu e de natură intelectuală (nu vrem să știm dacă judecățile exprimate de Eminescu corespund unor raporturi reale) [.] ci de natură afectivă (ne lăsăm seduși, și noi, parcă, de farmecul renunțării ce se desprinde din această poezie).

[f. 3] Poezie, deci; și poezie lirică, în speță, căci elementele sale sunt imprumutate sufletului poetului și rămase ca atare, nu obiectivate [sic! obiectivate] într-o povestire sau acțiune, ca în poezia epică sau dramatică.

Poezie lirică cu un conținut filosofic. Dar, încă o dată, factorii afectivi precumpănesc factorii intelectuali; mișcările sentimentului, raporturile inteligenței. Ba chiar acesta (sentimentul) are o însemnătate, o adincime și o intensitate ce conferă o mare superioritate poeziei pe care o animă. E interesant de comparat în această privință *Glossa* lui Eminescu (pe care presupunind-o cunoscută mă dispensez de a o reproduce) cu *Gazel* a lui G. Coșbuc (pe care o reproduc în întregime) — producțiuni cari sunt susceptibile de a fi alăturate, ca unele ce, deopotrivă, își trag materia din anumite adevăruri morale

și ca unele ce < la fel > tind să comunice, deși cu deosebiri însemnate, sentimentul unei înrudite indiferențe morale.

Alăturarea lor pune în lumină, însă, superioritatea netăgăduită a poeziei lui Eminescu.
— Iată *Gazel* de G. Coșbuc:

[f. 4]

*Picurii cu strop de strop
Fac al mărilor potop —*

*Nu uita, trăind, de corbul
Și de vulpea lui Esop.*

*Zilnic câte-un spic adună
Și-n curînd tu ai un snop.*

*Dacă ești cîstit, n-ai teamă
De dușman, de-ar fi ciclop.*

*Mergi încet și las' s-alerge
Alții cît or vrea-n galop.*

*Fă cît poți, și las' să ridă
Cei ce sar vieața-n hop.*

*Fii stejar, să crești în laturi,
Nu înalt și slab, un plop.*

*Iar de n-are scop vieața,
Fă să aibă clipa scop.*

Cîtă deosebire între această înșiruire de sfaturi versificate, <fără> lipsite de o legătură organică, lipsite de însuflețirea unui sentiment puternic care să le comunice și să le impu[i]e sufletului nostru — și *Glossa* lui Eminescu. Și, iarăși, cîtă deosebire între utilitarismul mai mult sau mai puțin strîmt ce stau [*sic!*] la baza acestor versuri ale lui Coșbuc și sentimentul, amplu și adînc, al deșărtăciunii existenței ce animă poezia lui Eminescu, strecurînd [f. 5] în sufletul nostru, pentru clipa contemplațiunii, renunțarea totală. Superioritatea acesteia din urmă rezultă limpede din comparație.

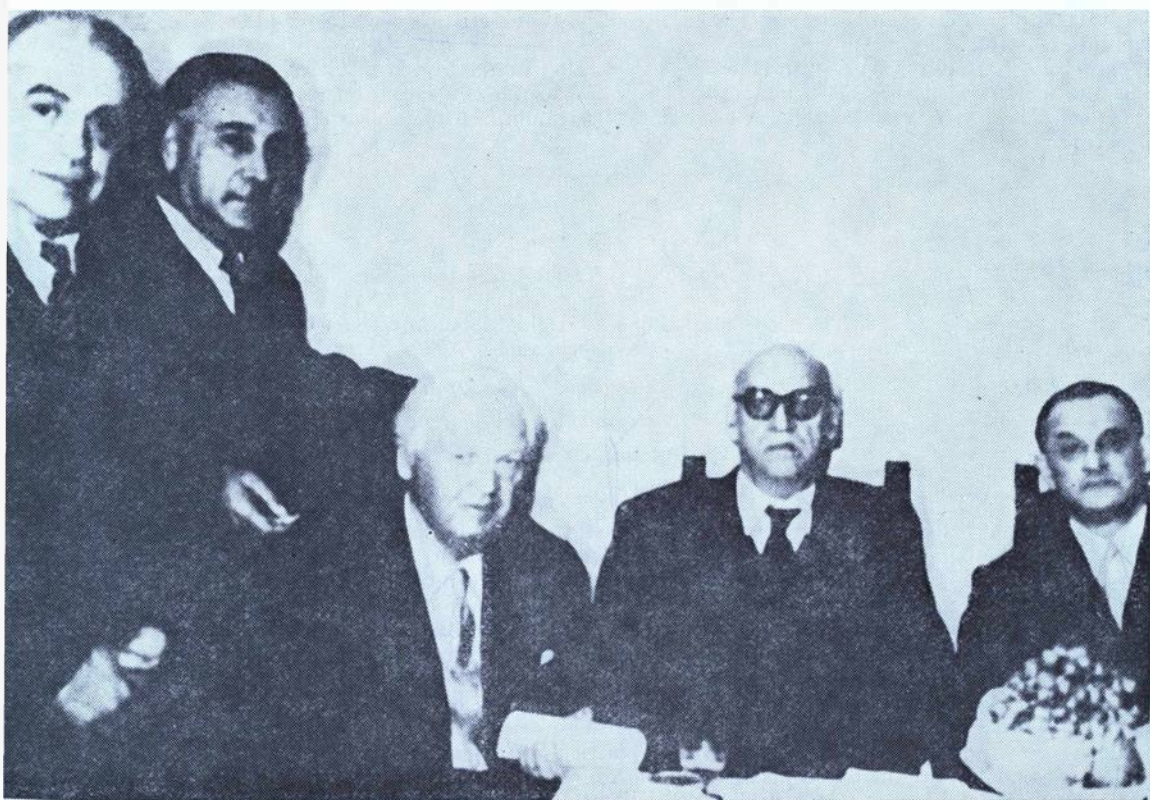
Ne rămîne [*sic!*] de studiat, acum, caracterele cu cari se prezintă cele trei feluri de originalități în creațiunea poetică genială care este *Glossa* lui Eminescu.

Și, mai întîi, originalitatea elementară, a ideei, a atitudinii (dacă termenul acesta e îngăduit) pe care poetul o are față de viață și care comandă, subordonîndu-și, toate elementele poeziei. Pe aceasta am văzut-o: desvoltările de pînă acum s-au oprit mai mult asupra ei. Este ideea suspendărei ființei noastre active în virteul creațiunii; este ceea ce s-ar putea numi, cu un termen împrumutat filosofiei antice, *ataraxia*. Sufletul cedează, astfel, în fața vieții și intensitatea cu care ideea din *Glossa* se prezintă e mai mult *grațioasă*. *Glossa* e o poezie a resemnării, după cum ((<form?>)) Evangheliile preconizează morală a celei atitudini. Dar dacă în conflictul dintre lume și idee, aceasta din urmă cade învinsă, întrucît ideea se afirmă numai [f. 6] ca funcțiune cunos-cătoare, ea se ridică cu mult deasupra realității, lăsînd să cadă o rază de suris în care disprețul nu are partea cea mai mică. *Glossa* se prezintă, astfel, cu o originalitate elementară de calitate *umoristică*. Caracteristică, din acest punct de vedere, este strofa: ((?))

*Căci acelorași mijloace
Se supun cîte există,
Și de mii de ani încoace
Lumea-i veselă și tristă;*

*Alte măști, aceeași piesă,
Alte guri, aceeași gamă,
Amăgit atît de-adesă,
Nu spera și nu ai teamă.*

Tudor Vianu, MI
Sadoveanu și MI
Ralea la Acader

În lupta dintre lume și idee, aceasta se poate întovărăși cu plăcere sau durere, după cum lumea se lasă dominată de idee sau, dimpotrivă, ideea trebu[i]e să sufere dominațiunea lumii. Ideea, în *Glossa* lui Eminescu este de o tonalitate *pesimistă* : ((?))

*Nu spera cînd vezi mișcii
La izbînzi făcîndu-și punte,
Te-or întrece nătărăii •*

etc.

Ideea, însă, răsare dintr-un suflet deosebit care [f. 7] răsfringe, imprumutîndu-le o coloratură particulară, impresiunile din lumea externă. E vorba de originalitatea intuitivă. Ea are, din punct de vedere al conținutului, după cum am arătat și mai sus, o *afectivitate precumpănitoare*.

După modalitate și din punctul de vedere al intensității, *Glossa* se prezintă cu însușiri *retorice*. Elementele împrejurărilor curente de ((?)) vieță sunt astfel elaborate de voința poetului, incit, în poesia sa, la fiecare pas, ele confirmă o vedere mai generală

pe care poetul caută s-o impu[i]e. Citațiile ar fi inutile. Caracteristica aceasta rezultă din fiecare strofă.

Pe de altă parte, și din punctul de vedere al calității, originalitatea intuitivă din *Glossa* este *abstractă*. Impresiunile lumii pălesc și se videază de conținutul lor concret. Chiar versurile cari vor să sensibilizeze o anumită idee rămân, cu toate aceste[a], abstracte:

*Alte măști, aceeași piesă
Alte guri, aceeași gamă
etc.*

[f. 8] Încolo — «Toate-s vechi și nouă toate»; «Vreme<a> trece, vreme vine» etc. — întreagă poesia dovedește o calitate deplin abstractă.

Sufletul poetului cade invins la impresiunile lumii și originalitatea intuitivă a *Glossei* din acest punct de vedere — al tonalității — este *deprimantă*:

<i>Multe trec pe dinainte,</i>	<i>Tu așează-te deoparte,</i>
<i>În auz ne sună multe,</i>	<i>Regăsindu-te pe tine,</i>
<i>Cine ține toate minte</i>	<i>Cînd cu zgomote deșarte</i>
<i>Și ar sta să le asculte?...</i>	<i>Vreme trece, vreme vine...</i>

Ne-a mai rămas să caracterizăm originalitatea plastică a poetului în această poezie, puterea sa de combinație, de prelucrare a materialului dat prin simțuri și aflător printre reprezentările sale. — Aceasta, după conținut și ca fond este *pură* întrucît își are înțelesul în sine, nu atrîrnă, cu alte cuvinte, de o idee exterioară, în care caz ar fi *alegorică*. Tot după conținut, însă ca imagini, originalitatea plastică [f. 9] a *Glossei* este *noțională*: sentimentul ni e comunicat prin raporturi de noțiuni abstracte (vreme, gamă, viitor, trecut etc.).

După modalitate și ca intensitate, *Glossa* prin însuși faptul că este o formă fixă de poezie, o formă în care materialul poetic trebu[i]e să se dea după anumite exigențe ale unei tehnice speciale, are o originalitate plastică *artificioasă*. După calitate ((? forma — fond!)) originalitatea plastică din *Glossa*, este *incisivă*, întrucît, în prelucrarea sa, materialul poetic respectiv n-are nici libertatea fantastică, nici fidelitatea realistă, ci numai aparența schematică, logică și precisă a < ins > calității denumite (incisivă).

În sfîrșit, tonalitatea originalității plastice din *Glossa* mi se pare mai mult *contemplativă*. Nici inhibițiunea durerii, nici exultanța veseliei: o stare intermediară și un echilibru — ceea ce am denumit mai de mult — *ataraxia*.

Vedem din analiza de pînă acum că *Glossa* [f. 10] lui Eminescu — deși este o creațiune genială — n-are nici puritatea internă, nici puritatea externă a tipului literar. *Glossa* nu e nici deplin romantică, nici deplin realistă, cu atît mai puțin deplin clasică. *Ea stă între tipul romantic și realist* — participînd la cel dintîi ca *retorică și artificioasă*; participînd la cel de-al doilea ca *deprimantă, abstractă și incisivă*. Ea e chiar mai mult *realistă*. De tipul clasic ea nu ține decît prin tonalitatea *contemplativă*.

O ALTĂ IMAGINE A LUMII

Ne-am adunat aici, pentru a asculta versuri de Mihai Eminescu. Este o împrejurare cum nu se poate mai potrivită cu firea poeziei care a fost născocită în vremuri in memoriam pentru a fi spusă și cântată. Actul citirii poeziei, adică al parcurgerii ei cu ochii și al învierii ei cu gândul, este un fapt tardiv al istoriei, un fapt care n-a apărut decât atunci când s-a produs transcrierea poeziei pe frunze de papirus, sau pe pergamente, apoi în cărți tipărite. Atunci s-a ivit și cititorul ei singuratic, închis în camera lui și stînd de vorbă cu cineva care nu mai este de față și al cărui glas a putut amuți de mult. Invenția scrisului și apoi a tiparului au fost fapte hotărîtoare prin care masele omenesti, popoarele în întregime lor au fost chemate treptat la viața mai înaltă a simțirii și a gândirii. Programul acestei chemări unanime la cultură se găsește astăzi în plină desfășurare și în țara noastră; prin larga difuzare a cărții, în ediții de multe zeci de mii de exemplare, face ca toți marii scriitori români sau străini să fie însușiți de mulțimile cele mai numeroase. Dar deși răspîndirea cărților în locuri care altădată nu puteau fi atinse de ele este un fapt dintre cele mai îmbucurătoare, tot ne place, mai ales atunci când este vorba de poezie, să ne întoarcem la forma străveche și originară a primirii ei, adică la ascultarea ei din guri iscusite. Și aici, vreau să adaug îndată un sfat practic pe care îl adresez mai cu seamă tineretului. Deci, iubiți ascultători tineri, nu vă mulțumiți niciodată să străbateți numai cu ochii rîndurile egale sau neegale ale poeziei. Citiți versurile cu glas tare, așa cum se cuvine. Faceți să răsună din pieptul vostru și să vă fișnească de-a dreptul din inimă versurile poezilor. Numai așa veți ajunge la adevărata lor înțelegere. Așa veți putea restitui în întreaga lui realitate simțită pe Eminescu, chiar atunci când nu veți avea să vă ajute, așa cum se va întîmpla astăzi, alțiia recitatori și cîntăreți de seamă. În ce mă privește, nu pot să vă fiu de ajutor decât prin unele concluzii generale cu privire la Eminescu, pe care îndrăznesc să le trag fiindcă tovărășia mea cu cartea acestui mare poet a început în ani destul de îndepărtați și pentru că de atunci n-am încetat s-o citesc și s-o recitesc, s-o observ în amănunte și să mi-o reprezint în întregul ei; să încerc a înțelege firea omului care a scris-o și împrejurările lui de timp.

Mihai Eminescu este scriitorul care a dat românilor în ultimele decenii ale veacului trecut, ideea cea mai înaltă despre posibilitățile intelectuale, morale și artistice ale poporului lor. Românii avuseseră și mai înainte mulți scriitori, învățați, artiști și patrioți de seamă, dar abia o dată cu apariția lui Eminescu ei au dobîndit încredințarea că facultățile lor au atins punctul cel mai înalt al expansiunii lor, și că în forma manifestării acestor facultăți ei au înzestrat omenirea întreagă cu un bun de mare preț.

A trecut de mult vremea cînd popoarele își închipuiau că lucrează în câmpul culturii numai pentru naționalii lor. S-a impus, treptat, ideea că toate faptele de cultură sînt adresate oamenirii întregi, și că printre acestea sînt unele care nu numai că reprezintă sinteza cea mai expresivă a însușirilor unui popor, dar și darul cel mai prețios pe care acesta îl face omenirii. Toate marile popoare ale lumii pot invoca numele spiritului celui mai național și celui mai universal, ales din rîndurile creatorilor de cultură.

Italianii pe Dante, spaniolii pe Cervantes, englezii pe Shakespeare, germanii pe Goethe, francezii pe Voltaire, rușii pe Tolstoi, polonezii pe Mickiewicz, ungurii pe Petöfi, românii pe Eminescu. Însemnătatea lui Eminescu se poate preciza, așadar, din două puncte de vedere: național și universal. Însemnătatea națională a lui Eminescu provine din felul în care el a întrupat luptele și năzuințele poporului, simțirile lui cele mai caracteristice, cadrul lui natural de viață.

Împrejurarea aceasta nu trebuie înțeleasă ca și cum toate aceste date ar fi fost gata și pentru totdeauna constituite în momentul ivirii poetului și că acestuia nu i-a revenit decît rolul de a le exprima, de a le împrumuta glasul său. Un poet își reprezintă poporul, dar în același timp, făcînd să treacă prin el năzuințele ridicate din clasele lui fundamentale și orientate către viitor, îl agită în adîncimea lui și-l înnoiește. Așa stînd lucrurile, Eminescu a fost ca o adevărată cumpănă a apelor de unde a pornit un viu torent înroditor. Într-un fel a arătat cultura românească înainte de Eminescu, altfel după el. Nici un alt poet sau scriitor al trecutului nostru nu trimisese gîndul său atît de departe și atît de adînc către originile și viitorul lumii, către puncte atît de îndepărtate ale timpului și ale spațiului, către principiile cele mai generale ale universului. După lunga noapte a feudalității românești, irupția de forțe proaspete ale claselor trezite la conștiința drepturilor sociale și naționale obține în poezia lui Eminescu o altă imagine a lumii, înzestrată cu dimensiuni care îi lipseau mai înainte. Icoana lumii se extinde, se înalță și se adîncește îndată ce românii aud versurile

poetului. Și în acest spațiu considerabil lărgit, au putut să se desfășoare inițiative ale gândirii și ale artei mai curajoase, mai vaste, îndrumate către ținte mai îndepărtate și mai înalte decât acele cunoscute în tot trecutul țării. Eminescu stă astfel la originea marilor progrese intelectuale și artistice, moderne și contemporane, ale poporului nostru. N-ar fi putut obține acest rezultat hotărâtor, dacă n-ar fi lucrat prin puterea tiranică de seducție a limbii și artei sale. Un poet nu este un filozof, un orator sau un moralist, deși conținuturile de gândire ale acestora pot intra în versurile lui. Întocmai ca patronul deapăruri al breslei poezilor, ca Orfeu din vechime, slăvit pentru că îmblânzea fiarele și mișca stîncile, marii poeți trezesc noi curente de sensibilitate, puternice emoții colective prin care glăsuitoarii aceleiași limbi ajung a se înțelege mai limpede și mai adînc pe ei înșiși și timpul lor. Felul acțiunii unui poet stă deci în legătură cu particularitățile limbii lui. Toate mărturiile contemporane cu Eminescu ne arată că marea impresie făcută de acesta asupra primilor lui cititori venea din sunetul special al limbii poetului. Niciodată limba românească nu mai sunase în același fel. Cuvinte, niciodată întrebuințate în trecut, dobîndesc acum drepturi de cetate literară, termeni și forme scoase din fondul arhaic, din cel regional și din cel statornic și general al limbii, locuțiuni și expresii familiare și populare găsesc puțința asocierii lor cu expresia neologistică a gândirii celei mai înalte. Cuvintele se înlănțuiesc în cupluri sau în sintagme mai lungi, atît de originale, încît nimeni nu e putea semna în vorbirea comună, sau în scrisul vreunui autor mai vechi. Limba lui Eminescu nu e prea bogată dacă ținem seama numai de unitățile lexicale pe care le folosește. Autorii Dicționarului limbii poetice ale lui Eminescu² în curs de elaborare la Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R. au numărat abia vreo cinci mii și ceva de cuvinte. Dar semnificațiile date de poet fiecăruia din aceste cuvinte sînt atît de numeroase și legăturile dintre aceste cuvinte sînt uneori atît de surprinzătoare, încît e cu totul explicabilă impresia de noutate și aceea că prin Eminescu limba română a dobîndit puteri expresive neegale în trecut, impresia trăită cu atîta putere de cititorii din primul ceas al poetului. Să mai adăugăm că inflexiunile acestei limbi legate de formele construcțiilor ei și ale versificației se înlădiază atît de strîns după conținuturile emotive, fac unul și același lucru cu ele, încît ascultîndu-le, cititorii de ieri și de azi ai poetului par a auzi de-a dreptul ritmurile fundamentale ale unei inimi care plînge și se bucură, se minie și se însemnează, așteaptă, atinge un fel, întîrzie, se grăbește, năzuiește, renunță, se deznădăjduiește și speră. În același fel nemijlocit nu vorbește ascultătorului decât muzica. Eminescu a fost un mare muzician al limbii noastre. A fost un mare poet al tuturor literaturilor lumii din secolul al XIX-lea. După prăbușirea absolutismului sau cel puțin după zguduirea lui la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și la începutul celui următor, irupția forțelor populare, noua conștiință de sine a națiunilor fac să se prăbușească și vechea convenție literară. Începe epoca romantismului. Și o dată cu el, o serie de mari poeți lirici cum popoarele Europei nu mai dăduseră de cîteva sute de ani. Seria acestora începe însă să se istovească curînd după mijlocul veacului trecut. Dispărușeră Byron și Shelley, Goethe și Heine, Pușkin și Lermontov, Musset și Baudelaire, Leopardi și Vigny, Mickiewicz și Petőfi. Trăia Victor Hugo care găsește încă unele din accentele cele mai puternice. Murise Edgar Poe, dar trăiau încă Walt Whitmann și Paul Verlaine. Rimbaud va scînteia o singură clipă. În general însă, marele val al lirismului romantic — cea imensă proiecție a sentimentului uman în care se sfîrșim literatura regulilor și a modelelor — acest val tînde să se limiească. Îi urmează o poezie erudită, rece sau ermetică, incapabilă a face să vibreze scoica uriașă a sensibilității popoarelor [...] Atunci apare Eminescu, ultimul mare poet liric al secolului al XIX-lea. Poate cel mai de seamă al generației lui din orice parte a lumii. Asociat cu toate aspirațiile poporului său, și vorbindu-i din această pricină inimii lui întregi și de totdeauna. E reprezentantul poporului român. E reprezentantul lui în fața lumii. Titlul drepturilor lui de a trăi în libertate și justiție, după vocația lui; de a îmbogăți cultura întregă a omenirii.

² Inițiat în 1956 de T. Vianu și apărut în 1968.

CELEBRÎND CARTEA:

«...un izvor mai bogat al științei și artei...»

Unul din faptele de cultură cele mai caracteristice ale țării noastre în epoca pe care o străbătem este înmulțirea cărților într-o proporție necunoscută trecutului. Au crescut în chip vertiginos nu numai titlurile de cărți, dar și tirajele lor. Bogatei producții științifice și literare, îi corespunde interesul public cu care este întâmpinată. O carte bună apărută în zeci de mii de exemplare se epuizează în câteva zile, astfel încât editurile sînt asaltate de neconținută cerință a înmulțirii tirajelor și edițiilor. Fecunditatea autorilor și setea de cultură a publicului sînt două din trăsăturile cele mai izbitoare ale vieții noastre sociale, în epoca de construire a socialismului. O activitate atât de vie se însoțește statornic prin comentariul ei. Ziarele, revistele, publicațiile bibliografice și documentare aduc cu fiecare număr al lor, informații despre cărțile apărute și analize ale acestora.

Mai rareori s-au oprit însă comentatorii în fața problemelor generale despre firea cărții, despre chipul în care se alcătuiește și circulă în lume, despre trecutul și rolul ei în prezent. Ce este acest mic obiect apărut prin efortul succesiv al unui autor, al unui artist decorativ, al unui grup numeros de tehnicieni? Ce virtuți se ascund în micul paralelipiped de hirtie și litere imprimate, încît oameni ajunși la un grad mai înaintat de dezvoltare a conștiinței lor, îl așteaptă cu înfrigurare, îl caută cu aviditate, se dezolează cînd nu-l găsesc și par a afla în el satisfacerea unei nevoi profunde? Merită într-adevăr a ne întreba ce mesaj poartă cu sine cartea, din ce ipostaze ale trecutului a apărut în forma ei actuală, prin cîte etape trec compunerea, imprimarea și răspîndirea ei, care au fost cărțile hotărîtoare ale omenirii, ce rol îi putem recunoaște în vremea noastră?

O carte este un produs intelectual, un obiect tehnic, o operă de artă. În ce raport stau între ele aceste diferite aspecte ale cărții? Iată întrebările pe care și le vor pune vorbitorii noului ciclu anunțat de postul de radio București, răspunzînd desigur, unei nevoi publice de lămurire, explicabilă într-un moment în care s-a înmulțit, într-o proporție cu adevărat impresionantă, numărul cărților și al cititorilor. O carte presupune scrisul, dar invenția scrisului este anterioară alcătuirii primelor cărți. Cînd s-a simțit nevoia comunicării unei știri, a unei porunci a stăpînirii, a imortalizării unui eveniment din viața obștească, a apărut inscripția. Oamenii treceau prin fața pietrei care primise inscripția, pentru a lua cunoștință de ea. Dar cînd obștea s-a lărgit și membrii ei răspîndiți în așezări îndepărtate unele de altele nu mai puteau lua cunoștință cu ușurință de mesajul adresat lor, a trebuit ca acesta să fie deplasat către cititorii lui. Atunci, a apărut cartea. Inscripția își aștepta cititorii, cartea îi găsește oriunde s-ar afla ei. Și pentru că în cărți au fost însemnate de timpuriu gînduri care merituau să supraviețuiască

Împreună cu
Milcu la o exp
a cărții, organiza
Academia R.P.R.

clipei — legile obștei, precepte religioase și morale, opere frumoase ale imaginației — s-au căutat și folosit materiale durabile sau care asigură pentru multă vreme urma materială a gândirii; cărămizile bibliotecilor asiriene, papyrusurile Egiptului, pergamentul. Folosul cărții a devenit atât de evident și nevoia ei atât de întinsă, încât a trebuit să se găsească și materialul capabil a fi fabricat în cantități mari, ușor transportabil, apt pentru a conserva semnul grafic. Chinezii inventă atunci hirtia și arabii o răspîndesc.

Dar cartea în forma ei modernă, adică drept un ansamblu de file imprimate prin mijloace mecanice, n-a apărut decît după ce tiparul cu litere mobile a urmat aceluia prin gravarea unei table. Invenția tiparului de către Gutenberg, în secolul al XV-lea, este unul din faptele cele mai hotărîtoare ale civilizației moderne. Nevoi milenare pentru care se găsisse pînă atunci numai soluții imperfecte, află acum soluția lor cea mai adecvată. Aceste nevoi cereau însemnarea gândirii și transmiterea ei dincolo de timpul și locul formulării ei. Apoi, transmiterea ei generală, în condițiile fabricării unui obiect transportabil, lesnicios a fi alcătuit, capabil de multiplicare indefinită. Toate aceste nevoi și-au găsit îndestularea lor în invenția lui Gutenberg. Și cum un mijloc tehnic nou îndată ce apare se întoarce asupra condițiilor care l-au generat, modificîndu-le în sensul dezvoltării lor, așa s-a întîmplat și cu tiparul. Cerut de nevoile intelectuale și morale ale popoarelor moderne, tiparul a devenit izvorul îmbogățirii treptate a minții și inimii maselor populare. Răspîndirea cunoștințelor științifice și morale a înzestrat aceste mase cu mijloace noi în luptele lor pentru libertate. Îndată ce știința n-a mai fost un bun rezervat unui cerc îngust de inițiați, și în momentul în care s-au generalizat adevărurile științelor, ca și creațiile frumoase ale închipuirii, s-a propus și descompunerea miturilor care, menținînd masele în ignoranță și primitivitate, făceau posibilă supunerea și exploatarea lor, existente de altfel și astăzi acolo unde singura difuzare a științei n-a ajuns la toate țelurile libertății. Cartea tipărită a devenit principalul izvor al instrucției publice și una din armele de căpetenie

ale libertății popoarelor. Istoria libertății în ultima jumătate de mileniu nu poate fi înțeleasă fără a ține seama de rolul jucat de către cartea tipărită.

Înmulțirea cărților ca și producerea lor în condiții estetice din ce în ce mai perfecte prin progresul tehnicilor gravurii de toate felurile au creat tipuri omenеști noi, pe care istoria culturii le semnalează. Au apărut, astfel, erudiții și bibliofili. Cei dintii sînt oamenii care-și string știința din multe izvoare și nu disprețuiesc nici știrea cea mai modestă consemnată în cărți, cercetătorii harnici și atenți ai marilor biblioteci, ai propriilor colecții unde se află mediul lor de viață, rareori părăsit. Ceilalți, bibliofili, prețuiesc cartea pentru raritatea sau pentru frumusețea ei artistică și se consacră uneori cu o pasiune ruinătoare stringerii de exemplare ieșite de mult din circulație, de texte curioase prin conținutul sau prin intervenția manuscrisă a vreunuia din vechii lor cititori, de obiecte tipografice frumos împodobite prin desenele, miniaturile și gravurile lor, sau prin invelișul somptuos care le conservă. În munca erudiților și a bibliofililor s-au format caractere omenеști pline de interes, oameni învățați, sensibili și puri. Uneori, în formele lor extreme, ei par retrași din luptele vieții și înstrăinați de năzuințele cele mai generale ale omenirii. Intenția primordială a cărții a fost să atingă masele cele mai largi. Erudiții și bibliofili leagă însă de carte un alt interes decît acela

UN MEȘTER AL CUVÎNTULUI ROSTIT

ÎN AMINTIRILE DESPRE PARTICIPAREA sa, vreme îndelungată, la emisiunile radiofonice, criticul Petru Comarnescu făcea cîteva considerații despre conferințiarul de înalt prestigiu de la postul național de radio: «După tumultul și stilul simfonic al conferințelor lui Iorga, cei mai eleganți vorbitori, alții în sălile de conferințe, cîi și la Radio, au fost, după părerea mea, Ion Marin Sadoveanu și Tudor Vianu, nu numai oameni de idei, dar și desăvârșiți constructori ai formei, oratori cu adevărat clasici.¹ Într-adevăr, din galeria deosebit de bogată a scriitorilor, oamenilor de știință, profesorilor, artiștilor și cărturarilor din țara noastră, care s-au numărat printre colaboratorii și susținătorii Radioului, numele celor doi prieteni apropiați, Tudor Vianu și Ion Marin Sadoveanu, au intrat în conștiința publicului auditor drept modele ale conferințiarului captivant, de o mare înălțime a gîndului, exprimat însă cu arta accesibilității depline.

Autorul Artei prozatorilor români, în înținsa și strălucita activitate pe care a desfășurat-o pe tărîmul radiodifuziunii a îmbrășcat, cu precădere, domeniile principale ale cercetării și preocupărilor sale de o viață: literatura universală, estetica, literatura română. O contribuție la cunoașterea acestei activități, ca de altfel a istoriei de aproape o jumătate de veac a radiodifuziunii noastre, a adus-o în ultimii ani Victor Crăciun, care a și publicat cîteva dintre conferințele radiofonice inedite ale ilustrului profesor

Iulius Tundrea

¹ *Cultura la Radio, Radioteleviziunea română, Redacția emisiunilor literar-teatrale, 1967.*

al răspîndirii ei. Rolul lor social se mărginește, deci, numai la funcțiunea de descoperire și conservare a tuturor izvoarelor culturii, ca și la menținerea acelei iubiri a cărții, fără de care nu este de conceput nici entuziasmul pentru știință. Pentru aceste motive, tipul omenesc al eruditului și bibliofilului merită, desigur, toată prețuirea.

De la un timp, au apărut tehnici și mijloace noi ale răspîndirii culturii. Ultimele decenii ale veacului nostru au aflat în Radio și Televiziune posibilități de comunicare a adevărilor științei și ale creațiilor artei, capabile să atingă un cerc încă mai larg de oameni și cu o înlesnire superioară aceleia de care dispune tiparul.

În progresele actuale ale democrației, (...) în formarea voinței de pace și cooperare a tuturor popoarelor lumii, trebuie să recunoaștem, cel puțin în parte, dar nu într-o măsură neglijabilă, și un efect al răspîndirii culturii prin noile mijloace ale tehnicii moderne, prin Radio și Televiziune.

Dar dacă Radio și Televiziunea duc cultura mai departe, mai adînc și cu mai multă înlesnire decît a putut-o face cartea tipărită, nu cumva soarta acesteia este pecetluită? Nu cumva emisiunea radiofonică este menită a înlocui cartea? Cine s-ar simți îndemnat să dea un răspuns afirmativ acestei întrebări, ar face o mare greșală. Valoarea cărții este de neînlocuit și ființa ei nu este deloc amenințată de noile mijloace ale răspîndirii cul-

Un meșter al
cuvîntului rostit

și estetician². Date utile — deși incomplete — cu privire la prelegerile ținute la Radio de T. Vianu, aflăm și în Bibliografia publicată de Biblioteca Centrală Universitară.

Nu vom stăruî, de aceea, acum, asupra complexității și detaliilor acestei activități de răspîndire a unui adevărat tezaur de idei și cunoștințe prin intermediul microfonului — activitate ale cărei momente limită sînt 24 martie 1929 (conferința despre L. Reboreanu), și 26 aprilie 1964 (difuzarea în lectură proprie a poemului inedit Shakespeare), ci ne propunem numai să scoatem în relief caracterul de pionierat al celorlalte dintre contribuțiile și manifestările sale radiofonice în ultimul deceniu de viață. La începutul anului 1956, redacția emisiunilor literar-teatrale iniția un ciclu de emisiuni dedicate poeziei eminesciene³. În prima emisiune, a răsunat glasul de o mare expresivitate și distincție al profesorului Vianu: « Direcțiunea generală a Radiodifuziunii dorește să consacre mai multe emisiuni poeziei lui Eminescu. Ascultătorii se vor bucura, pentru că puține sînt operele literaturii românești

care să fie regăsite cu aceeași plăcere de către straturile cele mai întinse și cele mai adînci ale publicului nostru. [...] Cred că Radiodifuziunea a pornit de la astfel de considerații atunci cînd s-a hotărît să consacre mai multe emisiuni poeziei lui Eminescu. Începutul se face astăzi cu „Luceafărul” și Tudor Vianu — a cărui primă conferință radiofonică despre Eminescu datează din anul 1929 — a analizat cu profunzimea și finețea ce-i erau caracteristice, universul Luceafărului, locul acestei capodopere în literatura română și în cea universală, conchizînd: « În Luceafărul avem opera lui Eminescu întrecută, în bogata înflorire a tuturor frumuseților sale. »

După opt ani de la prefăcarea ciclului „Luceafărul”, Tudor Vianu era invitat să deschidă o altă manifestare radiofonică, consacrată și de data aceasta « astrului polar al poeziei românești », cum l-a denumit pe Eminescu editorul și exegetul său erudit și devotat, Perpessicius. De „Ediția radiofonică Eminescu”⁴ — pentru că acesta este titlul amplei suite de emisiuni — numele lui T. Vianu se leagă nu numai în calitatea de autor al unei admirabile conferințe, ci și în aceea de susținător convins al unei noi specii

² V. Crăciun: *Eminescu la Radio*; lucrare apărută sub egida Comitetului pentru cultură și artă al județului Botoșani, 1970; și: Tudor Vianu despre Eminescu, în „Contemporanul”, nr. 49 (1206), 5 decembrie 1969.

³ Intitulat „Luceafărul” — acest ciclu s-a bucurat de colaborarea lui M. Sadoveanu, T. Arghezi, Perpessicius, E. Camilar, G. C. Nicolescu, Mihai Dragomir, M. Banuș, E. Jebeleanu etc. Emisiunea inaugurală, susținută de T. Vianu, s-a transmis la 16 ianuarie 1956.

⁴ Prima emisiune a „Ediției radiofonice Eminescu” s-a difuzat la 14 ianuarie 1964. Ciclul consacrat împlinirii a 75 de ani de la stingerea poetului, a cuprins 20 de emisiuni, fiind susținut de scriitori, profesori, critici și istorici literari. Textul emisiunii lui T. Vianu este publicat — ca de altfel și conferința despre *Luceafărul*, în volumul citat, *Eminescu la Radio*.

turii. Este necesar a afirma un principiu limpede și pe care nimeni nu-l va contesta: cartea este un izvor mai bogat al științei și artei. Ea este și un izvor statornic. O expunere radiofonică nu va înlocui niciodată o carte fundamentală a științei și a literaturii. O astfel de carte este apoi un izvor la care se poate reveni pentru asimilarea lui treptată și pentru regăsirea unui adevăr sau a unei impresii de artă. O emisiune radiofonică este ascultată, o carte poate fi studiată. Pentru aceste motive, sintem în drept a spune, că valoarea cărții nu se va perima niciodată. Ba chiar, apare cu totul evident faptul că, întrucât sînt mijloace eminente ale răspîndirii culturii, rolul Radiodifuziunii și al Televiziunii este și acela de a semnaliza cartea bună, de a o comenta și recomanda și că, prin aceste funcțiuni ale lor, noile mijloace tehnice au tocmai rolul de a stimula gustul public pentru lectură și de a ajuta procesul de difuzare a cărții. Aceste noi mijloace ajută cartea, îi deschid drumuri mai largi și mai întinse, dezvoltă cultura intelectuală îndrumînd interesul general către izvorul cărții.

Este ceea ce au înțeles organizatorii noului ciclu de la postul de emisiune București, care va expune pe rînd toate problemele în legătură cu firea și valoarea cărții, cu istoria, producția și răspîndirea ei.

radiofonice. Dar, să reproducem mai bine actul de naștere al acestei «cărți vorbite», a cărei viabilitate au confirmat-o cele aproape 20 de ediții difuzate pînă acum: «De data aceasta, vi se va înfățișa, într-o serie periodică de audii ediția radiofonică a poeziilor lui Eminescu. Este o ediție de un tip nou, deoarece fiecare grup de poezii precedat de comentariul unui critic, va fi oferit nu ochiului care citește, ci urechii care ascultă. Așa luau cunoștință de poezie strămoșii noștri cei mai îndepărtați. [...]

Nu vreau de loc să anticipez asupra impresiilor primite pe rînd și adunate la sfîrșitul acestor audii. Voi spune însă ce știu mai dinainte și mi-ar plăcea să regăsesc la termenul final al acestor ședințe radiofonice și să mă simt îmbogățit prin ele, ca unul din ascultătorii lor.»

În acest an, care este — la inițiativa U.N.E.S.C.O. — Anul internațional al cărții, se cuvine a vorbi despre contribuția cărții și tiparului din țara noastră, la civilizația mondială, despre rosturile fundamentale și destinul acestui principal instrument de cunoaștere. Actualul ciclu de emisiuni radiofonice are în acest scop și datorat istoricului Virgil Cîndea, are un tîmțas de seamă. Este vorba de suita emisiunilor grupate sub titlul «Ce știm despre cărți» inițiată la sfîrșitul anului 1962. Ca și în alte împrejurări, Radiodifuziunea s-a adresat atunci profesorului și esteticianului Tudor Vianu pentru a prefăca ciclul și pentru a ține un expozit despre viirea pe lume a cărții, despre constituirea și înflorirea civilizației cărții, despre raporturile ei, astăzi, cu mijloacele moderne de expresie. Acea conferință radiofonică, intitulată Firea și valoarea cărții, pe care

nu ezitam s-o socotim un adevărat imn închinat cărții și tuturor făuritorilor ei, reprezintă unul dintre cele mai valoroase eseuri difuzate la postul național de radio. Relevînd faptul că Radioul și Televiziunea «duc cultura mai departe, mai adînc și cu mai multă înlesnire decît a putut-o face cartea tipărită», T. Vianu dă un răspuns plin de încredere în viitorul cărții, celor care, în mod cu totul greșit, ar fi îndemnați s-o socotească amenințată de noile mijloace de răspîndire a culturii. El făcea, totodată, în acea emisiune, considerații deosebit de pertinente despre raportul real dintre carte și mijloacele moderne de răspîndire a culturii, despre conlucrarea lor în opera de înnobilitare spirituală a omului. În concluzia lui Tudor Vianu că «valoarea cărții nu se va perima niciodată», iar «aceste mijloace ajută cartea, îi deschid drumuri mai largi și mai întinse, dezvoltă cultura intelectuală îndrumînd interesul general către izvorul cărții», este sugerată o cercetare necesară celor care-și desfășoară activitatea în domeniul mijloacelor audio-vizuale. Nu ne îndoiim că se va ivi cercetătorul pasionat care să se dedice.

De numele lui Tudor Vianu sînt legate și primele spectacole publice de poezie ale Radiodifuziunii, pe care le-a onorat, în două rînduri, în calitate de conferențiar. Este un titlu de mîndrie pentru Radiodifuziune faptul că la recitalurile «Eminescu» și «Coșbuc»⁶, a vorbit profesorul Vianu, expunerile sale

⁶ Recitalul „Eminescu” — cel dintîi organizat sub egida Radiodifuziunii — a avut loc la 12 martie 1961 în sala de concerte a Radioteleviziunii, reunind actori prestigioși, în frunte cu George Vraca. Recitalul „Coșbuc” s-a ținut la 17 iunie 1963.

Medalie onorifică acordată
lui Tudor Vianu la Veneția.

Un meșter al
cuvintului rostit

Însemnând adevărate desfășări ale spiritului. Firește, în arhiva și în fonoteca instituției amintite se află și alte prelegeri sau înregistrări cu glasul său, despre clasici ai literaturii universale, despre Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, Nicolae Labiș.

Nu putem să nu evocăm în încheierea acestor rânduri, ultima înregistrare a lui Tudor Vianu.

1964. Început de primăvară. Într-unul din studiourile Radiodifuziunii, înregistrează profesorul Tudor Vianu. De astă dată, nu ținea o prelegere de literatură română ori de literatură universală și nici nu trala un subiect din domeniul esteticii. Tudor Vianu citea versuri. Aflasem cu câteva zile în urmă, că distinsul colaborator al Radio-ului își exprimase dorința să înregistreze un poem nou al său. Iată-l, așadar, dezvăluind microfonului, în acea după-amiază, meditațiile sale de o viață asupra lui Shakespeare, asupra semnificației operei dramatice a acestuia. Ascultam, cu nestăpânită emoție — poate printre cei dinții — poemul Shakespeare și în minte îmi apărea imaginea profesorului de literatură universală la catedra amfiteatrului Odobescu. Era un curs despre Shakespeare; erau apoi obișnuitele discuții cu studenții, seminariile și examenele.

Oare de acolo, de la acele de neuitat cursuri, mi se părea cunoscut poemul? Ori, poate, din cărțile profesorului? Magnetofonul s-a oprit, semn că poemul s-a terminat. Auzul dorește să asculte înregistrarea. La fel procedase și altă dată.

— Ți-a plăcut? mă întreabă profesorul, la capătul ascultării poemului.

I-am mărturisit înclintarea cu care ascultasem versurile, în care găseam o sinteză a crezului său artistic de umanist și om de cultură.

Tudor Vianu mai întirzie în studio. Discutam despre Arghezi, Sadoveanu, Iorga.

— După emisiunea de la Radio, de acum câțiva ani⁶ — spune el — Arghezi mi-a trimis o scrisoare cu aceste cuvinte măgulitoare: « Sărut condeii care a scris și mîna care l-a ținut ».

Textul radiodifuzat al lui Tudor Vianu despre Arghezi a fost ulterior publicat într-o revistă din provincie, creîndu-se impresia că autorul Cuvintelor potrivite se referise la articolul din revistă. M-am bucurat aflînd din gura profesorului că rîndurile îi fuseseră trimise după emisiunea de la Radio. Difuzat în premieră, în seara zilei de duminică 26 aprilie 1964, poemul Shakespeare avea să fie ultima înregistrare radiofonică a lui Tudor Vianu. O lună mai tîrziu, el se stîngea din viață.

Cîți dintre cititorii numărului 4, din acel an, al revistei „Secolul 20” știau însă că poemul Shakespeare fusese transmis mai tîrziu la Radio? Că autorul ținuse mult să fie difuzat în lectura sa?

Aceste rînduri, însoțind textele radiofonice care se publică în „Manuscriptum”, cată a fi, împreună cu ele — la cei 75 de ani cîți se împlinesc de la nașterea lui Tudor Vianu — un modest omagiu adus strălucitului magistru și literat care a contribuit cu prestigiul și cuvîntul său la afirmarea Radio-ului pe tărîmul vieții spirituale.

Iulius TUNDREA

⁶ Tudor Vianu a vorbit la Radio despre Arghezi la 7 iunie 1959.

<fi[i] om de cuvînt și> Nu fi limbut. Fă-te cunoscut ca <atare> om de cuvînt. Niciodată nu te desminți, așa încît nimeni să nu se îndoiască de tine, de cinstea, de caracterul și de integritatea ta. <Acest> Toate la un loc alcătuiesc marele tău capital[,] pe care nu ți-e permis

MAXIME: ION VINEA

ÎN ARHIVA ION VINEA SE AFLĂ, ÎNTRE scoarțele unei mape, un grupaj de file manuscrise și dactilografiate, conținând maxime pe care le adunase sub titlul *Călăuza nerăbdării*, transformat din subtitlul: *Călăuza omului de treabă*.

Voia, oare, Vinea să alcătuiască un volum de maxime?

Cert e că această intenție l-a preocupat, titlul *Călăuza nerăbdării* figurînd pe o listă alcătuită de autor (pe coperta unui dosar portocaliu) care cuprinde și sumarul întregii opere — proză și memorialistică — realizată parțial pînă la acea dată.

Alte indicii că avusese demult în vedere o astfel de culegere, sînt și însemnările dintr-un *Jurnal* (1935—1936), sub mențiunea *Pour le manuel*, unde apar frecvent și maxime în limba franceză (așa cum de altfel obișnuia să-și facă însemnările zilnice). Iată cîteva dintre ele: *Il ne faut jamais devenir l'Ami de celui qui l'on est tout-à-fait sûr, le chien fidèle qui se tremousse même quand on le frappe*; sau, *Ceea ce e desgușător în decadență e că vrea să mai fie și măgulită*. Mai mult încă, același *Jurnal* ne informează că Vinea se întorcea adesea la moralisți, transcriind aforisme din Chamfort, Vauvenargues, Joubert, Bacon și un B. G., care ar putea fi Buffon (Georges-Louis Leclerc); alături, comentează reflecțiile lui La Rochefoucauld și Nietzsche.

A avut Vinea aptitudinile unui moralist? În viața de toate zilele, omul era departe de a fi fost un sentențios. Amintirile despre el mărturisesc însușiri care-i dădeau distanța necesară observării manifestărilor umane și a posibilitelor norme de conduită — recomandate din punctul de

vedere al unor reflecții. Intervine apoi în enunț, concizia și firescul gazetarului, interferat uneori cu rafinamentele scriitorului, împingînd formularea dincolo de tiparul prea fix al genului. De altfel, publicistica lui Vinea cunoaște multe încercări de a fixa anumite tipuri. Astfel, el a cultivat portretul, a inițiat chiar o rubrică intitulată *Caractere*¹, în care a publicat un fel de microeseuri intitulate: *Prostul, Imbecilul, Cel care urăște, Visătorul, Cameleonul, Arivistul* etc. Toate aceste subiecte etice nu sînt pure jocuri ale spiritului, ci dezbateri, pentru momentul respectiv — de cea mai actuală extracție, vizînd atît cît o poate face scrisul, reabilitarea unor valori morale pierdute. „Să fim mai treji ca oricînd pentru că soarta nu are vestitori și nici nu cade la învoială; se impune sau o impunem“, încheia un articol pe tema pledoariei pentru luciditate.

Pentru Vinea rămîine, oricum, dificilă definirea genului — maximă, aforism — între sentință și cugetare. Ceea ce a avut în vedere a fost omul și valențele lui morale. Primul titlu al eventualului manual *Călăuza omului de treabă*, implică și sensul că existența trebuie astfel dirijată, încît oricînd să poți depăși un eventual impas.

O carte de pravile (în sens arghezian), de pilde, te învață nu doar cum trebuie să te porți tu însuși, ci și cum să știi să preîntîmpini răul care ar putea veni din partea semenilor tăi. Sentințele lui Vinea par să emane dintr-o experiență care nu l-a crușat.

Constandina BREZU

¹ „Evenimentul zilei“, 1941.

să-l riști decît pentru suprema păcăleală: aceea care-ți va îngădui să trăiești, pe urmă, liniștit, fără să-ți mai pese de comoara pierdută.

Cu să iei cuiva piuitul cea mai bună armă e ciocanul de pîslă, care te amețește și nu doare.¹

Artă de a înșela pe semenii tăi, dacă ar fi bine formulată în cuvinte, ar servi mai degrabă naivilor decît sclerașilor.

Iartă dar nu uita. Fî[i] aspru, începînd cu tine însuși, ca să poți fi bun cu ceilalți.

<Nu lăsa urme pe unde treci — e tactica ce>

Înțelepciunea cotoiului: nu lăsa urma pe unde treci. Întoarce-te și trage țărîna deasupra.

Cînd se agită, omul pare mult mai ambițios decît e.

Dacă ești atît de calic încît nu poți sta deoparte cînd stăpînește un regim nedurabil atunci mulțumește-te cu o slujbă modestă, care nu sare-n ochi și nu stîrnește invidia. La căderea regimului vei putea face parte din echipajul <care> viitor: dar tot într-un loc modest, prin forța lucrurilor. Rezervă-ți posibilitatea de a te da drept victimă, ca să-ți salvezi pretențiile și să obții satisfacțiile.

¹ Cu mențiunea marginală: « De refăcut ».

poezie

proză

teatru

Ionel TEODOREANU

NU O DATĂ A FOST REMARCAT CARACTERUL AUTOBIOGRAFIC al prozei lui Ionel Teodoreanu (G. Ibrăileanu mai ales), discutându-se prezența pregnantă a *eului* liric în majoritatea romanelor sale. Componentă constantă a naturii lui artistice, eliberat de aluviunile narațiunii, lirismul irumpe violent, precizându-și conturul, într-o altă arteră vitală a talentului său — poezia, fără să schimbe cu nimic fizionomia creatorului.

Ce a determinat însă, în ultimii ani ai vieții căreia îi aparține producția poetică, resuscitarea motivelor originare ale creației, opțiunea pentru vers, pe care-l încercase, de altfel, la începuturile scrisului său? Este, fără îndoială, modul cel mai direct de a exprima neliniștea dureroasă a unei conștiințe străbătută de presentimentul morții, sau, poate, sentimentul acut resimțit de scriitor al trecerii peste un prag al vieții — motivul reîntoarcerii într-un spațiu geografic mai degrabă sufleteș, o chemare dictată de o năvalnică sete de viață, o nouă și ultimă întoarcere către sine, către ceea ce a iubit mai mult. Așadar, sentimentul dominant al zbuciumatelor poeme ale lui Ionel Teodoreanu este nostalgia copilăriei — tărîmul care-l mai fascinează încă.

Metafora adolescenței, a tinereții cu toată mistica ei, cu zburdălnicia ușor contemplativă, prezidează întregul univers poetic al lui Ionel Teodoreanu: « Ah! Dar de ce pe toate-ale porții albastre scipește[,] ca bruma, melancolia? »

Descoperim în poemele sale portretul liric al autōrului, trădînd o modificare, în circumstanțe schimbate, a *stării poetice* existentă la Teodoreanu ca stare esențială, un alt mod de a gândi lumea și de a se « povesti pe el însuși ». Versul inegal, de multe ori rupt, prozodia capricioasă aparțin unei poezii de notație și de confesiune, consemnînd mișcările sufletești, de multe ori tulburi, străbătute de un fior sumbru, de renunțare, ce se distanțează de elanurile entuziaste ale scriitorului. Autenticul notației este dat de fixarea primelor impresii poetice, izvorîte dintr-un sentiment adînc, pasionat, care trăiește dincolo de smalțul strălucitor al imaginilor.

Temperament eminamente romantic, Ionel Teodoreanu găsește în natură analogii cu dialectica afectelor, supunînd însă totdeauna cadrul (parcuri, gări pustii, noaptea, toamna, aparatul funerar), tumultuo-

sului său conținut sufletesc. Nu lipsesc elementele obișnuite arsenalului simbolist cultivat în epocă — ce se dizolvă însă în rețeaua problemelor existențiale, încercând uneori, fără să izbutască, unele modalități lirice expresioniste.

Dar poezia lui Ionel Teodoreanu este, mai-nainte de toate, o neobosită aventură a metaforei, consubstanțială autorului, ce nu s-a lăsat temperată de-a lungul drumurilor sale de creație. « Zestrea » lirică a scriitorului, spontaneitatea reacției artistice se desfășoară aici pe un teren propriu. Transparența cu care i se înfățișează ceea ce-l înconjoară, preface totul într-o montură neașteptată de imagini; ce

altceva este o poezie ca *Poarta albastră* sau *Tristețe*? Evident, metafore traducând: casa părintească, copilăria, existența. Nepretențioasă, metafora ținește din imediata recuzită. (Belșugul legumelor de toamnă adunate în gospodărie declanșează o avalanșă de imagini în poemul *Poarta albastră*). Poetul cîntă soarele, grădinile, albinele, munții, pădurile, dar tot ce este strălucitor în această bogăție de metafore aparține amintirii; brusc, metafora sumbră alungă imaginea celui Teodoreanu senin, străin de crispări. Dominantă devine luciditatea în fața acestui univers surpat, fără posibilitate de regăsire: « Numai în mine.../ E numai tristețe și numai melancolie ». (De altfel, poemul *Autoportret* fixează starea sufletească a autorului, devenită motiv poetic fundamental al întregului ciclu).

Epilog al creației sale, ciclul de poeme* din care publicăm, aici, trei, vine să-i adauge autorului *Medelenilor* o nouă dimensiune, surprinzînd sentimentul elegiac al anotimpului din urmă al scriitorului. Notații dictate de un imperios impuls liric, cunoscînd variante în cîteva transcrieri (fără a fi aduse la ultima formă), poemele lui Ionel Teodoreanu își păstrează interesul pentru « retrospectiva » lirică pe care o întreprind. Refuzînd realitatea care-i oferă dureroase aspecte, eroul se refugiază în zona amintirii pline de farmec a vîrstelor trecute pe care le cheamă zadarnic, neputînd să le reactualizeze.

Din păcate, meditația pierde uneori legătura cu punctul de plecare liric, provocînd o suită debordantă de imagini care diluează intensitatea confesiunii, favorizînd construcția liric-epică vădită, de altfel, și în formă. Expresia poetică nu este o transpunere posterioară a impresiei, ci apare concomitent cu senzația.

Pagini rămase în manuscris, scrise, poate, fără intenția de a fi publicate, poemele lui Ionel Teodoreanu sînt autentice mărturii, sugerînd printr-un limbaj poetic colorat, în ciuda impetuoșității și a bogăției imaginilor, o stare de grație și de prosepime a emoțiilor.

Diana CRISTEV

* Poemele fac parte din fondul documentar al Muzeului literaturii române (16.470).

autoportret

Ascultă, Ioană, sunt greu de păcate

Ca poarta închisă cu șapte lacate

Știu bine.

Un lut

Adesea m-așasă

Posac și stătut ;

Și parcă-s cu mortul în casă

Cînd stă înflorit la fereastră

Vara, în aurul ei,

Prefîrînd prin veștedul miros de raclă, galbenă, floarea de tei.

Îmi vine să spun :

Destul !

Sunt sătul !

Vreau s-adorm.

Dar dilatații mei ochi nu au genele-n somn.

Și iar fug,

Risipind după mine stele și muște —

Vorbe îndrug

Cini îndîrjiți răsar să mă muște ;

Iar cad,

Tipărind cu genunchii răniți în țărîină pecete de sînge nomad.

Și-mi vine să țip ascuțit,

Aruncîndu-mă hrană într-un vîrf de cuțit.

Și totuși, Ioană
De aur, smirnă și miere,
Clădită din zori de mirată tăcere,
Tu, odihna mea lină,
Cu tine eu nu-s decît crengi înflorite roind cu albinele lor în lumină.

* * *

Ți-aduci amine, Ioană,
De-un drum într-o noapte ploioasă?
În vîntul din Nord fișîia o lugubră mătăasă
Așteptam pe-un peron printre oameni de pîclă, răzbiți de frig și udeală[,]
Cu ochii în noaptea fără de stea
Ca orbii cu mîna întinsă și bățul în ea.
În ploaia-ndesită parcă-ncepea să albească-nspre stafii o nea.
Apoi ne-am urcat îmbrînciți de umbre cu coate de piatră
Și vorbe lătrate

Ducîndu-ne noaptea în spate,
În trenul mai negru compact decît bezna.—
Compartimentul în care-am intrat
Miroasea a om adormit îmbrăcat lîngă om,
A fum, a cărbune, a zgură[,]
A lampă care-a filat[,]
A bocanc, a mahorcă, untură...

Oh! trist!

Și cît de ciudat îți părea să vieze pe lume și substantive cu vară-n silabe:
Floare, mare, soare-răsare, boare...
Ai fi vrut să spargi geamul
Să intre îngerul nopții cu crinii din lună și vînat azur
Dar nu îndrăzneai să-l aduci cu aripile lui liliiale în spațiul impur.
Totul era oprit ca sub lavă așa și-n veci tot așa.

Lumina de sus îngălbenea
Ca fruntea ființei mîncată de boală.
În ferestre, opacă, noaptea de smoală.
Călătorii dormeau răsturnați
Chinuit, ca plumbul topit.
Și sforăiau, horcîind fîrînit.

Agonii,
Fierăstraie,
Gîlgîiri de uluce în ploaie,
Răsunau ca poate-n infern.
Și parcă etern,
În gaura neagră a gurii
În loc de glasul știut al făpturii.

poarta albastră

*Atît era de albastră încît lumina
Dulce ca stingerea nopții cînd filfîie ultima stea.*

*La începutul vieții
În ochii adînci ai copilului nou
Creștea ca un obraz al dimineții.*

*Stătea închisă și ferecată
Cu felinar, vegheată de cîne
Da toamna cu mîină de aur
O apuca de lăcată*

*Și-o descuia
(Numai Ea, Toamna, Măria Sa).*

*Muzical și în cor scîrîia ca o noapte cu greeri.
Apoi deodată parcă ograda spunea cuiva: vină[!]
Și pe poarta albastru deschisă intra chiar slăvita Lumină,*

*În toamna de aur spre cămara noastră.
Venind de departe, încet, legănat și alb
Ca niște line corăbii pe mare blajină*

*Care cu boi potoliși
Și țărani cu zeghile sure
Aduceau bușteni cu miros de ciupercă-n pădure
Cărușe cu prune albastre*

*Ca briul de sineală, vopsit la țară, pe casele albe, de sfintele Paște.
Patlagele roșii*

— Mai încinse-n culoare decît în zori sunt în cîntec și creastă cocoșii —

*Veneau să încingă-n cazan
Bulionul în clocot de iad și Satan.*

*Se iveau și verzele grase,
Pline ca luna, încinse cu fuste-nfoiate și pîntecoase.*

Morcovi cu nas ascuțit de paiață
Ca cei de la iarmarocul din piață.
Sfecla cu vin în culoare,
Și trompa ei mare.
Iată cartoful grămadă
Rostogolit prin ogradă.
Coșuri cu struguri bălani,
Ca surîsul luminii pe dealuri, în tinerii ani
Și nucile veneau acasă să ne vadă
Zbîrcite și negrii în verdea lor broboadă.
Dar merele domnești
Cu obrazul lor ca al luminii, dimineața, pe la somnoroasele ferești !
Și perele de miere
Care picură când muști, ca ciutura pe o fîntînă
Și marele bostan cu gușa lui blajină
Și sacii cu făină.
Aduși de niște oameni cu răchie și belele.
Și păpușoii care par făcuți numai din grăunțări de stele
Gutuile de aur verde,
În lumină
Cum e cîteodată cînd răsare printre plopi la țară, luna plină...
Dar chiar și soarele
Marele soare
Încins cu toate razele,
Întra, cînd Toamna deschidea poarta albastră
Și se ducea cu tot alaiul înspre beciul și cămara noastră...

Apoi poarta s-a deschis
Altfel
Și a trecut dricul
Și iar s-a închis
(Albastrul ostenise).
Bunicul, Bunica —
Vis.

Cu tine, fată cu păr de soare, din nou s-a deschis
Și a intrat cu tot alaiul de fructe, lumină și vis,
Bucuria.
Ah ! Dar de ce pe toate-ale porții albastre sclipește[,] ca bruma, melancolia ?

tristețe

*E-atîta bucurie în marele hohot de aur al caldului soare !
Că simți prezența rîsului bun pe obrazul lumii
Și tot bucurie-i
În cerul albastru și lin cu odihna deplină !
În puii de aur piuitor
Ca niște luceferi de puf.
Stînd cu mama-găină pe iarba de mai
Pe smaraldul ei fraged și naiv ca și cu o mie de raze
Mărunte
Și gîze cu murmurul lor de argint : tin-tin și zor-zor
În toate e bucurie.
Numai în mine
Cel alături de toate, ca lampa alături de templu,
E numai tristețe și numai melancolie
Copacul cu frunze și corul de glasuri
Mă doare
Banca pe care stau cu tine alături
De aur și tu
În surîs și tăcere,
Ca și marele soare
Mă doare
Orașul acesta cu noi doi pe toate străzile lui
Și umbrele noastre albastre ca un păr despletit
În noapte, sub stea, sub lună
Sau izbucnește un tumult tineresc de fîntîne
Tineresc în marile mări.*

Mă doare
Totul mă doare
Și totuși această tristeță pustie,
Această melancolie,
Cu care vorbesc prin lumea de afară,
Nu crește din mine.
Totul din lumea de-afară îmi vine
Copacul acesta cu vară
Știe
Că-n ziua când voi intra în pământ
Și el va muri.
Nemai trăind în sufletul meu
Rămânând singur, orfan
Fără a însoțirii din timpul Amintirii.
<Și-i trist> Și el și toate la fel
Și această tristețe tot mie mi-o dă
Și el
Și toate ce-s ca el.
O bucurie a lumilor
Fraged scăldate în soare,
Toată noaptea din vis
Tot amarul
Crește în mine.
Eu sunt tulpina tristeților tale,
Lume din vale,
În lume, tu[,] lume, aduni
Moartea ta.
Astfel lângă aurul tău, lângă visele tale, aleagre,
Eu sunt moara neagră trudind să macine <care macină> grânele negre.

proză

teatru

poezie

PERPESSICIUS

LA 21 OCTOMBRIE 1972, SE IMPLINESC 81 DE ANI DE LA nașterea lui Perpessicius. Ce s-ar putea spune — acum — despre romanul postum al lui Perpessicius, *Fatma* sau *Focul de paie*, mai mult decât scriitorul însuși a consemnat, cînd a publicat un capitol, în „*România literară*” (II, nr. 6(18), 6 februarie 1969)? Credem că succinta fișă a autorului, este — pentru moment — suficient de lămuritoare, pentru a da o idee asupra temei romanului, pentru a-l afilia — dacă vreți — literaturii noastre de război, în fine, pentru a-l situa în ansamblul preocupărilor de literat ale lui Perpessicius:

« Roman prin excelență autobiografic — *Fatma* sau *Focul de paie* este în același timp și un roman al primului război mondial, limitat firește la meridianul nostru politic și de tot ceea ce în ordine internațională, Pentapolin, eroul romanului, ar fi putut avea cunoștință. Implicațiile de la Vațcani și din Iașul refugului, întrețesute cu reminiscentele căminului lăsat la București, vor lua sfîrșit odată cu tipărirea în „*Arena*” de la Iași (redactor principal: N. Porsena, Demostene Botez) a paginii intitulată *Veninul*, în care eroul, e locotenent invalid de război, se confesează și odată cu întoarcerea lui Pentapolin la București în prezilele armistițiului din 11 noiembrie 1918. »

Romanul a fost scris, cel puțin în parte, în anul 1917–1918, au fost publicate apoi fragmente în presa timpului, mai mult chiar, autorul îi anunță în 1934 apariția pe *verso*-ul paginii de titlu la *Mențiuni critice*, II, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1934.

Pînă la cercetarea tuturor caietelor păstrate în arhiva familiei — presupunem că trebuie să fi existat o primă formă, integrală, a romanului, din moment ce se divulgă intenția tipăririi lui. Nepublicîndu-l atunci — *Fatma* sau *Focul de paie* reîntră, sporadic, în preocupările lui Perpessicius, pînă în anii din urmă.

Caietul după care s-a tipărit capitolul I, în „*România literară*”, și după care reproducem acum acest capitol al II-lea, este un caiet dictando de tip oarecum recent.

Scrisul ordonat, lizibil, cu o cerneală albastră deschisă este — credem — o transcriere pe *recto* de prin 1950, pe 26 de pagini, numerotate 27, de autor. Peste textul transcrierii au survenit intervenții, desigur în urma unor lecturi. O primă lectură, pare să fi fost făcută imediat după transcriere, întrucît intervențiile cu creionul — altminteri mi-

nore — au o grafie aproape similară cu aceea a textului de bază. Revelabilă ar fi doar o adnotare pe *verso*-ul paginii 17, vizînd lărgirea evocării casei natale a lui Pentapolin.

O altă serie de semne de lectură, făcute cu creion roșu sînt desigur, potrivit grafiei lui Perpessicius de prin anii 60, posterioare aceloră cu creion negru. Nici din această lectură nu rezultă modificări substanțiale în text, ci numai alinierea unor paragrafe, o adnotare pe *verso*-ul paginii 24, avînd poate intenția unei reveniri asupra descrierii de către Pentapolin, a « Sălașurilor din fundul curții ». Ar mai fi de relevat, pentru această etapă, încercuirea cu roșu a unui scurt pasaj, de unde reiese că autorul propune o altă

ordine frazelor în context. Totuși, la o ultimă corectură, același pasaj e rescris în forma inițială. Posibil să fi fost făcută în vederea selectării celui capitol pentru „*România literară*“. Tot atunci să fi fost notată pe contracoperta caietului și o referință la *epigraful* romanului? (un fragment din Cervantes, *Don Quijote*), cum și atestă fascicolul de file dictando introdus în caiet. S-a transcris fidel textul manuscrisului inclusiv pasajul și lecțiunile hașurate de autor, menționate între paranteze unghiulare. Cele indecifrabile s-au indicat ca atare, între paranteze drepte.

C. BREZU

fatma
sau
focul
de
paie

FATMA * FATMA * FATMA * FATMA

roman

[Capitolul al] II[-lea]

INFANDUM REGINA, IUBES RENOVARE DOLOREM...
VIRGILIU

(IMI PORUNCEȘTI, CRAIASĂ, SĂ RE'NNOIESC NESPU-
SELE DURERI...)

Pentapolin văzuse lumina zilei în mahalaua Cetății sau, și mai simplu, în Cetățuie. Era una din cele mai vechi așezări ale Brăilei și-și trăgea numele de la «malul» de pământ din marginea suburbiei, unde străjuise <ca> o tabie turcească pînă după începutul veacului al XIX-lea. Mai tirziu, cînd datele istoriei îi deveniră oarecum <mai> familiare, după ce auzise de cele șapte coline pe care era așezată Roma și cînd începură să-i mișcească întiile tulle de aspirant al Muzelor, malurile Brăilei, paralele cu Dunărea și tăiate de tot atîtea vaduri ce porneau din inima tirgului ca să sfîrșească la chei, se în[n]obilaseră și Pentapolin nu mai vorbea decît de «promontoriul» Cetății. Însă schimbarea aceasta la față, dictată fie de cerințele «regulele» epistolare, fie de metaforele de circumstanță al versului, avu loc ceva mai tirziu. Deocamdată, în celelalte împrejurări de zi la zi, cuvîntul plebeu își păstrase, întregi, toate drepturile convenționale și-l întilneai în gura muritorilor de toate vîrstele «rîn[d]» ai mahalalei. În coasta de[-]a dreapta, unde malul cobora spre vadul căruțelor și față-n față cu malul Grădinii Publice, gropi adînci arătau gropile de unde gospodinele scoteau lutul galben cu care muruiau pereții sau lipeau podeaua de pământ a bordeielor. Din cînd în cînd[,] cazmalele dădeau peste oase desperecheate, ce puteau fi ale foștilor pensionari ai taberei, pe care le azvîrleau deoparte, spre uimirea copiilor rătăciți pe acolo în jocurile lor. La mal, unde vînturile băteau mai puternic și din atîtea direcții, din crivăț sau dinspre baltă, era locul preferat pentru nălțatul smelor. Turcalețe nevertebrate, dintr-o pagină de caiet, fragile și cu sborul efemerid, sau smee, dintr-o coală de hîrtie albastră, cu spetezele de trestie, ce-și jucau cozile multicolore în înaltul cerului, umpleau văzduhul ca tot atîtea păsări dirijate. Pentapolin nu-și amintește să fi avut vreodată, pe seama sa, vreunul din acele smee gălăgioase, atît de rîvnite dar pe care le temea totuși din ziua cînd, lăsat să țînă locul pentru cîteva clipe, fu trepîdat de intermitente șocuri elastice, care-i ardeau pumnul de era cît p-aci să dea drumul smelui, salvat în minutul din urmă de imprudentul proprietar. Nu era o fire sburdalnică și nu se simțea la largul lui în mijlocul unui cîrd de copii sgomotoși. În locul forfotei și zarvei de afară, prefera spectacolul de la fereastră (în anii aceia, gardul hain, care avea să-i întunece adolescența, nu fusese încă ridicat)[.] <de era cît p-aci să dea drumul smelui salvat în minutul din urmă de imprudentul proprietar. În locul forfotei, și zarvei de afară prefera spectacolul de la fereastră (în anii aceia, gardul hain care avea să-i întunece adolescența nu fusese încă ridicat). Nu era o fire sburdalnică și nu se simțea la largul lui în mijlocul unui cîrd de copii <<prea>> sgomotoși. În zilele liniștite> În zilele liniștite[,] cînd malul era pustiu, Pentapolin se instala în mușețelul ce creștea din belșug, în tufe înalte, și cu mîinile sub cap privea departe nemărginirea albastră. De jur[-]jimprejur, blondele capete minuscule ale mușețelului, îmbrăcat totdeauna de Duminică, la git cu albele lor gule-

rașe scrobite, îl vegheau cu aromitoarea lor mireasmă. Erau[,] dimpreună cu trandafirii și mărlu domnesc din dreptul ferestrei, cei mai buni și mai credincioși dintre prietenii lui. Pe pământ, la tulpina tufelor, troscotul <loboda> și talpa[-] gîștei îi așterneau <[așternu]seră> preșuri, <[preșu]l> îmbiindu-l cu lipii miniaturale, ca pentru un adevărat Neghiniță, ce se afla rătăcit în împărăția mușetelului. Ridicată în capul oaselor, începea inspecția portului. Departe, în fund, banda vinătă a Dobrogei, dedesupt[,] laticlava verde a bălții Dunării și sub dinsa eșarpa Dunării cu scînteierea de argint a undelor. Nu-i displaceau bărcile negre ce tăiau apa de la un <din> țarm la altul, dar, mai cu seamă îl încantau marile bastimente, înaintînd agale dinspre cotul Galaților, cu joase <rare> și grave chemări de sirenă, la răstimpuri. Era un salut de bunăvenire, un consemn, și-l învățase pe de rost. Ascunse pe jumătate de acoperișurile cu olane sau tinichea roșie ale magazinelor, catargurile alunecau pe nesimțite ca arătătoarele unui ceasornic public, pe care numai ochiul datat le poate urmări în imperceptibila lor trecere de la un minut la altul. Acum erau în dreptul docurilor, în curînd prin fața Ghecelului și cum locurile erau ocupate de alte vapoare <din> sosite din ajun și mai dinainte, lăsau în urmă pichetul pescăriei de[-]ja dreapta <sau stînga> Corotîșcăi și lunecînd prin dreptul malului, mergeau să acosteze la una din danele vacante, din preajma <[preajm]ă> debarcaderului. Pe atunci nu-l preocupa nimic din biografia acestor ciudate edificii plutitoare. Se deprinsese să le vadă sosind la răstimpuri anumite, așa cum se învățase cu apariția întiielor rîndunele și cu întii fulgi de zăpadă. Nu vedea nicăieri nici o taină. Totul i se părea firesc și potrivit unui calendar în care toate erau așezate dinainte la locul lor. De aceea aștepta cu hotărîre și răbdare zilele <ziua> acele <aceea> însorite <[însorit]> ă cînd toate vasele nălțau între catarte și de[-]ja lungul lor, pe frîngii oblice, ca tot atitea frînturi de curcubeu <[curcub]ee> multicolor <[multicolor]e> nenumărate stegulețe, pătrate sau în trei colțuri, cu felurite însemne și litere pe ele. Neliniștite în bătaia vîntului, stegulețele se sbăteau toată ziua ca niște fluturi captivi și nu se poteau decît odată cu ultimele aripi ale amurgului, cînd mîini nevăzute le scoborau în culcușul vaporului. Dar în locul lor, alte curcubeie prindeau să brăzdeze cerul. Focurile de artificii, lansate de pe punți, se încrucișau pe deasupra Dunării cu cele pornite din Grădina Publică. Ploua cu stele căzătoare de Bengal, în timp ce muzica militară din pavilionul Grădinii își debita repertoriul de marșuri și potpuriuri. Dar somnul nu-i îngăduia să aștepte ultimul marș. Și în timp ce mamă-sa și vecinii urmau să stea de vorbă în curte, Pentapolin își pregătea culcușul pe întuneric, de teama țințarilor, în patul de sub covorul brodat în anul nașterii lui, ce privea spre mal. Murmurul de voci, neînțeles, cite un fulger de zinc din focurile de artificii, plîind în fereastră, cite-o frîntură de vals adusă de vînt din Grădina Publică se întretaiau cu vedeniile somnului și cortina de întuneric se lăsa deodată, pînă a doua zi, peste ochii lui.

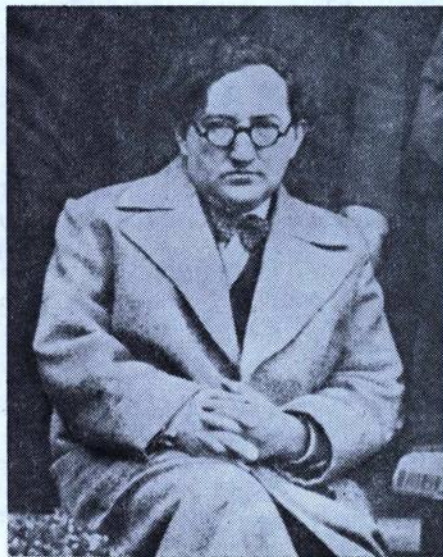
Casele din mahalaua Cetății, și în deosebi cele ce păstrau caracterul oriental al primelor așezări, se înșirau paralele pe toată lungimea dintre stradă și vadul dinspre Grădina Publică. Fusese, de bunăseamă, o parcelare sistematică (<căci> orașul fusese multă vreme plin de maidane) și fiecare gospodărie își ridicase din paiantă căsuțele modeste, cu calcanul spre curtea vecinului și curțile înguste, abia să încapă o căruță, de trebuia, cînd nevoia mutatului în vreo altă mahala o cerea <o impunea> împinsă «nazat» pentrucă n-avea unde întoarce. Ca să lărgească îngustimea ogrăzii, unii își făcuseră casa mai la fund, spre vad, cel mult pînă la jumătatea curții, lăsînd partea dinspre uliță slobodă. Așa va fi fost și la ei <ei> un timp, deoarece între odăile de paiantă, din fund, cu galerie cu geamlîc, ce dădeau una într-alta ca vagoanele unui tren și casa de zid și cu altă dispoziție a camerelor dinspre stradă, era o totală deosebire de stil, ceea ce înseamnă că aceasta fusese ridicată mai tîrziu. Cînd anume? Pentapolin nu-și amintește și nici n-a ținut vreodată să afle mai mult decît îi rămăsese pe fundul conștiinței din aluzii sau deducții întîmplătoare. Așa cum luna, ascunsă după nouri subțiri, nu-și desminte prezența și o simți trecîndu-și suveica de argint prin urzeala rărită, amintirile acestora tulburi însă nu mai puțin insistente, scoteau din ceața lor

imprecisă existența unui personaj misterios, denumit sumar: Englezu, de numele <persoan[a]> căruia era, pare-se, asociată așezarea lor în mahalaua Cetății. O teamă instinctivă l-a reținut întotdeauna și l-a ferit să afle mai mult. Genealogia, cu surprizele arborescențelor, nu i-a suris niciodată. Precizărilor întemeiate pe documente de familie (cu toate că maică-sa ținea într-un cilindru de cositor hîrțile de proprietate ale casei, ratele ipotecilor, chitanțele funcierii și ale mașinii <Sin> de cusut Singer), Pentalpolin le-a preferat întotdeauna vagul și incertitudinea. Dispoziția aceasta de spirit își trage, de bunăseamă, rădăcinile din copilărie. Nu-i trebuia prea multă fantezie ca să bănuiască, încă de mic <de mic>, că-n viața a lor săi e o vină bogată de mister. Pe tatăl său abia de la văzut în anii aceia ai primei copilării <copilăriei> odată sau de două ori. Nu se prea vorbea de dinsul și copilul prindea întimplător din vorbele maică-si, și din tînguirea celorlalte femei, cînd se adunau la o cafeluță, atît cît trebuia ca să nu încerce a afla mai mult. Din astfel de crimpee înțeluse că tatăl său zăcuse rău de reumatisme, că fusese îngrijit cu devotament, dar că după ce lichidase, pare-se, depozitul de cărbuni, pe care-l administra în numele Englezului și unde totul se soldase cu pierderi se mutase în altă mahala la vreo țîitoare cu care se incurcase și de care nu avea curajul să se despartă. De ce mai venea totuși din cînd în cînd pe la vechiul cămin? De

dorul copiilor? Era greu de crezut. Atunci nu i-ar fi părăsit în mari lipsuri, pe cari maică-sa n-avea cum să le îplinească din cei cîțiva lei, luați chirie, cînd nu erau dinainte și de cele mai multe ori sortiți ipotecelor, despre care auzea vorbindu-se într-una, ale căror rate nu iertau și care se intrupaseră în perscana domnului Ghiță Cucu, funcționar la percepție, om între două vîrste, îmbrăcat totdeauna în negru, cu lanț de alpaca de la un buzunar la altul al jilecii, ca și cum ar fi prezidat în permanență o împărțire de premii și care-și făcea de citeva ori pe an apariția în mahalaua Cetății [Cetățuie], probabil cînd ratele întîrziaseră sau cînd o nouă ipotecă urma să se aplice, ca o nouă catapasmă, peste cea veche. Altminteri, în cazuri normale, dl. Cucu era servit la domiciliu și Pentalpolin își amintește cu oarecare incintare de o astfel de vizită în tovărășia maică-si. Dl. Cucu locuia departe, pe bulevardul al doilea, într-o casă de zid, pătrată, scundă și albă, în fundul unei curți încăpătoare.

De la poartă începea o cărărușă îngustă pardosită cu funduri de sticle de sifon, albastre, albe, galbene și cărămizii, dispuse după o foarte curioasă geometrie în chip de mozaic. De o parte și de alta [a] îngustului drum, înfîpte în țărushi subțiri vopsiți în verde, globuri sferice de toate culorile, poleite, răsfrîngeau florile din straturi, trandafirii agățători și pe oaspeți. Se privi cu nesaț și rînd pe rînd în toate globurile prin fața cărora trecea, mic, poleit și vioi, ca un cărăbuș strălucitor la lumina lunii pline. După jocurile de artificii, cu <pe> cari era învățat <le cunoștea> era a doua sîrbătoare de culori cu cari făcea cunoștință. Așa dar, aici, în casa asta frumoașă ca o vitrină stătea dl. Cucu; aici își ținea hainele negre, lanțul de pe burtă, pălăria țeapănă și turtită, bastonul cu măciuca de sîdel, ca o masea în negrită de tutun, și tot aici și ipotecile alea ca neadormite <blestemate> de care tot auzea vorbindu-se, <și> pe care maică-sa le blestema cu lacrimi amare și de pe urma cărora ar fi putut să-și piardă și casele de astăzi, bordeiul bătrînețelor, cum spunea, așa cum pierduse

Perpessicius, schițat de Jalea într-una din sesiunile secției de literatură și de artă ale Academiei, prin anii 1955—58. (p. 65)

Uloarn, 1932. (p. 68)

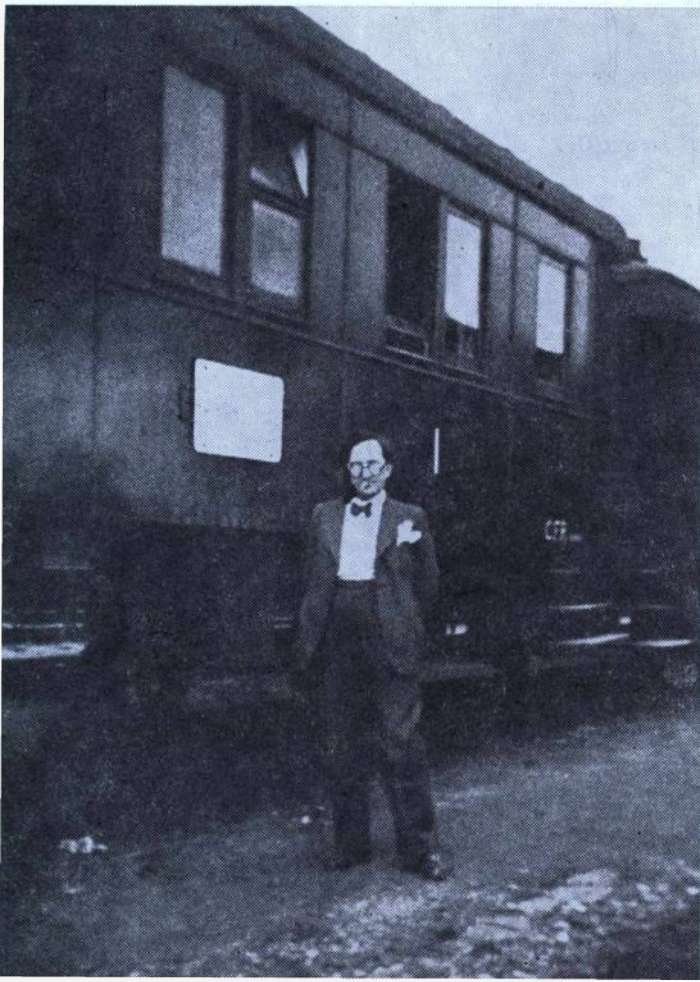
București, 1937 (cu Sergiu Dumitrescu).

București, 1933.

căsuța dinspre mal, care ținea cam pînă la jumătatea caselor de azi și a cărei curte era cît și malul. La ce ar mai fi fost nevoie de gard înspre răsărit cînd malul era, sau cel puțin fusese pînă la un timp, proprietatea lor și la ce ar mai fi fost nevoie de gard între cele două rinduri de case <proprietăți> cîtă vreme ar fi fost <erau> ale aceluiași proprietar? Dar fericirea aceasta sta pururi sub amenințarea ipotecelor d-lui Cucu și a sechestrelor pentru plata funcierei, la Percepție ceea ce-i ridica spaima <Percepției> la o putere îndoită, căci dl. Cucu era tot de acolo. Avizele galbene de sechestru <de la Percepție>, în care erau înșirate pe verso, cu cerneală violetă și cu o distinctă caligrafie, mobilele ce aveau să fie vindute la licitație, erau unul din cele mai statornice semne de corespondență cu oficialitățile și care avea să dureze pînă tîrziu și după ce Pentapolin <se> plecase la București. Bufetul cu geamuri, în care stăteau închise, în raftul de sus, chiselele cu dulceață, ascunse după o perdeluță deasă de tifon, dulapul de nuc, cu întunericul lui masiv și ariomind a iarbă[-]mare, scrinul cu săltare, în care stătea, îngropat între rufe, ispititorul cilindru de cositor, <zinc>, unde maică-sa ținea actele și chitanțele, dobîndiseră, grație primejdiilor ce le pîneau la tot pasul, o personalitate mai mare decît a rubedeniilor, nenumărații moși și mătușe ai neamului Darabanilor din nordul Putnei, despre care se vorbea în orice caz mai puțin. Cît despre rudele tatălui, se vorbea și mai puțin ca despre dinsul. Nimeni nu-i știa nici un soi <fel> de rudenie, decît doar că era de fel din Ianina, unde, de bunăseamă, avea și neamuri și avere. Deocamdată era nevoit să apeleze la împrumuturile pe cari le obținea, grație ipotecelor, biată maică-sa. Casele erau ale ei, de zestre, dacă se poate spune, căci zestreă și-o făcuse singură, după ce-și vinduse fraților partea de vie <ze [stre]> de la Cucora. Cînd se întimplaseră toate acestea, și mai ales cum de ajunse o fată de răzăș (căci neamul Darabanilor avea acte din vechi) din nordul Putnei tocmai într-astă schelă a Dunării, cum și unde cunoscuse pe tatăl său, cu care călătorise și la Bosfor (erau zile cînd minunile Cornului de Aur înviau în amintirea maică-si, dimpreună cu cele cîteva giuva[ș]eruri orientale, pusela păstrare în săculețe de catifea roșie în săltarele scrinului), erau detalii pe care Pentapolin le-a ocolit întotdeauna, dintr-o sfială înăscută, ca și cum n-ar fi vrut să îngusteze peisagiile cu vastitatea lor nesigură, așezîndu-le în rame de dimensiuni modeste. Se îmbrăca mai bine cu <prefera> atmosfera lor difuză.

Ca să îplinească nevoile zilnice și mai ales dobinzile ipotecarilor, mamă-sa nu avea de ales decît între două căi: sau să muncească undeva, pe la vreo casă, bucatărie sau altfel de slugăreală, sau să încerce să scoată un ban în plus peste chiriile meschine ce avea de la odăi <casă>. Și ea le-a încercat, rînd pe rînd, pe amîndouă. Pentapolin își aduce aminte perfect, parc-ar fi ieri, imaginea acelei ulicioare dosnice — nu-i spunea strada Neagră? — urcînd pe scări de piatră din vadul Împăratului Traian, ce coboară <[cob]ora> din centru la debarcader și pe unde depozitele de coloniale se țîn lanț și mica odăiță, în care a dormit cîteva nopți, pe saci de zahăr, dimpreună cu maică-sa. Ea se scula cu noaptea în cap ca să facă curățenie. Dar somnul de dimineață, scumpa și molcoma navigație pe apele călduțe dintre noapte și auroră și, după aceea, săgețile inofensive ale primelor raze de soare, trimise de pe culmile dobrogene ale Pricopanului pînă în patul său de sub miraculosul covor din perete, nu erau de <reneg> închipuit în scunda odăiță întunecoasă din Strada Neagră. Nici n-apucau să presimtă lumina de dimineață, și muștele, sature de somn, se năpusteau în falange, ca o plasă compactă, pe două și trei rinduri, și se lipeau cu răutate, pe sacii de zahăr, pe dulcele praf de pe jos și pe oricine ar fi îndrăznit să mai doarmă. Orice tentativă de împotrivire era inutilă. Și biata maică-sa, care obicinuia să dea afară, înainte de a ieși după treburi, în curte, cele cîteva muște, ce ar fi putut tulbura somnul de dimineață al copiilor! Dar stagiile acestea ancilare nu țineau mult și maică-sa se întorcea din nou la sistemul cu mult mai comod, ce-i îngăduia să-și vadă și de copii, al stimulării chiriilor. Cu excepția casei

În gara Uloara, 1938.

de zid, de la față, care a stat cit mai mult sub regimul ipotecelor și nu a produs nimic, odăile de paiață ce se țineau lanț, de-a lungul curții, alcătuiau trei sălașuri (apartamente — ar fi <era> un termen nu numai necunoscut la vremea aceea, dar și impropriu) — înțele două din cîte două odăi pe o sală și ultimul aproape de fundul curții, o odașe și o săliță, în afară de galeria cu geamuri, comună cîtorșitrele sălașurilor și care sluzea de loc pentru cufere sau de recreație, vara, pe înserate, la adăpost de furia țințarilor, opriți de geamlicul galeriei sau de plasa de sîrmă acoperind o fereastră deschisă. După al treilea sălaș < veneau > urmau, pitite, două cocioabe servind de bucătărie pentru ultimele două (primul sălaș avea bucătărioara improvizată peste drum), în care abia de era loc pentru mașina de gătit și pentru o laviță. Totul sfîrșea cu o a treia chichineată și mai mică, însă mult mai veselă, totdeauna vîruiată în alb, cu pereții de paiață, în care se rătăcise și vreo tablă, de răsuna cînd îi atingeai < ca o > cu vibrațiile unei comori ascunse, < și > unde Pentapolin avea să-și petreacă una din vacanțele studențești și peste care se întindeau coroanele, din an în an mai resfirate, ale celor doi salcimi din marginea gardului dinspre vad. O porțiță totdeauna activă < actu[ală] > te scotea pe o mică prispă de pămînt, cu o laviță de odihnă — pe care ședea mai cu seamă în serile cînd, peste drum, în Grădina Publică cînta muzica militară — după care începea să coboare malul spre Fabrica din dreapta și spre vad și de unde priveleştea era totdeauna bogată spre debarcaderul din fund < malul grădinei Publice >, în diagonală, la stînga malului Grădini Publice, spre baltă, peste magazine. Cît timp chichinețele astea din fundul curții nu fuseseră ridicate, peste gardul ce despărțea fundul curții de curtea vecinului din dreapta se întindeau crăcile unui zarzăr, ce trebuia să fie întotdeauna încărcat cu roadă aurie, de Sf. Petru, cînd Pentapolin se întorcea, cînd mai mult[,] cînd mai puțin victorios la împărțirea premiilor și < zarzărul era scuturat de > nașu-său, căci el era vecinul, punea să scuture zarzărul în cinstea sîrbătoritului.

*< Mincinosul să ia seama că >
A minți e una, a înșela e alta.*

*Nu uita că ești buricul
pământului, dacă vrei
să fi[i] drept cu tine însuși.*

*Nu uita că Dumnezeu
a creeat coincidențele
ca să justifice superstițiile.*

*Nu te îngîmfa cu biruințele
științei asupra filozofiilor și a religiilor,
că sunt sărăcie curată.*

*Lucrează mai ales
în pauzele dintre lucru,
și în pauzele dintre ele.*

*Tăcutului i se atribuie totdeauna mai
multe decît știe. Tăcerea e deci o poză
<folositoare> care poate folosi timidului
<și nerușinatului deopotrivă>
și obraznicului deopotrivă.*

Gh. BRĂESCU

teatru

poezie

proză

ÎN COLECȚIA DE MANUSCRISE A „MUZEULUI LITERATU-
rii române” se află și piesa lui Gh. Brăescu *Poker-surprise. Satiră
în trei acte*. Sînt patruzeci și opt de foi de un gri-bleu palid, scrise
numai pe o față, detașate probabil dintr-un blocnotes de format
mare. Foaia de titlu, nenumerotată, are trecut în partea de jos anul
1948. Piesa este scrisă îngrijit, citeț, cu cerneală neagră și albastră.
În unele locuri apar adnotări greu de descifrat, făcute cu creionul
de-a lungul și pe *verso*-ul foii, mărturisind intenția autorului de
a relua și perfecționa manuscrisul.

Încercările dramatice ale lui Brăescu au fost cunoscute mai ales
prin satirele *Vine doamna și domnul gheeneral* și *Ministrul* și au fost
socotite întotdeauna ca zone mai mult periferice în scrisul acestui
maestru al genului scurt. Piesa pe care o publică acum revista
„*Manuscriptum*” ca pe un interesant document de istorie literară,
demonstrează că preocupările pentru teatru ale lui Brăescu au avut
totuși continuitate, prelungindu-se pînă în ultimii ani ai vieții.

Poker-surprise se înscrie în sfera tematicii inspirate din existența
micii burghezii, pe care o găsim și în proza lui Brăescu fără a constitui
însă filonul ei cel mai rodnic. Critica s-ar adresa aici unui mod de
viață ușuratic, iresponsabil, irosit de pe o zi pe alta la jocul de cărți,
și a cărui filozofie este rezumată în următoarele fraze: « Viața e scurtă,
trebuie petrecută vesel, cum vrem noi, nu cum vor fățarnicii. E atîta
deosebire între ideal și realitate, încît bufoneria iese fără să vrea la
iveală. Nu poți uita dezamăgirea decît în vin, în poker sau în brațele
unei femei ». Mai virulent este Brăescu față de cinismul afișat
de femeia modernă și întruchipat în cazul de față de Mona, tinăra pre-
matur și nejustificat dezamăgită de existență. Apar la un moment
dat unele aluzii la viața micilor afaceriști care-și trăiesc ultimele zile
de profitori ai vremurilor tulburi de după război.

Dialogul este îndeajuns de spumos și, furat de jocul replicilor,
autorul nu-și susține pînă la capăt promisiunea din titlu, satira
transformîndu-se într-o glumă de salon.

Ce mai putem remarca este firul de tristețe care se strecoară în
piesă prin persoana lui Cacialmagiu « rentier, 60 de ani, om de
ispravă », dar obosit și singur, în care putem bănuî că Brăescu s-a
văzut pe sine. Și, totuși, piesa mărturisește o mare dragoste de viață,
pe care o găsim în complicitatea ascunsă dintre autor și neo-
bosiții săi cheflii și pe care o regăsim încărcată de regret în replica
aceluiași Cacialmagiu: « Credeți-mă, traiul e pe pămînt ».

Manuela TĂNĂȘESCU

Gh. BRĂESCU * POKER — SURPRISE

Satiră în 3 acte

distribuția :

DOMNII:

Popescu Jaz

avocat, 40 ani, chefliu.

Jean Găină

medic, 30 ani, crai.

Niță Cacialmagiu

rentier, 60 ani, om de ispravă.

Mișu Dendrino

40 ani, om de afaceri.

Șerban Niculescu

25 ani, avocat stagiar, clinic.

DOAMNELE:

Coana Sultănica

80 ani.

Lily Dendrino

27 ani, pokeristă incorrigibilă.

Mona

26 ani, licențiată în drept.

Maria

jupineasa, transilvăneancă enormă.

Lina

bucătăreasă, 40 ani.

1948
București

ACTUL I.

Hall-salon, la d[oa]mna Lily Dendrino. Uși în fund și pe lături. — Mobilă confortabilă. Mese de joc, bar, pian, telefon.

Scena I

MARIA, LILY.

MARIA, costum ardelenesc, ba'te la ușă.

LILY (apare prin ușa întredeschisă, enervată, în pijama): Cine e? Ce vrei [,]

Mario? Nu ți-am spus să nu mă deranjezi?

MARIA: Apoi numai pentru că o venit duduia Mona, altfel nu te teme. . .

LILY: Să poftescă.

MARIA: No, hai pofteste.

Scena [a] II-a

MONA, LILY, MARIA.

MONA (fard, ciorapi, poșetă-sac): Tu n'as pas honte?¹ Acum te-ai sculat?

LILY: Ba, dacă nu te superi, voiam să mă culc.

[f.2]

MONA: Veneam de la coafor și nu m-a răbdat inima să tree fără să te văd.

Dar dacă e așa. . .

LILY: Te-a aranjat bine, unde te servești?

MONA: La Nuți și Ionel, sunt coaforii mei.

LILY: Seump?

MONA: Spălat, vopsit, coafat, adică un complet cu manicură, pedicură și masajul formelor. . .

LILY: Cum, ce?

MONA: E foarte igienic.

LILY: Mais non, ce n'est pas possible!²

MONA: Pourquoi?³ Nu se vede nimic, stai într-un ballonșeidă și visezi.

LILY: Seump?

¹ Nu ți-e rușine? ; ² Zău, nu se poate! ; ³ De ce nu?

MONA: Nu, două mii țe lei, plus băgeșul, bineînțeles.

LILY: Vnai!

MONA: Da, dar cind pleci de acolo te simți așa de ușor! îți vine pareă să zbori. Spune drept, ești oboșită?

LILY: Nu, stai te rog, nu pot dormi, sunt enervată.

MARIA: No hodinit toată noaptea... Uite numai ce ochi are.

LILY: Hui, Mario, lasă-ne și oricine o veni...

MARIA: No ghini, numai cată și te hodine. Căfele fac?

MONA: Nu, că plec.

MARIA: Apoi, că ghine faci. (Iese)

[f.3]

MONA: Au stat mult?

LILY: Doar ce plecară, mă mir că nu v-ați întâlnit (Își oferă țigări, răsturnate în fotoliu.) Sers-toi.¹

MONA: Merei. Poker?

LILY: Și ce poker!...

MONA: Cum ți-a mers?

LILY: Prost! Sunt într-o pasă de ghinion stabilizat. Cind fac chintă dau peste full, cind fac full, cad pe culoare.

MONA: Sau pe eulu-oare.

LILY: Dis donc!² Tu ce-ai mai făcut?

MONA: Bridge.

LILY: Nu-mi place bridge[-]jul.

MONA: Ba e foarte șic. Am jucat la Athenée-Palace cu niște englezi. I-am rugat să-și lepede șmokingul... Era o căldură!... A fost imposibil să-i conving, au rămas London-tailor pînă la ziuă. Am bătut unei cocktail-uri. De mult n-am jucat așa bridge!

LILY: Pe mine bridge-ul mă enervează. Se găsește totdeauna un domn care se declară profesor, te repede, vrea să reconstituie jocul și înurează socotelile.

MONA: Ori ce-ai spune, un thea-bridge...

LILY: Prefer un spriș-poker, Joe eu întâlniri...

MONA: Întîlnirile au să te piardă.

LILY: Ne sois pas méchante³ — Pokerul e viața cu decepțiile ei, cu variații de șansă, eu dor de revanșă...

[f.4]

MONA: T'es pas folle?⁴

¹ Servește-te. ; ² Taci, tu! ; ³ Nu fi răutăcioasă! ; ⁴ Ești cam nebună, tu!

LILY: Și, la miză mare e o nebunie. A fost un poker formidabil, eu bleind [ste, în loc de blind — o.b, în engh.jeroisé și invitation obligatorii.

MONA: Invitation?!

LILY: <Un> ((Cîteva)) tur((uri)) eu miză <întezistă> ((repetată și deschidere numai de la brelan în sus.))

MONA: Și la eit ați jucat?

LILY: Am început la o sută de lei, bineînțeles, la culoare și carté tur dublu.

Dar pe urmă a rămas la două sute.

MONA: Formidabil! Ai pierdut mult?

LILY: Nu mai mă-ntreba. cind mă gîndesc mă apucă groaza.

MONA: Nu mai juca.

LILY: Dacă n-aș juca aș muri.

MONA: Non!⁵

LILY: Si!⁶

MONA: Ei fugi!

LILY: Crede-mă.

MONA: Și bărbatul tău ce zice?

LILY: Joacă și el.

MONA: Pierde?

LILY: Ba el mai câștigă uneori, dar ee folos! Dacă nu s-așpat ultimul tramway, și nu e ultim tramway pe care să nu-l scape, rămîn pînă dimineață. Il faut leur servir quelque chose, șuncă, brinză, ouă. Ils devaient comme des ogres.⁷

[f.5]

MONA: Le jeu, ça creuse.⁸

LILY: N'est-ce pas?⁹ Apoi vin, liqueururi... Sibiu nu se mai găsește <și de pește> ((și de iere)) nu te poți apropia. Pe urmă cafele, iar cafele, alt rind de cafele... Et les cigarettes [,] dragă, te omoară... Aseară am avut patru mese de poker, în cinei, fă-ți idee... (Ofere țigări.) Prends, ce sont des cigarettes anglaises.

MONA: Je les adore.¹⁰ Fumezi mult?

LILY: Enorm.

MONA: Lasă-te.

LILY: Să vreau nu pot și să pot nu vreau. Poker fără țigări...

MONA: Adevărat. Dar nu se scot la caniotă?

LILY: Ba da, dar ee folos, minearea, cărțile, cameristele... ((Portăreasa))

⁵ Aș! ; ⁶ Zău! ; ⁷ Trebui' să le dai cite ceva... Înfulecă parcă-s căpăuni ; ⁸ La joc, flămînzești ; ⁹ Te cred!... Și țigările... Ia, sunt țigări englezești ; ¹⁰ Le ador.

Numai ele cîştigă. Muncesc sîracii [sic!], nu-mi pare rău. Aseară au luat cîte <două> ((patru mii)) mii de lei fiecare.

MONA: Vrai ?¹

LILY: Şi alaltăieri la fel.

MONA: Fantastic!

LILY: Tu ce-ai mai făcut?

MONA: Acelaşi lucru. Bridge, dans, dans şi bridge în fiecare seară. M-am plictisit. Aş vrea să călătoresc undeva, aruncată de o putere atomică, într-un trib de săbaticii...

LILY: Petite folle... Et ton fiancé ?²

MONA: Şerban a plecat cu avionul.

[f.6]

LILY: Şi nu te-ai luat?

MONA: N-am insistat.

LILY: Ei cum, era ceva nou.

MONA: Nu eu el.

LILY: Dar eşti logodită, nu-l mai iubeşti?

MONA: M-am obişnuit.

LILY: El est gentil³ şi ţine la tine.

MONA: Amor oficial. O strofă de poezie, logodna, cîteva pagini de proză, căsătoria şi un fapt divers, aruncarea de la etaj în stradă. C'est vieux jeu.⁴

LILY: Sigur că amorul e vechi dacă vine de la Adam, dar plină azi nu s-a plins nimeni. Cînd faceţi nunta?

MONA: Nu ştiu, să văd, n-am hotărît.

LILY: Coana Sultănică ce spune?

MONA: Buniceuţa îl adoră, îi zice deja Şerbănel.

LILY: Draga de ea, ce mai face?

MONA: Coase scutece la fereastră şi îmi dă zor să mă mărit, nerăbdătoare să mă vadă fericită cum a apucat ea: bărbat cu eununie, sarmale de purcel la Bobotează şi prune în leagăn.

LILY: Aşa repede?

MONA: Da, şi e sigură că are să fie băiat.

LILY: Grăbeşte-te, îă-i plăcerea.

MONA: Passe-moi une cigarette...⁵ Ma chère [,] căsătoria visată de noi la Notre-Dame, cu înaintare [f.7] triumfală, voal de trei metri, lingă alesul inimii noastre, în catedrala aurită, înşesată de lume, a trecut în împără-

şia basmelor, a devenit o negustorie pe fuşă. Cumperi ((un eral)) sau te vinzi unui bărbat, plînuind deja, să-l înşeli la cîntar.

LILY: Acest « deja » e adorabil. Serios, ţi-ai pus în minte de la început...

MONA: Sunt ferm hotărîtă. Vremea şi mulţumirea în căsnicie nu se pot prevedea cu certitudine. Cine zice « iubire », zice « durere ». Amîndouă se exprimă cu lacrimi. Adulterul, cum l-au numit domnii care nu se privează de nimic, corectează dezamăgirile fecioarelor. De altfel [,] nici un bărbat nu e mai fericit ca soţul înşelat pe care nevasta îl alintă ca pe un pekinez, dacă ştie să facă pe chinezul. De cînd e lumea bărbatul caută o feme[i]e dată dracului şi femeia un sfînt <căruia> să-i pună coarne. Căsătorită, te mulţumeşti cu aproximativul, de la amant aştepţi amorul cu A mare...

LILY: Şi vine cu amar... E greu să reţii bărbatul care ştie că-l iubeşti. Priveşte în jurul tău, amorul dintre soţi nu este, în adevăr, cel făgăduit de Biserică miresei din Liban, dar e suportabil... Se transformă cu timpul într-o prietenie devotată. [f.8] Majoritatea femeilor... ((măritate))

MONA: Otează...

LILY:... Şi se resemnează.

MONA: Faute de mieux.⁶

LILY: Ce vrei... soţie, mamă <şi> bunică <eu> ((şi)) senun la poartă, e toată povestea fetelor. Se repetă de veacuri, o criticăm mereu, şi reprezentă totuşi fericirea. Aşa s-a întemeiat căminul.

MONA: Cel care convenea bărbaţilor: nevasta la bucatărie şi domnia la che-furl. Ma chère, timpul, morala şi moda au transformat femeia; banii, artel e şi sportul au liberat-o de prejudecăţi. Azi, cînd se mărită, fetele au deja un trecut şi dacă nu sunt mulţumite pleacă pe bicicletă „dring-dring“... „pardon-pardon“... Crede-mă[,] e bine să n-ai nici soţ, nici amant, unul se prosteste, celălalt te-neurecă. Amorul e o poveste... nici unul nu e sigur de dragostea celuilalt... simte mereu nevoia să-l întrebe: « mă iubeşti ? »

LILY: Fiindcă e mai uşor să schimbi zece amanţi decît să reţii un bărbat cu eununie.

MONA: Pentru că viaţa a devenit publică... interesează numai prin varia-tatea senzaţiilor care le procură... nu mai avem casă, locuim un colţ de dancing. În curînd vom lăsa rufe de schimb la garderobă. Care femeie nu se revoltă cînd i se anunţă ora închiderii [f.9] şi care bărbat nu este

¹ Serios?; ² Nebunateco... Şi logodnicul tău?; ³ E drăguţ...; ⁴ E de modă veche.; ⁵ Dă-mi o ţigară...

⁶ În lipsă de ceva mai bun.

ispătit să se întoarcă la dancing după un scurt circuit prin casele de rendez-vous[?].¹

LILY: Écoute[,] chérie...¹ suntem prietene din pension. N-am vîrsta să-ți fac, nici tu să primești[,] morală. Dar nu mai suntem copile. Știm cu cîte greutăți se cucerește un loc în lumea de paradă <și> ((singura care contează)) ((și)) în care ai norocul să strălucești prin frumusețea și averea ta, să fii respectată...

MONA: Respectul bărbatului este cea mai jignitoare ofensă adusă femeii.

LILY: Fugi... și vrei să sacrifici totul unui capriciu?

MONA: Toemai pentru că sunt independentă prin avere, vreau să fac din amorul meu o distrație ideală, un sentiment de artă cu inspirații copilărești — amorul exclude seriozitatea — cu inspirații copilărești, repet, dar gingașe, captivante, prin sinceritatea lor. Mi-ai amintit de moș Adam... ți-ai închipuit vreodată călătoria de nuntă a primei perechi de amanți prin Paradisul în care au deschis ochii? Cum s-au minunat de la primii pași de soare, de flori, de fructe... fermecați de murmurul izvoarelor, de cîntul privighetorilor, de imnul vieții eterne, sărutîndu-se pătimaș la orice descoperire nouă? Amorul este o satisfacție de moment, nu trebuie îngropat în căsătorie ca o plachie de crap în frigider, să [f. 10] găsești la aceleași ore, în același cadru, același tip, eu aceleași idei, gesturi și marafeturi... Dar iartă-mă, m-am întins la vorbă și tu ești oboșită.

LILY: Nu, continuă, mă interesează.

MONA: Atunei mai passe-moi une cigarette...² Femeia minată din instinct spre ideal, se gîtește să placă, să cucerească dintr-o privire bărbatul care ar interesa-o, dar care, potolit de morală <oficială> ((ipocrită)) întoarce capul, privește mai interesat vitrinele. Craiul de azi este un voiajor de comerț, caută să-și plaseze marfa la prețul zilei. Apartament în bloc sau fermă la Băneasa. Crede-mă, sunt umilită cînd la coafor tineri prezentabili se joacă cu bucele noastre indiferenți ca statuia Pache, cînd doctorii <bănuind apendicita> ne pipăie cu singe rece, sau cînd după o serie de dansuri enervante, cavalerii se retrag sărutîndu-ne mîna protocolar, în loc să ne lase amintirea unei clipe de amor unic, aș zice mai degrabă hunie...

LILY: Exagerezi.

MONA: Nu, deloc. ((În trecut erau mai mulți bărbați decît femei.))

LILY: Ei, cum, că războaiele erau mai dese?

MONA: Dar nu distrugătoare ca cele moderne. În schimb femeile mureau pe capete din nașteri infectate <lipsite de ingr> la vîrste prea fragede, lipsite de <orice> îngrijire.)) Amorul e un cult primitiv, idolatru, trebuie celebrat spontan, barbar, cu aceeași ardore de cei care s-au plăcut din ochi, oriunde s-ar găsi. ((Primitivii pindeau femeile la strîmtoare, arunea [sic!] eu parul după ele <[indescifrabil]>))³ Amorul n-a fost pruncuț nevinovat, îngerașul cu bucle și arc, vinător de gîscuțe. Era omul de cavernă, păsor, tăiat în piatră, care te înfiora, îți sorbea viața, [f. 11] te scotea o clipă din hora universală, lăsîndu-te în extaz, cu ochii după el, pînă îți veneai în fire.

LILY: Vai, dragă, ce idei!

MONA: Îți pur nebună? Știi de ce poartă sălbatecii talere de aramă sub nas? Ca să nu-și mănînce buzele în furia dragostei. În fine, să lăsăm asta. Cum te-ai mai distrat?

LILY: Am fost la cinema.

MONA: Frumos?

LILY: Banal. Tu?

MONA: Așa e, nu ți-am spus, am fost apărătoare la Curtea Marțială.

LILY: Quelle horreur!⁴

MONA: Vai, dragă, n-aș fi crezut... Jafuri, <ebinuri> ((schingluri)), asasinate și violuri, ma chère, violuri...

LILY: Asta s-o creadă ele... Cînd nu vrei, nu vrei, gata!

MONA: Nu vorbi așa.

LILY: Ba [,] zău dacă m-aș teme... I-aș trage o palmă!

MONA: Cînd te-amenință eu revolverul...

LILY: Vezi că eu am un truec, să ți-l spun și ție, m-a învățat o poloneză: faci două degete cornițe și i le bagi mereu în ochi, și pe urmă al dracului să fie el dacă...

.....

Scandal la intrare, vociferări, bătăi catastrofale în ușă.

¹ Ascultă, dragă... ; ² ...Dă-mi o țigară...

³ Notat ulterior cu creionul pe verso-ul paginii 9. ; ⁴ Ce grozăvie!

Scena [a] III-a

[f. 12]

LILY, MONA, MARIA.

MARIA (apare speriată): No ei fac?

MONA: Hoții! nu deschide[,] Mario!

<Voci de afară:>

Bucuroși de oaspeți?

Acasă-s boierii?

În numele legii, deschide!

((Voci de afară)) (Cintare în cor:)

La mulți ani cu sănătate,

Am venit la tine[,] frate

De se poate să mincăm

Și-apoi poker să jucăm.

Scena [a] IV-a

ACELEAȘI. POPESCU JAZ, Dr. JEAN GĂINĂ, NIȚĂ CACIALMAGIU.

Lily descuie ușa. Apar deodată Popescu Jaz, Dr. Jean Găină și Niță Cacialmagiu, toți cu chef.

LILY: Aaa, d[om]n[ul] avocat... Bună dimineața...

POPESCU (ciupit, solemn): Popescu Jaz, mă cunoașteți și vă eunose.

Dați-mi voie să vă prezint în bloc pe S.P.V. — Societatea Pokeriștilor Veseli. Domnilor, aveți în fața dumneavoastră pe doamna Lily Găinion.

[f. 13]

LILY: Ha, ha, ha... Merci, așa reclamă[!]

POPESCU: Pardon, dați-mi voie, a ciștiga e ușor, a pierde și a rămâne zimbatoare ea o floare... Domnilor, un cor de onoare pentru doamna Dendrinio.

TOTȚI: Mulți ani trăiască,

Mulți ani trăiască, La mulți ani!

LILY: Merci și bine ați venit... Mă rog, dar eu ce ocazie?

POPESCU: E poker-surprise, madame. Suntem trei: Eu, doctorul Jean

Găină, domnul Niță Cacialmagiu proprietar și eu dumneavoastră, patru.

GĂINĂ: Doamnă, vă rog să credeți, nu mi-aș fi permis...

LILY: Nu face nimie, doctore...

CACIALMAGIU: Nici eu[,] doamnă...

LILY: Les amis de nos amis...¹ (Prezentind.) Prietena mea Mona.

POPESCU (formidabil, singur): Mulți ani trăiască, mulți ani... (Calm subit, arătând fileul.) De mîncare să nu vă îngrijiiți, avem ceapă verde, telemea și Grasă Brătianu.

LILY: Merci, dar nu trebuia (Strimbînd din nas.) Deschide fereastra, Mario, și du-le la bucătărie. (Maria iese.) Atunci mîneți ori jucați?

POPESCU: Ba[,] dacă nu vă supărați, jucăm și pe urmă...

LILY: Vai, ce stricat ești!... Așa de mult îți place?

POPESCU: Doamnă, să vă spun. <(declamînd)>

La noi ea și-n alte părți,

Viața-i poker, Joe de cărți.

Cum te naști, în sealdătoare,

Te frămîinți și faci culoare.

Mai tirziu[,] poveste veche,

Alergăm după pereche.

Dar cum o iei de la mamă,

Înghiiți prima cacialma,

N-are inimă sub bluză,

E doar <fard, ciorapi> ((ciorapi Nea Ion)) și rouge de buze.

Sau nu deschizi, că n-ai eu ce,

Și-atunci cine<-i> ((e)) de vină, de!

Dacă toate se țin lanț,

Brelan de dame fără slant,

Întîlniri eu <erau> ((moși)) galanți,

Carré de valeți, ful[!] de copii,

Pe care Dimbovița, apă dulce,

Numai ea știe unde-i duce.

Și cînd zeei, din greșală,

Îți dau vreo chintă royală,

E tirziu. Fie și de as,

Înehizi ochii și zici... passe!

Risete, aplauze, strigăte de bravo.

LILY: Acum[,] destul. Domnilor, m-ați surprins în pijama...

POPESCU: Stai așa!

[f. 15]

LILY: Nu, dați-mi voie, vă las pe Mona, fată nostimă, crescută la Neapoli.

POPESCU: Joacă? Atunci ne ia poli.

¹ Prietenii prietenilor noștri... [sunt prietenii noștri].

TOȚI: Ha, ha, ha...

LILY: Mona, aranjează tu. Un moment, domnilor, și vă servese dejunul.

Iese.

GĂINĂ: Dacă e așa, hai să începem. Doamna?

MONA: Domnișoară...

GĂINĂ: Vai, <de mine> domnișoară, e eaz grav dacă nu eazi...

MONA: Ei[,] nu mai spune!

GĂINĂ: Domnișoara și floarea dacă nu sunt eulese la timp...

MONA: Merci, iau acet.

GĂINĂ: Jueași?

MONA: Joe, dar nu mare.

POPESCU: Mle.

MONA: Cît?

POPESCU: Doi poli.

MONA: Vai, e prea mult!

POPESCU: Două mere.

MONA: E mult, zău e mult.

POPESCU: Și dacă ciștiți?

MONA: Și dacă pierd?

POPESCU: Pe răspunderea mea.

MONA: Dacă e așa...

Sună.

Scena [a] V-a

[f. 16] ACEIAȘI, MARIA.

MARIA: Dumnezeuastră ați sunat?

MONA: Eu. Ajută-mă să întind masa.

POPESCU: Ce faci, Mario? (O cuprinde în brațe și o joacă, iu, iu, iu...)

MARIA (zbătându-se, cu bereta strîmbă): Vai, lua-te-ar fuga... Șezi că ni
văd oamenii...

MONA: Ha, he, ha! Lăsați-o, vă rog!

MARIA (fals supărată): No lasă-mă dracului în pace...

MONA: Hai, Mario, apucă de colea...

MARIA: Cafele fac?

TOȚI (în cor): Vrem ea-fe-le, vrem ea-fe-le...

MONA: Fă cafele.

Maria iese.

[11]

GĂINĂ: Gata? să împărțim fisele. Eu zie să le facem pe cele <lungi>

((rotunde)) de cinci sute, pe cele patrate de o mie și să luăm fiecare <de>

((cite)) cinci mii.

MONA: Vai, e prea mult!

POPESCU: Nu e mult.

GĂINĂ: Ei, ce faceți, plătiți fisele?

CACIALMAGIU: Le plătim la urmă.

POPESCU (jucându-se cu cărțile): Atunei să tragem locurile. Eu am asul,
stau pe loc.

CACIALMAGIU: Bun; eu lingă tine, doctorul lingă mine, domnișoara
lingă doctorul și cînd o veni Lily jucăm în cinci...

MONA: Ba îi cedez locul. În cinci n-am jucat niciodată.

[f. 17]

GĂINĂ: E mai animat, aveți să vedeți.

POPESCU: Eu fac cartea și mizez.

CACIALMAGIU: Bleind.

GĂINĂ: Over [sic, în loc de over — peste, în engl.].

MONA: Cît trebuie să pun?

CACIALMAGIU: O sută șazeci de lei dacă mergeți și trebuie să mergeți
pentru că s-a deschis pe Ne Ve...

MONA: Pottim.

POPESCU: Să stăm pe cinci sute.

MONA: Vaai!

CACIALMAGIU: Lasă, domnișoară, că-l aranjez eu. Pe o mie cinci...

GĂINĂ: Serios?

CACIALMAGIU: Am mizat.

GĂINĂ: Bun, se aprobă. Domnișoara?

MONA: Am zis „A“, zie și „B“.

CACIALMAGIU: Merg și eu.

POPESCU: Cîte doriți?

CACIALMAGIU: Eu sunt servit.

GĂINĂ: La fel. Domnișoara?

MONA: Și eu.

POPESCU: Ia uite drăcie! Servit și eu și zie cîp.

CACIALMAGIU: Așa ceva n-am mai pomenit.

GĂINĂ: Mai bat o mie de lei.

CACIALMAGIU: Am plătit.

[12]

[13]

POPESCU: Și eu. (Către Mona.) Dumneavoastră?

MONA (antrenată): Plus două mii, dacă e așa vorba.

[f. 18]

GĂINĂ: Plătit sec.

CACIALMAGIU: Și eu.

POPESCU: Hai și eu. Ce aveți?

MONA (triumfătoare): Culoare.

GĂINĂ: La baie. Am carré de popi...

CACIALMAGIU: Pierd eu full de ași.

GĂINĂ: Dați-mi cîte patru mii cinci sute și retraceți-vă fisele ca să aveți eu ce juca...

MONA (enervată): Nu dau nimic. Cînd o auzi buniceuța că am pierdut cinci mii la cărți...

GĂINĂ: De ce ați jucat[,] domnișoară?

MONA: Am erezut, mi-ați spus... Dacă dumneata ne iei așa, de la doi poli la mii de lei...

GĂINĂ: Vă rog să-mi dați banii.

MONA: Trebuie să mă duc acasă.

GĂINĂ: Merg eu dumneavoastră.

MONA: Nici n-am. Bani sunt la buniceuța.

GĂINĂ: La plus belle femme du monde...¹

MONA: Craiule! Fii prudent că sufăr de inimă.

GĂINĂ: Atunci să trecem năături. Trebuie să vă dezbrăcați.

MONA: Spirit? Sau obrăznicie?

GĂINĂ: Consultație. Sunt specialist în boli de cord.

MONA: Și vrei să stabilești un record, văzut, plăcut, căzut de acord?

GĂINĂ: Nu, sunt foarte conștiincios, am să vă examinez de aproape.

[f. 19]

MONA: Nu te slătu[și]ese, logodnicul meu nu știe multe.

GĂINĂ: Sunt decorat cu „Bărbăție“.

MONA: El are „Mihai Viteazul“.

GĂINĂ: Parol? Cum îl cheamă, trebuie să-l cunosc.

MONA: Șerban Nicolaescu.

GĂINĂ: Avocatul? Sunteți logodită cu Șerban Nicolaescu de la aviație, eu care am făcut războiul?

MONA: Da.

[14]

GĂINĂ: În brațele mele, domnișoară, suntem cei mai buni prieteni, nu-mi datorați nimic.

POPESCU: E cavalerese, dar inutil. Renunți la ce nu ei:țigaseși. E 1 April, v-am jucat o farsă, am potrivit cărțile.

GĂINĂ: Te ții de fleacuri, asta nu se face. Ai noroc că ești tu, altfel povestea eu șase cărți...

MONA: Uiii! Din ce am scăpat! Să mai poltești și altădată.

GĂINĂ: În orice caz, merit o compensație, trebuie să vă sărut.

MONA: Mîna, nu te urca în avion.

GĂINĂ: Domnișoară, n-aduce viața ce aduce aviația.

POPESCU: Eu propun să vă sărutăm toți ((e)) ea și cum nu v-ar săruta niciunul...

MONA: Dacă e absolut necesar...

GĂINĂ: Eu intii.

MONA: Cu toate femeile ești așa grăbit?

GĂINĂ: Domnișoară, cine nu iubește toate femeile, nu merită nici una.

MONA: Atunci merită una pe care să o iubești, domnule... Ți-am [f. 20] uitat numele.

GĂINĂ: Jean Găină.

((MONA: Ce idee... De ce nu-ți spui tot numele pe franțuzește?

TOȚI: Ha, ha, ha, a, a, a, habaha... aha, ha, ha, ha [!]

[MONA:] Ce vă este, ce rideți? Nu e mai frumos farine decît făină?

POPESCU: Găină, domnișoară, nu făină.

MONA (după o clipă de reculegere): Ia lăsați-mă în pace.

GĂINĂ: Zi-mi, Jenică, d[omni]șoară))² < Dar toți îmi zic Jenică, așa că... >

MONA: Adevărat, tot am pornit pe glumă. Însurat?

GĂINĂ: Aș! Periculosu sporghenzi [sic! Pericoloso sporgersi].³ Lupti mai ușor eu toate femeile decît eu una.

MONA: Însoră-te, să te cununăm noi, dacă ești așa prieten cu Șerban.

CACIALMAGIU: Poftim, ți-ai găsit nașă, ce mai aștepti?

MONA: Ba nu zău, de ce nu te însori, Jenică?

GĂINĂ: Ce să mă însor[,] nășică? Căsătoria complică viața, nuntă, voiaj la Veneția, copii...

CACIALMAGIU: Nema! Copiii nu mai sunt la modă.

¹ Cea mai frumoasă femeie din lume... [nu poate da mai mult decît are].

² Pe verso-ul f. 19; ³ E periculos să te apleci în afară! Recomandare, în ital., înscrisă la ferestrele vagoanelor de cale ferată.

GĂINĂ: Pardon, uitasem, nici n-ar avea unde să-i poarte. Și ce zor ai s-o îmbraci mireasă? Azi e destul să faci un gest, dai bon și vine acasă după rest. Este? Este, nu-i poveste. Și dumneata îmi vorbești de înșurat. Ce-am câpiat?

Scena [a] VI-a

ACEIAȘI, LILY, MARIA ȘI MAI PE URMĂ MIȘU.

Maria aduce tava încărcată cu bunătați, o așează pe masă și se retrage cuvințioasă într-un colț.

LILY: Pofțiți, nu întind masă, luați așa, la repezeală.

[f. 21] POPESCU: Să trăiești, Mișu n-a venit?

LILY: Trebuie să vină... Uite-l... Vorbești de lup...

POPESCU: Și-i vezi coada. Unde umbli domnule? Vin ['] să te pup. Să trăiești[,] să faci afaceri.

MIȘU: S-a isprăvit cu afacerile. Când toată lumea face afaceri nu-i afacere.

GĂINĂ: În definitiv, ce înseamnă afacere?

POPESCU: Să prevezi nevoile și să tunzi olle.

MIȘU: Exact. Foamea, doliul, moda, amorul întrețin specula. Negustorul scumpește ața, țărâmul rața...

POPESCU: Și pe femeii țâța. Cea mai bună afacere e băceșul.

CACIALMAGIU: Niciodată. E firea noastră să ne boierim. Nu ești mulțumit, n-ai petrecut, dacă la plecare nu s-au repezit trei inși să-ți țină paltonul, dacă lăutarii nu ți-au zis: «să trăiești, boierașule» și portarul «Dumnezeu să-ți dea sănătate» când ți-a deschis ușa.

MIȘU: Așa-i românul, mină largă, dă la toți și toți dau în el.

POPESCU: Este o afacere mai bună: politica; ((laudă, aplaudă și fraudă)) în câteva zile ai bloc în Parcul Jianu, mașină la scară și gagică la un teatru particular.

GĂINĂ: Aș! a fost... Asta era în epoca dinastiilor; eiți frați, atîția generali.

Trei feciori, toți miniștri; unul decretă, altul finanța și celălalt încasa...

Azi nu se mai joacă nimeni cu focul fără să se ardă.

[f. 22]¹ CACIALMAGIU: Cer cuvîntul.

POPESCU: Voie ca de la Banul Ghiea. Ne-am născut cu vîntul din cer și vom muri din cer cuvîntul.

CACIALMAGIU: Vă mărturisesc cu melancolie că am împlinit șaptezeci de ani.²

TOȚI: Cei mulți înainte.

CACIALMAGIU: Mulțumesc, numai că cei mulți sunt înapoi.

MIȘU: Ce are a face, ești încă tinăr.

CACIALMAGIU: Tinerete-n două bețe...

POPESCU: În orice caz, ai trăit.

CACIALMAGIU: Prost, ca orice om din zilele noastre. Credeți-mă, raiul e pe pămînt.

POPESCU: Așa rai, cu paharele deșerte.

LILY: Toarnă vin, Mario!

Maria umple paharele.

POPESCU (ridicînd paharul): Ascultă, șefule, în lumea asta sunt trei lucruri bune: vinul, lăutarii și femeia alba.

CACIALMAGIU: Știu, așa ziceam și eu, nu degeaba am fost botezat «Regele șprițului». Credeam că un rol și douăzeci de ani durează cît lumea. Au fost alte trei lucruri mai bune, domnule avocat: mămica cu părul alb, bunicul cu seaua la cap și nepoșii la gura sobei. Dar dacă în trecut oamenii se mulțumeau cu o piine, o femeie și un pahar de vin, azi vor cozonaci, șampanie și toate femeile.

POPESCU: Și e rău. Țindecști? Ce-am avut și ce-am pierdut.

[f. 23]

CACIALMAGIU: Am pierdut tot ce-am avut: credința, dragostea de muncă, căminul din care priveam zările albastre, brazii de pe munte...

POPESCU: Nu ne pisa, șefule; spune unde vrei s-ajungi.

CACIALMAGIU: Să vă întreb.

Ce-i viața? ce-alegi din ea?

Doar praful și pulberea.

Dar ca să vedeți ce am în gînd

Dați-mi voie să le iau pe rînd.

Tu ești? Aurel. Nu trimite după... N-a plecat cu <mama> sora lui [*indeș; cifrabil*] dă-mi-l la aparat. Tu ești Jean? Ai venit? Parfumului 4 bis. Ne înțelegem noi...»

² La distribuție, G. B. indică pentru Cacialmagiu, 60 de ani.

¹ Pe verso este trecut un pasaj a cărui indicație pentru plasarea în text lipsește. «În timp ce toți sunt ocupați să împropățeze masa[,] Popescu Jaz vorbește <în clandestin la telefon> în <surdină> ((ascuns la telefon)) Allo!... <[*indeșcifrabil*]> Aici avocatul Popescu. Dă-mi [legătura] [15]

Din albie[,] după ce te-a curăţat ca Falk¹ [,]
 Mama te pudrează cu un praf de talc
 Şi cum ai început să măninci pilaf,
 Prin curte îţi proclami sexul stirnind nori de praf.
 Mai tirziu, în armată[,], ca leul în cuşcă[,]
 Faci cunoştinţă cu praful de puşcă
 Sau baţi talpa înghiţind pe şosea
 Toată pulberea.

Noaptea de [sic de fapt, te] faci praf, cînţi alene
 În cor cu ţigani «Tudoriţă nene».
 Împiegat sau magistrat în robă,
 Te-alegi la bătrîneţe cu praful de pe tobă.
 Fată cuminte (chiar de aici, din sală)
 Dacă n-ai avere,
 Ştergi oftînd praful de pe etajere.
 Deputat, mindria mumii
 Arunei praf în ochii lumii.
 Senator neastîmpărat cu faţa lividă,
 [f. 24]

Iei în zadar praf de cantaridă,
 Pînă cînd, galben ca o lămlie,
 Pierdut în fumul de tămîie[,]
 Te duci cu patru cai, printre morţi în vraf,
 Să te prefaci la Bellu, într-un pumn de praf.
 Cînd pleci laşi tot, fete, vin, taraful.
 Rob sau prinţ moştenitor
 Ne-aduce la acelaşi numitor,

Praful.

Apoi în averea ta e jaf,
 Te-alegi cu o cruce, o lălea şi-un epitaf:
 «Aici odihneşte tînărul Pol,
 Absolvent al Academiei de foot-ball,
 Sau X de la Comenduirea Pieşii
 Care-a scăpat de grija vieţii.»
 Atît.

Falnică deasupra humii
 Eternă-i doar prostia lumii.

¹ Vestită curăţitoare chimică bucureşteană.

POPESCU: Ia ascultă, nea Niță, te-ai apucat să măтури coșul?

CACIALMAGIU (oprindu-l cu mîna): Dar azi...

POPESCU (luîndu-i vorba): ... cînd pornind ea valul

Voinicii noștri-au cucerit Ardealul

Și nu se mai aude tunul,

Uitați tot.

Faceți cum făceau strămoșii:

Beți unul ca toți și toți ca unul,

[f. 25]

Pînă vor cînta cecoșii,

Iar eu[,] în sănătatea dumneavoastră închin,

Cînd bei, te-nveselești [,] faci glume,

Ziei fiecărui pe nume,

Ești Cresus, împărat, Centaur,

În fiecare strop de vin

Vezi praf de chilimbar și pulbere de aur,

Beți dar pînă în pinzele albe...

LILY: Ba nu, destul... stringe[,] Mario... <Vai, zău, nu mai pot.>

Scena [a] III-a

<Acord prevestitor de jaz[z], la ușă.

POPESCU: Intră!

Jaz[z]ul intră grămadă.

POPESCU (prezentîndu-se solemn): Popescu Jaz, e noblețea mea.

GĂINĂ (invitînd pe Lily): Noblesse oblige.²

LILY: (rîzînd cucerită, dansează): Ei nu, asta nu.

CACIALMAGIU (dansînd cu Mona): Țasta-i trecutul meu.

POPESCU (dansînd cu Maria): Și asta-i slăbiciunea mea.

MARIA, No, hai dar!

Se dansează cîteva momente.

LILY: Acum[,] gata, destul, nu mai pot...>

MONA: Un moment[,] chérie... Văd că sunteți băieți de viață... De Sfîntul Gheorghe serbez nunta; sunteți invitații mei.

((TOȚI: Ura, ura... Să ne așezăm la masă. Îmi îngrop iluziile)) Vă prezint pe nașii mei, pe Lily și Mișu.

TOȚI: Bravo, ura, să trăiască!

((MONA: <Și mîine seară vă poftesc la masă...> Să trăiască șeful <care ne-a înlesnit cheful.>))

² Noblețea obligă.

Sufragerie, mobilă sculptată. Sfirșit de masă, Lily, Mișu, Popescu, Dr. Găină, Cacialmagiu vorbesc, fumează oboșiți stînd cu coatele pe masă sau răsturnați pe scaune. Maria servește.

((GĂINĂ: Ați auzit? un strigăt de alarmă. În Germania numărul bărbaților e defieitar. Pînă în prezent lipsește, pare-se [...] 7 milioane la apel la sex apel [indescifrabil] feministelor <fecioarele> cu căsătorii temporare.

POPESCU: Nu face nimic, dacă bărbații din Deutschland über alles nu rămîn [indescifrabil] Le-aș slătuî mai bine să urmeze o călătorie de moment în Europa. Ar fi timpul să ne întorcă vizita. În 1916 soldații noștri le-au servit la domiciliu, le-au [indescifrabil].

GĂINĂ: Menirea femeii este să fie frumoasă, atît.

POPESCU: Și datoria...)

GĂINĂ: Bravo, îmi place.

POPESCU: Menirea femeii este să fie frumoasă.

GĂINĂ: Și datoria bărbatului e să i-o spună. Dar atenție mărită: frumusețea este primul dar pe care ni-l dă și cel dintîi pe care ni-l ia. Natura... Și dacă femeia frumoasă place ochilor, o femeie bună merge la inimă, una-i o bijuterie, cealaltă o comoară...

<CACIALMAGIU> MONA: ...De care-și bate joc bărbatul.

POPESCU ((Așa e viața, ce să faci.)) Cît trăiești lupți cu cele patru operațiuni <învățate în școală>: aduni <prieteni> ((păcate)), scad puterile, te-nmulțește <fiscul> ((nevasta)) și te-mparte <nevasta> ((fiscul)).

CACIALMAGIU: Străbunii <noștri> trăiau bine pentru că nu știau carte <și> ((nici tramvaiul)), nu cunoșteau blocul. Pesemian, vinau, muneau pămîntul, se culeau cu găinile ((pe care le <alegeau> prindeau din fugă, se sculau cu soarele și muneau de dimineață miei tripiți ciobănește)), <se înșurau devreme> și muneau de dimineață <pește, sarmale, tripturi>, scăldați în vinuri vechi, gustate omenește, pe îndelete [f. 27] ținute pe limbă să le simtă aroma <căci> ((pentru că)) nu se inventase încă sifonul, înghiți-l-ar patronul.

MONA (se ridică în picioare și bate în pahar):

Dragi prieteni,

Cînd se însoară, bărbații ((sfîrșese sătul de Joacă)) <îngroapă, pretind ei, strengăriile primei tinereți. > ((Cînd se mărită[,] femeia abia pornește la drum)) În mijlocul vostru am ținut să îngrop primele iluzii. ((A trăi înseamnă a birfi. Numai fetele cred că a trăi înseamnă a iubi, înseamnă a se arunca de la al 7-lea etaj în stradă. Băjiței le lasă să creadă și să cadă)). Nu există amor. Din doi hotărîți să ofteze împreună, numai unul <iubește> dorește, celălalt se lasă iubit, dacă amoretzul nu-l plictisește prea mult <Cea mai duioasă> ((Prima)) amintire o păstrez de la un coleg de bancă, un tînăr cu obraz de fecioară care mi-a cerut «pardon» fiindcă mă atinsese cu piciorul. Eu i-am răspuns, <năvingă> «nu face nimic», <domnule> și am simțit imediat că-l iubesc.

GĂINĂ: <Ei> Cum?

MONA: Îmi venea să plîng. Avea, ea și mine, optsprezece ani. Cînd mă vedea se roșea ca șapea unui șef de gară.

LILY: Și tu?

MONA: Îmi plăcea să-l știu lingă mine, să-l studiez — e tot ce studiam ((de altfel noi fetele în facultate)) <pe-atunci> — să ghicesc gîndurile, preferințele... Dar după cîteva zile, trecînd în Cișmigiu spre casă, l-am văzut pe lac cu o colegă și am înțeles că o <iubește> ((place)).

LILY: Ei, cum ai înțeles?

MONA: Strîngeam din măsle să nu plîng.

LILY: Și ai dedus?...

[f. 28]

MONA: ...Că suntem flori și sunteți fluturi. De-atunci m-am declarat băietană. Vreau să trăiesc ca voi, bărbații, cu cine-mi place și ((cînd îmi place)), cît îmi place... N-am să jur nimănui amor <etern> nici n-am să primesc jurăminte ((etern)). <Omul> (ca și nusea ((omul are)) <au> facultatea de a se iubi tot anul: văzut, plăcut, dispărut.

GĂINĂ: Atunci de ce te căsătorești?

MONA: <De formă> ((Pentru amicul casei)).

GĂINĂ: <Ce faci cu amicul casei?> ((Și eu noi ce faci?))

<MONA> LILY: Sunt contra ((amicului casei <Sunteți amiei> Vă țin în rezervă)).

<GĂINĂ> ((MONA)): <De ce?> E un articol de primă necesitate. Veți fi toți <amicii> ((rezerva)) casei mele.

[21]

CACIALMAGIU: <Nu se poate, unul e amicul casei.> Departe de a fi nesocotit, trebuie protejat, să se bucure de avantajele acordate eroilor, carnet C.F.R., scutit de impozit și oprit la export.

POPESCU: Căsătoria nu mai e la modă.

GĂINĂ: Cu amicul casei devine o modalitate.

CACIALMAGIU: Amicul casei s-a ivit cu primul menaj. Cel dintâi prieten al căminului, nebrețat, fiindcă în Rai nu era nici tribunal, nici primărie n fost Cain. Abel murise. Adam n-a avut fete. Eva a învățat pe fiul ei să zboare. Dacă ea n-ar fi oferit al doilea măr lui Cain, n-am fi avut pe Amicul Casei. Cînd zice «casei» e un fel de a vorbi; în Rai nu erau case. Era Paradis pentru că nu se plăteau chirii. Primii părinți n-au cunoscut nici [f. 29] pe Sfîntul Dumitru, nici pe Sfîntul Gheorghe. Cum vedeți, amicul casei e o moștenire sfîntă, nu vă ridicăți împotriva lui. <E foarte practic.> E ca <și> nasturele automat, se fixează singur. Căsătoria este un trafic oficial de carne vie. Așa a fost de cînd lumea.

A variat doar prețul. În trecut, o barbă la purtător se mulțumea cu două-trei oi. Un ras de mustăți pretinde azi un imobil ((mobilat pentru că)) <și mobile dacă> la dona e mobile.

MONA: Dar tirgul trebuie să se facă ((pe)) <cu> «ce-i în mină nu-i minciună». Cînd mijlocitorul anunță zestrea, candidatul tre buie să-și prezinte și el amicul ca să vadă dacă convine fetei. E o garanție de durată a menajului. Însurați-vă, domnilor. Nu întrebați eu cine. Important e să ai un amic draguț cu care <ai silabisit împreună alfabetul> ((ai căzut la bacalaureat)), un coleg de birou sau un camarad de război. Ce urmează e prevăzut în program: vă întîlniți neașteptat, îl prezinți nevastei, îl inviti la dejun «la ce se găsește». Nevasta i-a făcut «la iușea doi ochi» ((ochiuri)) el i-a făcut «numai» eu ochiul și s-a instalat.

GĂINĂ: Amorul e un sport. Fetele de azi sunt sportive, <provocătoare>. Au tot ce le trebuie ca să te scoată din minți: <ochi să te agațe, dinți ((de porțelan)) scumpi să le împodobească surisul, urechi s-asculțe propunerile> ((Nea Ion siluetă perversă)) ciorapi <de sticlă> să trezească în noi gorila; deschizi ochii <și eazi> sau eazi cu ochii înebiși în prăpastie. [f. 30] Căci e imposibil să nu razi, să nu dansezi <ultimul tango>: ((șlagărul la modă))

Caterino, vedeai-[-]te-ăș moartă...

<<Ce să fac dacă-mi plăci...>>

[22]

CACIALMAGIU: Viața e scurtă, trebuie petrecută vesel, cum vrem noi nu cum vor fățarnicii. E atîta deosebire între <vis> ((ideal)) și realitate, încît bufoneria iese fără să vrea la iveală. Nu poți uita dezamăgirea decît în vin, în poker, sau în brațele unei femei.

POPESCU: Deprinderile sunt ca și hainele: o modă. Căsătoria s-a demodat, trebuie schimbată.

CACIALMAGIU: Căsătoria este o loterie. ((Bărbatul joacă femeia la cap sau pajură și <preferă> cere pajură. Femeia joacă bărbatul la pat, nu fără să prefere fără soț)).

GĂINĂ: Este absurd... Pentru ce să joci la <cap sau pajură> ((întimplare)) puțină fericire de care ne bucurăm pe pămînt. În orice caz[,] loteria s-a ameliorat pe anexe. Dacă privești căsătoria cu o loterie, considerați amicul casei o anexă a căsătoriei, ((un bărbat adjunct la interne)).

POPESCU: Credeți în experiența mea. Cheful în doi n-are haz, abia aștepți să între cineva pe ușă. Cînd sunt mai mulți, devine oribil: încep toasturile, pupăturile între bărbați și plimbarea vinului prin local. Cheful în <patru> ((trei)) este ideal; n-ai să te ocupi de nevastă și nevasta n-are să se ocupe de tine; n-are să-ți în cu furculița rinichiul din farfurie ca să-ți dovedească că te iubește, n-are să-ți soarbă caimacul de la cafea după ce a declarat că nu dorește, delicatețe [f. 30] pe care i le prezintă amicul casei. Dar ce e plăcut în acest chef <cadrilater>, e că petreci admirabil <în doi> ((în trei)), deși stîi în patru. <Tu te ocupi de prietenul nevastei și> Amicul casei se ocupă, se preocupă chiar, de nevasta ta, ((și tu <faci în pe> iei contact parțial cu doamna adulteră)).

CACIALMAGIU: Chinezii și Turcii erau poligami. Dar felul lor de a recruta femeile era diferit. Turcul le cumpăra prin tirgurile de sclavi proporțional cu averea și ea să zică așa, cu puterea lui de muncă, pentru că veți conveni și dumneavoastră că nu este o sinecură să împaci o sută de femei, cum obișnuiau pașalele. Dar înțelept, pe măsură ce îmbătrînea, turcul solda marfa, vindea nevastele în loturi cu preț de desfacere la oameni sărcei, reducea efectivul la cinci, trei, în cele din urmă la două femei, una în casă și alta la bucătărie.

MONA: Haremul e o rușine a trecutului, să nu mai vorbim de el. Bieteie cadine, îndopate toată ziua cu dulceduri și cafele, hrănite numai cu sarailii și baelavale, trăiau bolnave de diabet.

GĂINĂ: Chinezii erau mai practici; nu știu cum or practica-o astăzi, dar în trecut au practicat-o foarte bine. Chinezul lua prima nevastă și cînd se

sătura de ea, lua alta fără să se despartă de cea dintâi, nici de cea de a doua cînd lua pe a treia, nici de etc. etc., avînd grijă să le aleagă din ce în ce mai tinere, să le zdrobească picioarele ca să nu se depărteze de casă.

[f. 32]

MONA: Conașii noștri sunt mai expeditivi. Tineri, trăiesc azi cu una mîline cu alta, le lasă cu prune la sîn și nu le pasă dacă se otrăvesc de rușine, se spînzură din gelozie sau de mizerie.

LILY: Și cînd li s-a rărit părul se însoară, caută o legitimă cu zestre confortabilă, un apartament de lux rezervat numai pentru el.

POPESCU: Și e rău?

LILY: Asta nu-l împiedică, ca după cîteva luni să se întoarcă la concubine.

CACIALMAGIU: Și să justifice pe amicul casei.

[f. 33]

ACTUL [AL] III[-LEA]

La Coana Sultănica. Holul cu mobilă bătrînească, iconostas cu candelă, perdeleuțe, ușă în fund și pe lături. Coana Sultănica — păr alb, obraz plin, rochie demodată — vorbește cu bucătăreasa.

Scena I

COANA SULTĂNICA, LINA.

COANA SULTĂNICA: Na, stai să ți-i număr în palmă, să nu zici pe urmă că ți-am dat mai puțin.

LINA: Vai, Coană Mare, se poate!

C[OANA] SULTĂNICA: Mă rog, lucru cînstit, iacă, cinci, zece, douăzeci, acuma numără și tu.

LINA: Am numărat.

C[OANA] SULTĂNICA: Mai numără o dată.

LINA: Inca...

C[OANA] SULTĂNICA: Numără, numără...

LINA: Da' i-am numărat, Coană Mare.

C[OANA] SULTĂNICA: Știi cit ai?

LINA: Știu.

C[OANA] SULTĂNICA: Cit?

LINA: Cit mi-ai dat mata.

C[OANA] SULTĂNICA: Ei, spune, să vedem, știi?...

[f. 34]

LINA: Mă tem că douăzeci de lei.

C[OANA] SULTĂNICA: Așa! Trebuie să-ți dai seama, să nu fii proastă, să știi în tot momentul ce fel și cum. Să cumperi morcovi, o rădăcină de hrean, două sfece, vezi să fie din cele mari, roșii, bune, nu putrede ori degerate să n-aibă fata ce mînea la rasol. Dă-ți seama, femeie[,] pe ce lume trăiești. Răspunde, ce stai ca o mută?

LINA: Da, am înțeles Coană Mare.

[25]

C[OANA] SULTÂNICA: Ei așa. Atunci să iei doi morecovi, două sfeece mari, bune, cum ți-am spus, două luminărele de ceară galbenă. Vezi să ți le învelească într-o birtiușă și deschide ochii bine să nu ți le dea rupte să nu le pot lipi, una la Sfântul Nicolae și alta la Maica Domnului, ori fără mucuri, cumva, să nu le pot aprinde, că mă fac foc și te trimit eu ele înapoi, auzi?

LINA: Aud.

C[OANA] SULTÂNICA: Cumpără și o oca de perje și uită-te bine la cîntar ea să vă ajungă.

LINA: Perjele-s pentru noi?

C[OANA] SULTÂNICA: Pentru voi, ce nu vă place? ((Tocăniță de perje cu carne de oa[ie] nu vă place?))

LINA: Ba ne place.

C[OANA] SULTÂNICA: Credeam că nu vă place. Să iei doar o leacă de carne de oaie, vezi, să nu fie slabă dar nici prea grasă, așa, potrivită, și ai grijă să nu-ți dea numai ciolane. Să iei și o cutie de chibrituri, să am eu ce aprinde candelă. [f. 35] Ai să ții minte?

LINA: Atîta lucru, ce Dumnezeu!

C[OANA] SULTÂNICA: Stai, bine că mi-am adus aminte... Să iei o găină mare, grasă, bună, și cumpără două, trei ridichi, că eu postesc, na, iaca, să ți le însemn eu să nu uiți.

LINA: ((Las'că nu uit)), Nu te teme, <că nu uit> sfeeclă, chibrituri...

C[OANA] SULTÂNICA: Las' mai bine să ți le însemn.

LINA (arătîndu-i ziarul): Înseamnă-le dar coala.

C[OANA] SULTÂNICA (după un timp): Iacă așa, citește.

LINA: Dacă nu știu carte... Să mă fi dat mămica la școală gîndese că aș fi citit eu ochii închiși, dar dacă am rămas proastă și n-avea cine paște vaca...

C[OANA] SULTÂNICA: Să pui dar pe cineva să-ți citească. Apă de ploaie ai strîns?

LINA: Am strîns în lighean și-n oala mare. |

C[OANA] SULTÂNICA: Acoperă-le bine să nu-și bage cîinii botul în Țole că vreau să mă spăl pe cap.

LINA: Nu te culci?

C[OANA] SULTÂNICA: Parecă pot să dorm? Abia aștept să vină mireasa.

LINA: Se cunună la Sf[întul] Spiridon?

[26]

C[OANA] SULTÂNICA: Apăi că-n altă parte unde? Acolo m-am cununat și eu, acolo am îngropat pe răposatu', am botezat pe Monica...

LINA: Mata nu te-ai putut duce, pe semne.

C[OANA] SULTÂNICA: Dacă nu mă țin picioarele; am plecat pe optzeci de ani. M-am măritat la 14 ani, și cînd a venit să [f. 36] mă ceară, m-am așezat în pod de rușine.

LINA: Acum nu li-o nică. Eu, să ierți, că mata, știi, am făcut unsprezece copii, dar dacă n-o trăit niciunul, și-o murit toți, ce folos, de-am rămas singură la bătrînețe. Unsprezece copii am făcut și nu mă-nțelegeam eu bărbatul deloc.

C[OANA] SULTÂNICA: Hai, du-te! <Să nu te culci neînchinată, auzi tu?> ((și te odihnește oleacă)).

LINA: <Nu, vai de mine> Săru' mina, că bună mai ești.

C[OANA] SULTÂNICA: Du-te, că de-acum trebuie să vină.

LINA: Mă tem că se-aude o mașină...

C[OANA] SULTÂNICA: Hai, fugi!

LINA: Săru' mina[!]

Iese.

Scena [a] II-a.

COANA SULTÂNICA, MONA.

MONA (în rochie de mireasă, voal și lămîiță): Sărut mina, sărut-mă și mata.

C[OANA] SULTÂNICA: Vino să-ți fac cruce; Dumnezeu să-ți dea noroc, să fii sănătoși și să vă dea Dumnezeu copii...

MONA: Bine, bine...

C[OANA] SULTÂNICA: A fost lume multă?

MONA: Pînă.

C[OANA] SULTÂNICA: V-a cununat Popa Petrache?

MONA: Trei preoți am avut.

C[OANA] SULTÂNICA: Ați avut și cor?

MONA: Și cor și muzică militară, și doi artiști de la Operă...

C[OANA] SULTÂNICA: Cum ai scăpat așa devreme?

MONA: Am venit fărî să ne vadă.

C[OANA] SULTÂNICA: Șerbănel unde e?

MONA: A rămas la garaj, vine și el.

C[OANA] [SULTÂNICA (emoționată): Șezi, vino lângă mine, fetiță scumpă și dragă, pușorul mamei[,] a venit vremea să-ți descopăr taina căsătoriei... Menirea noastră... Noi[,] femeile... nu știi cum să-ți spun...

MONA: Nu mai spune că știu. Buniceuță dragă și scumpă, căsătoria e o comedie.

C[OANA] SULTÂNICA: Iacaa!...

MONA: Mata joci ultima scenă din rolul mamei.

C[OANA] SULTÂNICA (plângând cu hohote): Copilul meu adorat...

MONA (căzându-i la picioare): Taci, nu plinge... Rămîn recunoscătoare mămicăi că a suportat mizeriile sarcinei și nu m-a aruncat la canal. Îți mulțumesc și matală, cu toată dragostea ce-ți port, pentru că m-ai crescut hrănindu-mă cu toate bunătățile, m-ai îmbrăcat ca pe o păpușă, m-ai învățat să mă-nchin lui Doamne-Doamne, să cer sănătate mămicăii, lui tăticu, ((la toată lumea,)) și mie[,] păcătoasa. M-ai ferit de foc, de eiini și de pisici... De Motănel îți aduci aminte?

C[OANA] SULTÂNICA: Cum să nu, pușorul mamei, acuma...

MONA: Acuma fii euminte.

C[OANA] SULTÂNICA: Bueuria bătrînețelor mele (Hohotind.) Cînd mă gîndesc că tu, că voi, că astăseară... (Plînge amarnic.)

MONA: Taci, nu mai plinge... Rolul tău s-a isprăvit. Te sîrut cu ultima nevinovăție.

C[OANA] SULTÂNICA: Dar, draga mea, trebuie să-ți spun...

MONA: Nimic!

C[OANA] SULTÂNICA: Sint lucruri pe care voi, fetele... Amorul... Noi[,] femeile...

MONA (împingînd-o binîșor spre ușă): Bine, bine, destul. E noaptea unirii, hai să dăm mînă cu mînă și șterge-o. Zi-i acuzatului să intre.

C[OANA] SULTÂNICA ((crucindu-se în prag): Doamne ferește... ce să știe ea, mititica?
Iese.

Scena [a] III-a

MONA, LINA.

LINA: Săru' mina, ați venit? Noroc și sănătate să vă dea Dumnezeu, să trăiți amîndoi, să fiți sănătoși și să trăiți zile bune...

MONA: Mulțumesc, mulțumesc... Hai, spune degrabă, ce vrei?

[27]

LINA: Să-mi spui ce să gătesc mîine și să-mi dai bani de piață, că Coana Mare hă, hă, hă, mi-a dat douăzeci de lei să cumpăr de toate... Ea, vezi, știe cum a apucat dînsa cînd era tînără.

MONA: Am dat șoferului.

LINA: Și ce gătesc?

MONA: Are să-ți spună el.

LINA: Atunci, bine, noroc și fericire să-ți dea Dumnezeu și să nu-ți fie teamă că nu-i cine știe ce... Eu, să ierți, că ești tînără, unsprezece copii am făcut...

MONA: Bine, bine, pleacă, lasă-mă.

LINA: Să fii sănătoasă, dar, și vezi, lasă-te în voia lui.

MONA: Hai, cară-te!

Scena [a] IV-a

ȘERBAN, MONA.

ȘERBAN (din afară, bate la ușă): E voie?

MONA: Da, da, poftim...

ȘERBAN (patetic): Enfin, seuls!¹

MONA: Vai, zău nu mai pot, biserica, felicitări, toasturi...

ȘERBAN: Finita la com[m]edia...²

MONA: Începe tragedia...

ȘERBAN: Nu înțeleg.

MONA: Viața ipoerită în doi.

ȘERBAN: Nu ți-e rușine?

MONA (lăsîndu-se în fotoliu): Nu, șezi, am să-ți vorbesc.

ȘERBAN: Acum, aici? Resping incidentul de pe scaun. Ești a mea. Ne-am căsătorit.

MONA: Ca să trăim separat.

[f. 40]

ȘERBAN: Dragă, pierdem vremea, e tirziu.

MONA: Ai dreptate, am să expun pe scurt situația. Sunt cum ai cerut prin Mica Publicitate, fată de familie cu imobil și numerar. Tu n-ai nimic.

ȘERBAN: Sunt avocat.

MONA: Apărătorul văduvelor și al orfanilor, știu. Dar numărul orfanilor scade, pentru că nu mai vor doamnele să aibă copii, iar văduvele se răresc pentru că nu se mai mărită fetele.

¹ În sfîrșit, singuri!; ² S-a sfîrșit comedia...

[29]

ȘERBAN: Nu mă iubești de loc?

MONA: Nu m-am întrebat. Felul cum ne-am cunoscut...

ȘERBAN: Sunt singur pe lume.

MONA: Ce ehilipir!

ȘERBAN: Fata e bine măritată fiind n-are nici soacră, nici eumnată. Spune, nu mă iubești de loc? Amorul...

MONA: Sunt scene în doi.

ȘERBAN: Atunci lasă-mă să-mi joc rolul.

MONA: L-ai studiat?

ȘERBAN: Am făcut atâtea repetiții.

MONA: Cu Veta Pițigoi?

ȘERBAN: Cine te-a informat?

MONA: Ce-ți pasă. Știe că te-ai însurat?

ȘERBAN: Ne-am despărțit prin bună înțelegere.

MONA: On revient toujours...¹

ȘERBAN: Nu te teme.

[f. 41]

MONA: Fii fără grijă. Nici nu-mi închipuiam altfel. Eu nu cunosc nimic.

Vreau să urmez conservatorul iubirii și pe urmă să-mi aleg partenerul definitiv cu care să plec în turneul vieții.

ȘERBAN: Pardon, dă-mi voie, ai cerut ca și mine la Mica Publicitate marriage en medie, inginer sau avocat, ((brunet)) sub patruzeci de ani. M-am prezentat la cea dintâi chemare și am fost admis fără opoziție de ofițerul stării civile și de un sobor de preoți în fața cărora ai răspuns, ferm hotărâtă « Da » la toate întrebările. Ce te-a îndemnat?

MONA: Plictiseala, grija ce-mi purta bunica să nu mor fată[-]mare, și mai mult, ea să fiu sinceră, dorința de a mă îmbrăca mireasă, înaintea colegelor mele de facultate. Dar vorbele, toamele, ai pretins că imobilul dăruit de bunica să fie trecut și pe numele dumitale, apoi războiul, formalitățile, mi-au tăiat pofta.

ȘERBAN: Pofta vine mîncînd.

MONA: Delicatesse.

ȘERBAN: Poțiți la masă.

MONA: Cu ce ai cumpărat din comerț? Merci, Amorul e artă nu marfă.

Ca să iubești, exclusiv un bărbat, trebuie să ai puncte de comparație.

¹ Ne-ntoarcem totdeauna... [la vechile iubiri].

[30]

Nu poți fi soție ideală, dacă n-ai fost de mai multe ori amantă, dacă n-ai găsit, în bărbatul definitiv, complementul naturii tale... Femeile fără trecut sunt fără viitor.

[f. 42]

ȘERBAN: În orice caz inițierea...

MONA: E o dezamăgire.

ȘERBAN: Ai încercat-o?

MONA: O mărturisesc codanele care se jertfesc pe altarul moralei publice și al convențiilor sociale.

ȘERBAN (căscînd): Dragă, nu-ți bate joc de mine. Te-am ascultat de glumă. Ce aștepti?

MONA: Să cad...

ȘERBAN: Atunci...

MONA: Plocon-surprise în brațele unui tinăr drăguț, elegant, sportiv, amețită de șampanie între două melodii de jazz.

ȘERBAN: Vai de voi, jazzul are să vă piardă, jazzul, nebunia zilei care vă învîrtește cu priviri rătăcite pe doi metri de parchet, exasperate de apropieri îndrăznețe, de ineptii erotice, modulate tinguitor, de cîntăreți selvisiși, jazzul, care tulbură somnul fetelor de pension, cu lamentări disperate. Iubește-mă... Iubește-mă cît vrei... Iubește-mă 'cum știi tu... difuzate de aparatul deschis zi și noapte, la capul patului.

Draga mea, continuă să cred că glumești. Această discuție în antreul lunii de miere, nu e lipsită de picanterie. Mă complac în situații paradoxale. Domnișoară, vai! nu din vina mea, căsătoria asigură continuitatea rasei, întemeiază căminul, atrage respectul societății, pentru că dai din viața ce ai primit, ea luminarea care se aprinde de la luminare, în noaptea învierii. Părinții noștri serbau nunta [f. 43] de argint, de aur și chiar de diamant, apogeele feriei.

MONA: Sau culmea răbdării... Conferință?

ȘERBAN: Pledoarie. Sînt inculpat, trebuie să mă apăr.

MONA: Atunci dă-mi voie să aprind o țigară... Continuă, mă distrează.

ȘERBAN: În trecut[,] viața era familială. Tinerii nevinovați amîndoi se întîlneau în saloane, la cochetărie sau în grădina publică, unde se plimbau legănați de melodia valsului An der schönen blauen Donau cîntat de muzica militară și...

MONA: ... Și după două, trei întîlniri fata era dăruită de vezi unui nătăflet prezentat de tanti, care se amesteca unde nu-i fierbe oala. S-au rupt zăgăzuirile robiei.

ȘERBAN: Înainte vreme...

MONA: ...Se dansa cadrulul, azi se dansează conga, se călătorea cu dițigenta, apoi au venit pe rind, trenul, automobilul, avionul și sper să călătorească aruncată de o rachetă în Marte.

ȘERBAN: În trecut, bărbății...

MONA: ...Se însurau la douăzeci de ani, umpleau casa de copii, se învaseleau la zile mari. Azi[,] bărbății impun soțiilor să avorteze, le duc de mină până la sala de operație, unde dacă nu-și găsesse totdeauna moartea, rămân adeseori infirme, în orice caz pierd orice iluzie.

ȘERBAN: Pardon, dă-mi voie. În trecut[,] erai femeii de casă. Azi sunteți pictorițe, vă pictați toată ziua, scriitoare, scrieți zi și noapte și mai ales atriți cu pretenții de vedete.

MONA: În trecut[,] bărbății erau protectorii naturali ai femeilor [f. 44] dar ați pierdut deprinderea de a munci. Sunteți salariați nu pentru munca ce depuneți, ci pentru vremea pe care o pierdeți pîndind ceasul-brățară care deșiră leneș monotomia existenței prin aceleași <locuri> ((localuri)), cu același subiect de birfență: femeia. Azi femeile întreprind bărbății care fumează...

ȘERBAN: Voi nu fumați?

MONA: ...Joacă cărți...

ȘERBAN: Voi nu jucați?

MONA: ...Beau...

ȘERBAN: Voi nu beți?

MONA (exasperată): Bem, fumăm, jucăm de urit. Cu ce să ne ocupăm în casă? Căminul eu soția și copiii strîngi iarna la gura sobei a dispărut. Formula vieții de azi e un divan, o scoarță, o salată-boeuf la repezeală, în oraș[,] pe colțul mesei[,] pentru că domni să nu scape Austria cu ei sau întâlnirea tarifară. Bărbății sunt lefegii, au venituri limitate, cînd vitrinele sunt pline de podoabe și din cele patru puncte cardinale răsună trimbița plăcerilor ușoare. Bordeiaș eu iedăr, radio! Vivat Sodoma!

ȘERBAN: Asta este! Vă scoate din minți luxul și zgomotul. Ce aveți e fără valoare, oftați la vitrine și după trecători. Superficial instruită, deprinsă să se gătească, să ciripească și să nu gîndească, femeia modernă trece din școală într-o lume pe care n-o cunoaște, încearcă toate dezamăgirile, face din sufletul ei sentimental, cîmîțir de [f. 45] iluzii moarte.

MONA: Ipocriților! Străbunele v-au crescut bravi și ați făcut din deviza « Dieu et ma dame »...¹ Dumnezeu madamei.

ȘERBAN: Cînd ne pune coarne.

MONA: Pentru că vă neglijați soțiile, în intimitate [—] citiți ziarele.

ȘERBAN: Sau ne trimiteți să dăm drumul cățelului pe care l-ați uitat în bucătărie.

MONA: Voi ne-ați dat defectele voastre, noi v-am dat euraful, v-am inspirat ((poezia, muzica,)) sculptura...

ȘERBAN: Cînd părul vă era mantou...

MONA: V-am dat ce era mai scump pe lume: credința, și ați făcut din « Nihil sine Deo » « Nihil sine leu ».²

ȘERBAN: Pentru că s-a scumpit astrakanul.

MONA: Nu-i adevărat; de cînd tribunalele, apără avutul, garantează proprietatea unei femei-tip, <garantată> oricărui ((tip de)) nătăfleş.

ȘERBAN: Ma chère, în vremile de care-mi vorbești ((părul,)) ochii, tenul, talia, vocea, mersul, gesturile, făceau din fiecare femeie o ispită și din bărbăți rivali de moarte. Varietatea amantelor întreținea amorul, intenția dominantă a naturii. Nu exista femeie urită. Cea mai frumoasă era femeia care-ți plăcea fără să știi de ce. O modă stupidă a creat azi un singur tip de femeie mutilată <în formă de> ((un)) scaun pliant <în> înălțat pe pantofi, <ortopediei rătăcind> ((care fumează)) cu poșetă de moașă comunală, lătrind după ea un cățel saide'mpingi. O întâlnești unde vrei, cînd vrei, eu cînd vrei. Bancherul a detronat muschertarul.

[f. 46]

MONA: V-a devirilizat progresul.

ȘERBAN: Pardon. V-a devvalorizat amorul venal. Cicoșeii au învins cocoșii. Uite ce, dragă, hai să isprăvim. În concluzie, spune ce vrei. Ne-am căsătorit...

MONA: Să trăim despărțiți. Pentru familie, rude, prieteni, pentru galerie în fine, suntem căsătoriți. Vom merge împreună la vizite, la petreceri și premiere, înțelegi?

ȘERBAN: Înțeleg. Sunt un domn de companie, un salariat...

MONA: Te miră? Bărbatul legitim este un funcționar casnic trecut în bugetul nevastei de cînd lumea.

¹ «Dumnezeu și doamna mea»; ² Joc de cuvinte: « Nimic fără Dumnezeu », « Nimic fără... leu ».

[33]

ȘERBAN: Ca să tolereze amănții?

MONA: Amănții sunt diurniști.

ȘERBAN: Atunci o să am și eu pe ale mele.

MONA: Sigur. Nu e frumos?

ȘERBAN: Frumos uu, practic.

MONA: Toemai, tu o să ai camera ta și eu dormitorul meu. Cei mai fericiți în căsnicie sunt meleii pentru că fac cameră separată. Împărțim venitul fără a avea să dăm socoteală de felul cum îl cheltuim. Ne vom satisface capriciile fără control, dar cu perdea, ca să nu dăm de vorbă lumii. Îți convine?

ȘERBAN: Vrei s-ajungi femeie pierdută?

MONA: Femeile pierdute sunt acelea pe care le căutați.

ȘERBAN: Dar te iubesc!

MONA: Mă dorești. Dar după ce vă însurați vă plac toate femeile afară de ale voastre. Și apoi să-ți spun drept, nu-mi [f. 47] place menu-ul fix, prefer să măninc à la carte.

ȘERBAN: De poliție?

MONA: Spirit? Sunteți vanitoși și cînd vă dăm jos de pe pedestal vă răzbunați primitiv.

ȘERBAN: Cît e tînăr, pisica zgîrie cotoiul, cînd a mai îmbătrînit îl scîpă.

MONA: Amantă, alergi după ea, soție, o cari după tine. Poate să întâlnești amorul în căsnicie, dar îl găsești mai sigur stabilizat pe Calea Victoriei.

ȘERBAN: Bravo! Am oroare de amorul lăfarnic, dar respect o indiferență sinceră. Suntem făcuți să ne-nțelegem. Ai fost mai curajoasă decît mine. Mă feream să-ți spun. Ești femeia pe care-o doream și sunt bărbatul pe care-l căutai.

MONA: Bine, atunci uite ce: am să-ți deschid un credit limitat, o lună de miere cu acoperire. În urmă, dacă vom mai simți nevoie... În orice caz, vom rămîne prieteni, ne vom consola împărțîșindu-ne dezamăgirile, sfîrșind... poate... cine știe... Îți convine, vrei?

ȘERBAN (repezindu-se ca un tigru, o ridică în brațe și se îndreaptă spre ușă).

MONA: Încet că-mi rup voalul.

CORTINA

DESTĂINUIRI:

Demostene Botez

povestește

«„Viața Românească“ er

UNA DINTRE CELE MAI ÎNDRĂGITE MANIFESTĂRI ALE „MUZEULUI literaturii române“ este *Rotonda 13* unde, la data de 13 a fiecărei luni, personalități de seamă ale vieții noastre literare își dau întâlnire cu publicul în rotonda Muzeului.

Mărturisirile oaspeților noștri, uneori surprinzătoare prin noutate, sînt o adevărată contribuție la cunoașterea mai profundă a unei întregi epoci literare.

Profesorul Șerban Cioculescu a inaugurat în luna aprilie a.c. seria de amintiri literare, evocînd personalitatea greu de cuprins a lui N. Iorga. În continuare, Romulus Vulpescu a desprins din volumul *Epigrame vechi și noi*, pe care-l pregătește la M. L. R., citeva „piese“ de Cincinat Pavelescu.

Simbătă 13 mai a.c., invitatul *Rotondei 13* a fost maestrul Demostene Botez care și-a propus să reînvie atmosfera de la „*Viața Românească*“. Cu acest prilej, neobositul critic Șerban Cioculescu a obținut răspunsuri la unele „nedumeriri“ ale domniei-sale incitate de apariția volumului de *Amintiri* al lui Demostene Botez.

mai, 1972

AL. OPREA: — Ca să îndepărtăm temerile superstițioase legate de datele de 13, cred că cea mai bună dovadă o va constitui alocuțiunea maestrului Demostene Botez care, la darul de maestru al scri-sului, adaugă și pe acela de maestru al baroului. Acum, dacă maestrul Șerban Cioculescu nu are nimic de spus, nici chiar un calambur, o să-l rugăm pe maestrul Demostene Botez să înceapă să desfășoare caierul amintirilor.

Ș. CIOCULESCU: — *Eu mi-am făcut botezul cuvintelor aicea, acum urmează maestrul.*

AL. OPREA: — Vorbiți, maestrc.

DEMOSTENE BOTEZ: — Tovarăși, eu am avut cițiva ani, la telefon, un număr care începea cu 13! Și nu mi-a fost de prost augur. Așa că eu sper să ies bine și cu acest 13.

În cursul anului 1970, pe la sfîrșit, am scos un volum de *Amintiri*. De atunci am fost declarat un fel de specialist al amintirilor. În tinerețea mea, cînd am scris niște poezii în care căutam să dau ceva din atmosfera Iașilor, eram declarat poet al Iașului. Există, deci, o tendință de stampilare a oamenilor care se ocupă de chestiuni literare! Se uită, însă, că în literatură, după părerea mea, scriitorii au « sezoane ». Există un sezon al scriitorului. Un sezon care nu corespunde cu acel al naturii: primăvară, vară etc. Un sezon care are dimensiunea vîrstei lui. Este sezonul primăverii, sezonul căruia eu i-aș

Șerban Cioculescu

glosează

nu o redacție... ci un salon literar...»

spune sezonul poeziei, în care neapărat, dacă se ocupă de poezie, va scrie poezie. Și nu vă închipuiți ce mulți prozatori celebri în Franța au început prin a scrie poezie. Mi-a căzut odată în mină un ghid al autorilor din Franța, și am constatat acolo niște lucruri uluitoare. Nu-mi trecea prin cap vreodată că Anatole France, care-l știm așa, cu un fel de cinism al lui, a putut să fie un poet în tinerețea sa...

ȘERBAN CIOCULESCU: — ... *Poet parnasian...*

DEMOSTENE BOTEZ: — ... Parnasian. Există apoi un sezon al maturității. Un sezon, în genere, al romanului, în care nuvela este considerată ca o creație minoră, nu numai ca dimensiune, dar chiar ca preocupare. Poate că astăzi, cu dimensiunile problemelor care se pun în viața oamenilor, în această idee este ceva adevărat, și a căpătat o realitate mai pronunțată, deși mentalitatea aceasta este mai veche. Și există un sezon al amintirilor, echivalent în alternanța lui, cu toamna. De aceea este sezonul oamenilor în vîrstă. Sint, deci, trebuie s-o mărturisesc, nu este nevoie s-o mărturisesc, că se vede, la sezonul de toamnă, și la sezonul acesta de toamnă, cînd cad frunzele, cînd este evidentă trecerea lucrurilor, e firească tendința spre memorii, adică spre agățarea de ceea ce a mai rămas din trecut, amintirea fiind în fond o dublură a vieții, una iluzionistă. Goana aceasta după amintiri este, în fond, goana speciei de a se menține încă și după ce trece toamna sau cursul toamnei. Amintirile se scriu din mai multe motive. Unii, după cum spuneam, se caută în ele pe sine, adică, caută un fel de bilanț al propriei lor existențe. Caută o justificare a existenței lor, caută să aibă un fel de satisfacție că nu au trăit degeaba. Dar sint și altfel de amintiri. Sint amintiri ale unor oameni pentru care ele constituie un prilej de manifestare a unor foarte multiple ranchiune, adunate timp de o viață întreagă. Acest fel de amintiri este foarte frecvent, atît de frecvent încît maestrul Cioculescu, cînd s-a ocupat de volumul meu, după ce i-a adus niște laude care m-au măgulit enorm, a ajuns la concluziunea că totuși, ele au un cusur, că l-au dezamăgit prin aceea că nu am criticat pe nimeni. Deci, era oarecum ceva în contra genului și în contra substanței genului chiar.

ȘERBAN CIOCULESCU: — *Dumneavoastră credeți că ăsta a fost un reproș? (Risete.) Eu v-am făcut un alt reproș acolo, dar am să vă spun la urmă.*

DEMOSTENE BOTEZ: — Bine, eu l-am luat cum îmi convenea mie. (*Risete.*) În volumul meu prim din *Memorii* am căutat să răspund la mai multe imbolduri ale genului, dar n-am avut intenția de a mă răzbuna, de a-mi spune tot năduful, la sfîrșitul vieții, contra unor oameni care m-au deranjat o viață întreagă. Acest lucru nu l-am făcut. Și, să vă spun drept, nu l-am făcut fiindcă nu am prea avut ocazia și motive și

fiindcă m-am gândit că, în definitiv, prin memoriile acestea într-o oarecare măsură mai prelungesc cu ceva existența fictivă a respectivilor, după măsura artistică a memoriilor. Și atunci de ce să le mai fac reclamă unor ticăloși care m-au otrăvit o viață întreagă și să le prelungesc existența și după ce ei vor fi dispărut? De aceea, în majoritatea memoriilor mele m-am preocupat de mine însumi, adică m-am căutat pe mine și-am încercat să arăt, și cu aceasta dau un fel de explicație alcătuirii memoriilor, am căutat să arăt care sînt elementele care au constituit construcția mea sufletească. M-am ocupat de viața de la țară pe care am considerat-o ca un prim dascăl al meu, un foarte bun dascăl prin acea țărnie sau acea filosofie a țăranului, prin acea delicatețe a țăranului moldovean. Și, m-am mai referit la un al doilea dascăl care a fost Liceul internat, unde am avut niște profesori cu totul excepționali și în al treilea rînd la, ca să spun așa, învățămîntul superior al educației mele intime, la cercul „*Vieții Românești*”.

Au rămas în afară de acestea o serie întreagă de lucruri, pe care nu le-am spus, dar care poate meritau. Nu știu dacă v-ați gândit odată cit de puțin rămîne din viața unui om atunci cînd o iei la două parale, cînd începi să o judeci. Mai este acest hain asasin care se cheamă uitarea, care este o prezență felină a morții, care îți distruge ceea ce îți mai rămăsese din viață, adică iluziile, momentele pe care le-ai trăit. Deodată ele sînt șterse cu totul. A venit o ceață, un nou, nu știu ce a venit, că nu-ți mai aduci aminte o mulțime de lucruri, tipuri de oameni chiar dacă ți-au fost foarte dragi, împrejurări pe care le-ai trăit și viața se-ngustează zi cu zi prin această uitare care progresează neconștient, nevăzut și tragic.

De aceea, atunci cînd mi-am luat viața — în volumul al II-lea — la doi bani, am văzut că toate întîmplările unei existențe destul de întinse poți să le strîngi, așa, într-o mină, într-un pumn, că nu se pierde prea mare lucru.

Las' că în primul rînd am avut o profesiune dezastruoasă, care nu mi-a plăcut, dar împrejurarea că trebuia să-mi cîștig existența de la început, fiindcă altfel nu puteam să răzlesc, m-a dus într-o profesiune care nu mi-a plăcut niciodată, m-a introdus într-o atmosferă, într-un climat cu totul străin mie și preocupărilor mele de care nici nu vreau să-mi amintesc și de care oricît mi-aș aminti, nu mi-aduc nimic bun.

Acuma, eu am văzut că în convocarea dumneavoastră pentru astăzi, sînt trecut cu amintiri de la „*Viața Românească*”. N-am știut de această convocare, m-am trezit cu ea astăzi. Asta nu înseamnă că eu nu am amintiri de la „*Viața Românească*”, dar vreau să vă spun că ceea ce era valabil ca amintire din această redacție, am pus în primul meu volum. Nu aș dori deci să repet, nu aș dori să viu cu lucruri mai mărunte.

Poate că ar trebui să șterg o anumită concepție despre cenaclul „*Vieții Românești*”. Toată munca de acolo este văzută, în genere, după sistemul redacțiilor de astăzi, sau poate de totdeauna la alte reviste și anume, ca un fel de adunare a colectivului redacțional care vedea toate manuscrisele, făcea obiecțiunile, respingea sau admitea manuscrisele etc. *Nimic din toate acestea*. Am fost în redacția „*Vieții Românești*” încă din liceu, din 1912, și sînt și astăzi; nu mai departe decît ieri am fost la redacție și niciodată în trecutul ei nu a existat această metodă de lucru.

„*Viața Românească*” era nu o redacție și un cenaclu literar în sensul acesta cvasididactic, ci un salon literar, i-aș spune, un salon cu un causeur strălucit, extraordinar, Garabet Ibrăileanu — care era matca, cum este la albine regina, matca roiului de scriitori din Iași. În ce sens? Venea la redacție cineva, știa că Ibrăileanu vine pe la vreo patru, patru și cinci la redacție, și atunci venea și deschidea ușa: dacă Ibrăileanu era acolo, rămînea și începea o discuție care era în afară de problemele revistei, o discuție culturală — ultima carte apărută, vreun autor la modă, în genere, atunci era la modă Anatole France, și el era acel ce constituia calul de bătaie al marilor discuții. Dar dacă nu era Ibrăileanu, acel care venise, pleca. Dacă el nu era acolo, nu mai exista nimic care să-nchege acel colectiv de oameni de cultură.

Acest obicei, dusese la un fel de glumă a lui moș Niculai. Moșu Niculai era portarul, adică ușierul redacției „*Vieții Românești*”. Era un om foarte arătos, cu o bărbîță, așa, în două, scurtă, căruntă, scund, foarte respectuos și care băgase el de seamă lucrul

acesta, că dacă nu e Ibrăileanu, nu rămîne nimeni. Băgînd de seamă și scriitorii au început la un moment dat să scrie pe pereți. Dacă venea Topirceanu făcea o strofă în care arăta că *el a fost*, dar că Ibrăileanu nu este. Dacă venea Păstorel Teodoreanu îi răspundea lui Topirceanu. Așa că, la un moment dat, toți pereții „*Vieții Romînești*” erau plini de strofe făcute de poeții care în loc să ție ceea ce se cheamă un cenaclu redacțional și să facă o treabă de redacție a unei reviste, făceau versurile acestora ocazionale. Și atunci noi veneam jos, redacția era la etaj, dădeam de moș Niculai, și spuneam: « Moș Niculai, e cineva la redacție? » « A, nu, e vreo doi poeți, d-ăia de scrie pe pereți ». (*Risete.*)

Aș fi vrut să arăt, nu ca o denigrare, nu ca să complac neapărat eminentului meu prieten domnul Cioculescu, ci ca o statornicire a adevărului, și deci, nu ca o critică a conducerii unei reviste, acest fel original, cu totul aparte, de lucru al revistei „*Viața Romînească*”. Din cauza aceasta, nu erau de față numai acei interesați, care erau, ca să spun așa, chiar nucleul redacțional. Erau foarte puțini: era Topirceanu, care avea un salariu, și era Sevastos și mai era unul, Soroceanu, care la un bombardament din primul război mondial a murit. Mai erau și o serie întreagă de iubitori ai revistei și pe care îi satisfăcea spiritul enorm, cozeria lui Ibrăileanu, veneau și rămîneau acolo. După vreo patru ore de discuții ne trezeam acolo, douăzeci-douăzeci și cinci de oameni veniți așa, nu de pe stradă, că erau cunoscuți de-ai noștri; Ibrăileanu le spunea « amici »; erau doctorul Cazacu, doctorul Slătineanu și alții din București. La sfîrșit, tot grupul acesta ieșea din redacție și o lua pe trotuar spre casa lui Ibrăileanu, și pe drum se micșora din ce în ce. Rămîneam cei care eram vecini. Eu mă nimerisem vecin cu Ibrăileanu. De la mine pînă la casa lui nu știu dacă erau cincizeci, șizeci de metri. Și atunci eu eram cam cel din urmă. Mincam repede și pe urmă mergeam din nou la Ibrăileanu, fiindcă știam că el nu doarme noaptea și atunci mă duceam să-i țin de urît, să stăm de vorbă. Și ca mine mai erau alții. Erau Mihai Carp, era Topirceanu, un bătrîn pensionar, un om revoluționar pe vremuri care a jucat un rol important cu doctorul Chinezu, la 1907, și alți « amici », în genere colaboratori la ultimele rubrici ale revistei. Ibrăileanu stătea într-o casă cu o grădină foarte întinsă, care avea — de la porțiță pînă la ușă — o cărare de scinduri și cum se auzea cleampa de la porțiță țâcănind, noi ne uitam pe geam — Ibrăileanu, ferească Dumnezeu, nu avea perdele — noi, de la masa lui Ibrăileanu ne întorceam să vedem cine vine și deodată auzeam paca-paca pe scîndurile acelea: « A! vine Mihai Carp! » și ne adunam iarăși și stăteam pînă tîrziu, cînd Ibrăileanu se ducea la culcare. Asta era activitatea „*Vieții Romînești*”.

Acum pot s-o spun, fiindcă sper că nu mai trăiește nici un client de-al meu de cînd eram avocat, pentru ca să așteaptă cît de trădător eram, și cui i-au încredințat interesele lor, de multe ori foarte mari. Pe la ora 4, cînd știam că vine Ibrăileanu, ardeam să plec, dar mai puteam să stau. Și atunci, toți colegii mei care aveau interes să amție procesele, dar nu și clientul meu, toți, dacă le venea rîndul pe la trei, spuneau: — « Domnule președinte, vă rog să lăsați mai pe la sfîrșit, că uite, nu mi-au venit martorii... » sau alt motiv oarecare, știind că dacă rămîne la sfîrșit, eu am să cer aminarea, nu *el* care are interes. (*Risete.*) Trebuie să mărturisesc acum, cînd sînt absolvit, această trădare care era cam zilnică și destul de deasă și de neplăcută, fiindcă aminam toate procesele de după ora patru jumătate, chiar dacă interesul era să se judece neapărat. Dar, în fine, asta n-am pus în *Memorii*, căci aș fi fost singurul ponegрит din toată cartea și m-ar fi luat cineva drept ipocrit; pe nimeni nu critic, numai pe mine m-am apucat să mă critic.

Vara, toată redacția se deplasa la minăstiri. Preferate erau Neamț și Văratec. Ca o anexă, era și Agapia. Trebuie să vă povestesc ceva interesant. Erau în gara Pașcani două civilizații față în față. În partea aceasta dinspre Siret, veneau trenurile pentru străinătate cu „pacificurile” mari care suflau din greu și rar, dînd o impresie de forță nemaipomenită. Și cum făceau cițiva pași, dîncolo de gară, găseai o caleașcă a nu știu cărei contese sau a boierei nu știu care și care a stat într-o șură unde au ouat găinile nu știu ciți ani și pe urmă s-au pus niște scînduri lungi în locul scaunelor, și aceasta

era caleașca care te ducea pînă la minăstire. În drum se făcea un popas mai lung la Tirgu-Neamț, la o circumă a lui Segal. Segal ăsta pe urmă s-a mutat la Iași. La acest Segal, coboram din caleașca celebră și aflam imediat cine este la minăstiri: «A! domnul Ibrăileanu este la Maica Paraschiva (*risete*), domnul Stere este la maica Evdochia...», tot aflam de la dinsul, și unde stau și unde mănincă, și de cînd au venit, și cit au de gînd să stea, și ce excursii au făcut... Totul se afla la Segal înainte de a intra în Minăstire, așa că intram acolo ca într-un fel de familie al cărei istoric îl știam ca niște membri foarte evlavioși ai acestui colectiv familiar și bineînțeles că la minăstiri începeam aceleași seri, aceleași discuții. Numai peisajul era schimbat. Mi-aduc aminte că aveam un patefon cu celebrul *Trio* al lui Schubert și cu *Simfonia a VI-a* de Beethoven, care era marea simpatie a lui Ibrăileanu, și-o luam pe riul Azuga spre amonte, ca să mă exprim științific, și unde vedeam două sau trei pietroaie mai mari, linse de apă și rotunjite, ne opream acolo, puneam patefonul și Ibrăileanu conducea *Simfonia a VI-a*, el era dirijorul, și prin unele locuri spunea: — «Ai văzut, aici este exact ca izvorul ăsta, de ăcea, de la Agapia, așa este vioara asta, exact așa!» Cînd intra vreun violoncel: «Asta, vezi tu, asta e la bulboană, cînd cade apa de la bulboană așa sună».

Și în afară de asta mai erau și excursiile care se făceau cu căruța la minăstirile mai puțin cunoscute, mai puțin accesibile... Dar mi se pare că m-am cam întrecut, așa este cu bătrînețea. De asta eu iubesc memoriile.

Ș. CIOCULESCU:... *Noi vă consideram încă în introducere.* (Risete.)

D. BOTEZ: — Excursiile erau anunțate, cum se anunță și ședințele acestea, fără zile nefaste în anunț, și în zilele acelea venea și Sadoveanu de la Fălticeni, și căruța se mai îngreuna destul de simțitor cu prezența lui. Eu am trăit o intîmplare, probabil că este petrecută pe drum spre minăstirea Secului, probabil că este adevărată și altă versiune, dar eu am trăit-o pe aceasta. Sadoveanu avea împreună cu Gorovei o moară la Fălticeni și avea mari plictiseli cu reparatul, pentru că nu găsea scîndură de nu știu ciți țoli, nu găsea cuie de nu știu cit etc. Și mergînd așa cu căruța prin păduri, pădurea fiind despărțită cu acea cărare a virfurilor copacilor foarte mari, am văzut soarele cum merge spre apus dintr-o parte în cealaltă, am văzut o veveriță care ne-a zărit și ea pe noi și care a început să se joace cu noi, să se ascundă pe după copaci, am văzut-o sărînd de pe o creangă de sus dintr-o parte a drumului în cealaltă, și în timpul acesta Sadoveanu dă-i înainte cu scîndurile de opt țoli, cu cuiele care nu există, cu maeștrii care nu vin la lucru etc., etc. Ceea ce l-a făcut pe Ibrăileanu la întoarcere să manifeste o uimire extraordinară. El nu-l cunoștea atît de bine pe Sadoveanu, fiindcă Sadoveanu scria la Fălticeni și venea cu pachetelul de manuscrise legat cu ață ca să nu se desfacă — pachetelul lui de manuscrise era exact cit un pachet de cărți de joc, fiindcă el scria foarte mărunt și oricare roman, chiar în două volume, încăpea în tot atîta hîrtie. Și venea cu pachetelul acela, care era manuscrisul lui, sau trimitea prin poștă, așa că Ibrăileanu nu stătuse cu el prea mult de vorbă între patru ochi și nu-l cunoștea bine. Și-mi spune mie: — «Mă, Demostene, ce este cu Sadoveanu ăsta? Pe tine nu te-a cutremurat frumusețea amurgului acela? Tu ai văzut veverița aceea, tu ai auzit cîntecul acela de seară, tu ai văzut fumul acela departe, cum ieșea și se înălța, că nu era nici un vînt? Tu ai văzut că Sadoveanu nu a văzut nimic din toate acestea, că el nu știa nimic decît scîndurile și cuiele lui? Ce fel de scriitor e ăsta?» Bineînțeles, am rămas amîndoi foarte nedumeriți, foarte „critici“, domnule Cioculescu, cînd după vreo două săptămîni, primește Ibrăileanu pachetelele, cu excursia făcută la minăstirea Secu în care era trecut și soarele care apune, și veverița care se juca cu noi, tot ce am văzut. Ibrăileanu a spus întotdeauna că Sadoveanu scria mai frumos decît natura și spunea că și descrierea acelei excursii a fost mai frumoasă decît a fost excursia însăși. Nenorocirea excursiei ăștia este că a trebuit s-o redau eu astăzi și eu n-am posibilitățile lui Sadoveanu, chiar ajutat de ceea ce a scris el, s-o fac nici pe departe atît de frumoasă cit a fost ea atunci.

Acestea sînt o parte din amintirile de la „Viața Romînească” pe care nu le-am pus în volum și au rămas încă o serie de amintiri care nu sînt de acolo, pe care le-am scris

degeaba, după cum m-am căznit o noapte întreagă cu teama că vine și Cioculescu, și ce-o să spuie el de ce spun eu aici. (*Risete, aplauze.*)

AL. OPREA — Noi mulțumim maestrului cu căldură moldovenească, pentru a fi în tonul amintirilor, și înainte de a asculta replica maestrului Șerban Cioculescu, am dori să ascultăm omagiul a trei actori bucareșteni care vor citi, pentru că maestrul ne-a evocat „Viața Românească”, poezii apărute în succesivele ediții ale revistei.

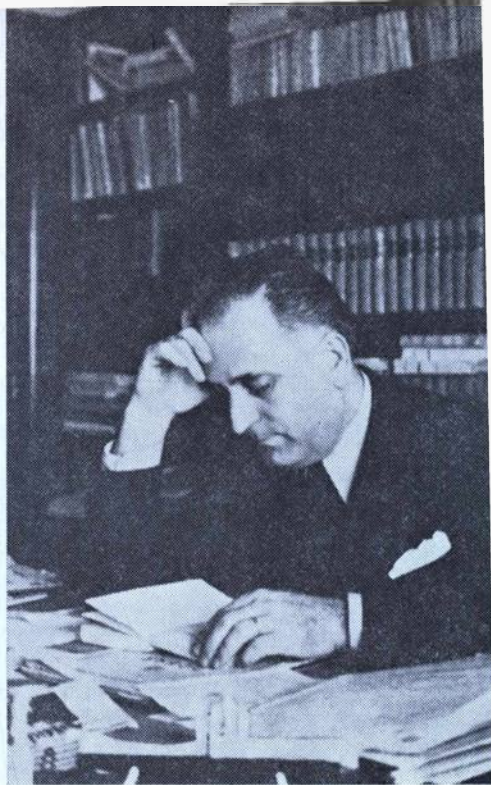
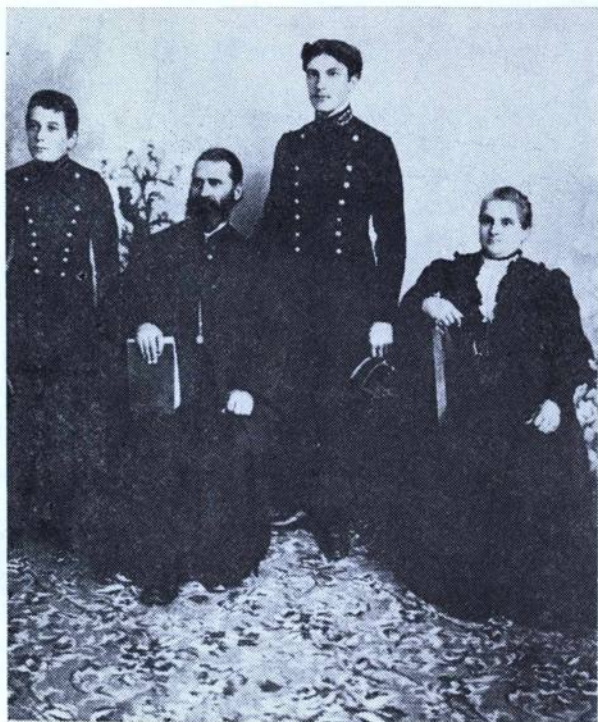
După recitări, profesorul Șerban Cioculescu și-a ținut promisiunea, exprimându-și câteva nedumeriri referitoare la volumul de *Amintiri* al maestrului Demostene Botez.

Ș. CIOCULESCU: — *Eu am citit cu foarte mult interes amintirile maestrului și l-am urmărit cu și mai viu interes astă seară, pentru că în foarte puține cuvinte, dar pline de miez, domnia-sa ne-a arătat și etapele vieții și ale genezei literare, și sensul adinc uman al amintirilor, și momentul iernii, când amintirile dispar. Maestrul s-a supus cu bunăvoință invitației tovarășului Oprea de a-și depăna câteva amintiri de la „Viața Românească”. Eu aș dori ca maestrul să mai adauge ceva. Fără îndoială, Ibrăileanu a fost spiritus rector al cenacului, dar cum domnia-sa spune că a participat la aceste reuniuni încă din anul 1912, aș fi vrut să știu ce rol juca în acea vreme Constantin Stere, pentru că, vedeți dumneavoastră, în această primă perioadă, unii zic de glorie a „Vieții Românești”, între 1906—1916, personalitatea cea mai obsedantă a fost aceea a lui Constantin Stere. El domina pe Ibrăileanu, tot el a dominat „Viața Românească” timp de 10 ani, iar Ibrăileanu, cu toată personalitatea lui foarte puternică, era fascinat de Stere. În romanul său autobiografic, Stere comite o îndelicatețe la adresa lui Ibrăileanu.*

DEMOSTENE BOTEZ: — Dacă-i știi cheia!

Ș. CIOCULESCU: — *Da, îi știu cheia. Bunăoară, zice: Ciorbăgioglu — acela era Ibrăileanu — îi corecta proza lui I. Răutu, care nu scria foarte bine românește, dar în schimb, I. Răutu îi corecta ideile lui Ciorbăgioglu. Prin alte cuvinte, ca și cum profesorul Ibrăileanu ar fi avut o gândire șovăitoare și incapacitatea de a-și exprima ideile, ceea ce era un neadevăr. Pe urmă ni-l mai arată Stere venind să-l vadă în timp ce lucra. Prima soție a lui Stere îl oprea: « Profesorul lucrează! » Și atunci Ciorbăgioglu se mulțumea ca un fetișist numai să-l vadă lucrind. Mișcător lucru! Astăzi tinerii nu mai au față de măștri acest respect; cel mult se achită spunând cuvântul maestre, pe care-l distribuite în dreapta și-n stînga, uneori și persiflant; dar Ibrăileanu respecta în Stere un călăuz spiritual, deși el însuși era un călăuz spiritual, și posteritatea i-a dat lui dreptate. Cine spune azi „Viața Românească” nu mai spune C. Stere, spune Ibrăileanu. Posteritatea are totdeauna dreptate. Stere a tras spre el „Viața Românească” în acest roman, dar astăzi, când spunem „Viața Românească” spunem Ibrăileanu și de aceea noi l-am înțeles pe maestrul Demostene Botez care și-a exprimat admirația, recunoștința, venerația pentru incomparabilul causeur, care răspîndea un farmec deosebit.*

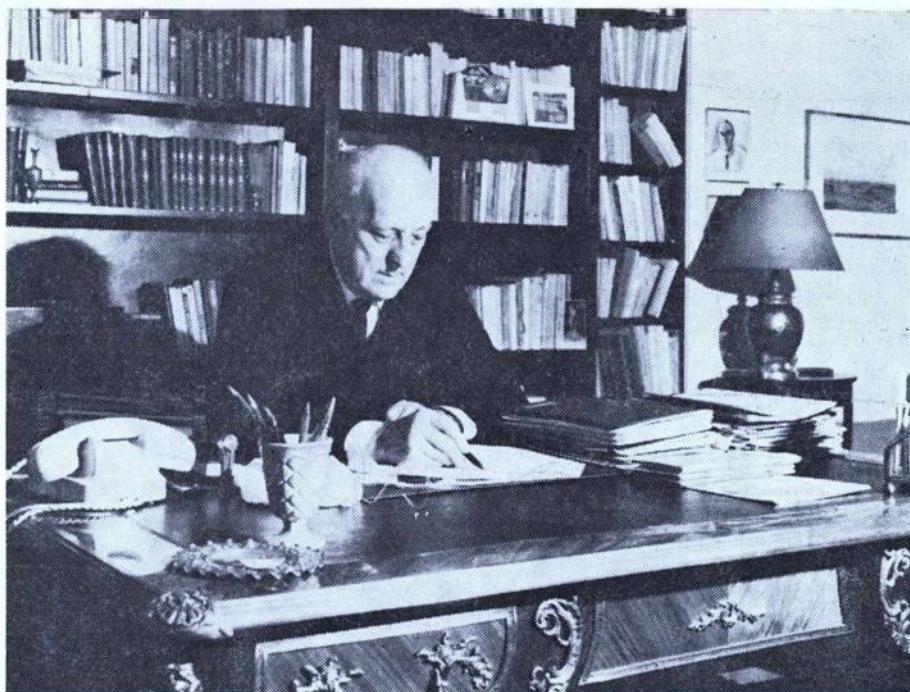
Acuma, iubite maestre, eu nu mi-am permis să fac dintr-o virtute a dumneavoastră un cusur, adică faptului că-n memoriile dumneavoastră nu birșiți pe nimeni n-aș fi putut să-i opun un reproș. Eu am ridicat o singură întrebare față de o atitudine permanentă pe care ați avut-o față de viața urbană, citadină. Ați afirmat în memoriile dumneavoastră că toată viața ați avut nostalgia satului, că toată viața v-ați întors cu jînd la un paradis pierdut. Într-o măsură, locul copilăriei noastre este pentru fiecare din noi un paradis pierdut, dar dumneavoastră nu ați spus-o în cadrul acesta general, ci ca un caz particular și eu mi-am permis să am o îndoială: nu cumva este o temă poetică, nu cumva este, ca să spun așa, o atitudine, mai mult decît un sentiment profund și permanent? Faptul de a fi fost rupt din viața de la țară pentru a fi proiectat la oraș, v-a aruncat într-un mediu unde aptitudinile dumneavoastră s-au putut desfășura mult mai bine. Ia să ne închipuim ce ați fi fost dacă ați fi rămas la țară. Coșbuc spunea că dacă ar fi rămas la țară ar fi fost un aed anonim, ar fi făcut versuri populare care s-ar fi răspîndit. El a recunoscut mult mai tirziu, dacă v-duceți aminte, câteva strigături, câteva cimitituri ale lui, repetate în

Demostene Botez (primul din stînga)
împreună cu părinții și cu fratele său.
(1905).

La masa de lucru.

Transilvania prin alte locuri. Același lucru ați fi fost și dumneavoastră. Dumneavoastră ați fost un strălucit poet, un profesionist strălucit, ați condus cu autoritate și conduceți și acum „Viața Românească”. Sînteți un caz unic de statornicie pe o poziție timp de 60 de ani. Ce-ați fi făcut la țară? Așa că la « provocarea » dumneavoastră, permiteți-mi, nu să vin cu o contraprovocare, ci cu un semn de întrebare. Ce desfășurare plenară a posibilităților, a velenelor dumneavoastră sufletești și intelectuale vi le-ar fi oferit satul natal dacă ați fi rămas acolo? Această întrebare v-ați pus-o? Așa cum am fost pătruns de cuvintele înțelepte ale prelegerii dumneavoastră în care ați făcut psihologia amintirii, sînt convins că-mi veți răspunde și veți curma această nedumerire a mea cu același talent, cu aceeași justețe, cu același farmec. Aceasta a fost singura obiecție pe care am adus-o memoriilor dumneavoastră, iar nicidecum faptul că n-ați birfit. Dimpotrivă. V-am felicitat și vă felicit că spre deosebire de comilitonul dumneavoastră de la „Viața Românească”, Sevastos, care avea gura foarte, foarte veninoasă, și care povestea anecdote pe care redacția trebuia să le taie — erau inconvenabile — dumneavoastră nu ați publicat nimic nconvenabil și v-ați abținut de a spune răul pe care l-ați gîndit. Încă o dată, o mare virtute. Eu ridic și dezvolt aspectul pe care dumneavoastră l-ați eludat și mi-am permis să vi-l amintesc. Atît am avut de spus.

În biroul său (1969).

DEMOSTENE BOTEZ: — Sentimentul de venerație față de Stere și Ibrăileanu trebuie înțeles în mod istoric, adică în împrejurările create de acel timp. Dacă citim bine „*Viața Românească*” de la începuturile ei și dacă ne uităm la semnăturile celor care au scris chiar la început de tot, vom vedea că, din punct de vedere literar, revista nu a avut de la început prestigiul de mai târziu. „*Viața Românească*” a fost tot atât de mult, sau poate mai mult, o revistă politică decât una literară. Nu uitați că Stere a încetățenit la noi lupta pentru expropriere și lupta pentru votul universal. El a dus această luptă, el l-a convins pe Ionel Brătianu, prin autoritatea ce o avea asupra lui, și pe o serie întreagă de boieri care erau proprietari de moșii, să consimtă la expropriere și să voteze pentru ea. În momentul în care s-au săvârșit idealurile politice ale „*Vieții Românești*” — votul universal, exproprierea și improprietărirea țăranilor — în 1921, a scăzut influența lui Stere și s-a născut altceva, chiar o ură politică împotriva lui. Dar prestigiul a rămas, fiindcă era legat de cultura lui și era legat încă de ceva și vă spun sincer că îl admir și eu astăzi când mă gîndesc. După ce am citit de vreo cîteva ori volumul lui și l-am citit și acuma, de curînd, am ajuns la concluzia că noi toți fusesem revoluționari în cuvînte, în scris, dar niciodată în fapte, nu suferisem niciodată ceea ce a suferit el pentru ideile revoluționare. Aveam pentru dînsul un sentiment de stimă, de profundă venerație față de tot ceea ce a putut să suporte, să sufere omul acesta pentru o idee. Oameni de aceștia nu au fost mulți în țara noastră. Dacă vă aduceți aminte din romanul său, ce decepție are întorcîndu-se din Rusia, după închisoare, în România, unde nu găsește

un om în stare să se sacrifice pentru o idee. Găsește o serie întreagă, iertați-mi expresia, de lichele, de oameni care se-nvîrtesc; și o spune cu durere. Vă spun lucrul acesta fiindcă am simțit și eu venerație pentru Stere din mai multe motive, pentru că este singurul om politic, poate, care în trecut a realizat dorințele democratice pentru care a luptat, exproprierea și votul universal. Îl stimez pentru marea lui cultură, îl stimez pentru suferința pe care a-nădurat-o pentru o clasă care nu era a lui, pentru neînțelegerea pe care a avut-o în familia lui. Mata cunoști din roman care este conflictul cu mama, cu tatăl lui. Eu mi-l aduc aminte pe Stere spunindu-mi pe cînd eu citeam nu știu ce autor englez: «Bine faci că citești englezi, englezii sînt singurii scriitori în care vei găsi viața de familie și eu pentru asta îi citesc». El neavînd viață de familie, o căuta în scriitorii englezi. Astea sînt explicațiunile pe care le am eu. Explicațiunile cu «vindea idei lui Ibrăileanu», mă refer, cred, la cele politice, le-aș vedea astfel: Stere avea o cultură, cred, mai mare decît a lui Ibrăileanu, în orice caz din punct de vedere marxist era mult mai documentat și mai stăpîn pe consecvența ideilor lui. Asta este pentru mine taina; că Stere a avut față de Ibrăileanu în romanul său o atitudine cam glumeață, ca să-i spun așa...

Ș. CIOCULESCU: — *Disprețuitoare.*

D. BOTEZ — Eu spun glumeață, nu umblu cu chestii prea tari.

Ș. CIOCULESCU: — *E mai grav lucru.*

D. BOTEZ: — Eu umblu cu eufemisme. Nu știu, s-ar putea interpreta că Stere nu ar fi cunoscut bine sensul cuvintelor românești și cred că aceasta este explicațiunea. Altceva e să știi o limbă de totdeauna, de acasă, din mijlocul mulțimii, și este altceva a o învăța, nu știu cum, pe de rost mai mult. Și el are în romanul lui o mulțime de cuvinte întrebuițate impropriu tot din cauza aceasta. Prin urmare, nu cred, chiar pentru faptul că el cunoștea munca lui Ibrăileanu și devotamentul lui pentru revistă, că putea să-l disprețuiască.

În ceea ce privește a doua problemă, nu am argumente obiective să vă aduc. Obiecțiile mele, adică argumentele mele — pentru a vă răspunde — sînt ale mele, țin de sufletul, țin de configurația mea, de structura mea sufletească, de copilăria mea, de oamenii pe care i-am cunoscut în sat, de oamenii cu care am muncit în sat, de muncile pe care le-am dus acolo. Nu mă gîndesc la ceea ce s-ar fi întîmplat dacă rămîneau acolo; nu m-am gîndit niciodată astfel cînd am dus acest dor de sat, pe care-l duc și astăzi, și-o spun. Eu mă simt la oraș un exilat, tovarășe Cioculescu. Aicea, unde am auzit poezii aceștia moldoveni citînd, mă simt în patria mea mai mult decît oriunde pentru faptul că ei sînt moldoveni. Nu mi-am pus această problemă: ce-aș fi devenit acolo. Mi-am pus numai problema din ce aș fi scăpat. Dumneata uiți un lucru; ești istoric literar, dar nu ești ținut să cunoști răsunetul fiecărei fapte de viață a unui scriitor în el însuși. Dumneata trebuie să știi că plecînd de la țară, am fost dus iarna cu căruța unui om, culcat în așternutul lui, ca să nu mă muște gerul, pînă la Botșani; că la Botșani m-a vîrit în fin fiindcă era încă vîmă acolo, la intrarea în Botșani, și încă venea vameșul și vira un fel de șpangă de fier prin tot ce era acolo și mă temeam să n-o vire-n mine și așa am ajuns la oraș. Am ajuns la oraș, tovarășe Cioculescu, un străin ca mentalitate, într-o mentalitate cu totul alta, pe care nu am adoptat-o nici astăzi. Dumneata uiți altceva, uiți că eu am fost în internate cum am plecat de la țară, din libertatea de la țară, de la munca pe care-o făceam cu plăcere; am fost luat de-acolo, și vîrit într-un internat din cursul primar, încă dintr-a doua primară și pînă în a opta liceală. Zece ani de zile am fost într-un internat lipsit de viață. Singura mea epocă fericită a fost aceea cînd am ieșit din internat, cînd am fost student, cînd stăteam la o gazdă nenorocită, de la care ieșeam cînd voiam, veneam cînd voiam. Mă duceam noaptea, luam Baudelaire în buzunar, mă instalam pe partea de beton a unui gard de fier, sub un felinar ca să citesc Baudelaire noaptea, că ziua n-aveam timp, și venea gardianul și măntreba: «Da' ce faci dumneata aici, domnule?» — «Citesc pe Baudelaire». — «Ce,

dumneata îți bați joc de mine. Ce-mi umbli mie cu de-astea? » Zic: — « Ascultă aici », și-i citeam și nu înțelegea dar căutam să-i explic și lui ca să-nțeleagă ceva. Nu fac deloc poză în chestia asta, n-am făcut niciodată și am avut cea mai mare oroare în viața mea, de artificiu și de poză, de oamenii artificiali. Nu fac în chestiunea asta, ți-o spun foarte sincer, aș vrea să mă jur, dar nu sint mistic, sint ateu, și nu știu ce să fac...

Ș. CIOCULESCU: — *Pe onoare și conștiință.*

D. BOTEZ: — *Ăsta este răspunsul meu. Iartă-mă că m-am emoționat.*

Ș. CIOCULESCU: — *Noi am fost emoționați de emoția dumneavoastră și încă o dată față de timbrul sufletesc al dumneavoastră. Nu mai am nimica de spus. De la suflet la suflet, vă înțeleg.*

Ion Vinea
Maxime

*Observă maniile, viciile
și predilecțiile aproapelui. Sunt
slăbiciunile prietenului <sau> și ale
adversarului. Prinde mai ales principalu
lui preocupare, adică ce-ar vrea să fie și
ce-ar vrea să pară. Oamenii pot fi
duși de nas <cu> prin
acest amănunt.*

*Din fericire, individul are
la îndemână scuza nebunici, ca
să-și <uite> ierte unele păcate.
Descîntecul: « am fost nebun »
adoarme remușcările.*

*Vanitatea garantează prosperitatea
lingușitorilor. Lingușirea e arma omului
reptilă, dar e o armă sigură, dacă lingușitorul
e destul de isteț ca să descopere punctul
vulnerabil al vanității fiecăruia.*

Lucian Blaga

CORRESPONDENȚE

Reluăm dialogul epistolar început în numărul trecut.

Publicarea scrisorilor lui

Oscar Walter Cisek are ca scop

și omagierea aniversării

a 75 de ani de la naștere

(23 noiembrie/6 decembrie 1897),

în acest număr atât de bogat

în sărbătoriri (amintim pe aceea a

lui Tudor Vianu, celebrat cu

același număr de ani). Ne folosim

de prilej pentru a aduce încă

o dată vii mulțumiri fiicei poetului,

Dorly Blaga-Bugnariu, precum

și văduvei lui Oscar Walter Cisek,

pentru informațiile și pentru materia-

lul documentar puse la dispoziție,

înlesnindu-ne reconstituirea uneia

dintre cele mai importante confruntări spirituale din epocă în

toate implicațiile ei.

Oscar Walter Cisek

XII*

[F. 1 r°]

M.L.R. 16048 1
Sibiu 29 Decembrie, 1925

Iubite prietene Cisek,

Sunt de-o săptămână la Sibiu, unde mai rămân până la 6 Ian[uarie]. Scrisorile tale din urmă m-au ajuns aici, dar aceea de acum trei săptămâni despre care îmi amintești, n-am primit-o. Pe semne s-a pierdut pe drum. M-am bucurat mult de rindurile tale, cari mi-au venit tocmai într-un timp de mare depresiune sufletească. Căci vezi: nu mă așteptam la cine știe ce primire din partea criticii noastre, dar drept să-ți spun nici la atita tăcere din partea ei nu mă așteptam. Am scris trei piese la cari țin (*Tulburarea, Fapta și Daria*), și nici un cuvânt nu s-a scris despre ele. Ai citit articolele lui Vianu din „Cuvîntul”? Eu cred că în felul acesta totuși nu se poate trece peste [f. 1 v°] cele două din urmă! Dar să spui ((ca Vianu)) că *Fapta* e «naturalism»¹⁰

* Fiind vorba de un *corpus* documentar, numerotarea notelor continuă de unde a fost întreruptă în paginile numărului anterior.

¹⁰ Articolele lui Tudor Vianu, sub titlul *Teatrul d-lui Lucian Blaga*, apar drept «cronică literară» în „Cuvîntul” din 1925, numerele: 331, vineri 11 decembrie, și 337, vineri 18 decembrie. Calificativul de «naturalism» — și, mai grav, «naturalism decadent» — este emis cu adresă la autorul *Filosofiei stilului* care ar trebui să-l instruiască pe poet: «Naturalismul decadent, pentru care a găsit cuvintele potrivite, felul propriu al vremii noastre de a-l privi, în *Filosofia stilului*, nu poate rămîne stilul său definitiv».

Tudor Vianu elogiază piesele *Zamolxe* și *Tulburarea Apelor*, unde deasupra faptelor se aruncă «o

înseamnă să n-ai habar ce înseamnă cuvântul acesta oricâtă estetică ai învățat! Tu i-ai găsit formula, și asta mi-e de ajuns. Asta înseamnă că nu sunt singurul care o înțeleg așa. Trebuie să știi că am primit scrisori de la oameni «inteligenti» cari îmi spun indignați că nu înțeleg nimic. Era aproape să desnădăduiesc. Prin urmare simți ce-au putut să însemne pentru mine scrisorile tale și în primul rînd sinceritatea și obiectivitatea ta, care mă încintă cu cit e mai aspră fiindcă — e dezinteresată. Piesa cea nouă la care lucrez are să fie o grotescă. Vreau să mă încerc și în latura aceasta înainte de a începe o dramă de [f. 2 r°] dimensiuni mai mari.

Acum în chestia colaborării tale la „*Banatul*“. E o revistă, să nu te sperii, care va semăna puțin cu „*Cultura*“. În două limbi, românește și nemțește. Eu sunt simplu colaborator, dar mă cunosc bine cu redactorul ei. Mi-a făgăduit că îți dă 1000 Lei de articol, fie românesc, fie german. (Să nu fie lung! Cit un foileton de la „*Cuvîntul*“, scurte cum le scriu eu!) Găsesc că e așa de bine plătit încît, de nevoie, poți să colaborezi, chiar dacă nu ți-o[r] fi pe plac mulți alți colaboratori. E o revistă „regională“ a Banatului. Cred că ai articole mai vechi despre literatura românească, le mai întregești, le mai refaci, și le dai — cu titlul de informație pentru Șvabi. (Firește, asta nu trebuie să se știe!) Mă gîndesc numai că nici tu nu o duci ușor cu [f. 2 v°] scumpetea asta, și că ți-ar prinde bine un ciștig suplimentar care nu te-ar costa prea mult timp. Trimite, dacă ești de acord, o cronică artistică în românește și una literară în nemțește pentru Nrul 2, imediat, la adresa aceasta: Grigore Ion, Timișoara, strada Giurgiu 12. În ce privește conținutul articolelor ești liber să scrii ce vrei și cum vrei. Nu ți se cere nici o concesie. — La „*Gîndirea*“ firește, am să scriu, dar numai plătit, fiindcă altfel ar însemna să mor de foame. Și pentru asta încă nu sunt hotărît.

De-aici plec pe-o zi și la Brașov; o să mă duc și pe la Eder. Nu mi-ai mai scris ce ai mai lucrat. Ah, dragă Cisek, ce grea-i viața! Dar să vedem ce ne mai aduce anul nou! Pe care Ție îndeosebi ți-l doresc cit mai bun și mai frumos.

L. BLAGA

XIII

[F. 1 r°]

MLL.R. 16052

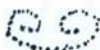
Iubite Cisek,

înainte de a pleca din București voiam să mai dau odată pe la tine, dar în ultimul moment a intervenit o piedecă ce m-a făcut cu părere de rău să renunț. Acum sunt iar acasă — în ritmul obișnuit. Cred că articolele pentru „*Banatul*“ le-ai trimis la timp. În ce privește publicarea articolelor tale de critică artistică i-am scris lui Cotruș; astăzi i-am primit răspunsul. Sunt dispuși să-ți tipărească volumul, dîndu-ți un onorar de 3000 Lei. [F. 1 v°] Te rog prin urmare să-ți aduni *criticele* și conferința despre care îmi aminteai, și [să] le trimiți fără întîrziere lui Aron Cotruș, *Arad*, stf.[ada] Avram Iancu 2. Dacă zic «fără întîrziere» nu înseamnă însă că volumul va apărea tocmai așa de curînd, deoarece au multe manuscrise, — dar e bine să dai manuscrisul ca să-ți primești *Nrul* în bibliotecă. Alăturat îți dedic volumașul meu, ca să-ți faci o idee de felul cum sunt cărțuile bibliotecii. În al meu, s-au strecurat, poate și din vina mea,

pură lumină pornită dintr-un focar înalt». *Daria* și *Fapta*, în schimb, nu-i plac. Le consideră «drame psihoanalitice», ilustrări ale teoriilor lui Freud, iar «Dependența poeziei de teorie o resimțim invariabil ca o scădere». Ce justifică însă incriminarea de naturalism? «În *Daria* și *Fapta* avem lumina verzuie a fosforescențelor din subterane». Sau: «Dionisianismul s-a pozitivat...»

E cert că Tudor Vianu judecă lucrurile excesiv prin prisma poeziei clasicismului. (Acuza principală rezidă în «înlăturarea idealității».) În fond, criticile trebuiau să privească strict planul estetic, rezultatele pe care le înscrie respectiva experiență literară.

unele greșeli de tipar. [f. 2 r°] Semnul acesta misterios de pe copertă:

pare a fi limbricul heraldic al bibliotecii, așa că nu-l am eu pe conștiință.

Ce mai aveți nou la București? Mă interesează îndeosebi soarta fundației. Și a „Gândirii”. Mi-a spus cineva că ar fi apărut o traducere de a ta în „Prager Presse” (după o poezia de a mea), eu n-am găsit-o. Nu te superi dacă-ți cer iar pe *Wallenstein*!

Cu frățească dragoste[.]

BLAGA

XIV

M.L.R. 10070

[F. 1 r°]

Dragă Cisek,

o gripă infecțioasă (plus politică) m-a trinit la pat o săptămână, ceea ce mi-a prilejuit fel și fel de ginduri. Țin îndeosebi să-ți mulțumesc încă o dată pentru osteneala ce ți-ai luat dimpreună cu Doamna de a traduce *Tulburarea*. M-am gindit mult la expresia «Isus-Pămîntul» — dar n-am găsit nici un alt termen cu care s-ar putea traduce. Eu cred că expresia *Iesus die Erde*, ar fi neînțeleasă în *titlul* [f. 1 v°] tabloului, dar în dialog, care e clar, merge... Prin urmare: toate tablourile să le lași fără titlu: I. II. III. etc. M-aș bucura mult dacă — fiind traducerea pe isprăvite — ai face retușările cit mai curînd, ca să începem «acțiunea».

Concursul pentru catedră s-a amînat pentru la toamnă.

Știi ce am plănuît cu soția mea? Un lucru foarte simplu: n-ați putea veni la noi pe vreo două săptămîni, tu, Doamna și fetița? Familia noastră are o vie cu casă în apropierea Lugojului, e foarte simpatic locul — și nu mă îndoiesc că v-ar face plăcere. Rămîne numai să ne înțelegem asupra timpului cînd să veniți. În Iulie și August nu se poate fiindcă plecăm la munte. Dar ar fi foarte frumos în jumătatea a doua a lui Iunie sau întîia jumătate a lui Septembrie.

Ce ziceți?

Sărutări de mîi[ni] Doamnei

și ție toată prietenia

L. BLAGA

XV

Bukarest, Strada Viitorului 65[.]

București, Strada Viitorului 65.

Sehr lieber Blaga,

ich erhielt rechtzeitig Deinen so freundlichen und entgegenkommenden Brief und danke Dir herzlichst dafür. Ich will mir die größte Mühe geben möglichst bald mit der endgültigen Fassung der Übertragung fertig zu werden, will mir auch noch eine richtige und organische deutsche Form für «Isus-pămîntul» ausklügeln. Für Deine Einladung, mit Kind und Kegel nach Lugoj zu kommen, danke ich Dir sehr, doch weiss ich wirklich nicht, ob

Mult iubite Blaga,

Am primit la timp scrisoarea ta atît de prietenească și de prevenitoare și îți mulțumesc din inimă. O să-mi dau cea mai mare silință ca să termin cit mai repede cu definitivarea traducerii, am să mă mai gîndesc la o formulă potrivită în limba germană pentru «Isus-pămîntul». Îți mulțumesc pentru invitația ta la Lugoj adresată familiei, dar

es uns möglich sein wird, auch dafür Zeit zu haben. Daß es freilich schön wäre, zwei Septemberwochen in einem Weingarten des Banates zu zubringen, ist selbstverständlich. Und noch dazu in so lieber Gesellschaft! Sollte es uns möglich sein, wollen wir Deiner fast zu herrlichen Einladung Folge leisten. Du liest nun hoffentlich schon den Wallenstein, lebst in diesem großen schweren Rhythmus. Ich habe mich aufrichtig gefreut, daß Dir meine Frau den ersten Band endlich doch verschaffen konnte. Ich möchte Dich aber bitten, diesen ersten Band — den mir gehörenden zweiten nicht! — nach dem Genuss des Werks an mich zurückzusenden.

Stelian Mateescu sagte mir, daß Du ihm gesagt hättest, Du habest die von mir an Dich gesandten Statuten der „Societate de estetică“ nicht erhalten. Warum hast Du mir davon nichts gesagt? Der uneingeschriebene Brief muss verloren gegangen sein. Ich hatte Dir im gleichen Brief auch die von Dir gewünschte Übertragung Deines Großen Übergangs, der in der „Prager Presse“ erschienen ist, zugesandt und Dir für Deine Vermittlung beim Verlag des „Semănătorul“ gedankt. Wie hätte ich Dir für Deine so große Freundlichkeit nicht danken sollen? Ich tue es auch jetzt und mit diesen Worten noch einmal. Anbei sende ich Dir auch eine andere Abschrift, eine ging auch schon an Eder ab, der sich für Deine Gedichten sehr interessiert. Ich arbeite an der Fertigstellung meiner Novellensammlung, will aber noch vor Beendigung die bedeutend leichtere Arbeit an Deinem Stück erledigen. Nenițescu habe ich noch nicht wieder gesehen. Ich werde ihm die Geschichte der antiken Literatur sicherlich verlangen. Crainic ist, wie Du weißt, Generalsekretär. Er wird Dir sicherlich betreffs der Aufführung Deiner Stücke behilflich sein kommen.

Mit den schönsten Grüßen, bleibe ich bis auf weiteres

Dein Freund[,]

CISEK

Den 20. April 1926.

încă nu știu dacă o să putem veni. Desigur, e foarte frumos să petreci două săptămâni din septembrie într-o vie din Banat. Și, mai ales, într-o astfel de societate plăcută. Dacă ne va fi cu puțință, vom răspunde invitației tale atît de atrăgătoare. Sper că citești deja *Wallenstein* și simți din plin acest ritm grav și dens. M-am bucurat sincer că soția mea ți-a putut face rost de primul volum. Te-aș ruga să-mi trimiți primul volum după ce l-ai citit, pe al doilea, care-mi aparține, nu!

Mi-a spus Stelian Mateescu, că i-ai fi comunicat, că n-ai primit încă statutul „Societății de estetică“ expediat de mine. De ce nu mi-ai spus nimic despre asta? Scrisoarea nerecomandată s-a pierdut probabil. În aceeași scrisoare, ți-am trimis și traducerea cerută la *În marea trecere*, care a apărut în „*Prager Presse*“, și ți-am mulțumit pentru intervențiile tale la editura „*Semănătorul*.“ Cum aș fi putut să nu-ți mulțumesc pentru marea ta amabilitate? Îți mulțumesc din nou prin aceste cuvinte. Alăturat, îți mai trimit o copie, am trimis una și lui Eder¹¹, care se interesează mult de poeziile tale. Lucrez la definitivarea culegerii mele de nuvele¹², dar mai înainte voi face un lucru mai ușor, voi termina piesa ta.

Pe Nenițescu nu l-am mai văzut. Am să-i cer *Istoria literaturii antice*. Crainic este, după cum știi, secretar general. El o să te ajute precis să-ți poți reprezenta piesele.

Cu cele mai calde salutări, rămîn pe veci prietenul tău,

CISEK

20 aprilie 1926.

¹¹ Hans Eder, pictor din Brașov, prietenul de-o viață al lui Cisek. Despre opera lui Eder, Lucian Blaga scrie un entuziast articol în „*Cuvîntul*“ (nr. 379, 11 februarie 1926).

¹² Este vorba de volumul de cinci povestiri *Die Tatarin*, care va fi tipărit în 1929.

[F. 1 r°]

Iubite Cisek,

îți mulțumesc de traducerea poeziei, foarte frumoasă. Trebuie să știi că scrisoarea despre care amintești n-am primit-o. E a doua de la tine care s-a pierdut. (Avem aici o poștă!) Mă bucur că-mi dai cel puțin nădejdea că în Septembrie petrecem citva timp împreună la vie. *Wallenstein*-ul încă nu l-am început. Am fost tot bolnav, după gripă — o sinusită. Dar zilele viitoare cred că voi isprăvi cu volumul I.

[F. 2 r°] De numirea lui Crainic m-am bucurat foarte. E la locul lui și are să facă lucruri frumoase!! Cum e cu Praga? Te duci?

Astăzi plec pe două zile la Sibiu. [sic]

Cred că în primăvara aceasta o să mai viu și pe la București.

Cu dragoste frățească[,]

L. BLAGA

Te rog statutele Societății p[entru] estetică!

XVII

Bukarest, Strada Viitorului 65[.]

București, strada Viitorului 65.

Sehr lieber Blaga,

für deinen lieben Brief sage ich Dir schönsten Dank und freue mich, daß Du wieder einmal in unsere Hauptstadt kommen willst. Um die Mitte des <März> Mai werde ich mich in Kronstadt aufhalten. Mit Stelian Mateescu habe ich gestern gesprochen. Er will Dir die Statuten schicken. Mit Ștefan Nenișescu habe ich wegen des Literaturbuchs gesprochen. Er behauptet, einige Handbücher antiker Literatur zu besitzen, kann uns sie aber erst in 4—6 Wochen zur Verfügung stellen, da er sie, schwer erreichbar in der Wohnung eines auf dem Lande lebenden Bruders hat. Wie ich sehe, hat Minulescu auch Deinen Namen auf dem Spielplan des nächsten Jahres stehen. Glückauf! Ich will mich in wenigen Tagen endlich an die Überschrift der Übertragung machen.

Ich habe viel zu tun, bin sehr müde,
bin Dein Freund[,]

CISEK.

der Dich herzlichst grüsst.

Mult iubite Blaga,

îți mulțumesc pentru afectuoasa ta scrisoare și mă bucur că vei veni din nou în capitală. Spre mijlocul lui mai voi poposi la Brașov. Cu Stelian Mateescu am vorbit ieri. Vrea să-ți trimită statutul. Cu Ștefan Nenișescu am vorbit în legătură cu tratatul de literatură. El afirmă că posedă unele manuale de literatură antică, dar nu ni le poate pune la dispoziție decît în decurs de 4—6 săptămîni, deoarece sînt greu accesibile, aflîndu-se în locuința unui frate, la țară. După cum vîd, Minulescu a inclus și numele tău în programul stagiunii pe anul viitor. Felicitări!

Peste cîteva zile vreau să mă apuc, în sfîrșit, de transcrierea traducerii.

Eu am mult de lucru, sînt foarte ostenit,
prietenul tău,

CISEK

care te salută cordial

Den 28. April 1926

28 Aprilie 1926

M.L.R. 16067

[F. 1 r°]

Iubite Cisek,

nu ți-am mai scris de mult fiindcă credeam că te întâlnesc la București, unde în vara asta am umblat de citeva ori. Dar ai fost plecat — și sper că ți-a mers bine la mare și — mai departe!

Știi că am serioase promisiuni de la Mitilineu și Goga să fiu trimis în străinătate ca atașat de presă (poate că la Varșovia). Firește, va trebui să stau de ei, dacă vreau ca promisiunile să se reali[f. 2 r°]zeze, și de aceea în Septembrie, îndată ce se-ntoarce Goga (nu știu ziua) voi veni la București. Îmi pare rău deci că planul nostru să veniți la Lugoj, unde așa de bucuros v-am vedea, *trebuie să-l amânăm pentru altădată*. Cum zic, însă, e foarte probabil să vă invităm la noi, undeva în străinătate. În răstimp se vor cunoaște și doamnele noastre, așa că se vor înlătura anume sfiieli cu totul nejustificate ale Doamnei Cisek.

Chestiunea catedrei de la Cluj — se amină pentru mult timp încă.

Ți-a vorbit Vianu de planul de a scoate [f. 2 v°] un volum împreună cu tine?

Cu piesa cea nouă stau relativ bine, cu toată agitația prin care am trecut în ultimul timp.

Te îmbrățișez cu toată prietenia[.]

L. BLAGA

XIX

M.L.R. 16064

[F. 1 r°]

Iubite Cisek,

am așteptat scrisoarea ta în chestiunea piesei mele, dar pină azi n-a sosit. Ți-am dat și o depeșă în privința aceasta. Te rog deci s-o citești de îndată ce ai răgazul, și pe urmă să trimiți piesa la adresa aceasta: Dr. Lionel Blaga, *Sibiiu[sic]* str[ada] Cîsnădiei 30. — Sunt în orice caz foarte curios de părerile tale asupra acestei piese. N-aș vrea s-o public fără să știu părerea ta dacă piesa stă onorabil sau nu între încercările cu acelaș[i] subiect.

În ce privește colaborarea la „*Gândirea*” încă nu am luat nici o hotărîre. [F. 2 r°] Prietinelui Crainic îi mai dau puțin răgaz de a-mi juca pe *Daria*! Nu găsești și tu că un Secretar General are puterea să dispună asupra jucării unei piese? Dacă nu direct indirect — prin presiune. Cred că am dreptul să cer lucrul acesta, fiindcă *Daria* e cel puțin așa de bună ca și celelalte piese originale ce se joacă la Național. Ori[sic] Crainic nu m-a invrednicit măcar cu un răspuns după atitea solicitări. Și-acum încep să-l urăsc fiindcă-l iubesc și țin nespuse de mult la el. Ne-am plîns de multe ori unul altuia amarul vieții, ori[sic] acum nu sufăr să mă privească de sus. Nu-i așa că tu îmi răspunzi?

BLAGA

[Carte poștală]
[r°]

KARTCA PO CZTA

[Data poștei — expediere]: Warszawa, 17 XI 1926
[Data poștei — primire]: București, 19.XI.1926

[Destinatar] D[omnu]lui
Oskar Walter Cisek
publicist

București / Viilorului 65 / Roumanie

Dragă Cisek, îmi pare foarte rău că nu ne-am mai întâlnit înainte de a pleca spre Varșovia. Am fost pe la tine, dar nu erai acasă. Varșovia îmi pare o părticică din Viena. Peisajul monoton. Multe păduri de pini pe nisip galben: Polonia. Sunt puțin cam zăpăcit — până mă voi orienta în noua situație. Și pe urmă limba se sfarmă între consonante parcă intenționat îngrămădite una în alta. Cred că limba polonă e una din limbile cari nu s-au schimbat deloc de cind D[umne]zeu a binevoit să încurce graiurile la turnul din Babilon. Femeile au ochi albaștri subț sprincene negre, ceea ce ar [v°] putea să însemne că sunt pline de contradicții demonice. M-aș bucura să primesc știri de la tine — și dacă poți să-mi trimiți toate numerele din „Kulturnachrichten“ apărute până acum. Cu toată dragostea[,]

BLAGA

[Notat marginal]

Intervino, te rog, să mi se trimită și „Gândirea“.

Adresa: Légation de Roumanie / Wiejska 10 / Varsovie

[F. 1 r°]

Iubite Cisek,

la sosirea mea aici ți-am scris câteva rânduri, pe urmă am tot voit să-ți scriu mai multe, dar drept să-ți spun — am fost foarte ocupat cu organizarea serviciului de presă aici.

Varșovia nu are prea multe de văzut și auzit, o poți istovi în scurt timp, și pe urmă te simți în « provincie ». Literatura polonă mi-ar oferi desigur mai mult decât viața aceasta în umezeală nordică, dar mi-e imposibil să învăț limba polonă; e grea al dracului.

Cunosc câțiva scriitori simpatici, am văzut și câteva expoziții (le suntem fără îndoiială superiori!)

[F. 1 v°] Problemele se pun aici cam în același fel ca și la noi. Bineînțeles, Polonii au altă tradiție!

De la voi, gruparea „Gândirii“ (Cezar e tot în diaspora?) nu mai am nimic. Lui Crainic i-am scris, dar nu mi-a răspuns.

Sunt îndeosebi mîhnit din pricină că nu mi se joacă piesa la Național, care a reintrat în vechea tradiție. — Am sperat mult de la intervenția lui Crainic, dar e desigur așa de ocupat că nu mai am dreptul să sper nimic de la el.

Ia „Gândirea“ ai rămas tu, singurul la care mă gîndesc des. Dar nu știu, [f. 2 r°] îmi face impresia că și tu te simți cam izolat acolo.

E trist, dar e așa. Oamenii cari au alcătuit-o — nu și-au fost *prieteni* cu adevărat (ca să nu vorbim și de alte lucruri urite.) Urmarea va fi desagregarea completă.

Am citit în „*Rampa*” că în curînd veți primi vizita lui Keyserling la București. Îi vei face desigur cunoștința; în cazul acesta m-aș bucura să-i dai din partea mea volumașul meu *Fenomenul originar* — unde ultimul capitol¹³ îi este închinat. Ar putea să vadă din asta că e cunoscut și în România.

Alături noua mea piesă. Te rog s-o citești odată în liniște, și s-o păstrezi pînă cînd [f. 2 v°] ți-o ier seric ce să faci cu ea. (Probabil am să trimit la tine un cunoscut de-al meu s-o ia).

Ai fost iarăși bolnav?

Dacă da, atunci doresc ca rindurile astea să te găsească deplin restabilit.

O scrisoare de la tine m-ar bucura mult.

Sărutări de mini Doamnei

pe tine te îmbrățișez cu cea mai frățească dragoste[.]

BLAGA

Adresa: L. B. / Varsovie / Légation de Roumanie / Wiejska 10.

XXII

Mina Costa, Poșta Drâncova[.] Banat.

Mina Costa, Poșta Drâncova, Banat

Sehr lieber Blaga,

vor meiner Abreise aus Bukarest erhielt ich Dein Telegramm und Deinen Brief, das mir ja sofort in der Marti-Angelegenheit Einhalt gebot. Ich hätte ihm ohnehin nicht gleich geschrieben, da ich hinsichtlich meiner Novellen gerade eine Antwort aus Berlin erwarte, von der dann die Wahl einer Novelle für den „Bund“ abhängt. Von Gib werden wir die Coșnița aus der „Gândirea“ übertragen, von Teodoreanu habe ich bereits ein längeres Prosagedicht fertig. Was wir von Bucuța übertragen werden, weiss ich noch nicht genau. Jedenfalls halte ich Dich auf dem Laufend.

Hier in der Gegend der «Cazane» ist es sehr schön. Ich arbeite täglich an einer längeren Novelle, bade in der Donau und turne und atme, so gut ich es vermag. Nur habe ich noch keine Post aus dem Ausland erhalten, weiss noch nicht, ob meine Tatarin bereits erschienen ist. Das Leben ist also dennoch gut. Und es ist unsäglich angenehm weit von allen Malern, Bildhauern und Zeitungsschreibern zu sein.

Empfehle mich, bitte, Deiner Frau Gemahlin und sei Du herzlichst gegrüßt von Deinem

Aufrichtigen Freund[.]

CISEK

Den 3. Juli 1928[.]

Mult iubite Blaga,

înaintea plecării mele din București, am primit telegrama și scrisoarea ta, prin care mi-ai cerut întreruperea problemei Marti. Eu și așa nu i-aș fi scris imediat, pentru că aștept un răspuns din Berlin referitor la nuvelele mele, de care depinde alegerea unei nuvele pentru „*Bund*”. Vom traduce *Coșnița* de Gib. din „*Gândirea*”, am terminat deja un poem în proză mai amplu de Teodoreanu. Dar încă nu știu precis ce o să traducem de Bucuța. În orice caz, am să te țin la curent.

Aici, în părțile Cazanelor, este foarte frumos. Eu lucrez zilnic la o nuvelă mai amplă, mă scald în Dunăre, fac gimnastică și respir cit pot de mult. Numai că n-am primit pînă acum nici o corespondență din străinătate, încă nu știu dacă a apărut *Tătăroaica* mea. O duc totuși bine. E nespus de plăcut să te simți departe de toți pictorii, sculptorii și ziariștii.

Transmite, te rog, complimente soției tale, iar pe tine te salută cordial,
al tău prieten sincer,

CISEK

3 iulie 1928.

¹³ *Fenomenul originar* f. a., Editura Fundației culturale Principele Carol. În capitolul menționat (pp. 87—97), se schițează portretul lui Keyserling pornindu-se de la *Jurnalul de călătorie al unui filozof*.

31
2x1. 945
Srbia

Iubite Blaga,

am primit scrisoarea ta și îți mulțumesc din suflet pentru toate știrile tale, precum și pentru informația referitoare la faptul că nuvela mea n-a apărut încă în „*Deutsche Rundschau*“. I-am comunicat și soției mele dorința ta de a primi un „*Durchschlag*“ al textului definitiv al traducerii *Tulburării apelor*. Peste câteva zile mă întorc la București de unde voi expedia lui Marti¹⁴ o nuvelă pentru „*Bund*“¹⁵. Până acum avem tradusă pentru numărul închinat literaturii noastre proză de Gibi și de Teodoreanu, precum și versuri. Am aflat din ziare că Bucuța s-a întors din străinătate, astfel că voi discuta chiar cu el ce să traducem. În timpul vacanței noastre m-am ocupat cu această chestiune, dar n-am găsit nimic potrivit. (Toate bucățile sunt prea lungi!) Cu Nenițescu voi termina repede, astfel că numărul va putea să apară neapărat în Septembrie. Sper că traducerea ta a *Meșterului* [Manole] va reuși. Îmi inchipui că realizarea ei va fi în legătură cu multe greutăți și nu știu dacă Marti, pe care nu-l cunosc, e omul care să inoculeze cuvântul tău cu acel «*Klingende*», care să fie totuși caracteristic p[en]t[ru] Lucian Blaga, adică îndestul de adincit. Salutări prietenești și din partea soției mele! — de la Cisek

28 Iulie 1928[.]

[P. S.] .

Cind îmi răspunzi, trimite scrisoarea din nou la adresa mea din București.

¹⁴ Hugo Marti, scriitor elvețian al generației de după primul război mondial, redactor la suplimentul literar al ziarului „*Der Bund*“. În amintirile-i literare, Lucian Blaga pomeneste cu căldură de «prietenul meu Hugo Marti, spiritualul scriitor elvețian, care câțiva ani mai târziu s-a sfârșit tragic. Marti fusese cindva, de pe la începutul celuiilalt război, în România, și a scris și două cărți cu amintiri din țara noastră» („*Saeculum*“, 1, nr. 3, mai-iunie 1943). Moartea tragică survine în 1935. Cele două cărți care-și au ca subiect România sînt: *Rumänischer Intermezzo* și *Rumänisches Mädchen*. Lucian Blaga va traduce și prefața *Intermezzo românesc* (Editura Adevărul, 1930).

¹⁵ Ziarul „*Der Bund*“ apare la Berna (Elveția). Colaborările lui Cisek privesc suplimentul literar al acestuia „*Der Kleine Bund*“. La 12 mai 1929, va publica traducerea unei povestiri a lui Emanoil Bucuța sub titlul *Das Kloster im Schwemmland*. Acesta este numărul (închinat literaturii române) la care se va referi și în alte scrisori.

DOSAR

Iacob MUREȘANU interogat de poliția habsburgică

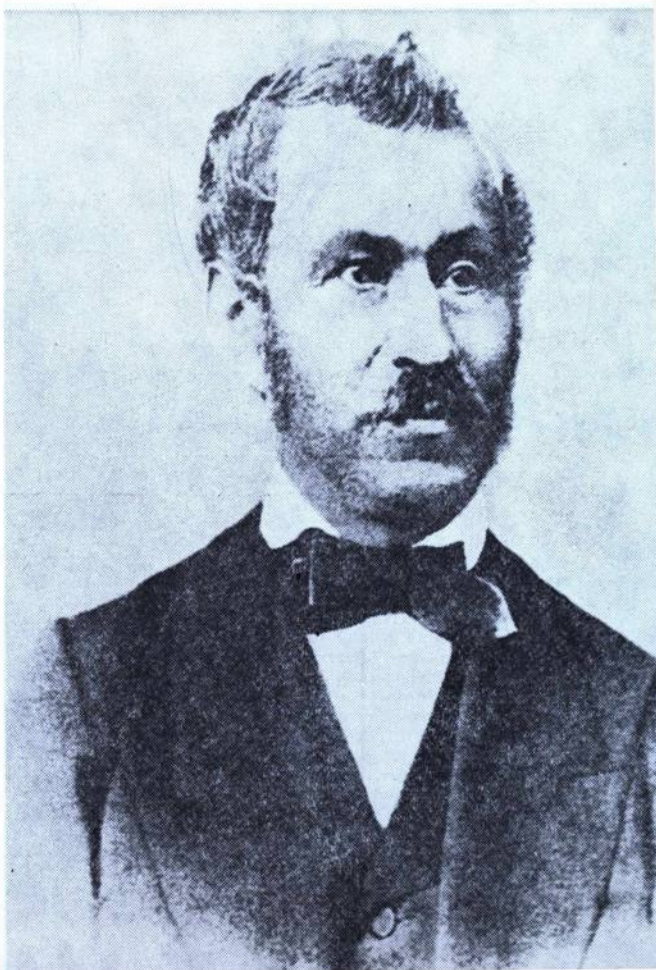
CÎND ÎN 1855 MIHAIL KOGĂLNICEANU vedea în Iacob Mureșanu un slab militant pentru cauza națională¹ — el opunea redactorului de atunci al ziarelor de la Brașov, timpurile apuse ale dinamismului și revoluționarismului lui George Barițiu. Subestima prin reproșul său abilitatea, iscusința și prudența de care trebuia să dea dovadă un redactor de gazetă românească în Ardealul amenințat la tot pasul de duritatea absolutismului habsburgic reîntronat. Dimensiunile, orizontul genului barițian nu erau ușor de atins nici în condiții normale de dezvoltare. Cu atât mai greu în situația specială în care fusese îngăduită reapariția foilor brașovene, după suspendarea lor repetată din 1849 și din 1850². Dar nici omul îndrăzelilor dinainte de Restaurație nu le-ar mai fi putut face față acum, cînd pentru fiecare rînd scris în afara canoanelor, trebuia pregătit din vreme și arsenalul cu explicații de circumstanță.

Coloanele „Foi pentru minte, inimă schi literatură” și ale „Gazetei Transilvaniei” de după 9 septembrie 1850 au apărut moderate și supuse³. În locul articolelor de poziție, se înmulțesc știrile oficiale sau cele agreate de oficialități; colaborările de dincoace de munți se răresc și ele sau sînt suplinite prin simple

¹ Jurnalismul românesc și D-lui Iacob Mureșanu redactor răspunzător a „Gazetei de Transilvania”, în „România Literară”, I, 1855; Iacob Mureșanu 1812—1887. Album comemorativ de A. A. Mureșianu, Brașov, 1913, pp. 34—38.

² „Foae pentru Minte” și „Gazeta de Transilvania” nu au apărut în 1849 între 17 martie și 1 decembrie; ci în 1850, între 13 februarie — 9 septembrie. De la a treia reluare (9 septembrie 1850), foile apar sub redacția lui Iacob Mureșanu, pînă la 30 decembrie 1877.

³ Amîndouă foile trebuiră să poarte insemnele pajurei bicefale habsburgice. Titlul „Gazetei de Transilvania” se schimbă în „Gazeta Transilvaniei”.

„La Paris есе за журнал ромънск тітулат:
„Ромânia виitoare;” за вروشере. вшоре.”

reproduceri din presa și publicistica oficială din țară, ea însăși controlată de regimul contrarevoluționar al domnitorilor numiți prin Convenția de la Balta Liman.

Și, totuși, printre rîndurile cu simple informații se găsesc destule mesaje înalte, cu reverberații largi și intense trecînd barierele politice ale Carpaților.

Un exemplu de ingeniozitate gazetară pornită din stimulul luptei naționale se află consemnat în dosarele Cancelariei imperiale de la Viena, la numai cîteva luni de la reapariția foilor. Ancheta deschisă în ianuarie 1851 împotriva lui Iacob Mureșanu și împinsă pînă la un pas de primejdia suspendării din nou — a treia oară și poate irevocabil — a ambelor foi, a fost declanșată de o știre discret inserată în „Foae pentru minte, inimă și literatură”, la 4 decembrie 1850. Pe ultima pagină, ultimele două rînduri ale numărului comunicau laconic și potolît: «La Paris [î]ese un jurnal românesc intitulat „România viitoare” în broșure ușoare». Afla tot.

Anunțul redactat în termeni alți de incolori era semnificativ și elocvent numai pentru cine știa să-l citească. El ar fi putut trece neobservat de către oficialitățile habsburgice dacă pe alte căi și din alte direcții nu s-ar fi cumulat semnalele de alarmă împotriva acțiunilor conspirative românești vizînd libertatea și unitatea națională a întregului popor din interiorul granițelor vechii Dacii.

Contribuise la aceasta și un complot urzit la București, în vara ce trecuse, de către reacțiune și cu sprijin farist, împotriva domnitorului muntean, Barbu Știrbei, și a poliției turcești față de Principate. Tentativa eșuase. Dar reușise cu atât mai mult să compromită — printr-o perfidă stratagemă — elementele progresiste, arătate ca fiind autorii complotului. La ameninșările directe îndreptate împotriva

proscrișilor, ripostele acestora nu s-au făcut așteptate. O adevărată campanie de propagandă e deschisă astfel, urmîrind deodată două obiective: de o parte, precizarea atitudinii față de recente evenimente, de alta, programul revoluționar de viitor. În lucrile de poziție se disting de asemenea două curente: unul reprezentat de cei mulți sau grupul radicalilor strînși în jurul lui N. Bălcescu și al revistei „România viitoare” proiectată atunci; altul, reprezentat singular aproape de Eliade Rădulescu. În ochii reacțiunii din Principate, ca și ai celei habsburgice, aceste direcții nu se disting. Proscrișii sînt toți considerați prin aceeași prismă. De altfel, nici elementele progresiste rămase în țară, militante sau în stare de potențialitate, nu sînt preocupate în această fază de discriminări și de nuanțe programatice.

Prigoana împotriva literaturii revoluționare române a fost, firește, mult mai activă în cuprinsul Imperiului decît în Principate. Și nu-i de mirare că a fost așa, dacă se are în vedere că ideea unificării statale promovată în acele scrieri constituia în sine un liant pentru toate păturile aceleiași popor, și că, dimpotrivă, ea reprezenta o reală primejdie de dezagregare pentru imperii eterogene.

În cazul „României viitoare”, tendințele ei de subminare a integrității imperiului habsburgic au fost descoperite la lectura primului exemplar interceptat în capitala Austriei. E vorba de un exemplar sosit pe adresa agentului aulic, transilvanul Petru Man, rezident la Viena.

Broșura, după cum se știe, are 75[—77] pagini purtînd pe copertă cuvintele întregitului scop revoluționar: Dreptate, Frăție, Unitate. Menționăm și sumarul: Poporul român (pp. 3—5), manifest datat: «Paris 20 septembrie 1850» și semnat de C. Bălcescu, N. Bălcescu, D. Brătianu,

Entre-fillet din revista „Foae pentru minte, inimă și literatură” (1850) care anunță apariția revistei „România viitoare”.

C. G. Florescu, S. Golescu, N. Golescu, G. Magheru, B. Mălinescu, A. Paleologu, C. A. Rosetti, I. Voinescu; Mersul revoluției în istoria Românilor de N. Bălcescu, pp. 7–15; Flamura (Stégul) Românilor de Mălinescu, pp. 16–19; Precuvintare la Cîntarea României de N. Bălcescu, pp. 19–22; Cîntarea României [fără autor], pp. 23–40; Cheltuielile revoluției și ale reacției în Țeara Românească de C. Bălcescu, pp. 41–46; Noul cabinet Argiropulo de I. Voinescu, pp. 47–49; Epistolă Domnului Știrbei de C. A. Rosetti, pp. 50–61; Cîntec haiducesc, poezie de A., pp. 61–62; Pompierii români de G. Crețeanu, p. 62; La o pasere trecătoare, poezie de D[imitrie] B[olintineanu], pp. 63–64; Cronică politică de D. Brătianu, pp. 65–75.

Cît despre conținutul ei incendiar este suficient, credem, să cităm cîteva pasaje. Din comentariul făcut de N. Bălcescu manifestului adresat Poporului român: «Vrem să fim o nație, una puternică și liberă prin dreptul și datorita noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci vom fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire». Mersul Revoluției în istoria românilor: «Este vremea astăzi, cînd naționalitatea și existența politică ne sunt tăgăduite, cînd vedem că de la 1848, mai cu seamă, cuvintele unitate și naționalitate sunt în toate gurile în Europa, simțimentul lor în toate inimile și au armat toate brațele, au vărsat sînge în acești doi ani din urmă, sînge ce va curge mereu, pînă ce cartă Europei se va prefăce, staturile întemiate pe conștiință, pe călcarea drepturilor națiilor se vor sdrobi, națiile se vor reintregi în libertatea lor și sfînta alianță a popoarelor se va întocmi [s.n. C. B.] (p. 13). «Ziua izbîndirii, ziua dreptății se apropie, în care se vor ridica popoarele ca să mătore vîmășia tiranilor de pe fața pămîntului...» (p. 15). Din Flamura (stégul) Românilor: «Dreptate, Frăție, Unitate e flamura românilor; cu dînsa vor scutura jugul streinilor; cu dînsa vor doborî drepturile, cu dînsa se vor pune în rîndul neamurilor... cu dînsa vor șterge numirile de muntean, moldovean, transilvean, bândărean, [...], bucovinean, pentru ca să fie numai români și o singură Românie» (p. 17). Din Cronică politică: «Răbdare și curagiu, românilor! ochii Europei sunt întinși asupra voastră. Toți popuții știu acumă că domniitorii lumii, că romanii au fost străbunii voștri, știu că voi sunteți fiii lui Huniad, lui Ștefan cel mare, și a lui Mihai Viteazul...» (p. 75).

Conținutul revistei, adus la cunoștința comisarului civil pentru Transilvania — Eduard Bach — devenit între timp consilier intim imperial, a fost tradus în limba germană cu deosebită subliniere a tuturor pasajelor incendiare.

La 28 decembrie 1850, informarea completă era gata și era transmisă ministrului de interne, dr. Alexander Bach, atrăgîndu-i-se în mod special atenția asupra primejdiei pe care o prezenta răspîndirea unei asemenea literaturi în Bucovina și în Transilvania... În prezentarea sa, Eduard Bach relatează Ministrului de Interne (fratele său), ca despre un lucru bine cunoscut, că acel «Comitet de revoluționari români din Moldova și Valahia care se află la Paris» («Das in Paris befindliche Comité von Romanischen Revolutions Männern aus der Moldau und Walachei») trimitea «pentru a fi transmise mai departe» broșuri revoluționare urmîrind «ridicarea românilor în țările locuite de ei și cucerirea independenței lor». Cu totul grav în situația de față era faptul că această broșură subversivă «apucase drumul spre Bucovina, Transilvania, Moldova și Valahia», de vreme ce «în suplimentul ziarului românesc „Gazeta Transilvaniei” care apare la Brașov, scrierea aceasta a fost anunțată formal, ca o noutate apărută la Paris» («als eine in Paris erschienen Novität»). Se adăuga însă, ca o circumstanță diminuantă, că anunțul nu dădea nici o menționare mai amănunțită a conținutului. Stăruim anume asupra acestei ultime părți din informarea făcută, întrucît precizarea constituie un amănunt cu un rol esențial în desfășurarea anchetei de care ne ocupăm.

Cu raportul lui Eduard Bach, datat 28 decembrie 1850, un nou dosar se constituia așadar la Poliția secretă a Imperiului Austriei⁴. Noi piese negative la activul românilor transilvăni, mîrînd suspiciunea și așa vădită a autorităților imperiale față de mult invocata «Kaisertreue» sau «credința către drăguțul de împărat». Noi pretexte pentru neconținută tărăgănare a soluționării cererilor lor legitime de egală îndreptățire națională.

Știrea o dată intrată în colimatorul habsburgic va străbate întreaga rețea de stat — administrativă, diplomatică și polițienească — de la un capăt la altul al teritoriilor cu populație majoritară românească; deopotrivă și în provinciile administrative limitrofe. La 6 ianuarie 1851, guvernatorii: Wohlgemuth (al Transilvaniei), Goluchowski (al Galiciiei), Henninger (al Bucovinei), Coronini (al Banatului), Mayerhofer (al Voivodinei sîrbești)

⁴ Materialul — de la Haus-Hof-u. Staatsarchiv din Viena, Informationsbüro A Akten, K 11, GZ 4336/A — se află în xerocopi la Arhivele Statului București (Xerografii Viena...). Face parte, de asemenea, din lucrarea noastră privind Emigrația română după 1848 și unitatea națională (în ms.).

în „Foae pentru Minte“, adică în suplimentul
ziarului „Gazeta Transilvaniei“ de la Braşov,
stăruindu-se asupra concluziilor negative ce derivau
din acest fapt.

De la Sibiu, guvernatorul Wohlgemuth, prevenii și prin rapoarte locale despre eforturile revoluționarilor români de a introduce revista pe teritoriul transilvan, ordonase mai din vreme toate măsurile de rigoare, prin următorul raport :

No $\frac{67}{pr.}$

$$ad \frac{4336}{A}$$

[Inregistrat la Sibiu] No. 67
Pr.

[Înregistrat la Viena] ad $\frac{4336}{A}$

Mult stimate domnule ministru !

Prin ordinul din 6 ianuarie a. c. oficial, domnia-voastră mi-ați îndreptat atenția asupra broșurii „*România viitoare*” apărută recent la Paris.

În îndeplinirea acestui ordin, mă onorează să vă anunț că asupra efortului partidului subversiv de a răspîndi și printre românii din Transilvania acest pamflet periculos, nu de mult mi-au și parvenit știri, așa încît, atît pe baza acestor încunoștiințări, cît și în urma anunțului acestui pamflet inserat în No. 19 al revistei române, încă de la 6 și 13 ianuarie a. c. am luat măsuri de precauție speciale pentru confiscarea și împiedicarea răspîndirii acestei scrieri.

Din conținutul celor două ordine, anexate în copie, domnia-voastră veți binevoi a vedea în ce constau dispozițiunile acestea preventive și veți fi nu mai puțin asigurat că nu voi omite cele de cuvînță pentru a preîntîmpina din toate direcțiile aceste uneltiri subversive. În fine, nu voi neglija să aduc în timpul cuvenit la cunoștința domniei-voastre rezultatul măsurilor trasate.

Primiți, vă rog, domnule ministru,
asigurarea stimei mele desăvârșite,

WOHLGEMUTH
General-locotenent

Sibiu, 15 ianuarie 1851.

Domniei-sale domnului ministru de interne
Dr. Alexander BACH

WOHLGEMUTH FM

Hermannstadt am 15ten Jänner 1851

An
Se des Herrn Ministers des Innern
Dr Alexander BACH
Hochwohlgeboren

Investigațiile speciale au fost întreprinse la Brașov, pentru aflarea împrejurărilor care favorizaseră inserarea amintitei notițe. Au fost efectuate percheziții la locuința lui Iacob Mureșanu. S-au luat interogatorii și lui Johann Gött, tipograful-editor al celor două foi. S-au găsit și unele corpuri delict, piese de dosar acuzatoare din care reieșea vinovăția redactorului român... Nu au fost descoperite însă toate. Și mai ales piesa nr. 1 care ar fi atras în mod cert după sine rezoluția pessimă.

Piesele de dosar înveterate, împreună cu documentul revelator nedescoperit de anchetatori, dar identificat de noi, constituie substanța paginilor ce urmează.

Interogat, în primă confruntare, cum aflase de existența acelei reviste, Iacob Mureșanu nu-și amintește nimic precis. Pentru a câștiga timp, promite să-și verifice hîrțile acasă ca să reconstituie filiera prin care ajunsese la cunoștința ei. Cu ce intenții inserase un astfel de anunț în foaia sa? Răspunde că l-a inclus ca o simplă exemplificare, suplimentară și de ultimă ord, la o listă bibliografică de tipărituri române cu litere latine, publicată în același număr... Numita listă — pe care a avut prudența să nu o citeze textual — prevedea însă însemnarea scrierilor cîte s-au tipărit pînă la anul 1848 românește cu litere latine. Astfel, nu s-a putut sesiza nepotriuirea de date: 1848 din titlul enunțat, cu 1850, data revistei. Mureșanu strecoară și o motivare — importantă pentru noi — că trebuise să umple cu această știre un spațiu rămas neutilizat în coloană. La întrebarea, repetată în diverse variante, dacă nu posedă totuși... numărul din „România Viitoare,” interogatul se menține cu grijă în cea mai categorică negație. Dar cum de nu-i erau cunoscute tendințele acelei reviste? Răspunsul este ușor încurcat... Își amintește, cum mai spusese, că citise undeva, exact alțta: că „România Viitoare” ar fi apărut la Paris. Nimic mai mult...

La percheziția de la domiciliu s-a aflat însă un corp delict: o scrisoare trimisă la 1 decembrie 1850 de către un călugăr ce semna A. Ieron, de la o mănăstire numită Schitul, din regiunea de graniță munteană. Sub pretextatul interes despre costul abonamentului pentru anul ce urma, mesajul secret al scrisorii fusese altul. Anchetatorii nu i-au tălmăcit cifrul. Au luat informațiile ad litteram. Nu s-a remarcat că, pentru a-și ascunde intențiile politice reale, adresantul se punea la adăpostul bănuielilor de complicitate, arătîndu-se indignat de avalanșa de scrieri revoluționare ce pătrundeau în țară. Sîclicise chiar și numele unora dintre semnatari. Parcă unul ar fi fost «*Lilia sau Iliad* »... altul «*Rosete* » etc. Știrea urmărită de anchetatori e anunțată tot în termeni defăimători cu vîdit tîlc pentru cel ce știa să înțeleagă: «*O nebulie, Romunia viitoare, gazetă în broșură. Ce ticăloșie...* ».

Sîrîns cu ușa, Iacob Mureșanu își amintește acum abia că această scrisoare fusese izvorul său de informație. Dar tot acum recunoaște că mai auzise vorbind despre revistă pe mai mulți călători străini... Amănuntul ni se pare a fi un atestat revelator despre intensitatea legăturilor revoluționare dintre transilvăni și moldo-munteni. Nu încapă nici o îndoială că faptul a fost reținut ca atare și de către autoritățile habsburgice. În fața anchetatorilor, interogatul, evident, nu-și amintește nici un nume. Nici al țărânului care-i adusese scrisoarea de peste munți, și nici vreunul al așa-zișilor călători străini, cu care stătuse de vorbă despre publicațiile române de la Paris.

Fabulația în jurul conținutului incendiar al revistei, de care, chipurile, afla tot atunci prima oară, e sîcîngace, și nici nu e crezută. Invocasese scrisul stîlcit al scrisorii care îl împiedicase să parcurgă întreg textul, mulțumindu-se deci numai cu începutul, și acesta luat pe sărîte.

Redăm in extenso consemnarea oficială a întrebărilor cu răspunsurile lor.

Pr. Z. 11/[1]851

Von der k. k. Stadthauptmannschaft
Kronstadt den 15. Jan. 1851

Protocol

aufgenommen in folge hohen Gouvernements Erlasses vom 9ten d. M. Pr. Z. 51 [C.M.G.] 851 mit Jacob Mureschanu, Professor am hiesigen rom. Katholischen Gymnasium u. Redaktor der hierorts erscheinenden romänischen Zeitschriften „Ga-

Pr. No. 11/851

Din partea Căpităniei cezaro-crăiești a orașului
Brașov, 15 ianuarie 1851.

Proces-verbal

dresat ca urmare a Înaltului ordin guvernamental din 9 ale lunii crt. Pr. No. 51/C.M.G./851, lui Iacob Mureșanu, profesor la Gimnaziul romano-catolic din localitate și redactorul revistelor românești care apar aci — „Gazeta Transilvaniei”

zeta Transilvaniei" u. „Foaie pentru minte, inime schi literature" *rücksichtlich eines in Paris erscheinenden, in dem hiesigen Blatte „Foaie" vom 4. Dezember 1850 No 19 annoncirten Journals „România viitoare"*.

Der constituirte Jacob Mureschanu wird nach gemachter Nachrichtserinnerung vernommen, wie folgt:

1. Fr. Es komt in dem hierorts erscheinenden rumänischen Blatte „Foaie" vom 4. Dezember 1850 Nr. 19 ein in Paris herausgegebenes Journal „România viitoare" annoncirt vor; wie sind Sie zur Kenntniss dessen gekommen, dass dieses Journal bestehe?

— *Ich erinnere mich dermalen durchaus nicht, ob ich zur Kenntniss dieses in Paris erscheinenden Journals „România viitoare" durch briefliche Mittheilung oder durch irgend eine Zeitschrift gekommen bin. Ich erbiethete mich aber, den betreffenden Brief oder die Zeitschrift, aus welcher ich diese Nachricht geschöpft haben könnte, sogleich unter meinen Papieren hervor zu suchen, u. der Löbl. k. k. Stadthauptmannschaft vor zu legen.*

2te Fr. In welcher Absicht haben Sie dieses Journal „România viitoare" in Ihrem Blatte „Foaie" vom 4. Dezember 1850 No. 19 annoncirt?

— *Indem ich unter No. 19 der „Foaie" ein Verzeichniss mehrerer rumänischen u. lateinischen Druckwerke eingeschaltet hatte, so nahm ich, wegen Mangel an sonstigem Stoffe, keinen Anstand, auch dieses in Paris erscheinende Journal „România viitoare" als einer literarischen Novität zu erwähnen. Ich betheuere übrigens feierlichst, dass ich keine Absicht hatte, das Lesepublikum von dieser literarischen Neuigkeit vorsätzlich in Kenntniss zu setzen. Ich habe blos die Lücke dieser No. mit dieser Anzeige ausfüllen wollen.*

3te Fr. Besitzen Sie irgend eine Numer dieses Journals „România viitoare"?

— *Ich besitze gar keine u. habe auch keine zu Gesicht bekommen.*

4te Fr. Ist Ihnen die Tendenz dieses Journals bekannt?

Ich erinnere mich irgendwo, wie schon gesagt, nur soviel gelesen zu haben dass das Journal „România viitoare" in Paris erscheine; die Tendenz desselben weiss ich

și „Foaie pentru minte, inimă și literatură", privind anunțarea unui jurnal „România Viitoare" care apare la Paris și care a fost anunțat în „Foaia" de aci la 4 decembrie 1850 No. 19.

Interogatul Iacob Mureșanu este audiat după încunoștințarea făcută, precum urmează:

Întrebarea I: Se află anunțat în „Foaia" românească, care apare aci — No. 19 din 4 decembrie 1850 — un jurnal, „România Viitoare" publicat la Paris; cum ați ajuns dumneavoastră la cunoștința faptului că jurnalul acesta există?

— Nu-mi amintesc acum defel, dacă am luat cunoștință de jurnalul „România Viitoare", care apare la Paris, printr-o înștiințare de corespondență sau printr-o revistă oarecare. Mă ofer însă să caut printre documentele mele scrisoarea respectivă sau revista din care am scos știrea aceasta și să o prezint onoratei Căpităniei cezaro-crăiești a orașului.

Întrebarea a II-a: Cu ce intenție ați anunțat jurnalul acesta, „România Viitoare" în „Foaia" dumneavoastră, No. 19 din 4 decembrie 1850?

— Inserind în No. 19 al „Foaiei" o listă cu mai multe tipărituri românești și latinești, în lipsă de alte materiale nu am ezitat să menționez și jurnalul acesta, „România Viitoare", ca pe o noutate literară ce apare la Paris. Vă asigur însă în modul cel mai solemn, că nu am avut nici o intenție de a pune precugetat publicul cititor în cunoștința acestei noutăți literare. Am vrut numai să umplu un gol cu anunțul acesta în numărul respectiv.

Întrebarea a III-a: Aveți vreun număr al acestui jurnal „România Viitoare"?

— Nu am și nici n-am văzut vreunul.

Întrebarea a IV-a: Vă este cunoscută tendința acestui jurnal?

— Așa cum am spus, îmi amintesc doar de a fi citit undeva, că jurnalul „România Viitoare" ar apărea la Paris.

aber, da ich von demselben gar nichts gelesen habe, nicht an zu geben.

Es begibt sich sofort Inquirent mit dem Constituten in die Wohnung desselben, um den angeblichen Brief oder Zeitschrift, aus welcher die fragliche Nachricht über das Erscheinen der „România viitoare“, geschöpft worden, gemeinschaftlich auf zu suchen u. von seinen Papieren u. Journalen zugleich Einsicht zu nehmen. Es fand sich jedoch blos der der subbeiliegende rumänische Brief, unterzeichnet durch A. Ieron, vom 1. Dezember 1850, adressirt an den Redactor Jacob Mureschănu, vor, Inhalt dessen Ieron, sich um den Prenumerations Preiss der hiesigen rumänischen Zeitung erkündigt u. auch mittheilt, dass in Paris eine rumänische Broschüre „România viitoare“ erscheine. Dieser Brief wurde mit Beschlag belegt u. kehrte als dann Inquirent mit dem Constituten in die Amtskanzlei zurück u. befragte ihn weiter :

5te Fr. Auf welchem Wege haben Sie diesen Brief erhalten, u. wer u. woher ist dieser A. Ieron ?

— Ich habe diesen Brief durch einen mir dem Namen nach ganz unbekannten rumänischen Bauer, welcher aus der Walachei über den Tömöscher Pass zugereist kam, erhalten. A. Ieron oder Archimandrit Ieron ist ein Mönche, der im walachischen Gränz Kloster Szkit wohnt.

6te Fr. Haben Sie die Nachricht über das Erscheinen dieses Pariser Journals „România viitoare“ blos aus diesem von Ihnen eben abgenommenen Briefe des A. Ieron geschöpft ?

— Ich habe diese Nachricht rücksichtlich des fraglichen Journals, aus diesem

Tendința lui nu o pot însă arăta, întrucît n-am citit absolut nimic din el.

Anchetatorul se deplasează de îndată cu interogatul la locuința acestuia, pentru a căuta împreună pretinsa scrisoare sau revistă, din care s-a scos știrea care formează obiectul anchetei privind apariția „României Viitoare“ și totodată pentru a cerceta și hîrțile și jurnalele lui. S-a găsit numai scrisoarea românească anexată subsemnată A. Ieron, din 1 decembrie 1850 și adresată redactorului Iacob Mureșanu* — din conținutul căreia reiese că Ieron se interesează de prețul prenumerației ziarului românesc de aci, comunicînd totodată că în Paris ar apărea o broșură românească „România Viitoare“. Scrisoarea aceasta a fost confiscată și apoi anchetatorul s-a întors cu anchetatul la cancelaria oficiului, și a continuat să-l interogheze.

Întrebarea a V-a: Pe ce cale ați primit scrisoarea aceasta, și cine și de unde este acest A. Ieron ?

— Am primit scrisoarea aceasta printr-un țaran român care după numele lui îmi este cu totul necunoscut, și care a sosit din Valahia pe la pasul Timiș. A. Ieron sau Arhimandritul Ieron este un călugăr care locuiește în mănăstirea românească de graniță, Schitul.

Întrebarea a VI-a: Ați luat cunoștință despre apariția acestui jurnal parisian „România Viitoare“ numai din scrisoarea lui A. Ieron, care vi s-a confiscat acum ?

— Am aflat știrea privind jurnalul în discuție din scrisoarea aceasta și dease-

* [Copie] Abschrift zur Stadthauptman. Pr. Z. 11/851
Cu plecăciune.

Domnule Redactor, mă mir Domnul meu că nu mai faci înștiințare de prenumerație pe anul viitor; și luna lui Dechemvrie este la ușă. Mă rog să mă înștiințezi dacă o vrei să o dai și pe anu[] viitor, ca să mă prenumăr. Și îmi scrie și prețu[]. Pe la noi numai urșii ne mai aduc o novitate; nu citesc [sic] citim], nu auzim nimic, decît ce ne împărtășesc călători încoace și încolo. Între altele ne spun, că refugiați[i] de la Paris trimit broșure, apeluri, provocări de Liliad sau Iliad, St. Golesco, Rosete și alți[i]; ba mai pomenesc o nebulie, „Romunia viitoare“, [sic], gazetă în broșure. Ce ticăloșie de ea, nu pot să-și vază de treabă, mai umblă să nefericească și pe alți[i]. Pe la noi[,] drum bun de sanie. De aveți plăcere, faceți bunătate a ne cerceta, ca să pot ști. Împreună al Domnului binevoitor

A. JERON

1850 Dechemvrie 1.
(Von Aussen.)

Omorăbiului D. D. Jakow MURESCHANU
Redactor Gazetei Transilvaniei
Kronstadt

Die Richtigkeit gegenwärtigen Abschrift bestatigt
Fr. SCHNELL
Kanzlist

Briefe geschöpft u. habe zu Anfang Dezember d. J. auch von mehreren fremden Reisenden, die ich mit Namen dermalen gar nicht nennen kann, hierüber reden gehört.

7te Fr. Es kömt in diesen Briefe vor: « man erwähnt auch einer Thorheit „România viitoare“ welche Niederträchtigkeit, sie können ihr eigenes Geschäft nicht besorgen u. versuchen auch Andere unglücklich zu machen». Nachdem Sie diese im fraglichen Briefe gelesen, wie haben Sie als ein gutgesinnter Staatsbürger, dieses Journal „România viitoare“ in ihrem Blatte vom 4 Dezember v. J. No. 19 ankündigen können?

— *Nach Empfang dieses von A. Ieron aus dem walachischen Gränz Kloster Szkit mir zugeschickten Briefes habe denselben nur flüchtig schon aus dem Grunde gelesen, weil er sehr undeutlich u. unleserlich hier u. da geschrieben war, Wie ich mich zu erinnern weiss, habe ich im Drange meiner vielen Geschäfte mir blos den Punkt wegen der Praenumeration gemerkt u. zufällig auch die Mittheilung rücksichtlich des fraglichen Journals erblickt ohne den ganzen Brief mit Bedacht u. Musse durchlesen zu haben.*

8te Fr. Auf die 4te Frage haben Sie ausgesagt, dass ihnen die Tendenz dieses Journals unbekannt sei; aus dem fraglichen ihnen abgenommenen Briefe geht jedoch hervor dass die Tendenz dieses Journals eine verwerfliche ist. Nachdem Sie diesen Brief gelesen haben, so muss ihnen auch die schlechte Tendenz dieses Journal hiedurch bekannt geworden sein. Sie wurden aufgefordert, sich über diesen Widerspruch zu rechtfertigen.

— *Ich muss auch desmalen auf meiner früher zu Protocole gegebenen Aussage beharren, indem ich von der wahren Tendenz dieses Journals bis heutigen Tages nichts gewusst habe. Nur heute habe ich, während des gegenwärtige Verhörs, u. nach genauer Durchlesung dieses Briefes vom Mönchen A. Ieron einsehen können, dass dieses Journal in der That verwerflich sein müsse.*

Nach der Albesung:

ist richtig aufgenommen.

JACOB MUREȘIANU

eigenhändig unterfertigt u. ämtlich bestätigt

FR. SCHNELL

Kanzlist

menea, la începutul lui decembrie anul trecut, am auzit vorbind despre aceasta mai mulți călători străini pe care nu-i știu indica pe nume.

Întrebarea a VII-a: În scrisoarea aceasta stă scris: « se menționează o nebunie, „România Viitoare“; ce ticăloșie, ei nu pot să-și vadă de treaba lor și mai umblă să nefericească și pe alții». După ce ați citit aceasta în scrisoarea împricinată, cum ați putut, în calitatea dumneavoastră de cetățean leal, să anunțați jurnalul acesta „România Viitoare“ în „Foaia“ dumneavoastră No. 19 din 4 decembrie anul trecut?

— După primirea acestei scrisori trimisă mie de A. Ieron din mănăstirea românească de graniță, Schitul, am citit-o numai fugitiv din simplul motiv că era scrisă, ici, colo, foarte nedeslușit și neciteț. După câte pot să-mi amintesc, sub presiunea numeroaselor mele treburi, am reținut numai punctul privind jurnalul în discuție, fără să fi citit toată scrisoarea cu atenție și pe îndelete.

Întrebarea a VIII-a: La întrebarea a IV-a dumneavoastră ați declarat că tendința acestui jurnal vă este necunoscută; din scrisoarea confiscată de la dumneavoastră, reiese însă că tendința acestui jurnal este reprobabilă. După ce ați citit scrisoarea ar fi trebuit să vă devină și dumneavoastră cunoscută reaua tendință a acestui jurnal. Ați fost poftit să vă justificați în privința acestei contraziceri.

— Trebuie să-mi mențin și acum declarația anterioară consemnată în procesul-verbal, în sensul că pînă în ziua de astăzi nu am știut nimic de adevărata tendință a acestui jurnal. Abia astăzi, în timpul prezentului interogatoriu și după citirea atentă a scrisorii călugărului A. Ieron, am putut constata că jurnalul acesta ar trebui să fie întra-devăr reprob.

După citirea procesului-verbal:

Consemnarea este exactă.

JACOB MUREȘIANU

Redactat manu-propria și confirmat oficial

FR. SCHNELL

grefier

Editorul „Foi”, Johann Gött, luat la întrebări, își declină d'a capo răspunderea, motivând ritos că nu cunoștea nici o vorbă românească. El redă totuși titlul revistei, ca fiind „România viitoare, Dreptate, Frăție, Unitate”, conșopind numele propriu-zis cu devisa înscrisă pe copertă. Dar afirmă că despre existența ei auzise numai, ulterior, la 8 ianuarie, când fusese chemat înfi la Poliție! Să fie oare așa?...

Pr. Z. 11/1851

Die k. k. Stadtkaufmannschaft zu
Kronstadt, den 15. v. Januar 1851

Protocoll

aufgenommen in folge hohen Gouvernements Erlasses von 9ten d. M. Pr. Z. 51/C.M.G./ 851 mit Johann Gött, hiesigen Buchdrucker u. Verleger der hierorts erscheinenden rumänischen Zeitschriften „Gaseta Transilvaniei“ u. „Foaie pentru minte, inime schi Literature“ rücksichtlich eines in der „Foaie“ vom 4 Dezember 1850 No. 19 annoncirten, in Paris erscheinenden rumänischen Journals, „România viitoare“.

Der Constituirte Johann Gött wird sofort nach gemachter Nachrichtserinnerung befragt, wie folgt:

1 Fr. Es kömmt in dem hierorts erscheinenden rumänischen Blatte: „Foaie“ vom 4. Dezember 1850 No. 19 ein in Paris erscheinendes rumänisches Journal „România viitoare“ annoncirt vor. Wie sind [Sie] zur Kenntniss dieses Journals gekommen?

— *Indem ich der rumänischen Sprache ganz unkundig bin, so habe ich gar kein Wissen davon, dass dieses Journal: „România viitoare“ in dem heisigen Blatte „Foaie“ vom 4. Dezember v. J. annoncirt worden ist. Der verantwortliche Redaktor dieses Blattes, Jacob Mureschannu, wird allein im Stande, hierüber die erforderliche Auskunft zu geben.*

2te Fr. Ist Ihm bekannt, in welcher Absicht dieses Journal „România viitoare“ in dem Blatte „Foaie“ annoncirt worden ist?

— *Aus gegenwärtigem Verhöre erfahre ich zuerst, dass dieses Journal im hierorts erscheinenden rumänischen Blatte „Foaie“ angezeigt worden ist. Von irgend einer Absicht, dieses in Frage stehende Journal in einem öffentlichen Blatte an zu zeigen, ist mir gar nichts bekannt.*

3te Fr. Haben Sie hierorts von diesem Journal „România viitoare“ sprechen gehört, oder ist Ihnen bekannt, dass Jemand im Besitze dieses Journals sei?

— *Von dem Bestehen dieses Journals: „România viitoare, Dreptate, Frăție, Uni-*

Pr. No. 11/1851

Căpitănia cezaro-crăiască a orașului Brașov,
la 15 ianuarie 1851.

Proces—verbal

dresat ca urmare a Înaltului ordin guvernamental din 9 crt. Pr. No. 51 /C.M.G./ 851, lui Johann Gött, tipograf din localitate și editor al revistelor românești „Gazeta Transilvaniei” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, care apar aci, privind anunțarea unui jurnal „România Viitoare” ce apare la Paris, și a fost anunțat în „Foaie”, No. 19 din 4 decembrie 1850.

Interogatul Johann Gött este audiat îndată după încunoștiințarea făcută, după cum urmează:

Întrebarea I: În „Foaie” No. 19 din 4 decembrie 1850, din localitate, se află anunțat un jurnal românesc „România Viitoare”, care apare la Paris. Cum ați ajuns dumneavoastră la cunoștința acestui jurnal?

— Întrucît nu cunosc deloc limba română, nu am avut nici o cunoștință că jurnalul acesta „România Viitoare” a fost anunțat în ziarul local „Foaie” din 4 decembrie anul trecut. Redactorul responsabil al acestui ziar, Iacob Mureschannu, va fi singur în măsură să dea relațiile necesare.

Întrebarea a II-a: Cunoaște dumnealui cu ce intenție s-a anunțat jurnalul acesta „România Viitoare” în „Foaie”?

— Din prezentul interogatoriu află pentru prima dată, că jurnalul acesta a fost anunțat în ziarul românesc „Foaie” care apare aci. Nu am nici o cunoștință de vreo intenție anume cu care să se fi publicat jurnalul împrișinat într-un ziar oficial.

Întrebarea a III-a: Ați auzit vorbindu-se în oraș despre acest jurnal, „România Viitoare”, sau aveți cunoștință că cineva ar fi în posesia acestui jurnal?

— Despre existența acestui jurnal „România Viitoare, Dreptate, Frăție, Uni-

tate" bin ich bloß durch die Löbl. k. k. Stadthauptmannschaft am 8ten Januar d. J. in Kenntniss gesetzt worden. Von sonst Jemandem habe ich über das Bestehen dieses Journals bis jetzt früher nichts reden gehört. Auch weiss ich Niemanden der im Besitze desselben sein könnte.

Nach der Ablesung:

das vorstehende Protocoll ist richtig aufgenommen

Johann GÖTT

eigenhändig unterfertigt u. ämtlich bestätigt

Fr. SCHNELL

Kanzlist

tate", am fost încunoștințat numai de onor. Căpitănia cezaro-crăiască a orașului, la 8 ianuarie anul curent. N-am auzit vorbindu-se pînă acum de către cineva despre existența acestui jurnal. De asemenea nu știu pe nimeni să fie în posesia lui.

După citirea procesului verbal:

Procesul-verbal de față a fost întocmit corect.

Johann GÖTT

Redactat manu-propria și confirmat oficial

Fr. SCHNELL

grefier

Ancheta s-a oprit aci, constatîndu-se numai vinovăția redactorului român de a fi publicat un anunț prin care «leza într-un grad foarte înalt sarcina ce-i incumba» în vremea de stare excepțională în care se găsea țara. Se opina însă, și aceasta reprezintă părerea guvernatorului comunicată la 31 ianuarie ministrului de interne, Al. Bach, că avîndu-se în vedere comportarea bună de pînă atunci a redactorului, i se trecea de asidă dată greșeala comisă. Dar i se puna în vedere că prima recidivă aducea după sine aplicarea legii marțiale...

Präs. No. $\frac{163}{C.M.G.}$ 851

Ad 4336
A

Pres. No. $\frac{163}{C.M.G.}$ 851

Ad 4336
A

Hochwohlgeborner Herr Minister!

Im Nachhange zu meinem Berichte vom 15. Jänner l. J. N. 67 mit welchen ich Eure Hochwohlgeborn die getroffenen Vorkehrungen, wegen der Beschlagnahme und Unterdrückung der in Paris erschienenen revolutionären Flugschrift „Romänia Viitoare“ [sic!] zur Kenntniss brachte, erlaube ich mir Euer Hochwohlgeboren das von der Kronstädter Stadthauptmannschaft mit dem verantwortlichen Redakteur der romanischen Zeitung. „Gaceta Transilvaniae“ Jacob Maruschau [sic!] und dem Verleger dieses Blattes Johann Gött aufgenommenen Protokoll mit dem Bemerkem vorzulegen, dass Ersterer, Zeuge seiner eigenen Aussage, die Anzeige der gedachten Flugschrift in der „Foaie“ vom 4. Dezember v. J. auf Grund des beiliegenden Briefes des wallachischen Mönches Jeromanach veranlasst habe. In diesem Briefe wird, unter Anderen, die erwähnte Flugschrift als ein höchst gefährliches und aufreizendes Pamphlet bezeichnet, ein Umstand welcher die Redaktion hätte bestimmen sollen, die Ankündigung derselben zu unterlassen. Aber ihr verantwortliche Redak-

Stimate Domnule Ministru

În continuarea raportului meu din 15 ianuarie anul curent No. 67, prin care v-am adus la cunoștință măsurile luate pentru confiscarea și suprimarea pamfletului revoluționar „România Viitoare“, care apare la Paris, îmi permit să înaintează domniei-voastre procesul-verbal întocmit de Căpitănia orașului din Brașov cu prilejul interogării redactorului responsabil al ziarului românesc „Gazeta Transilvaniei“, Iacob Mureșanu, și editorul acestei foi, Johann Gött, cu observația că primul, conform propriei sale declarații, ar fi dispus anunțarea pamfletului menționat în numărul din 4 decembrie anul trecut al „Foi“, pe baza scrisorii anexate, a călugărului valah ieromonah. În scrisoarea amintită, scrierea în chestiune este indicată, printre altele, ca un pamflet extrem de periculos și ațîțător, fapt care ar fi trebuit să determine redacția [„Foi“] de a evita anunțarea acestuia. Dar redactorul ei responsabil, Mureșanu,

teur Maruschan hat das Gegenheil, und hat somit seine aufhabende Pflicht, wenn gleich er nur den Titel der Brochüre annoncirt hat, mit Rücksicht auf den Ausnahmezustand der Provinz in einem weit höheren Grade verletzt.

Ich unterliess nicht, den Redakteur hiefür zur Verantwortung zu ziehen, und in Rücksicht seines bisherigen guten Verhaltens das diesfällige Vergehen mit dem Beisatze zu rügen, dass ein wiederholter Fall die kriegsrechtliche Behandlung zuversichtlich nach sich ziehen würde.

Die beiliegende Brochüre Un mot sur le Manifeste de M. Stirbey etc. par Stephan Golesco und die Flugschrift „Fraților Romani“ v. J. Eliade wurde der Kronstädter Stadthauptmannschaft von dem Buchdrucker Johann Gött mit dem Beifügen übergeben, dass ihm diese Druckwerke von Paris im Postwege zugekommen seien. Wegen der genannten Flugschrift habe ich Euer Hochwohlgeboren bereits unterm 6. Dezember v. J. No. 1336 berichtet, und ich glaube gegenwärtig nur noch des Umstands zu gedenken, dass dieses Pamphlet mit No. 1 bezeichnet ist, was vermuthen lässt dass seit dem 15 August 1850 mehrere ähnliche Schriften in der Pariser Druckerey Preve et Comp. unter fortlaufenden Nummern erschienen sein dürften. Die gedachte Brochüre bespricht die Zustände in der Wallachei in einer Art und Weise, dass sie die Romanen zu einer offenen Empörung gegen die regierenden Fürsten geradezu auffordert, und die Erköpfung der Freiheit in Aussicht stellt.

Ubrigens wimmelt ihr Inhalt von Ausfällen auf Österreich, Russland und die Türkei. Ich bringe Euer Hochwohlgeboren zur Kenntnis, dass ich nicht unterlassen habe, die beiden österreichischen Consulate in der Moldau und Wallachei den Landeschef der Woivodina und der Bukowina auf das Vorhandensein nicht nur der Eliadschen und Golleskoschen, sondern auch der in Paris unter dem Titel «Unitate, Dreptate u. s. w.» erschienenen Flugschrift,

a procedat în mod contrariu și a lezat astfel într-un grad foarte înalt obligațiunea sa de serviciu, chiar dacă el n-a anunțat decât titlul broșurii, aceasta avînd în vedere starea excepțională a provinciei.

Nu am omis să trag pentru aceasta la răspundere pe redactor; și avînd în vedere comportarea lui bună de pînă acum, să-i critic greșeala făcută atrăgîndu-i atenția că un caz repetat îi va atrage după sine, în mod inevitabil, aplicarea legii marțiale.

Broșura anexată, *Un mot sur le manifeste de M. Stirbey etc., par Ștephan Golesco* și foaia volantă „*Fraților români*” de I. Eliade, au fost predate de tipograful Johann Gött Căpităniei orașului din Brașov, cu mențiunea că aceste tipărituri i-au sosit prin poștă de la Paris. În privința foi volante menționate, am raportat domniei-voastre, încă de la 6 decembrie anul trecut, sub nr. 1336, și acum cred că trebuie să vă atrag atenția numai asupra faptului că pamfletul acesta este numerotat cu Nr. 1, ceea ce lasă de presupus că de la 15 august 1850 probabil au mai apărut în continuare mai multe numere din aceste tipărituri în tipografia lui Preve & Comp. din Paris. Broșura menționată [a lui Ștefan Golescu] comentează situația din Valahia într-o formă prin care incită pe români la răscoală fățișă, împotriva principiilor domnitori, deschizînd perspectiva cuceririi prin luptă a libertății.

De altfel, conținutul broșurii abundă în atacuri împotriva Austriei, a Rusiei și a Turciei. Aduc la cunoștința domniei-voastre că n-am omis să atrag atenția celor două consulate din Moldova și din Valahia, guvernatorilor Voivodinei și al Bucovinei asupra existenței pamfletelor lui Eliade și Golescu, cît și a pamfletului care apare la Paris sub titlul *Unitate*,

mit Angabe ihres Inhalts aufmerksam zu machen.

Genehmigen Euer Hochwohlgeborn die Versicherung meiner vollkommenen Hochachtung.

Hermannstadt, 31. Jänner 1851

WOHLGEMUTH FML

An Seine des k.[k. Herrn Minister des Innern

Doctor Alexander BACH

Hochwohlgeborn

Dreptate etc., cu specificarea conținutului lor.

Rog pe domnia-voastră să primească asigurarea stimei mele desăvârșite.

Sibiu, 31 ianuarie 1851.

WOHLGEMUTH

General-locotenent

Domniei-sale

domnului ministru cezaro-crăiesc de interne

Dr. Alexander BACH

Adevăratul corp delict a rămas nedescoperit. Deși era la îndemîna oricărui anchetator perspicace ! Piesa revelatoare se află chiar în numărul incriminat al „Foi”. Pe aceeași pagină și coloană, de dreapta, chiar deasupra anunțului care fusese inserat — după spusele lui Mureșanu însuși — în spațiul liber ce rămăsese neutilizat... Poezia La o paseră trecătoare — cîntînd dorul înstrăinatului de țara sa și al cărui autor e indicat

Iacob. Mureșanu

prin inițialele D. B. — este aidoma celei din „România viitoare” de la Paris. Diferă numai caracterele grafice : „Foaia” de la Brașov era culeasă cu chirilice...

Iacob Mureșanu susținuse cu tărie senină că nu văzuse, nu avusese în mînă niciodată un atare exemplar, și nici nu știa ce conține. Mai e nevoie să ne întrebăm ce s-ar fi întîmplat dacă, prin confruntarea celor două reviste, s-ar fi identificat similitudinea în cursul anchetei...?

Cornelia BODEA

TINEREȚEA UNUI SEPTUAGENAR ȘERBAN CIOCULESCU

ȘERBAN CIOCULESCU ÎMPI-
NEȘTE 70 DE ANI. Mărturisim că
atît de mult ne obișnuisem cu pre-
zența-i vie în toate momentele și
fastele culturii contemporane, în-
tr-o asemenea măsură erudiția-i că-
turărească se arată a fi infuzată de
un spirit dinamic, tineresc — recent
a acceptat rolul de prezident (și
actor!) într-un proces literar dedicat
lui Caragiale și calomniatorului său,
Caion — încît, practic, niciodată nu
ne-am întreat cîți ani numără. Șer-
ban Cioculescu ne apărea, cumva,
fără de vîrstă.

Agil, vînos, cu trăsături fiziono-
mice ascuțite, cu o iuțelă a spi-
ritului (cu vorba cînd mucalită, cînd
malițioasă și mușcătoare), omul a-
mintește de stirpea lui Tudor Vla-
dimirescu. (Într-un *breviar* din „*Ga-
zeta literară*“, lepădîndu-se de « ol-
tenism », ca aspirație de castă regio-
nalistă, își mărturisea cu o anume
superbie obîrșia oltenească.)

Unii au văzut în Șerban Ciocu-
lescu un spirit iremediabil criticist,
un pătimaș cusurgiu. Nimic mai
fals ca impresie. Ceea ce se ia drept
răutate este, în fapt, scrupul.
Șerban Cioculescu are cultul ade-
vărului: nu al unui adevăr abstract
și himeric, ci al unui incarnat în reali-
tatea literară, relativizat și, mai ales,
controlabil. Din acest punct de ve-
dere, criticul face figura unui Toma
necredinciosul, nu credé decît ceea
ce poate pipăi cu « triburicele » de-
getelor sale (pentru a folosi o expre-
sie argheziană, pe care adesea o
citează, savurînd-o). Și, după cum
unui astronom i-ar părea bizar să
nu comunice ce vede prin instru-
mente optice perfecționate sau ce-i
spun calculele astrofizice efectuate

7 septembrie 1972

— intenționat folosim comparația din acest domeniu care nu ignoră elementul ipotetic și imprevizibil — tot astfel criticul nu poate concepe să ascundă sau să « ajusteze » rezultatul cercetărilor sale. De unde nonșalanța și chiar candoarea cu care expune verdictele-i literare. (L-am văzut, nu o dată, minunându-se de arta scamatorie cu care unii critici încearcă să umfle valoarea autorului analizat, mințindu-i pe alții și mințindu-se pe ei înșiși.) Este implicată, firește, aici, o viziune gravă, de ordin etic, asupra profesiei, pe care a expus-o și teoretic, în ultimii ani, cu prilejul unor « mese rotunde » sau a unor dezbateri.

Admirația față de un scriitor nu oferă nici un fel de alibi moral pentru sucombarea spiritului critic — iată unul dintre principiile sale ferme.

Oricât de mult l-a apreciat, și chiar venerat, pe Liviu Rebreanu, bunăoară, scriind un studiu în „*Revista Fundațiilor Regale*“, la câteva luni după ce întreaga presă sărbătorise împlinirea a 50 de ani de viață ai cititorului românului românesc, Șerban Cioculescu n-a șovăit să semnaleze, cu franchețe, și unele minusuri ale operei, unele « *înfrîngeri* »¹.

A pledat ca apărător în procesul intentat romanului lui Camil Petrescu, *Patul lui Procust*, de junele teribilist de-atunci, Eugen Ionescu, dar, totodată, în cronică din „*Adevărul*“², a oferit o radiografie critică exemplară a cărții, dezvăluind și aspectele neîmplinite, după opinia sa, din punct de vedere artistic.

Dar iată un exemplu și mai elocvent: se cunoaște prietenia lui, de-o viață, cu Vladimir Streinu. Ei bine, cînd i s-a părut că exegeza amicului închinată lui Calistrat Hogaș este, prin unele considerații, alături de obiect — exagerînd procesul de regresie primitivistă hogașiană — n-a șovăit să se înscrie împotriva, publicînd o replică, pe cît de spirituală pe atît de fermă (articolul *Un clasicist baroc: C. Hogaș*).³

Nu afișarea unei atitudini de superioritate constituie miza atitudinilor sale polemice: pozele aristocratic-intelectuale sînt departe de Șerban Cioculescu atît de simplu, de plebeu — în sensul cel mai curat al cuvîntului —, de bonom. Disputele care-i plac în chip vădit sînt acelea purtate cu colegi pe care-i stimează și care, ca adevărați oameni de cultură, trebuie să știe să aprecieze argumentele «adversarilor» (ca și vorbele de spirit reușite). Pe această disponibilitate a preopinentului se bazează Șerban Cioculescu în exercițiile-i de scrimă literară. Dincolo de micile vanități personale există un interes comun ce-i leagă (sau trebuie să-i lege) pe toți cei care au pornit pe drumurile labirintice ale căutării adevărului...

Cineva l-a numit « *ultimul cronicar muntean* ». Fericită caracterizare. Nu este vorba, cum lesne se înțelege, de elementele documentarist-cronografice din studiile sale. Accepția e mai largă, incluzînd aspecte de optică și de umoare. Întîlnim la Șerban Cioculescu un viu spirit participativ ca și

¹ „*Revista Fundațiilor Regale*“, III, nr. 2, 1936.

² „*Adevărul*“, nr. 47, din 9 februarie 1933.

³ *Varietăți critice*, Editura pentru literatură, 1966.

o comuniune plină de firesc cu cititorul. Pe de altă parte, ca toți învățații noștri din trecut, el nu este un purist, luându-și argumente din toate disciplinele înrudite. Aici îl găsim delectându-se, cu multă acribie, în chestiuni de detaliu filologic, dincolo, schițând, din câteva trăsături energice de condei, un portret; într-un loc, face incursiuni în domeniul istoriei, în altul, depune ca martor ocular al unor evenimente literare ș. a. m. d. Va trebui, o dată, să medităm cu toată seriozitatea la faptul că astfel de profiluri spirituale complete (animate de ideea «totalității») încep să fie din ce în ce mai rare în peisajul criticii noastre.

Hoinărind cu vădită plăcere, prin osebite domenii, Șerban Cioculescu are posibilitatea să-și etaleze remarcabilele virtuți eseistice. Unii, înșelați de aparențe, exagerează latura-i de «documentolog». Trebuie însă să fie percepută arta comentariului său, o artă plină de un rafinament secret, ca și umoarea-i inimitabilă. Șerban Cioculescu este un «degustător» al literaturii, el încearcă o adevărată voluptate în a descoperi un aspect neobservat de alții sau în a valorifica, exultând de satisfacție, un document ignorat. Orice investigație a sa este încărcată de «empatie», este trecută prin filtrul unui spirit iscoditor și de o vervă nedomolită.

Sînt puține articolele erudite care ne oferă într-o asemenea măsură, ca articolele sale, o lectură de-a dreptul reconfortantă.

Am vorbit de un rafinament al artei comentariului. Adevărul e că Șerban Cioculescu știe, ca nimeni altul, să comunice și să prelungească plăcerile discuției literare, expunându-și impresiile cu o anume parcimonie, întorcînd lucrurile pe toate fețele, divagînd în jurul unor detalii, jucîndu-se cu sensurile multiple ale unui cuvînt și neocolind chiar calambururile. Să spunem lucrurilor pe nume: Șerban Cioculescu este dotat cu un excepțional talent conversativ. Dacă ar fi trăit pe vremea acelor saloane literare, atît de mult apreciate de un Sainte-Beuve, ca fiind locul unde se emiteau cele mai fine și mai spirituale judecăți de gust, nu ne îndoiim că domnia-sa ar fi fost cap de afiș, ar fi beneficiat de o regalitate a spiritului necondiționată.

Cine-l cunoaște știe că e un neîntrecut «causeur», împrăștiind cu generozitatea unui nabab, în stînga și în dreapta, vorbe de duh ⁴. Spiritul meridianal se întruhițează în persoana lui cu o vigoare care ne amintește, fie zis, de Conu Iancu (al cărui magistral editor este).

Ne-am putea întreba dacă întreaga efervescență a personalității sale se transpune total în operă. În cadrul unor «destăinuiri», făcute în coloanele „*Manuscriptum*”-ului ⁵, Șerban Cioculescu afirma că scrisul nu constituie pentru el o plăcere, ci numai cititul (am adăuga și exteriorizările orale).

⁴ Sînt de domeniul proverbialității replicile sale, date cu diverse prilejuri. Iată una, cu valoare istorico-literară. Mihail Dragomirescu, conducătorul Institutului de Literatură vine satisfăcut în aula Fundației Universitare și, de la tribună, îl apostrofază: «*Ei, ce zici, Cioculescule, teoriile mele se discută la Congresul de la Copenhaga!*» Cioculescu (cunoscut ca adversar al «științei literare» a profesorului): «*Ce să zic, domnule profesor, decît că e ceva putred în Danemarca!*».

⁵ „*Manuscriptum*”, 1 (2)/1971.

«În decurs de aproape cincizeci de ani de activitate, mi-am afirmat neîntrerupt adeziunea la expresia obiectivă și impersonală a judecății critice, pentru subordonarea la obiect, și împotriva subiectivismului, a metodelor impresioniste, a veleității de a face literatură în marginea literaturii. [...] Premizele unei întinse culturi literare și ale gustului artistic sigur sînt insuficiente în lipsa unei structuri etice în care trebuie să domine buna credință, iubirea de adevăr și neînfricarea în expresia acesteia.»

(Din *Cuvîntul* rostit de Șerban Cioculescu, în Aula Academiei R.S.R., cu prilejul sărbătoririi a 70 de ani de viață.)

Se simte că el își risipește cu plăcere virtuțile intelectuale în varii articole sau în cercetări documentare — parcelare. În schimb, exegezele monografice îl atrag mai puțin (poate și din pricina unor constante aprehensiuni la adresa aspirațiilor romantice și a romantismului în genere)⁶. Căci, să ne amintim: avem, într-adevăr, o viață a lui I. L. Caragiale, dar promisa exegeză a operei întârzie să apară.

Tudor Arghezi a fost abordat doar sub forma unei introduceri în universu-i dedalic. Dar cine altul, decît Șerban Cioculescu, ar fi fost în măsură să scrie o monografie pe măsura importanței acestui poet?⁷

Scopul acestor aproximări (și, de ce să n-o spunem, regrete) este acela de-a înainta în cunoașterea particularităților sale interioare. S-ar părea că, prin temperamentu-i fugos, Șerban Cioculescu este împins către un impresionism pe care caută să-l cenzureze și, uneori, să-l sancționeze, investigația explicit documentară și supunerea strictă la obiect oferindu-i suficiente mijloace.

⁶ Cine citește cu atenție criticile lui Șerban Cioculescu observă ușor indispoziția-i contractată la adresa a tot ceea ce e extravagant, fantezist, bizar, pe scurt, a tot ceea ce contravine, în vreun fel, exigențelor stilului clasic. În disputa, pe toate planurile, dintre I. L. Caragiale și Mateiu Caragiale, criticul se situează total și cu intransigență de partea primului. (Se cunosc obiecțiile — uneori excesive — aduse creației «mateiene».)

⁷ Se știe că a făcut parte dintr-o asociație a criticilor, creată *ad hoc*, pentru apărarea poetului în fața campaniilor nimicitoare ale lui Nicolae Iorga. După cum, pe vremea cînd poetul nu-și publica în culegeri sistematice versurile, Șerban Cioculescu i le transcria, pur și simplu, într-un caiet. Se spune că, o dată, Tudor Arghezi, încercînd unele date referitoare la un poem, a fost nevoit să ceară relații criticului.

Sau greșim, și la mijloc este vorba doar de o evoluție în timp a preferințelor, în sensul că de la interesul viu pentru cercetarea aspectelor literare generale s-a trecut la disecarea infrastructurii creațiilor — cu precumpănirea detaliului filologic? Oricum ar fi, dacă vrem să cuprindem toată semnificația celor aproape 50 de ani de activitate ai domniei-sale atunci trebuie să ținem seama și de bogăția de articole cu care este prezent în presa timpului, începînd cu „*Facla*” lui Cocea și sfîrșind, bunăoară, cu „*Manuscriptum*”; articole ce desfășoară un evantai larg de preocupări, cu o virtuozitate a stilului și o scrupulozitate a cercetării exemplare. Reluînd o observație făcută mai înainte, am spune că Șerban Cioculescu oferă un caz de fericită îmbinare a cunoscutelelor caracteristici ale spiritului meridional cu exigențele și cu virtuțile clasicismului. Dar cît de greu ne vine să scrutăm «fața nevăzută» a personalității sale!

Ion Biberi, în *Études sur la littérature roumaine contemporaine*⁸ avea dreptate cînd remarcă: «M. Cioculescu est un homme qui ne se livre pas. Il n'offre que l'aspect direct et facilement abordable de son être spirituel. Il ne présente, pour ainsi dire, que le côté social et communicable de sa personnalité».

Mai departe, prevalîndu-se de privilegiul de a-l fi cunoscut în intimitate: «Nous avons connu alors un homme grave, replié, qui ne jouait plus sur les nuances et qui dépassait de beaucoup les régions éclairées par la logique, pour s'aventurer dans le domaine profond d'une vie qui échappe au mesures et au calcul».

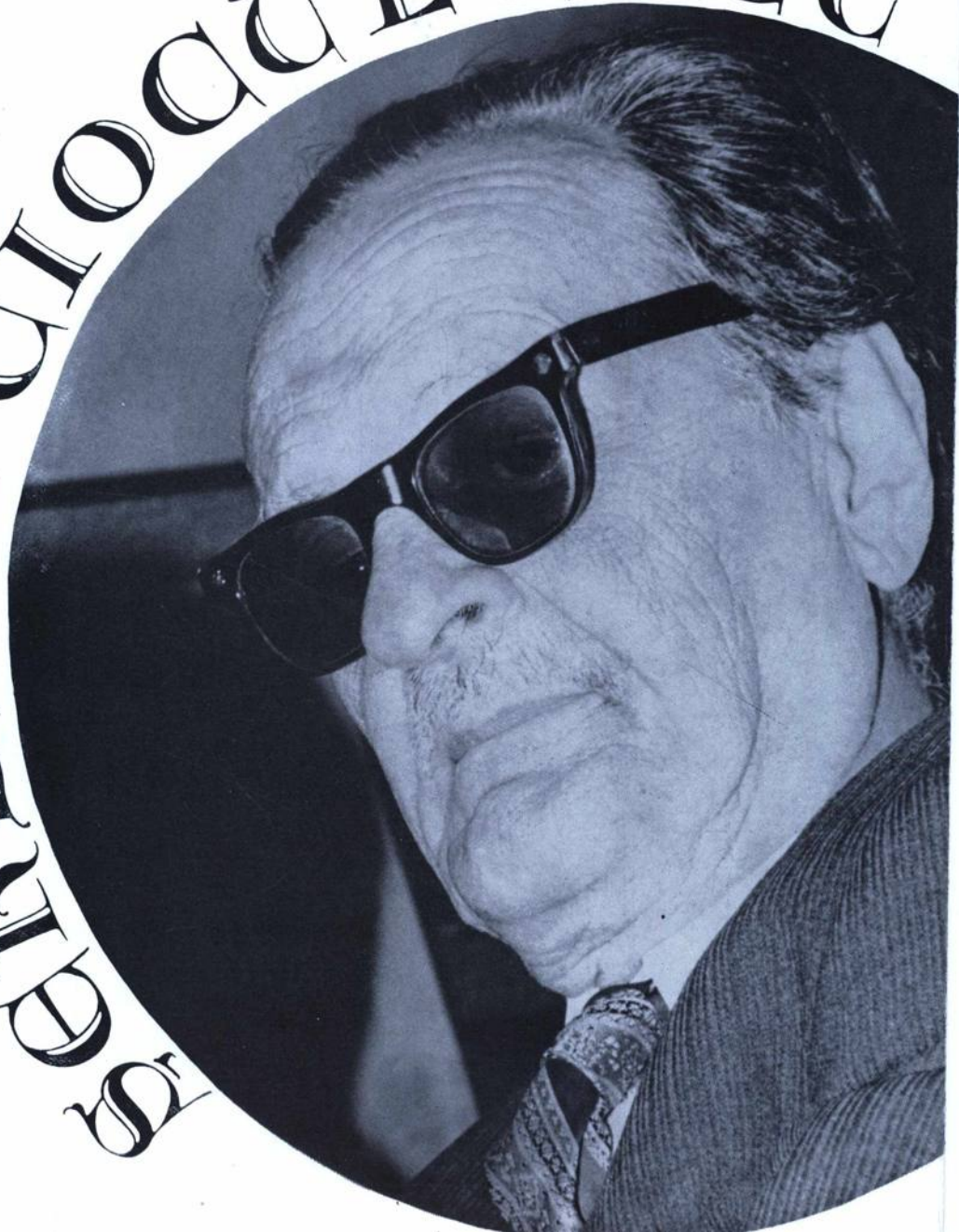
Nu ne îndoim că așa e. Din păcate, dispunem de foarte puține puncte de reper în sondarea ființei lui lăuntrice. Se știe că, spre deosebire de alți confrăți, Șerban Cioculescu n-a putut fi surprins în concubinaj cu muza literară. Nu avem cunoștință de nici un proiect de creație beletristică. În cazul

⁸ *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Editions Corymbe, Paris, 1937.

SEIRBAND GIOCATLESCA

DEL
UH
RIS

Cu soția la Roma, în mai 1971.

Medicul sublocotenent Ștefan Gherghinescu, fratele poetului (desen de Șerban Cioculescu).

În fața Universității din București, str. Edgar Quinet, 1968.

La T.V. în 1970 (imagine luată în casă de Barbu Cioculescu).

Ilinca, nepoțica mea, în 1970 (la 7 ani).

La Vila Minovici de la Şosea (1970).

Șerban Cioculescu surprins la *Rotonda 13* a Muzeului literaturii române (Aprilie, 1972).

Radu și Șerban la vârsta de $3\frac{1}{2}$ și 2 ani (1904)

Inginerul N. Cioculescu (1863—1912), în 1899.

Constanța Milloteanu înainte de a se căsători cu ing. N. Cioculescu, tatăl lui Șerban.

Bunicul matern, Mihail Milloteanu (1844—1924), în 1906.

În Jardin du Luxembourg — Paris, 1927
(la 25 de ani).

Maria Cioculescu, născută Iovițoiu, în timpul logod-
nei.

La Bușteni, 1937. Se disting, de la stînga la dreapta:
Ion Minulescu (1), George Al. George (2) și
Ion Valerian (3).

Fotografie Aurel Bauh din 1932.

lui, axioma că nu există om care să nu fi scris, în viața lui, vreo poezie, nu se verifică. (Cel puțin, ori de câte ori a fost chestionat, a negat cu tărie.)

Este de-a dreptul paradoxal faptul că un critic atît de comunicabil și de sociabil se apără cu atîta strășnicie — cu o pudoare feciorelnică — de tot ceea ce are atîngere cu ființa-i intimă.

Ne considerăm, pentru aceea, privilegiați că putem, prin *filele de album*, să oferim admiratorilor săi secvențe inedite din existența-i privată. A-l vedea pe eruditul și malițiosul cărturar în ipostaza unui gîngăș copil în rochiță « écossaise » sau, la vîrsta studenției, pierzîndu-și privirile, melancolic, de-a lungul aleilor unui parc, a privi vechi fotografii, relicve de familie, este un act de a cărui solemnitate sîntem viu pătrunși și ne simțim adînc onorați de permisiunea domniei-sale de a le face publice.

Să mai spunem că aceste documente ne fac să-l simțim și mai aproape, ca om, pe profesorul Cioculescu, oferindu-ne emoția firească pe care-o avem cu acest prilej aniversar? Domnia-sa depreciază manifestările sentimental-liricoide, de aceea, ne mulțumim ca, în numele *Muzeului literaturii române*, — din a cărui conducere face parte — să-i adresăm, conform tradiției clasice, un simplu, un sincer:

EVOH.E

PER ASPERA AD ASTRA

Anton HOLBAN sau prelungirea

EXISTĂ ÎN SCRISUL LUI ANTON HOLBAN o anume brutalitate a frazei, o anume grabă a redactării, de unde, uneori, improprietatea termenilor și nuanța evazivă a expresiei.

Confundată în majoritatea cazurilor cu o evidentă lipsă de stil, mai mult chiar, cu neglijența stilistică, nu de puține ori, critica i-a imputat scriitorului o sărăcie a limbajului și un deficit de expresie, care, bunăoară, avea să-l exponeze pe un Vladimir Streinu, sau să-l dezintereseze total pe un Tudor Vianu atunci când concepea cunoscuta sa lucrare despre Artă prozatorilor români. Nu știm după ce teorie a criticului de la „Kalende”, totdeauna pretențios în esteticismul lui emfatic, o proză de analiză presupune o eleganță stilistică, o predică cultivare a însinuirii frazei și mai ales o detașare olimpică, o retragere obiectivă din fața subiectului.

În realitate însă, așa cum remarea porspiceae G. Călinescu încă la apariția Ioanei, ne găsim în fața unei «intenționate afectățiuni prozaice», banalitatea stilului holbanian fiind nu o inaptitudine analitică, ci, dimpotrivă, totemul o aplicare la obiect, o modalitate artistică obsesiv urmărită¹.

În legătură cu romanul Ioanei, Holban însuși mărturisea de altfel că: «am căutat să elimin adjectivul inutil», iar observația poate fi generalizată asupra întregii sale literaturi, întrucât spiritul anticlofil al unei întregi generații scriitoricești — să-i amintim doar pe Camil Petrescu și pe Mireea Eliade — îl marchează desigur și pe autorul Jocurilor Danieli, care avea să-și decline nu o dată, public, orice vocație a scrisului. E în spatele unei asemenea

afirmații modul său particular de a răspunde criticilor aduse sub raportul meșteșugului literar, dar asta nu trebuie să ne inducă în eroare, fiindcă, pătrunzând în laboratorul de creație al acestui orgolios timid, vom descoperi surprinși o conștiință artistică superioară.

Indiseret cu propriile trăiri, Holban este de o discreție cel puțin curioasă în ceea ce privește chinul artei sale. Se știe că scriitorul și-a distrus cu ostentație manuscritele, cărțile lui păstrându-se în dactilogramme revizuite, în care doar asupra amănuntelor de nuanță se mai revenea înainte de a fi încredințate tiparului². Mai mult chiar, în corespondența către prieteni, vom afla detalii și considerații diverse precizând o concepție estetică aparent simplistă. «Pentru mine literatura nu e grea; numai mă transeriu» — afirmă într-un rind prozatorul. (Carte poștală către Ion Argintescu, din 23. IV. 1932). Altădată notează febril, cu o ușoară undă de cinism, pe marginea unei epistole: «Acum plec, pentru prima oară, la mormintul Irinei. Și ea oricât literat veritabil, care-și exploatează chinurile cele mai autentice, m-am surprins cu un creion și hirtie în buzunar.» (Scrisoare din [septembrie] 1931). E o osăreare poză în aceste rinduri, nu pentru că

¹ „Adevărul literar și artistic”, XIV, seria a II-a, 739, p. 9.

² Puținele pagini manuscrite ce au rămas întâmplător în redacțiile unor reviste la care colabora, sau în arhiva scriitorului, nu sînt elaborări inițiale, ci transcrieri pe curat ale unui material literar deja prelucrat. O nuvelă precum *Scatiul și stăpînul său*, aflată astăzi în arhiva Muzeului literaturii române, întinsă pe opt coli mari, de cerere, cu un scris mărunț, înghesuit, dar desfrabil, nu poartă decît una sau două reveniri stilistice. Manuscrisul este în acest caz tot o dactilogramă, dicteul inițial găsindu-se undeva, în umbra acestor pagini.

Dedicație pentru eroina nuvelei Rîca? S-ar putea, dacă
ținem seama că o întâlnim pe paginile romanului O
moarte care nu dovedește nimic.

existenței în operă

aleys unde (mult timp)
Rîca Tîmna

Prietenie

Anton Holban

Iulie 12.

(pentru 29 iunie)

O moarte
care nu dovedește nimic

nu l-am crede capabil pe Holban să procedeze astfel, dar scriitorul vrea parcă să indice cu orice preț verosimilitatea trăirilor lui artistice, lipsite de orice înclinare spre artificiozitate. Ideea de a scrie în cimitir, despre Irina cea din O moarte care nu dovedește nimic, desprinsă dintr-un soi de romantism naiv, implică ea însăși o atitudine premeditată la urma urmei, deci nu autenticitatea ce ține mai mult sau mai puțin de imprevizibil. În fond, Icoane la mormîntul Irinei este rezultatul unei reverii, mai curînd decît al unor chinuri.

Că Holban nu elaborează prea ușor, sub febra directă a momentului trăit, așa cum încerca să-și convingă prietenii, că literatura lui implică o retrăire, o structură transfigurare față de evenimente — e adevărat, foarte greu de descifrat în aglomerarea de situații reale înregistrate pînă la amănunt — o spun scriitorul singur cu ocazia unui interviu, contrazicînd fără să-și dea seama ceea ce declarase în alte împrejurări celor apropiați: «Se vede că nu sunt om de litere înnașut, căci dacă aș avea posibilitatea de a pleca la capătul lumii, sau de a asculta tot timpul muzică, n-aș mai scrie un rînd.»³ Așadar, nu numai respect pentru scris, dar și un consum interior considerabil, un efort spre a se «transeriere», nu o delectare, deci meșteșug.

Arta lui Holban nu este cea a redactării propriuzise, ci a tensionării acelei redactări, a găsirii timbrului specific, în stare să dezvăluie febrilitatea trăirii evenimentelor descrise. De aici neliniștea, trecerea rapidă de la una la alta, revenirea obsesivă asupra unui element-cheie, repetarea supărătoare în aceeași frază sau propoziție a aceluiași cuvînt,

³ „Reporter“, nr. 26, iunie 1934

aparenta neglijență stilistică, așadar, în ultima instanță, caracterul amorf al scrierilor sale, urmărind autenticitatea expresă. În acest înțeles poate că Anton Holban este într-adevăr — cum considera Vladimir Streinu — «un scriitor care se refuză», căci tehnica adevărată a construcției la el este tocmai aceea de a surprinde dezlănțuirea gândului, de a dezorganiza materia epică supusă legilor imuabile ale unei subiectivități aprinse.

*

Dacă ar fi fost atât de dezinteresat, pe cât lăsa să se înțelegă, de arta scrisului său, Holban nu s-ar fi arătat, desigur, atât de afectat de incapacitatea criticii de a-i pricepe intențiile, substanța tragică a cărților lui, stilul particular al acestei literaturi. Veșnic este chinat de gândul că nu-i vor fi sesizate tonalitățile specifice, nuanțele analizei sufletești întreprinse. Lui Octav Șuluțiu i se va confesa dezamăgit, cu o revoltă abia disimulată: «Unele critici asupra romanului O moarte, (bicevoitoare toate, ceea ce e rar la noi, fiind nu te ajiți pe la redacții) n-au vorbit nimic despre obsesia morții, care revine la fiecare pagină. Și atunci, cu tristețe neînchipuită am văzut inutilitatea publicării volumului, căci frământările n-au ieșit dintre rinduri»⁴. La apariția poveștii Ioanei va relata amar, printre vești de epistolă, aceeași nemulțumire: «În genere oamenii nu mă pricep, eu și în viață»⁵, sau, «Nimeni n-a înțeles rolul motanului Achemed. Dar D[umnea]ta? Este un simbol.»⁶ Il agasează enorm obiecțiunile stilistice la care, după opinia sa, se reduce, pentru cronicarii respectivi ai momentului literar, toată înțelegerea unei cărți: «Toți îmi învinuiesc stilul. Desigur, este neglijent. Te știu ce minuțios citești și că ai observat totul. Dar, așa nud, nu e singurul posibil pentru a spune lucruri grave?»⁷ Aserțiunea are un caracter teoretic mai amplu. Holban încercând să-și fixeze un profil aparte, singular, în proza românească a timpului. Revine mereu asupra «inaactualității» cărților sale într-un mediu literar dominat de preocuparea pentru pitorescul exterior, pentru entul aproape exclusiv al expresiei. Povestitor prin însăși structura lui, scriitorul român este, după opinia lui Holban, un contemplativ. Lipsa atunci vibrația directă, nesimulată, a trăirii. «Autorii cei mai mari T. Arghezi—

M. Caragiale, sunt prodigioși prin plasticitatea stilului dar sunt calmi» — îi declară el lui Șuluțiu în scrisoarea citată mai sus. Punctul lui de vedere este desigur discutabil și e de ajuns să exemplificăm cu un Camil Petrescu, Gib. Mihăescu sau Hortensia Papadat-Bengescu, pentru a ne da seama de inconsistența lui. Autorul Ioanei vizează însă, mai ales predilecția, în epocă, pentru metaforismul excesiv ionel teodorean, și în acest sens nu-i mai puțin adevărat că înșiși scriitorii amintiți de noi nu s-au bucurat de o primire mai caldă decât proza holbaniană. Lovinescu chiar, cenzurând stilul unui analist ca Gib. Mihăescu, ca să nu-l numim pe un Ralea care ridică serioase obiecțiuni, sub același raport, Hortensiei Papadat-Bengescu. «Critica judecă la noi numai din punctul de vedere al imaginilor și amestecă în admirația ei pe Proust și pe... Ionel Teodoreanu» — se va plînge Holban, nu fără o doză de adevăr. Cu timpul problema devine esențială pentru autorul Romanului lui Mirel. O dată cu agravarea bolii, starea de continuă surescitare îl va împiedica să stăruie mai îndelung asupra expresiei. Torturat de gândul scăpărilor stilistice care se adaugă aridității redactării, se vede nevoit să apeleze la sprijinul prietenului său, Ion Argintescu, solicitându-i intervenția directă în manuscris, spre a elimina ceea ce ar fi putut să socheze, să nemulțumească, un spirit cald, esteticizant. «Va apare [...] o colecție de nuvele la „Vremea“. Dar alegerea și refacerea ar necesita prezența răbdătoare a D[umnea]tale. Ce pot face?»⁸. La fel în cazul Jocurilor Danieli, a cărui dactilogramă păstrează, după cum arătam eu ocazia publicării romanului⁹, trei rinduri de corecturi, scriitorul operind unele modificări stilistice sugerate de prietenul său.

*

Pentru Holban, literatura stă sub semnul «dificultății», nu numai în sensul creației, ci mai ales în acela al abordării unei problematice existențiale, în stare să surprindă raporturile individului cu semenii și cu el însuși, căutările interioare. O spune lămurit în acea pagină confesivă de tragică frumusețe, intitulată inițial Discuții literare și apărută postum în „Azi“ (VI, 27, februarie-martie 1937) sub titlul Testament literar: «A căuta să te exprimi perfect, retrăgându-te apoi în esența operei tale: iată un gest greu de făcut [...]. E mai normal să-ți profiți de literatură pentru a-ți face portretul interior și a căuta să-ți prelungești existența.» În rindurile

⁴ Scrisoare din 5. III. 1932, în posesia Elenei Șuluțiu-Șimonca.

⁵ Într-o scrisoare din [februarie] 1935, către Ion Argintescu.

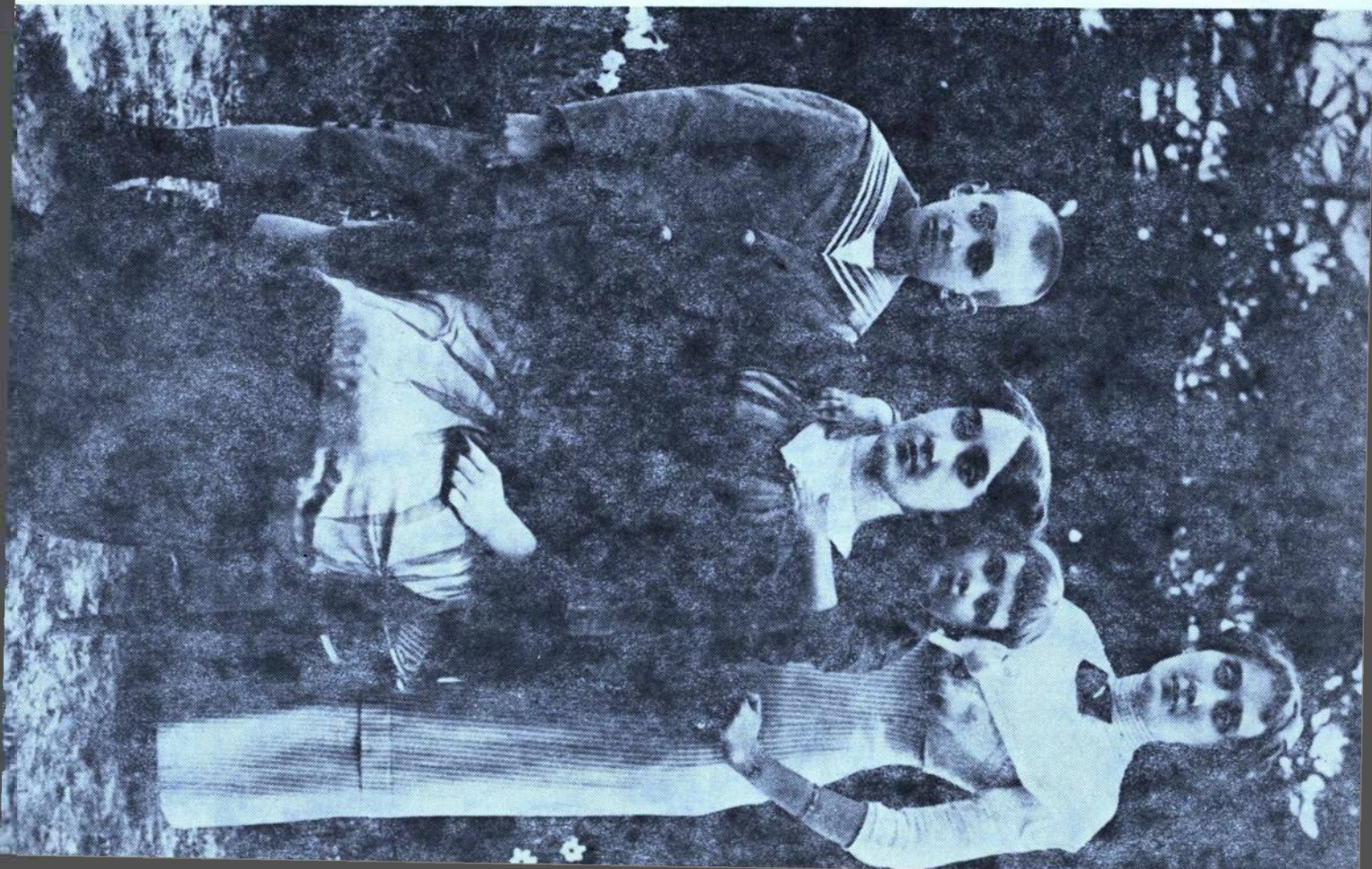
⁶ Într-o carte poștală din 26 februarie 1935.

⁷ Scrisoare din mai 1935, adresată lui Ion Argintescu.

⁸ Scrisoare din 1 ianuarie 1936.

⁹ Editura „Carlea Românească“, București, 1971. Texte alese și anotate de Nicolae Florescu.

Anton Holban—copil, mama sa Antoaneta (pe scaun), mătuşa Corina Vartan (în picioare) şi verişoara Corinela Vartan. Fălticeni 1914. În grădina bunicii.

către Octav Șuluțiu¹⁰ ideea este și mai elevat expusă: «o mult mai simplu și mai comod să te examinezi singur, căci te ui la îndemână [...] E și folositor, căci e caraghios să mori fără să n-ai nici o părere justă despre tine. Să porți cu tine un străin...»

Tot în Testament Holban revine și asupra chestiunilor de stil, încercind să găsească o explicație toemai în nota imperfecțiunii ce-ar facilita un contact direct, o comunicare intimă între creator și cititorul pus în situația să cunoască îndoilele și zbaterile unei conștiințe toride, proiectate nemijlocit, neartificializate prin imagini. «O frază reținută e mult mai impresionantă decât urlul cel mai desuădădăit» — crede prozatorul. Concluzia lui Pompiliu Constantinescu, că «literatura lui e o transcriere mai stilizată (nici în înțelesul de transfigurată — n.n.) a acelorași nelinești și îndoile care l-au torturat ca om»¹¹, definește astfel întregul mecanism al artei holbaniene.

Fără a ține un jurnal propriu-zis, scriitorul a dat fiecăruia rind al său valoare de mărturie, de confesiune nedisimulată. Deși nu avem sub ochi diversele variante ale unuia și aceluiași manuscris al unei cărți, îl bănuim fiecare fază de elaborare anterioară ultimei redactări, care este în majoritatea cazurilor cea dactilografată. Corespondența, încă nepublicată, către amici, oferă numeroase asemenea posibilități de întuire a laboratorului de creație holbanian. Obisnuit să se destăinuie și să se explice, prozatorul își transformă epistolele în lungi monologuri, înregistrând orice vibrație și orice notă individuală, mai puțin interesat, ea și în operă, de ceea ce se consumă în preajma sa. Descoperim astfel în corespondența prozatorului, nu de puține ori, etapa inițială, simburile primar al emoției din care s-a zămislit o pagină literară sau alta, transfigurind nu datele realității ci substanța ideatică a personajelor, situate într-o altă filieră în viziunea artistului, față de cea cunoscută, cotidiană.

În august 1932, Holban îi scria febril, cu o surprinzătoare nevoie de compasiune, prietenului Ion Argintescu: «[...] după un an și jumătate de ezitări am reușit să ajung la mormântul Irinei. A fost o călătorie halucinantă, pe cari o voi pune-o iarăși pe hirtie. Mărturisesc că la un moment dat pierdusem noțiunea eternității cari ne separă și [începusem] să fiu iarăși gelos din pricina ei. De altfel, ceva ciudat: după ce m-a părăsit, din orgoliu probabil și din spaima unei suferințe, nu m-am gândit la o scenă precisă de amor între noi. Acum, de când a murit și e a tuturor și a nimănui, de câte ori posed

o feme[ie], mă mint că ar fi ea în elipa aceea. Cea ce demonstrează că eu sunt un om fantastic, sau că nu cred eu ființa mea (nu eu logica) în moartea ei.»

Găsim aici, în germene, toată substanța unei conversații cu o moartă, la care, câteva zile mai apoi, într-o altă epistolă, scriitorul va face trimiterea de rigoare, deși ea va vedea lumina tiparului în „Viața Românească“ din mai 1933, așadar, la aproape un an de la plămădirea inițială.

Modalitatea transcrierii directe a faptelor povestite este specifică artei holbaniene. Confruntarea cu realitatea curentă, înfățișată în epistole, redimensionează structural înțelegerea lucrurilor, relevând realității estetice a operei analizate, unghiuri noi. Un gest surprins capătă pe alocuri valoare de simbol, căci prozatorul modificând substanța personajelor, investindu-le cu calități și atribute sufletești imaginare, schimbă esențial raporturile și aruncă o altă lumină asupra perspectivei.

Pe un ghid turistic al Bretaniei, tipărit de Paul Mellottée, Paris, 1927, la pagina 481, Holban notează într-o margine: «Între Vannes și Nantes. Ora 11. Lume multă în micul compartiment: 8 persoane, cît trebu[ie]. Vis à vis: un domn cu mustați blonde, lungi și cu batistă roșie[,] un preot bătrînor cu dubli ochelari, o fetiță subțirică citește aventuri. [...] Alături, mai puțin important.» Substanțial amplificată atmosfera o regăsim în povestirea O aventură mică pe o platformă uriașă¹², unde «fetița subțirică» care citește aventuri, lasă locul japonezei «cu fața imobilă».

Și mai pregnantă apare notația de jurnal în romanul Jocurile Daniel. Așa cum arătam, povestea și personajele ei sînt concentrate într-o seamă de epistole, dintre care, o bună parte, le-am și publicat la timpul potrivit. Rețin acum un scurt episod dintr-o confesiune a nefericitei Milly¹³: «Reîntoarcerea mea aici la București a fost tristă [...] Am găsit flori de la Holban (trimise prin servitoarea lor de-acasă în lipsa lui) și... o noutate: l-a căutat o eueoană cu o cutie mare de bonboane și cu flori pentru el. Întă altă nelinește pentru mine și-ți închipui căte bănuieți aveam. La ora 3 [...] Holban, întorcîndu-se din excursie, ars de soare, a valiza și eu noianul de flori luate chiar din fața casei mele.

¹² Publicată în „Vremea“, IV, 184, 26 aprilie 1931. Republicată în *Halucinații*, București, Editura „Vremea“, 1938, sub titlul *Mica japoneză*, indicat ulterior chiar de autor în vederea publicării în volum.

¹³ Scrisoare către Ion Argintescu, datînd din 2 mai 1935.

¹⁰ Epistola citată. Vezi nota 4.

¹¹ „Vremea“, X, nr. 472, 24 ianuarie 1937.

Extrem de entuziasmat, vorbureț, neastîmpărat, de nerecunoscut. Asta m-a îndurerat și cu lipsa de tactică obicinuită unei femei bănuitoare, l-am certat. S-a seuzat și m-a convins; dar l-a întrerupt telefonul, și eu am rămas tot geloasă.»

Evident, scriitorul nu a cunoscut aceste pagini. Și, totuși, întîmplarea este relatată aindoma în Jocurile Daniei, completată poate doar cu un spor de gelozie, ușor de înțeles de altfel, a lui Milly cea din roman, dar și din realitate. Unghiul personal, individual și interiorizat, pe care prozatorul și-l fixează, presupune, așadar, o refiltrare a evenimentelor trăite, ridicarea lor în planul conștiinței și reorganizarea într-un cadru spiritual cu ardori de o intensitate deosebită.

Moartea pisoiului Achmed, desprinsă din contextul atmosferei sufletești create în finalul romanului Ioana, deși tabloul în sine este plin de grație, cum remarcă G. Călinescu, rămîne o întîmplare oarecare, fără semnificația majoră, de simbol, pe care narațiunea o presupune în intenția lui Holban. Fără dezolarea care plutește peste destinul eroilor, fără chemarea acea de moarte a unei liniști supreme, sfîrșitul bietului Achmed rămîne umbrit.

Atenția acordată amănuntului, capacitatea de a extrage din cotidian valențele esențiale, se recunoaște la Holban nu numai în literatura propriuzisă dar și în articolul gazetăresc, în reportaj, în semnarea de călătorie și chiar în epistolă. Perspectiva scriitorului este adesea cea reportericească în descrierea cadrului și în înfățișarea evenimentelor. El mișcă peste oameni și lucruri, cu deosebită subtilitate, un obiectiv de o mare claritate, veșnic sortit să proiecteze în conștiință imagini fruste, exacte. Iată de ce, spre exemplu, fragmentele din Viața Fălticeniilor¹⁴ — noțiunea de fragment, definește perfect tehnica detaliului la Holban — se situează undeva la granița dintre reportaj și literatură, mîni vizibil decît restul operelor cunoscute ale scriitorului. Mai mult decît reportaj prin valoarea observației și înclinarea spre portret — ar merita a fi discutată odată arta portretului la autorul Ioanei — Viața Fălticeniilor este în același timp mai puțin literatură prin lipsa totală de transfigurare. Reproducem, în continuare cîteva episoade din primul «fragment», intitulat Cartierele, încă inedit pînă astăzi, ce-ar fi trebuit să deschidă această bucată literară. De reținut economia de mijloace, panoramarea rapidă peste peisaj, extragerea detaliului:

¹⁴ „Manuscriptum“, II, nr. 3 (4), 1971, pp. 103–109.

«Fălticeni, oraș dublu. De la Centru, de peste drum de cofetăria Baci, punct de sprijin pentru toate plimbările, încep străzile întortocheate [...]. Cartierul comercial. O vitrină cu cîteva panglici și eu o pălărie veche: La Voaleta. Alta cu nasturi și cu aco: La Mona Lisa. Două căruți cu fructe. Și apoi mahalaua. Reelame. La Cauciucul, unde se poate angaja singura trăsură cu cauciuc a orașului. [...] La Herșeu, în fereastră, murături și covrigi, stranie împerechere. Haidem tot mai departe, pe Butnari și Strada Verde. Și garduri; O[...] gardurile din aceste străzi! Porniți, de exemplu, pe strada Teodor. Toate lemnăriile din lume, de toate formele, înconjoară curțile, în cari bălăriile domnesc. Dar totdeauna, murdar și rupt.»

O înmormîntare, eveniment crucial din viața tirgului îi prilejuiește scriitorului cîteva observații, un dialog alert, caricatural:

«— Ce idee minunată am auzit că are primarul! Vrea să facă în locul acesta o grădină publică.

— Dar ce ne trebuie nouă grădină publică? De grădină publică avem noi nevoie acum!

— (Dar) O să vă dea un loc mai bun ca să vă faceți case.

— Noi nu vrem să ne mutăm de aici. În locul acesta m-am născut, aici vreau să mor.

— Nu-i sănătos.

— Dar de ce nu-i sănătos? Uite la copiii noștri. Toți sunt frumoși ca niște bujori. Și ce i-a folosit doctorului <Heim> Zwiebel dacă are casă frumoasă cu grădină în Strada Mare. Nevasta lui tot a murit!

— O să aveți aer bun!

— Da ce nevoie avem de aer? Dacă avem nevoie de aer, ne uităm la cer. Vine el aer de sus!»

Schițat doar din cîteva linii, un portret, o mască, împlineste cadrul: «Un semn de întrebare. Subțire, cu cîteva fire în barbă. Bătrînel. O cămașă care n-a fost schimbată pareă niciodată, deschisă la guler. Haină nemțească, fără de nici o formă. Urechii clăpăuge. Suris și ochi șireți. Cine s-a mai îngrijit de dinții lui? Vorbește în proverbe: „Neputitul n-are scaun“; Sau: „Eu fac, numai să fac bine“. Salută de la distanță. Are ciorapi în ghete? Dar se spală vreodată?»

Se plînge de cei bogați: Eu zie așa: „N-ai decît să mînîncei mult, dar dă-mi și mie o linguriță!“ [...] Are mulți copii, vreo zece. Jumătate din ei sunt la Paris.»

Asta ține de literatură ea și decorul cartierelor fălticeneze zugrăvite sub lumina toridă, prăfuită, a unei amiezii de vară: «Avem flori în grădină. Am trebuit să desfășurăm porțița. Le furau. Și mai

Intra și cite o vacă streină, care strica tot. Căci pe strada noastră boijerească, trec în voie vacile. Nici un primur n-a fost în stare să le cohoare de pe trotuar. Trebuie să fii atent pe unde calcă.

— Smeură, duduie, smeură! Cite o țărancă anunță dimineața pe toată strada, Sau:

— Spoiese tingiri!

Grupurile de țișani sunt nelipsite la anumite epoci, în tirgul nostru. Ce superbi copii. Au fost spălați vreodată?»

•

Încercarea lui Holban de a face proză obiectivă este permanent alterată de un subiectivism ieșit din comun. Portretele din Parada dascălilor, analizate dispersat, în de panflet, dar puse în concordanță cu conștiința zbuciumată a prozatorului, în funcție de care se conturează de altfel toate acele profiluri, eapătă sensul tragice al unor fantome chinătoare, circulând într-un mediu sufocant, fără ieșire și fără soluții de evadare. Soarta personajelor reale îl va interesa până la obsesie pe Holban, chiar și după configurarea Paradei dascălilor. E aici o anumită teamă ce se impune permanent spiritului contorsionat al prozatorului, mai mult decît o curiozitate cinică față de propriile victime. Senzația ratării, asediul «sufletelor moarte» devin, în viziunea holbaniană, un eozmar, în stare să altereze totul în jur. Atmosfera befferismului profesoral, incapabil de trăiri și sentimente autentice, o înfîlmim și în unele pagini din Jocurile Daniei, de unde concluzia că nota agreabilă, satira amuzantă din Parada dascălilor, este numai aparentă, en amenințînd veșnic existența însulară a scriitorului. Mereu se va suspecta de medioeritate și mereu va fugi de imobilitate, evitînd să se fixeze în vreun fel anume. Din popasul la Cernicu unde predă o vreme, la seminar, limba și literatura franceză, extrage bunăoară tocmai partea banală, plictisală aparentă: «Clopotele sună, toaca bate, popii cîntă și asta de dimineață pînă seara.»¹⁵ Agitația constantă în manifestări, pretinde o perpetuă variație de peisaj, o nevoie organică de a cuprinde spațiul, a-și purta într-un alt mediu neliniștile. Gîndul proiectării unei noi călătorii îl insufletește mereu. Precaritatea mijloacelor materiale generează însă, nu o dată, dezolări. Renunțările dor în acest univers patetic, unde mobilității omului îi corespunde în plan spiritual o perseverență întoarcere spre sine, o fixație obsesivă.

Serisul înseamnă pentru Holban un examen sever al capacității de a trăi lucid, disperat, responsabil, fiecare clipă. «N-a fost seris un rînd fără o vibrație sufletească, mereu corespunzătoare» — îi mărturisea prozatorul lui Octav Șuluțiu. De aici caracterul fragmentar al notațiilor sale, căci autorul

¹⁵ Scrisoare către Ion Argintescu, din septembrie 1931

Raul, Medy și Dania, modele reale ale personajelor cu aceste nume din romanul *Jocurile Daniei*. (Dintr-un album păstrat în arhiva Octav Șuluțiu).

Doă ipostaze ale Daniei, eroina romanului postum *Jocurile Daniei*. (Dintr-un album de fotografii din arhiva Octav Șuluțiu).

morții care nu dovedește nimic, reține numai momentele de vîrî, culminante, din existența lui, cele care reușesc să declanșeze eazuistica întrebărilor fără răspuns. Nu e vorba de o concentrare a esențialului, ci de luminarea acelor aspecte care nu totdeauna sînt și cele esențiale, ce sugestionează subiectivitatea introspecției.

Într-o fază inițială de creație, se pare că Holban înregistra minuțios totul. Personajele chiar, apăsătoare fără travesti, cu numele și identitatea lor reală. Prietenul Conitz din Jocurile Daniei a fost într-o etapă anterioară de elaborare «bieșniul Miron Grindea» și dactilograma, prin care ni s-a transmis romanul, lasă loc liber în dreptul acestui nume, mult mai tîrziu prozatorul indicînd, în cerneluță, apelativul personajului. Altfel data combină, din două persoane reale sintetizînd un caracter¹⁶. E de așteptat, așadar, că într-o primă redactură, și narațiunile amănunțite ale lui Anton Holban, recunoscute prin dimensiunile lor restrîmte, să fi auzit proporții mult mai ample.

În legătura cu O moarte care nu dovedește nimic — prozatorul înșeu să-și precizeze lui Octav Șuluțiu: «Știi că a fost scris în 5 ani de zile? Știi că fiecare rînd l-am scris? Știi că toate morțile sunt veritabile? Știi că dintr-un capîțet de 4 ori mai mare am tăiat trei sferturi? Căci să nu-ți faci iluzie tinerețea mea exterioară: singurătatea mea perfectă m-a făcut totdeauna mai lucid asupra oamenilor și asupra mea.»

Dintre fragmentele eliminate, unele au fost publicate independent, sau, modificate structural, au devenit bucăți literare de sine stătătoare. Reținem astfel dintr-un articol al lui Ion Argintescu, apărut în „Universul literar“, XVII, nr. 5, 4. II. 1939, că nuvela Rica, tipărită în revista „Excelsior“ (1931), constituise începutul romanului și fusese îndelungat de autor ca urmare a obiectivelor făcute atât de prieteni cît și de cenzura Sburătorului. Mai tîrziu Holban îi va schimba și titlul, Drumuri ascunse, în vederea includerii ei într-un volum de nuvele.

Deasemenen, bănuim din interviul acordat de scriitor „Rampei“ (XVIII, nr. 5387, 25 decembrie 1935) că substanța povestirii Melancoliei de Sft. Dumitru se integra, la început, romanului Jocurile Daniei.

Procesul acesta de selecție indică o muncă de laborator continuă o aplecare constantă asupra operi, și descoperă în Holban, un artist autentic plămîdind și modelînd îndelung materia epicii.

★

Spuneam la începutul acestor rînduri că scriitorul neliștit, seornitor, care este Holban, nu

schimbă datele realității, ci transfigurează numai natura intimă a eroilor săi, identificîndu-i imaginilor reflectate de o conștiință veșnic alertată de luciditate. Dacă intuiția psihologică a prozatorului trece uneori dincolo de paginile cărții descoperind traiectoria evoluției viitoare a principalelor personaje ce-i traversează universul narațiunilor, nu-i mai puțin adevărat că proecția lor estetică este mult deosebită spiritual, față de individul cotidian care l-a sugerat-o.

Destinul Irinei, cea din O moarte care nu dovedește nimic, este, bunăoară, anticipat uluitor, cu un neașteptat presentiment al morții. La fel, drumul vieții Daniei, după ce cărările ei n-au mai traversat existența chinuitorului Sandu. La aproape un an de la dispariția scriitorului, Medy îl înștiință pe Șuluțiu, că Lydia, identitatea reală a Daniei, stabilită în Anglia, «va avea un copil în iunie. Mi-a spus la telefon că numai asta mai lipsea ca să-i completeze fericirea.»¹⁷

Pînă și neajutorata Milly va rămîne înșingurată, să vegheze amintirea lui Sandu, așa cum prevedea Holban.

Și totuși ce decalaj de structură există în spatele acestor radiografii psihologice! Este aproape imposibil să recunoști în terestra și mediocra Lydia, pe serafica Dania și ajunge doar să raportezi portretul holbanian, celui schițat de Zaharia Stancu aceluiași model, devenit Leda Manolescu, în Oameni cu joben, ca să măsoară distanța.

Și ce acerbă dar firească este geloziia neînțelegătoare a lui Milly, cea din corespondența către Ion Argintescu, față de blinda iertare ce-i luminează profilul înțelept în paginile romanului lui Holban.

Total vine dintr-o altă situație în spațiu și din trasfigurarea perspectivei. Pentru Holban, Dania poartă o poezie amară și amăgitoare, un strop de inefabil și aspirația necunoscutului. Ea este fîgăduința unei bucurii supreme, invită în calea dezolată a Sandu, cel împăcat cu sine. Dania circula ca o chomare în sufletul contorsionat și obosit al eroului, fără puțința statorniceii. Durerea despărțirii la care o obligă în finalul romanului împătimitul maturizat Mirel, strică armonia dansului ei sentimental.

La antipod, superficiala Lydia împlinește un circuit existențial banal și burghez.

Și iarăși să apelăm la scrisorile lui Medy către Șuluțiu ca să ne dăm seama că nimic din apropierea lui Sandu nu a făcut-o să vibreze. Nici chiar moartea! «Lydia fiind a auzit de nenorocire a ris, a pus radio, ea și cum nimic nu s-ar fi împlinit.»¹⁸

E aici, în subsidar, răzburarea crudă dar neputincioasă a modelului, împotriva cutezătorului Pygmalion.

Nicolae FLORESCU

¹⁶ Într-o Scrisoare din [februarie, 1935] către Ion Argintescu «În volum [e vorba de Ioana] d[omnu]l Theodoru este o combinație de D[umne]a și Nicu [Argintescu-Amza]. Fraza „mărturisirile sunt indecente“ D[umne]a mi-a spus-o.»

¹⁷ Epistolă din 9. I. 1938, păstrată în arhiva Elenei Șuluțiu-Șimonca.

¹⁸ Epistolă din 1 aprilie 1937.

Nr. _____ din _____

15-III. 1952

Iubite domnule Panaiteescu

Te multumesc pentru îndatoritoarea dăruire
comunicare de documente. Fii fără grijă. N'am arătat
nimic din mss., n'am copiat nimic și am întors
și te le înapoiez, d. Aluseu nefiind liber. Când
vei face cântărea o editie sau o lucrare d. Al. Davila
vei fi bucuros să te citez. Scrierile din Paris
(faza Louis le Grand) trebuie să fie, original, în
franceză. Am una f. notată (16 Mai 1876): "Cher
Papa, j'ai reçu avec le plus grand plaisir de la lettre
Samedi soir etc. Le Institut a une coteur serienne
mai, faza cu pagina de scris, în original sau în
copie. Adrian Marin are una. Un Panopial despre
care putem să-l dăm referință, ne-a propus o
comparare între pastre franceze după Manassés,
Flaubert, etc. Avem în fine un jurnal intim lui
născut cîteva zile despre Davila etc. Vezi dar
că și noi îl putem fi de folos.

Te-az ruga să fie bun și un imprumut
trăsurile de jurnal, mai ales cele din 1918.
Luni, te le înapoiez prin tatăl d-tale.

Cu cele mai cordiale
multumiri

G. Calinescu

AI. DAVILA

LA PITEȘTI
ÎN
ÎNCHISOARE

JOURNAL INTIME

3 Avril Constantza

J'ai rejoint Jean et Hélène. Que faire? La ville est bête et m'est odieuse. Je suis venu ici contempler la mer, anière et monotone comme mon amour, inexorable et fatale comme le tien. Il fait dehors un orage épouvantable. Le vent hurle et la mer mugit, démontée. Dans l'obscurité profonde, elle parle à mon âme. Elle raconte la lutte éternelle et l'éternelle défaite, ses désirs, sa passion, son but, à elle, la géante, à elle, l'immense, de baiser doucement une petite fleur qui tremble là haut, sur la colline, parmi des brins d'herbe. Depuis la toute éternité ses vagues s'ébranlent comme des chevaux fous de bataille et secouant l'écume à leurs crinières chargent furieusement en des galopades et des bond[s] prodigieux pour venir se briser en un hurlement suprême de rage et d'impuissance contre des rochers immobiles, sombres, froids, implacables, images de l'immuable destin. Et devant tes portraits, pénétré de la mélancolie navrante de ton cher regard, je sens mon coeur se désespérer. Mon amour est comme cette mer, condamné à t'adorer de loin, ma douce fleur, et à briser de toute vie ses vagues aux rochers des adversités fatales, des inimitiés inexorables. Et pourtant tu m'aimes, mon Anouca, et tu as besoin de mon amour, je le sens, tandis que la fleur de la colline donne son âme au premier papillon qui passe et ne daigne pas se soucier de cet amour immense qui pleure inconsolablement sur le pied de la grève.

Non, non, il n'est pas possible que nos amours si libres soient à jamais séparés par d'insurmontables obstacles comme ceux que les lois inviolables de la nature ont élevés entre cette mer et cette fleur. Ceux qui nous séparent disparaîtront, s'effaceront comme des fumées car ils ne sont dus qu'à la volonté humaine, mobile et périssable comme son origine. Allons, je me rassure : l'éternelle révoltée qui mugit sous ma fenêtre m'encourage, me fortifie. Je t'adore.

J'ai dormi de minuit et demie à trois heures et demie. Voilà bien longtemps que je n'ai dormi trois heures d'une traite. Réveillé, j'ai été à la fenêtre et j'ai regardé dans la nuit. La mer hurle désespérément. Je l'écoutais, faute de la voir. Petit à petit, l'aube parut, grise, triste et je distingue l'écume des vagues, puis leurs lignes, puis leurs courbes. Il est cinq heures quand je reprends la plume. Je me suis endormi en te tenant embrassée comme le 4 Mars et il me semble que je t'ai bercée sans discontinuer, jusqu'à mon réveil. Pourquoi m'as-tu réveillé? Tu m'as dit, comme alors : « Mon Dieu, il faut que je m'en aille. Qu'est-ce que j'étais bien venue chercher? » Et cela m'a réveillé. Comme j'ai été heureux et doucement tranquille cette nuit. Et maintenant je suis tout triste. Quand nous reverrons-nous, mon Dieu, mon Dieu!

4 Avril

Il y a un mois aujourd'hui, un mois qu'on nous a séparés de nouveau. Comme c'est long, un mois.

JURNAL INTIM

3 aprilie Constanța

I-am ajuns pe Ioan și Elena. Ce să fac? Orașul este inexpressiv și nesuferit. Am venit aici să privesc marea, amară și monotonă ca dragostea mea, neînduplecată și fatală ca iubirea ta. Afară este o furtună nemaipomenită. Vântul urlă și marea deslănțuită vuieste. În întunericul adânc, ea vorbește sufletului meu. Povestește lupta veșnică și eterna înfringere, dorințele salce, pasiunea, năzuințele ei, ea, uriașa, ea, nemărginită, de a săruta încetișor o floricea ce tremură sus, pe deal, printre firele de iarbă. De la începutul lumii valurile sale se năpustesc ca niște năvălași cai de luptă, scuturînd spuma coamelor, năvălind furioase în galop și în sărituri uimitoare, ca să se spargă într-un urlet suprem de ură și de neputință de stîncile nemișcate, întunecate, reci, necruțătoare, imagini ale neschimbatului destin. Și în fața portretelor tale, cuprins de melancolia mingiitoare a scumpei tale priviri, simt cum inima mea își pierde orice speranță. Iubirea mea este asemenea mării, condamnată să te adore de departe, scumpa mea floare, și să-și sfărîme valurile cu putere de stîncile nenorocirilor de neocolit, de dușmăniile neînduplecate. Cu toate acestea, tu mă iubești, Anouca mea, și la rîndul tău, ai nevoie de dragostea mea, simt acest lucru în vreme ce floarea de pe colină își dăruiește sufletul primului fluture care trece și nu binevoiește să se îngrijească de această imensă dragoste, care plînge neconsolată pe profund.

Nu, nu, nu este posibil ca iubirile noastre atât de libere, să fie despărțite pentru totdeauna de bariere de netrecut, asemeni acelor pe care legile inviolabile ale naturii le-au ridicat între valuri și floare. Acei care ne despart vor dispărea, se vor risipi ca fumul, căci ei reprezintă voința umană, schimbătoare și perisabilă, ca și originea ei. Haidem, încep să mă liniștesc: veșnica revoltată care vuieste sub fereastra mea mă încurajează, mă întărește. Te iubesc mult.

Am dormit de la douăsprezece și jumătate noaptea pînă la orele trei și jumătate. Este multă vreme de cînd n-am mai dormit, neînterupt, trei ceasuri. O dată deșteptat, m-am dus la fereastră și am privit în noapte. Marea vuieste cu disperare. O ascultam fără s-o văd. Încetul cu încetul, zorile au apărut cenușii, triste și am început să deosebesc spuma valurilor, apoi liniile lor, apoi unduirile lor. Acum, cînd iau tocul în mînă, este ora cinci. Am adormit cu tine în brațe, ca în ziua de 4 martie, și-mi pare că te-am legănat, fără încetare, pînă m-am deșteptat. De ce m-ai trezit din somn? Mi-ai spus ca odinioară: « Doamne, trebuie să plec. Ce caut eu aici? » Și cuvintele astea m-au trezit. Cît de fericit și de liniștit am fost în noaptea aceea! Și acum sînt foarte trist. Cînd ne vom revedea? Doamne, Doamne!

4 aprilie

Astăzi s-a împlinit o lună, o lună de cînd am fost iar despărțiți. Cît de lungă este o lună!

Christos a fnviat ! — Hier, vers 6 heures du soir, comme je vous écrivais, on m'a interrompu. Puis j'ai cédé ma chambre à Théodore, qui est venu nous rejoindre ici et j'ai logé dans une chambre sans poêle. Il faisait entre 3 ou 4° au-dessus de zéro, je n'ai pas pu vous écrire. Mais j'ai rêvé. Nous étions dans une soirée et vous me regardiez à la dérobée, comme cet hiver <Avez>. (Imaginez)-vous ceci : je vous voyais telle que vous êtes dans ce portrait qui se trouve sur la cheminée de la chambre de votre mère ; les cheveux relevés et lisses, la taille carrée et les yeux toujours tristes. Quelle bizarrerie ! Je m'approchais vivement de vous : « Nouca, Nouca, c'est moi ! » Vous souriez distraitement et disiez : « Il ne faut pas qu'on nous voie » — « Au contraire, m'écriais-je, vous devez venir franchement à moi, me tendre la main et me dire : „Bonsoir, Alexandre !“ » — « Oui ? Eh, bien, soit, tout-à-l'heure » Cela m'a fait mal et mon rêve s'est évanoui. Je ne rêve que des choses attristantes. Jamais vous ne m'embrassez plus comme dans les premiers jours qui ont suivi le 4 Mars. Vous ne m'apparaissez même que sous des aspects bizarres, en bacfisch, comme cette nuit. Un soir, vous m'avez fait une drôle d'impression : je vous rêvais assise sur mon lit, la tête enveloppée d'un madras blanc, tel qu'en porte un Coquelin cadet dans le Malade Imaginaire. Vous me touchiez l'épaule et vous me montriez silencieusement quelque chose sur les draps. C'était une punaise. Je la saisisais vivement avec le coin du mouchoir et je faisais des efforts pour l'écraser. Peine perdue. Au bout d'un instant, la scène se répétait, identique. C'est bête.

Il s'en est fallu d'un mot pour que je ne m'embarque pour Constantinople. Je ne sais pourquoi, je regrette en ce moment de ne pas l'avoir fait. Je ne pense qu'à vous et j'ai la superstition — oh ! c'est la seule ! — que toute impulsion me vient de vous. Quand je n'ai pas le temps de réfléchir, je la suis comme on se jette à l'eau. Hélas ! je ne vois pas où elle me mènerait en m'envoyant aux antipodes. J'irai bien plutôt à Paris si je savais où vous êtes. Mais Paris est grand et vous êtes bien gardée. Mi-c dor ! Mi-c dor ! Je marche au hasard des rues, je regarde la mer, le ciel gris, la tristesse monotone de la vague ; et tout me reporte vers vous, tout me parle de toi, de ton amour, de ton chagrin, de ton martyre. Et je souffre dès que je suis seul et l'envie me prend de me jeter la tête contre un mur, puisque je ne suis au monde que pour ton supplice et ta douleur. Je ne puis plus ni travailler, ni penser, ni même reposer. Mon cerveau mou sans la réduire cette unique pensée : me rapprocher de toi, te revoir, te prendre. Et, comme un diamant elle résiste à la meule, qu'elle use, au contraire, qu'elle fatigue sans lui livrer son secret. Combien cela durera-t-il ? J'entends la sirène de la Princesse Marie, en par-tance. Dans 5 minutes elle larguera ses amares, elle emportera un vague regret qui me reste de ne m'être pas embarqué. Au revoir, élégant bateau. J'irai t'attendre au quai mardi soir. Je t'embrasse, mon Anouca.

6 Avril

J'ai des excuses à vous faire, ma chère aimée. Je lisais aujourd'hui le livre de Masson sur Napoléon et sa famille et j'y trouvais l'idylle de Pauline avec le conventionnel Fréron. Elle avait 16 ans et lui 40. Elle l'aima follement. Lui l'aima-t-il ? J'en doute. Après avoir consenti à leur mariage, Napoléon s'y apposa et le mariage n'eût pas lieu. Quelques mois plus tard, Pauline épousait Leclerc. Et moi, j'ai eu la vilénie de songer à toi à l'occasion de cette hurluberlue de Pauline ! Je t'en demande pardon, ma tant mignonne !

Cette nuit, tu n'as guère été sage. J'ai rêvé de toi trois fois, très diversement. D'abord, tu étais assise, dans une sorte de bergère, et tu pleurais abondamment. Je faisais l'impossible pour attirer ton attention comme si d'autres que toi eussent peu me voir, quoique tu fusses seule, et je n'y parvenais pas. Ta poitrine se soulevait et tu éclatais en sanglots. Cela me faisait une peine... ! Je me suis éveillé, j'ai baisé tes portraits et me suis rendormi. Deuxième sommeil, deuxième rêve. Dans la salle des mariages de la mairie de Bucarest, tu épousais ton oncle Alexandre. Tu étais vêtue de deuil et tu pleurais. Sans que j'aie rien dit, tu t'es soudain avancée vers moi, et t'es couvert la face des deux mains en criant : „Alexandre, Alexandre, si vous m'aimez, je vous en supplie, allez-vous-en ! Je ne pourrai jamais devant vos cheveux blancs !“ Il paraît que j'avais les cheveux blancs. Troisième sommeil, troisième rêve. Nous étions dans une cabine de <de> wagon-lit. Vous, assise, moi agenouillé devant vous. Je

Christos a înviat! — Ieri pe la șase seara, în timp ce-ți scriam, am fost întrerupt. Apoi am cedat camera mea Teodorei care a venit să ne întâlnească și am dormit într-o cameră fără sobă. Temperatura era între 3° și 4° deasupra lui zero și n-am mai putut să-ți scriu. Dar am visat. Într-o seară eram împreună și tu mă priveai pe ascuns, ca astă iarnă. Închipuiește-ți: îmi apărei așa cum ești în portretul de pe șemineul din camera mamei tale; cu părul ridicat în sus și lins, cu talia bine făcută și cu ochii triști. Ce lucru curios! M-am apropiat repede de tine: « Nouca, Nouca, eu sint! » Ai suris distrată și mi-ai spus: « Nu trebuie să ne vadă » — « Dimpotrivă, strigam eu, trebuie să vii fără șovăială spre mine, să-mi întinzi mîna și să-mi spui: „Bună seara, Alexandre!“ — „Da? Ei bine, fie, imediat!“ » Asta mi-a făcut rău și visul a dispărut. Nu visez decît lucruri triste. Nu mă săruti de fel ca în primele zile care au urmat lui 4 martie. Nu-mi mai aparî decît sub aspecte ciudate: în backfish, ca astă noapte. Într-o seară mi-ai făcut o ciudată impresie: te visam așezată pe patul meu, avînd capul înfășurat într-o pinză albă, așa cum poartă Coquelin cel tînăr în *Bolnavul inchipuit*. Îmi atingeai umărul și-mi arătai, în tăcere, ceva pe cearceaf: era o ploșniță. Eu o luam repede, cu colțul batistei, și mă trudeam s-o omor. Muncă zadarnică... Peste o clipă — scena se repetă, identică. Ce prostie!

A lipsit puțin ca să nu mă îmbarc pentru Constantinopol. Nu știu de ce, dar îmi pare rău, în momentul acesta, că n-am făcut-o. Nu mă gîndesc decît la tine și am superstiția — oh!, este singura! — că orice imbold mi-l transmiți tu. Cînd n-am timp să mă gîndesc, te urmez ca și cînd m-aș arunca în apă. Vai! nu știu ce aș fi realizat ajungînd la celălalt capăt al lumii. Mai curînd m-aș duce la Paris dacă aș ști unde locuiești. Dar Parisul este mare și tu ești bine păzită. Mi-e dor! Mi-e dor! Merg la întîmplare pe străzi, privesc marea, cerul cenușiu, tristețea monotonă a valurilor și totul mă poartă spre tine, totul îmi vorbește de tine, de dragostea ta, de supărarea ta, de martirajul tău. Și eu sufăr imediat ce sint singur; și-mi vine să mă dau cu capul de pereți, fiindcă am venit pe lume pentru chinul și durerea ta. Nu mai pot nici să lucrez, nici să gîndesc, nici chiar să mă odihnesc. Creierul meu macină într-una fără să schimbe această unică idee: să mă apropii de tine, să te revăd, să te iau cu mine. Și asemeni diamantului, ea rezistă pietrei de moară, pe care, dimpotrivă, o folosești, pe care o obosește, fără să-i împărtășească secretul. Cît va mai dura treaba asta? Aud sirena « Prințesei Maria », gata de drum. Peste cinci minute, va da drumul parîmelor și va lua cu ea vagul regret că nu m-am îmbarcat și eu. La revedere, elegant vapor! Voi veni să te aștept pe chei marți seara. Te sîrut, Anouca mea.

6 aprilie

Trebuie să-ți cer iertare, scumpa mea iubită. Citeam azi cartea lui Masson despre Napoleon și familia lui și acolo am găsit idila Paulinei cu Convenționalul Fréron. Ea avea 16 ani și el, 40. Ea îl iubea nebunește. O fi iubit-o și el, oare? Mă îndoiesc. După ce și-a dat consimțămîntul la căsătoria lor, Napoleon s-a opus și căsătoria n-a mai avut loc. Cîteva luni mai tîrziu, Paulina se căsătorește cu Leclerc. Și eu am făcut prostia să mă gîndesc la tine, cu prilejul zăpăcitei acesteia de Paulina. Îți cer iertare, micuța mea!

Noaptea trecută, n-ai fost de loc cuminte. Te-am visat de trei ori, în trei ipostaze diferite. Mai întîi, tu stăteai într-un fel de berjeră și plîngeai în hohote. Eu făceam tot posibilul ca să-ți atrag atenția, ca și cum ar fi putut să mă vadă și alții, cu toate că erai singură și eu nu mai reușeam să mă fac auzit. Pieptu-ți tresărea și izbucneai în hohote de plîns. Priveliștea asta îmi făcea atîta rău! M-am trezit, am sărutat portretele tale și m-am culcat din nou. Am adormit și am avut al doilea vis. În sala de căsătorii a primăriei din București, te căsătoreai cu unchiul tău, Alexandru. Erai îmbrăcată în negru și plîngeai. Fără ca eu să fi spus ceva, tu ai înaintat, deodată, spre mine, ți-ai acoperit fața cu amîndouă mîinile și ai strigat: « Alexandre, Alexandre, dacă mă iubești, te rog, pleacă. N-aș vrea ca tu, cu părul albit, să mă asiești, în momentul acesta. » Se pare că aveam părul alb. Al treilea somn — al treilea vis. Eram într-o cabină în vagon-lit. Tu stăteai pe canapea, eu — îngenunchiat în

vous avais déchaussé un pied, le droit, que je massais doucement et que je baisais de temps en temps. Vous étiez très pâle, avec un air de souffrance et[,] à de certains moments, comme je massais plus fort, vous manifestiez de la douleur. Quant à moi, j'étais haletant, comme après un grand effort ou une longue course. Je ne vous vois jamais gaie et riante en rêve, moi que votre sourire enivre, que votre joie éblouit comme un rayon de soleil. Pourquoi ne m'apparaîs-tu pas ainsi? Des larmes de la tristesse, du chagrin, voilà ce que me disent les regards de tes portraits.

Et pourtant tes yeux étaient si charmants, quand nous nous sommes enfin rejoints! Oui, mais si navrés une heure plus tard, ma pauvre chère, chère adorée!

Le 7

Mon Dieu, ma mignonne, que cet ouvrage de Masson me met l'esprit à la torture. D'un bout à l'autre il ne s'y agit que d'ambitions se faisant du mariage des marchepieds, que de mariages étayant des ambitions. De l'amour, du plaisir même, il n'en est presque pas question. Il faut être Napoléon lui-même pour avoir le droit d'aimer. Les autres n'aiment qu'en vain. A moins que vous ne soyez un peu un grand homme, ma petite Nouca, vous ne persuaderez à personne que vous avez le droit de m'aimer. Si : à moi. Mais cela ne vous avance guère.

Je suis si plein de vous, de votre amour, de votre charme pénétrant, que je suis incapable de penser à autre chose, d'envisager autre chose sans la reporter à vous. Et de là vient que les plus douces choses me sont une amertume, parce que je ne puis pas les partager avec vous, que les chagrins me pèsent double car ils me font penser aux vôtres. Que deviens-tu, que fais-tu, comment vis-tu, ma pauvre chère martyre[,] et quel abominable supplice t'infligent-ils, ces lâches, que mon coeur en est saignant et lacéré sans le subir, sans même le connaître? Cette nuit, tu n'es pas venue et je n'ai pas eu mon rayon de lumière. A toi.

8 Avril

La Princesse Marie n'a pu entrer au port que ce matin, à 11 heures. Toute la nuit, le brouillard l'a tenue au large. Je l'ai attendue au bout de la jetée jusqu'à minuit et demie, en causant avec des pilotes qui me racontaient leurs misères, la vie dure, le métier peu rétribué. Et ils s'en consolaient, parce qu'il y en a d'autres de plus malheureux. Oui, <cette> certes, il y en a ; et d'avoir quelques louis de plus qu'eux ne rétablit pas l'équilibre. Notre souffrance est profonde, continue, sans un moment de joie ou de repos, sans solution de continuité, pas comme leur peine et leur labeur. Oh! certes, la mort serait préférable à cette douleur, n'était l'espoir, ce menu objet resté dans la boîte de Pandore. Que dis-je? ce n'est pas l'espoir qui me soutient, c'est la certitude de notre union prochaine, très prochaine. Pardonne-moi cet abattement, ce découragement, ma Nouca chérie. Toi, brave, courageuse, subissant les assauts acharnés de tous les tiens sans plier, sans fléchir, sans une hésitation seulement, peux-tu comprendre ma faiblesse, ma désespérance, même momentanée? Non, évidemment. Eh! bien, voilà. J'ai pris une barque cette après-midi et j'ai poussé au large. Une mélancolie sans bornes m'a gagné au bercement monotone de la houle, large et rythmée. Et sa voix profonde, caressante comme une vieille chanson de nourrice, m'a pénétré, m'a troublé. Elle disait : Toi qui as vu mes luttes et mes fureurs, toi qui as deviné mon tourment toi qui as compati à mon chagrin éternel, console-toi, le tien ne dure qu'une vie. Chaque automne meurt pour moi la fleur de la colline, chaque hiver l'ensevelit dans un linceul blanc, chaque printemps, raviveur de ma torture, déchire le suaire, resuscite ma fleur et mon amour, chaque été le papillon la hume dans un baiser, boit son âme et s'en va. Et moi je souffre, je souffre d'une souffrance toujours la même et toujours renouvelée, et je me consume en efforts stériles et éternels comme ma souffrance, comme la création, comme moi-même. Quand la roche m'a brisée, quand la terre, lâche, m'a rejeté en boue <ma> à la face ma vague pure et superbe, je chante ma douleur pour la consoler, je berce mon chagrin pour l'endormir. Fais de même. Cela durera pour toi la courte durée d'une vie, ce qui pour moi est l'infini des siècles. Et si ton coeur n'est pas assez fort, ou si ta chanson n'est pas assez douce, viens à moi ; glisse dans ma vague comme en une couche moelleuse et tu t'y endormiras d'un sommeil bercé, d'un sommeil sans rêves, fait de silence, d'oubli, de néant».

fața ta. Îți scosesem pantoful din piciorul drept, pe care-l masam ușor, și-l sărutam, din timp în timp. Erai foarte palidă, aveai un aer suferind și, în anumite momente, cînd masam mai tare, se vedea că te doare. Iar eu gîfiiam ca după un mare efort, ca după un drum lung. Nu-mi aparî niciodată, în vis, veselă și zîmbitoare, mie, celui pe care surîsul tău îl ametește, pe care bucuria ta îl orbește, ca razele soarelui. De ce nu-mi aparî niciodată așa? Lacrimi de tristețe, de supărare, iată ce-mi mărturisesc privirile din portretele tale.

Și totuși ochii tăi erau atît de fermecători, atunci cînd, în sfîrșit, ne-am întîlnit! Da, da cît de triști erau o oră mai tîrziu, biata mea scumpă, scumpă adorată!

7 aprilie

Doamne, micuța mea, cît de mult mă chinuiește cartea lui Masson! În toate paginile ei este vorba numai de ambiții care folosesc căsătoria ca mijloc de parvenire și de căsătorii care sprijină aceste ambiții. Despre dragoste, despre plăcere chiar, aproape că nu se vorbește. Trebuie să fii Napoleon însuși pentru a avea drept la iubire. Dacă nu ești un pic om mare, mica mea Nouca, nu convingi pe nimeni că ai dreptul să mă iubești. Ba da: pe mine. Dar cu asta nu înaintezi prea mult.

Sînt atît de plin de tine, de dragostea ta, de farmecul tău pătrunzător, încît sînt incapabil să mă gîndesc la altceva, să privesc altceva, care nu are legătură cu tine. De aceea cele mai plăcute lucruri devin pentru mine pricină de amărăciune, fiindcă nu pot să le împart cu tine, iar supărările mă apasă mai tare, căci ele mă fac să mă gîndesc la necazurile tale. Ce e cu tine, ce faci, cum trăiești, scumpa mea mucenică, și ce groaznic supliciu îți impun lașii aceia, încît inima mea singurează și este sfîșiată fără să-l simtă, chiar fără să-l cunoască? Noaptea asta nu m-ai vizitat, și am fost lipsit de raza mea de lună. Al tău.

8 aprilie

« Prințesa Maria » n-a putut intra în port decît azi dimineață la ora 11. Toată noaptea ceață a ținut-o în larg. Am așteptat-o la capătul digului pînă la douăsprezece și jumătate noaptea, sînd de vorbă cu piloții, care-mi povesteau necazurile lor, viața grea, munca prost plătită. Și ei se consolau, spunînd că sînt alții și mai nenorociți ca ei. Da, desigur că sînt; iar dacă unii au cîțiva lei mai mult decît alții, asta nu restabilește echilibrul. Suferința noastră este adîncă, nesfîrșită, fără un moment de bucurie ori de odihnă, fără soluție, nu ca munca și necazurile lor. Desigur, moartea ar fi preferabilă acestei dureri, dacă n-ar exista speranța, acest mititel lucru rămas în cutia Pandorei. Ce spun eu? nu speranța mă susține, cît credința în căsătoria noastră apropiată, foarte apropiată. Iartă-mi această descurajare, această abandonare în durere, scumpa mea Nouca. Tu, vitează, curajoasă, suportînd asalturile disperate ale tăi, fără să te pleci, fără să te supui, fără o șovăire măcar, poți tu înțelege slăbiciunea mea, disperarea mea, chiar momentană? Nu, evident. Ei bine, iată. Azi după-amiază am închiriat o barcă și am pornit spre largul mării. O melancolie fără margini m-a invadat la legănatul monoton al valurilor, puternice și ritmate. Și vocea sa profundă, mîngietoare, ca un vechi cîntec de leagăn m-a pătruns, m-a mișcat. Ea spunea: « Tu, care ai văzut lupta și mîniile mele, tu, care ai ghicit suferința mea, tu, care ai compătimit cu veșnica mea durere, liniște-te: durerea ta durează numai o viață. Pentru mine, fiecare toamnă ofilește floarea de pe deal, fiecare iarnă o înmormîntează sub un giulgiu alb, fiecare primăvară redeșteaptă chinul meu, rupe giulgiul, reînvie floarea și dragostea mea, și-n fiecare vară fluturile o soarbe într-o sărutare, bea sufletul său și zboară mai departe. Iar eu sufăr, sufăr de o durere mereu aceeași, și mereu reimprospătată și mă consum în sforțări sterile și veșnice ca mine însămi, ca și chinul meu, ca și creațiunea. Cînd stîncă m-a zdrobit, cînd pămîntul laș mi-a aruncat în față vâlul meu curat și mindru transformat în noroi, eu mi-am cîntat durerea ca o mîngiere, mi-am legănat necazul ca să-l adorm. Urmează-mi exemplul. Ceea ce pentru mine reprezintă nemărginirea secolelor, pentru tine nu durează decît puținătatea unei vieți. Și dacă inima ta nu este atît de puternică, ori cîntul tău nu este atît de gingaș, vino la mine; alunecă pe valurile mele ca într-un culcuș moale și vei dormi un somn legănat, un somn fără vise, amestec de tăcere, uitare și neant. »

Voilà ce que me disait la mer ; et j'ai compris aujourd'hui cette fable des anciens, la syène attirant le matelot troublé, enivré, éperdu, qui se jette par dessus bord pour écouter à jamais la voix charmeuse et consolante.

Demain je pars, je rentre à Bucarest]. Je deviendrais fou <et> ou je me noierais si je restais ici à écouter la mer. Toi, je t'adore.

Bucarest, le 9

En rentrant, Nerva me dit ce soir que vous rentrez demain. je n'en crois rien, mon cœur me l'aurait dit aussi et avant lui. Mais l'information est précise : c'est Mititza Haralamb qui l'a entendue de la propre bouche de votre grand'mère <Irène> chez qui il a dîné. Elle a du reste de nouveau viré de bord, et s'est prononcé pour notre union. Je passe une nuit abominable. J'ai longuement ruminé sur ce que j'avais à faire : irai-je ou non au devant de vous ? Je voulais me trouver à Pitești, où vous m'avez laissé il y a un mois, au moment où vous repasseriez. J'ai pensé que vous regarderiez cet endroit où notre amour s'est vu dévoilé, mis à nu aux yeux de tout le monde par la brutale maladresse <et> de votre mère, et que vous me verriez, que vous seriez la première à me voir. Qu'en adviendrait-il?... Mais j'ai pensé aussi que vous seriez accompagnée de votre père et de votre frère sans compter le matsic. Qui sait quel nouveau scandale il en résulterait ? Ils gesticulent à travers notre pauvre roman comme toute une troupe d'acrobates à travers des cerceaux de papier. Mais toutes ces déchirures, tous ces éclats me blessent profondément et je vous connais trop pour ne pas savoir l'horreur que vous inspire tout ce bruit. Aussi, j'ai résolu de ne pas bouger. Nerva ira à la gare. Même là il est inutile qu'on me voie. J'entends sonner la diane là-bas, dans je ne sais quelle caserne. Il fait jour bientôt. Te reverrai-je dans quelques heures ? Mon Dieu ! D'écrire cette phrase que je me dis depuis hier au soir me fait battre le cœur comme à une pensée nouvelle. Ma Nouca, ma Nouca chérie, comme je t'aime.

Le 11 Avril

J'étais si fatigué hier que je n'ai pas pu t'écrire. Je le suis davantage aujourd'hui, mais serais coupable de ne pas t'adresser mon bonjour quotidien. J'ai battu le terrain en quête de nouvelles. Rein. Ce soir j'ai vu Mititsa, qui me reçoit très amicalement[,] mais qui ne me dit rien. Je ne le questionne pas, pour ne pas attirer son attention sur le tiers qui m'a fait répéter par Nerva leur conversation. Je ne ferme pas l'œil depuis mon retour. Parfois je sens une telle lassitude qu'il me faut tout mon courage pour ne pas m'asseoir au bord du trottoir. Il paraît que tu rentres demain avec l'Express Orient. A demain donc. Je vais affronter le lit, abominable nid de cauchemars. Si du moins tu y revenais ! Mais ce n'est plus toi qui hantes mes rêves ; ce sont d'in vraisemblables chimères et d'immondes fripouilles avec lesquelles je me collette et qui ont toujours le dessus. Je sors de ces luttes les bras rompus, le cœur sursautant, angoissé. Adieu, mon Anna chérie, mon amour, ma seule joie, ma rédemption.

Dimanche

L'éclair est venu et tu n'y étais pas. Mais ton frère y était. Je deviendrai fou à écouter toutes ces fausses nouvelles. Ma solitude, ma chère solitude que j'aimais et que je peuplais à mon gré de tous les superbes héros de mon imagination, je l'ai en horreur. J'ai peur de rester seul. Il me faut du monde, du bruit qui m'étourdisse, qui m'empêche de penser, fût-ce à toi. Il faut que je m'échappe à moi-même, que je me soustraie à mon obsession, que je sorte de ma pensée, abominable prison où mon âme se brise à des barreaux indécélables qui sont la hantise de tes yeux, la soif de tes baisers, <le>, dorul, dorul douloureux, souffrance continue et pourtant lancinante.

J'ai été au club. J'ai joué aux cartes. J'ai perdu beaucoup d'argent, mais cela m'a reposé. Et puis j'ai appris que Madame Horbatsky vous a vues à Paris, dans l'appartement que vous occupez. Votre mère portait une <cap> robe de chambre bleue et vous une <autre> blanche. Vous écriviez. Voilà tout. Je vais tâcher de savoir l'adresse de cet appartement et puis je partirai pour Paris. Je crois que j'ai la fièvre. Tout mon corps tremble. Je t'aime et t'envoie mon âme, ma chérie.

Iată ce-mi spunea marea, și abia azi am înțeles fabula celor vechi, cu sirena care atrage pe marinarul buimăcit, amețit, înnebunit, care se aruncă peste bord ca să audă pentru totdeauna vocea ei fermecătoare și mîngioasă.

Mîine plec, mă înapoeiez la București. Voi înnebuni ori mă voi arunca în mare, dacă mai rămîn aici să-i ascult cîntecul. Pe tine te ador.

București, 9

Astă seară, Nerva se întoarce acasă și-mi spune că tu te înapoezi mîine. Nu mai cred nimic, doar inima mi-ar fi spus-o înainte s-o aud de la el. Dar informația este precisă: Mitiță Haralamb a auzit-o chiar din gura bunicii tale, Irina, la care luase prînzul. De altfel, ea și-a schimbat din nou părerile și s-a pronunțat pentru căsătoria noastră. Am petrecut o noapte îngrozitoare. Am meditat îndelung ce să fac: să ies sau să nu ies în întîmpinarea ta? Aș vrea să fiu la Pitești, unde m-ai lăsat acum o lună. Cînd vei reveni mă gîndeam că vei privi spre locul unde iubirea noastră s-a dezvăluit, s-a destăinuit privirilor lumii întregi, prin brutală stîngăcie a mamei tale și că mă vei vedea, că tu vei fi prima care să mă vezi. Ce s-ar fi întîmplat oare?... Dar mă mai gîndeam că tu vei fi însoțită de tatăl tău, de fratele tău, fără a mai socoti și pe maică-ta. Cine știe ce nou scandal ar mai fi ieșit de aici? Ai tăi se agită prin romanul nostru, ca o întreagă trupă de acrobați prin cercurile de hîrtie. Iar toate sfîșierile, toate izbucnirile acestea mă rănesc adînc și te cunosc prea bine ca să nu știu cîtă silă îți inspiră scandalul acesta. De aceea m-am hotărît să stau locului. Nerva se va duce la gară. Nici acolo nu este prudent să fiu văzut. Sună deșteptarea acolo jos, nu știu la care cazarmă. Pe curînd. Te voi revedea oare peste cîteva ore? Doamne, cînd scriu fraza asta pe care mi-o repet de ieri seară, inima-mi bate puternic ca la început. Nouca mea, scumpa mea Nouca, cît de mult te iubesc.

11 aprilie

Ieri eram atît de obosit, încît n-am putut să-ți scriu. Astăzi sînt și mai obosit, dar aș fi vinovat dacă nu ți-aș da binețele zilnice. M-am agitat zadarnic după noutăți. Nimic. Astă seară l-am văzut pe Mitiță care m-a primit prietenește, dar nu mi-a spus nimic. Nici eu nu-i cer amănunte, ca să nu-i atrag atenția asupra persoanei prin care Nerva a aflat vestea. De cînd m-am reîntors nu mai am odihnă. Sînt în așa hal de oboseală, încît îmi trebuie mult curaj ca să nu mă așez pe marginea trotoarului. Se pare că te înapoezi mîine, cu Orient Expresul. Pe mîine, deci. Trebuie totuși să înfrunt patul, cuib îngrozitor de vise urite. Măcar de-ai reveni! Dar nu-mi mai bîntui tu visele: sînt năluci de nînchipuit și ticăloșii desgustătoare cu care mă iau la trîntă și care mă înving întotdeauna. Din luptele acestea ies frînt, cu inima palpitîndă, înpăimîntată. Adio, scumpa mea Anna, dragostea mea, singura mea bucurie, mîntuirea mea.

Duminică

Fulgerul a căzut și tu nu erai acolo. Era numai fratele tău. O să înnebunesc, dacă mai cred toate zvonurile. Mi-e silă de singurătatea mea, de scumpa mea singurătate, la care ținam atît de mult și pe care o populam, după placul meu, cu toți eroii semeți ai închipuirii mele. Mi-e teamă să rămîn singur. Am nevoie de lume, de zgomot, care să mă buimăcească, să mă împiedice să mă gîndesc, chiar și la tine. Trebuie să scap de mine-însuși, să-mi alung obsesia, să mă eliberez de gîndurile mele, groaznică închisoare, în care sufletul meu se izbește de gratiile puternice, care sînt năluca ochilor tăi, setea sărutărilor tale, dorul, dorul dureros, suferința continuă și totuși vibrantă.

Am fost la club. Am jucat cărți. Am pierdut mult, dar asta m-a odihnit. Și apoi am aflat că doamna Horbatsky v-a văzut la Paris, în apartamentul pe care-l ocupați. Mămică-ta purta un capot albastru și tu unul alb. Asta e tot. Mă voi strădui să aflu adresa apartamentului și apoi voi pleca la Paris. Cred că am temperatură. Tot corpul îmi tremură. Te iubesc și-ți trimit sufletul meu, draga mea.

Hier j'ai grelotté de fièvre. Une drôle de fièvre. Et ce matin, je cours voir Hélène qui s'est alitée avant-hier. Nous croyions à un refroidissement pris au cours d'une promenade à Constanza. Buicliu disait : une forte influenza. Tantôt, à 2 heures de l'après-midi, il reconnaît la variole. Nous étions atterrés. Il revient ce soir et nous dit que la maladie prend une tournure très grave ; que les saignements de nez et en général les dérivatifs qui se montrent empêchent l'éclosion des boutons et pourraient la localiser <da> à l'intérieur, sur les poulmons, sur les intestins. En ce cas, la malade pourrait être enlevée en 48 heures. Nouca, comprends-tu mon effarement, ma terreur ! J'aimais bien Hélène, mais depuis cet hiver je l'adorais. Elle a mené une franche et brave campagne pour nous deux. Elle vous aime comme une bonne soeur. Elle a pleuré en lisant votre chère lettre. Elle vous bénit pour la joie que vous déversez à mon pauvre coeur. Elle a été bonne et consolante et brave, brave à tout braver, <pour> dans la défense de votre fiancé, de votre aimé. La perdre ! Ce serait le plus affreux, le plus inattendu, le plus épouvantable des malheurs qui pourraient m'arriver. Si vous mouriez, mon Anna seule aimée, je n'en souffrirais pas longtemps, car il ne s'écoulerait pas un quart d'heure entre votre mort et la mienne. Mais elle ! elle que j'ai si longtemps méconnue, elle qui a été dans ces circonstances si douloureuses de ma vie mon meilleur soutien sinon mon seul, elle dont le couer était plein de vous, qui vous voyait dans ses rêves comme moi-même, qui se faisait une joie si grande de vous choyer, de vous gâter, de répandre dans votre vie toutes les affections que les vôtres en <aurait> auraient retirées, ou bien, dans des temps meilleurs de vous chérir à elle seule autant que tous les vôtres réunis, la perdre elle, ma pauvre Nouca, ce serait ne plus vous apporter que la moitié de moi-même, ce serait voir s'évanouir la moitié du bonheur que je veux vous donner. Ma douce chérie, tu aimes un homme marqué pour le malheur et qui porte <p> malheur à ceux qui l'aiment et qu'il aime. Hélas ! hélas ! ceci dépasserait l'endurance humaine. Pareille catastrophe terrasserait de plus forts que moi, qui ne le suis guère. Mon bon ange, ne peux-tu rien ?

Mercredi 15

Hélène est hors de danger. Est-ce <qu> parce que je t'ai invoquée, ma chérie ? Je veux le croire. Mais voici l'histoire de ta lettre. Ton oncle <Alexandre> écrit aujourd'hui à Jean Perticari que lui et <Michel> [indescifrabl] ont à lui parler d'urgence. Jean y va. Ils lui lisent ta lettre et le prient d'intervenir auprès de moi dans son sens. Jean fait la commission, mais je réponds que ta volonté étant qu'on s'adressât à moi, on ferait bien de la suivre. Ton oncle me fait donner rendez-vous chez lui. J'y vais. Il m'explique l'affaire, devant votre frère <Jean>. J'écoute dans le plus parfait silence. <Jean> le boniment terminé, lui remet l'enveloppe contenant mes lettres, scellée de trois cachets rouges, et la petite noix. Cela, tu aurais pu la garder. Enfin, c'est ton affaire. Ton oncle ouvre l'enveloppe, me fait constater les papiers, puis les brûle. J'étais impassible.

— Et maintenant, Monsieur, dit-il, j'attends votre réponse. — Monsieur, lui dis-je, j'ai en effet reçu de M-elle <Ph> une lettre. Je ne l'ai pas sur moi (je m'en étais désaisi pour aller au rendez-vous)[,] car je ne me promène pas avec de pareilles choses sur moi. Mais je ne compte ni la brûler ni vous la remettre[,] parce que, ayant déjà été... trompé une fois, je serais le dernier des naïfs de m'y laisser reprendre. — Comment, Monsieur, vous ne restituez pas une lettre de femme ? — Quand M-elle <Ph> me dira, à moi, de la lui rendre, je la lui rendrai, à elle. Je vous le répète, j'ai déjà été pris à ce jeu-là, et j'ai douté de M-elle <Ph> qui, elle, n'a jamais douté de moi. J'ai un arriéré de confiance à lui payer. C'est presque indélicat à moi, Mionsieur[,] de vous raconter ces secrets à vous qui n'êtes pour moi qu'un étranger ; mais si je le fais[,] c'est pour M. son frère, qui sait à quoi je fais al-lusion. A ce propos, vous disiez tout-à-l'heure au colonel Perticari que si je ne rendais pas

Ieri mi-au clănțanit dinții de febră. O febră ciudată. Iar în dimineața asta alerg s-o văd pe Elena, care stă în pat de alaltăieri. Credeam că este o răceală, contractată în timpul unei plimbări la Constanța. Bucliu spunea că este un guturai serios. Totuși, la 2 după amiază, descoperă că este vărsat. Sintem uluiți. Seara doctorul se întoarce și ne spune că boala ia o întorsătură foarte gravă, că singele curs din nas și în general complicațiile care apar, împiedică apariția erupției și ar putea să localizeze boala în interior, pe plămâni și pe intestine. În cazuri din acestea bolnavul poate să moară în 48 de ore. Nouca, îmi înțelegi spaima, groaza mea! O iubeam mult pe Elena, dar din iarna asta o ador. A dus o campanie sinceră și eroică pentru noi doi. Ea te iubește ca o soră adevărată și a plins citind prețioasa ta scrisoare. Te binecuvîntează pentru bucuria pe care o reverși în inima mea. A fost bună, și blîndă, și vitează, într-atît a înfruntat totul întru apărarea logodnicului tău, a iubitului tău. Să o pierd? Ar fi cea mai cumplită, cea mai neașteptată, cea mai groaznică dintre nenorocirile care mi s-ar putea întîmpla! Dacă tu ai muri, Anna mea, unica mea iubită, n-aș suferi mult timp, deoarece ar trece numai o clipă între moartea ta și a mea. Dar ea! ea, pe care am nedreptățit-o multă vreme, ea, care mi-a fost în toate împrejurările atît de dureroase ale vieții mele, dacă nu singurul, cel mai bun sprijin al meu, ea, în inima căreia aveai un loc deosebit, care, ca și mine, te vedea în visele ei și era atît de bucuroasă să te răsfețe, să te răzgie, să risipească pentru viața ta toată dragostea de care ai tăi te-ai lipsit, sau, în timpuri mai bune, să te iubească mult, mult de tot, cît toți ai tăi la un loc, s-o pierd pe ea, sărmana mea Nouca, ar însemna să-ți aduc doar jumătate din mine însumi, ar însemna să văd spulberîndu-se jumătate din fericirea pe care vreau să ți-o dăruiesc. Scumpa mea iubită, tu iubești un bărbat ales de nenoroc și care aduce nenorocirea celor care-l iubesc și pe care-i iubește. Vai! vai! asta ar depăși răbdarea omenească. O asemenea catastrofă ar doborî și pe alții mai puternici decît mine. Îngerul meu păzitor, nu poți să faci nimic?

miercuri 15

Elena este în afară de orice pericol. Oare, pentru că te-am chemat într-ajutor, scumpa mea? Aș vrea s-o cred. Dar iată povestea scrisorii tale. Unchiul tău Alexandru îi scrie astăzi lui Ioan Peticari că el și fratele tău vor să-l vadă, cît mai curînd. Ioan se duce. Ei îi citesc scrisoarea ta și-l roagă să intervină pe lîngă mine. Ioan îmi transmite cele auzite, dar eu răspund că dorința ta este ca ei să stea de vorbă cu mine și că ar fi bine s-o urmeze. Unchiul tău îmi fixează o întîlnire la el acasă. Mă duc. Îmi spune cum stau lucrurile, de față cu fratele tău, Jean. Ascult în tăcere perfectă. Jean, după ce s-a terminat vorbăria, îi înmînează plicul cu scrisorile mele, sigilat cu trei peceți roșii și de asemenea micuța nucă. Puteai să ți-o păstrezi. În sfîrșit, te privește. Unchiul tău deschide plicul, îmi arată hîrțile, apoi le arde. Rămîn impasibil.

— Și acum, domnule, spune el, aștept răspunsul dumneavoastră.

— Domnule, i-am răspuns, într-adevăr am primit de la domnișoara o scrisoare. N-o am la mine (îmi schimbasem hainele pentru întîlnire), eu nu mă plimb cu asemenea lucruri la mine. Dar nu mă gîndesc nici s-o ard, nici să v-o dau, fiindcă după ce am fost... înșelat odată, aș fi cel mai mare dintre naivi, dacă m-aș lăsa din nou păcălit.

— Cum, domnule, nu înapoiăți scrisoarea unei femei?

— Cînd domnișoara îmi va spune personal să i-o înapoiez, o voi face. Vă repet, m-am mai prins o dată în jocul ăsta și n-am avut încredere în domnișoara F, ea, care niciodată nu s-a îndoit de mine. Am deci să-i plătesc o datorie. E aproape indelicat pentru mine, domnule, să vă povestesc aceste secrete, dumneavoastră, care nu sînteți pentru mine decît un străin, dar dacă o fac, este pentru fratele domnișoarei, care stie la ce fac aluzie. Relativ la aceasta, dumneavoastră spuneți adineaori colonelului Peticari că dacă vă înapoiez această scrisoare, misiunea dumneavoastră ar fi terminată și că lucrurile acestea n-ar mai privi decît pe părinții domnișoarei F, pe frații săi, pe logodnicul său....

— Să am iertare, eu am avut în vedere viitorul și deci un eventual logodnic!

cette lettre, votre mission serait terminée et que cela ne regarderait plus que les parents de M-elle <Ph>, ses frères, son fiancé... — Pardon, j'ai parlé en vue de l'avenir et d'un fiancé éventuel. — Il n'importe. Je voulais simplement vous dire ceci : que les frères de M-elle [Ph] seront toujours pour moi les frères d'une jeune fille que j'aime et qui m'aime. Comme du reste je n'ai rien fait depuis un mois qui puisse changer les sentiments de M-elle <Ph>... — Ah? Vous ne comptez donc pour rien les vers que vous avez adressés à sa mère? — Pour rien en effet, Monsieur. — Question d'appréciation! — Certes, et je suis habitué à ne pas apprécier comme vous. M-me <Ph> m'a traité comme son fils autrefois et c'est à ces sentiments que je fais allusion dans mes vers. S'il en est autrement, ce n'est pas à moi qu'il faut vous en prendre. — Ainsi, Monsieur, votre dernier mot?... — C'est le premier, Monsieur. Je ne rendrai cette lettre qu'à M-elle <Ph>... — Et vous en ferez quel usage, en attendant? — Je ne suis pas homme à en faire usage, Monsieur. — Oh! un homme qui refuse de rendre une lettre de femme... — Monsieur, n'oubliez pas que vous êtes chez vous... — C'est donc cela que j'aurai à répondre à ma nièce, que vous refusez de lui rendre sa lettre. — Vous m'obliger à me répéter, Monsieur. (Je me lève et vais vers la porte.) Répondez à M-elle <Ph> que je lui rendrai sa lettre quand elle me la demandera, à moi. — Et alors, vraiment, vous croyez... (il rit). — Oui, Monsieur, je crois. — (Riant plus fort et gesticulant). Ah! non, c'est une idée ...<de> qui me vient... — (Glacial) Dites-la donc. Pour peu qu'elle soit drôle, j'en rirais peut-être aussi. — (Reprenant son sérieux et s'inclinant :) — Je n'ai plus rien à ajouter. — En ce cas, bonjour! (Je sors. Il me suit :) — Germain (ou autrement) accompagnez Monsieur (Je me couvre et descends le perron sans me retourner.)

Et voilà l'histoire de ta lettre. Merci, ma bien-aimée[,] de n'avoir pas douté de moi. Je t'aime et me désespère d'être si loin de toi qui subis tant et de si rudes asauts de tous ces méchants.

Samedi 13 Juin

Je reprends ce journal après deux mois de silence. Il faut que je confesse la faiblesse de mon cœur : j'ai douté. Le lendemain de ce Mercredi 15 Avril, ou <Al. Marghi> m'a montré votre lettre, je n'étais plus que le spectre de moi-même. J'avais souffert le martyre. Et la fin de ce supplice fut un affreux découragement. Je n'ai plus lutté. Je me suis abandonné. Sur le point d'aller vous chercher 15 rue Pierre Charron, j'ai renoncé à tout. Si sa lettre est une habileté pour calmer les appréhensions de sa famille et faire se relâcher la surveillance, je la retrouverai ici, aussi aimante, aussi résolue qu'il y a deux mois, me disais-je. Si au contraire sa lettre est sincère, qu'irais-je faire à Paris?

J'ai demandé au jeu des distractions. J'y ai perdu 10 000 francs sans être distrait par cette réelle catastrophe. Puis, j'ai été à Golești. Là j'ai retrouvé le repos, je me suis remis au travail[,] j'ai secoué la poussière que huit mois d'immobilité avaient amassée sur mes personnages. Ils se remettent à agir, à parler, à vivre. Soudain, le Mercredi 5 Juin (décidément![]) le Mercredi est le jour terme dans ce roman) j'apprends votre retour. Le soir je suis rentré à Bucarest. Je vous aperçois à la chaussée avec votre mère et la petite Halfon : un pli douloureux vous barre le front. Et je vous revois encore, souvent, et l'on me parle de vous : enfin, avant-hier[,] votre regard s'arrête sur le mien. Quoi? Rien? — Si! Je sens là quelque chose. Et voilà que cette nuit je rêve de vous à plusieurs reprises ; tu m'embrasses, tu ris et je pleure, je pleure! ma misère m'étouffe et j'écris ces pages.

Golești. Dernier Mardi de Juin

Je ne sais pas le quantième nous sommes. Que m'importe. Voici 15 jours aujourd'hui que j'ai quitté Bucarest, où vous étiez, où vous me voyiez, où j'ai pâli de vous revoir. J'ai été calme pendant une dizaine et voilà que depuis Jeudi je ne dors presque plus. Je travaille

N-are importanță. Vroiam numai să vă spun că frații domnișoarei F vor fi totdeauna pentru mine frații fetei pe care o iubesc și care mă iubește, și cum în această lună n-am făcut nimic care să fi putut schimba sentimentele domnișoarei...

- Dumneata nu pui deloc la socoteală versurile, pe care le-ai adresat mamei sale?
- Nici nu mă gândesc, domnule.
- Chestie de apreciere.
- Desigur, am obiceiul să n-am aceeași unitate de măsură ca dumneavoastră. Doamna F, altă dată, mă trata ca pe fiul său și la sentimentele acestea mă refeream în versurile mele; nu sînt eu de vină dacă, astăzi, lucrurile s-au schimbat.
- Domnule, acesta este ultimul dumneavoastră cuvînt?...
- Este primul, domnule. Nu voi înapoia scrisoarea decît domnișoarei F...
- Și între timp cum o s-o folosiți?
- Nu sînt omul s-o folosesc, domnule.
- Oh, cînd un bărbat refuză să înapoieze scrisoarea unei femei...
- Domnule, nu uitați să sînteți acasă la dumneavoastră...
- Am să-i spun nepoatei mele că refuzați să înapoiați scrisoarea.
- Domnule, mă obligați să mă repet. (Mă scol și înaintez spre ușă.) Spuneți domnișoarei că-i voi înapoia scrisoarea atunci cînd ea mi-o va cere.
- Și într-adevăr, crezi... (Rîde).
- Da, domnule, cred.
- (Rîzînd mai tare și gesticulînd.)
- Ah! nu, mi-a venit o idee. (Rece.)
- Spuneți-o, vă rog. Oricît de puțin caraghioasă o fi fiind, poate că voi rîde și eu.
- (Luîndu-și tonul serios și înclinîndu-se.)
- Nu mai am nimic de adăugat.
- Atunci, bună ziua. (Ies. El mă urmează.)
- Germain (sau altfel), condu pe domnul! (Îmi pun pălăria, cobor scara, fără să mă uit în urmă.)

Aceasta este povestea scrisorii tale. Iubita mea, îți mulțumesc că nu te-ai îndoit de mine. Te iubesc și mă înnebunește gîndul că sînt atît de departe de tine, care suferi atîtea de la acești bandiți.

sîmbătă, 13 iunie

Reiau acest jurnal după o întrerupere de două luni. Trebuie să-mi mărturisesc slăbiciunea: m-am îndoit. În ziua care a urmat acelei miercuri 15 aprilie, în care unchiul tău, Al. M., mi-a arătat scrisoarea ta, nu mai eram decît o fantomă. Am îndurat chinuri fără seamăn. Și finalul acestui supliciu a fost o groaznică descurajare. N-am mai luptat. M-am lăsat dus. Eram pe cale să mă duc să te caut la numărul 15, rue Pierre Charron, dar am renunțat la tot. Îmi spuncam: dacă scrisoarea ei este o manevră ca să lingusească spaimile familiei și să slăbească supravegherea, nu o voi găsi acolo, la fel de iubitoare, la fel de hotărîtă, ca acum două luni. Dacă, dimpotrivă, scrisoarea era sinceră, ce voi face la Paris?

Am început să joc. Am pierdut 10 000 de franci, fără să fiu impresionat de această adevărată catastrofă. Apoi am plecat la Golești. Acolo am regăsit odihna, mi-am reluat lucrul, am scuturat praful, care timp de opt luni de zile se strînsese peste personagiile mele. Încep să se miște, să vorbească, să trăiască. Deodată, miercuri 5 iunie (hotărît lucru, miercurea este ziua limită a acestui jurnal), am aflat că te-ai întors. Seara am venit și eu în București. Te zăresc la șosea, cu mama ta și cu micuța Halfon. O cută dureroasă îți brăzdează fruntea. Și te mai revăd, iar, desori, și mi se vorbește de tine: în sfîrșit, alaltăieri, privirea ta s-a oprit asupra-mi. Ce? Nimic? — Ba da! Am simțit ceva. Și iată că noaptea te visez de mai multe ori: tu mă săruți, rîzi și eu plîng, plîng, durerea mă gîtuie și scriu aceste pagini.

Golești, ultima marți a lunii iunie

Nu știu în cîte sîntem. Dar n-are importanță. Se implinesc 15 zile de cînd am părăsit București, în care tu ești, unde tu mă puteai vedea și unde am pălit cînd te-am revăzut. Am fost calm vreo zece zile și iată că de joi nu mai dorm aproape deloc. Muncesc mult, obosesc

beaucoup, je me surmène physiquement et intellectuellement et pourtant le sommeil me fuit. Tu me hantes. Une douleur poignante m'opprime. Je sens plus lourd, plus intolérable le poids de ma tristesse. J'ai la sensation comme d'un malheur en l'air. Je pense les mêmes choses qu'à Constantza, j'ai la nostalgie de la mort, l'envie du suicide. Je relis plus haut les angoisses de ce 8 Avril. C'est bien la même souffrance inexplicable qui m'èteint le coeur. C'est demain Mercredi. Mercredi ! Tu m'as donné tes lèvres, un Mercredi. J'ai été si heureux ! si heureux ! Hélas, quelques minutes. Tu ne saurais t'imaginer comme je mourrais volontiers, n'était l'appréhension de ton chagrin. Si j'avais la certitude que tu ne souffrirais pas de ma mort, que tu ne m'aime plus, je me tuerais tout de suite, non par désespoir, mais parce que j'aurais été heureux comme je ne pourrais plus l'être et que, dès ce moment, la vie me promet plus de chagrins que de joie. Oh ! que je meure ou que je vive, sois bien sûre, mon Anna chérie, que tu <personne> ne seras jamais aimée d'un plus ardent et plus profond amour.

Samedi 29 Août

Cette angoisse du 8 Avril. C'est demain ma fête. Tous iront à Curtea de Argeş, et nous resterons seuls, la vieille tante et moi. Je ne les accompagnerai **pas**,] parce que, seul, ma solitude se peuple de toi et que je tâcherai de comprendre mon angoisse, de te demander ce que tu veux de moi. Me répondras-tu ? Nicolas Grant vient d'arriver. Je vais le lancer sur <Guigine>, qui me fait des avances. Je suis sûr d'être tranquille ainsi jusqu'au départ de cet autre homme. Elle n'a pas un coeur comme toi, ma chérie, fidèle à son unique amour. Et pourtant tu es malheureuse et elle nage dans la joie. Serait-elle dans le vrai ?

30 Août

Seul, tout seul, toute la journée, tu ne m'as pas quitté une minute. Tante Félicie en m'embrassant m'a souhaité le bonheur avec toi et m'a demandé si j'avais de tes nouvelles. Hélas ! Je n'ai pu que me rassurer moi-même en lui répétant le vieil adage : pas de nouvelles, bonnes nouvelles. Pourtant je suis inquiet. La lecture de tes chers feuillets ne m'a pas comme de coutume rendu le calme. J'appréhende vaguement des trahisons, des mensonges semés autour de toi. Ton innocence, ta loyauté, ta droiture, si belles.] si admirables, ne peuvent-elles pas tomber au piège de tous ces mauvais génies dont l'unique occupation est de battre en brèche notre pauvre bonheur ? Pardonne-moi ces craintes. Ce ne sont pas des doutes, tu sais bien que je ne doute plus, mais de ces peurs irréfléchies comme lorsque seul on traverse une forêt. Vois-tu, je crois avoir un jugement sain, mais je le perds totalement quand il s'agit de nous deux. L'amour exclut le jugement et je t'aime de toute la passion dont je suis capable.

Vendredi 4 septembre

Six mois ! Nous avons été heureux un pauvre petit quart d'heure et depuis six mois la souffrance d'une abominable séparation. La légende du comte Olaf !

trudind din greu și totuși am înșomni. Mă urmărești. O durere cumplită mă apasă. Sînt mai greoi, mai irascibil: apăsarea tristeții mele. Am senzația că în aer plutește o nenorocire. Gîndesc la fel ca la Constanța, am nostalgia morții, dorința sinuciderii. Recitesc, mai sus, spaima celui 8 aprilie. Aceeași suferință inexplicabilă îmi strîpunge inima. Mîine este miercuri, miercuri! Tu m-ai sărutat pentru prima dată într-o miercuri. Eram atît de fericit! atît de fericit! Dar, vai, numai cîteva clipe. Nici nu-ți închipui cu cîtă ușurință m-aș omori dacă nu mi-ar fi teamă de suferința ta. Dacă aș fi sigur că n-ai suferi din pricina morții mele, că tu nu mă mai iubești, m-aș omori imediat, nu din disperare, dar fiindcă gestul acesta mi-ar aduce fericirea, pe care aici nu mai pot s-o am și deoarece viața mi-ar provoca mai multe supărări decît bucurii. Vai, viu ori mort, fii sigură, scumpa mea Anna, că nu vei mai fi iubită niciodată cu o mai adîncă și mai arzătoare dragoste.

sîmbătă, 20 august

Această tortură a lui 8 aprilie. Mîine este ziua mea. Toți se vor duce la Curtea de Argeș și numai noi, bătrîna mea mătușă și cu mine, vom rămîne singuri acasă. Eu nu-i voi însoți, deoarece numai atunci cînd sînt singur, singurătatea mea se umple de tine, și voi încerca să-mi deslușesc chinul meu și să te întreb ce vrei de la mine. Îmi vei răspunde oare? Nicolae Grant a sosit. Îl voi trimite la «Guigine», care-mi face tot felul de avansuri. Astfel voi fi liniștit, pînă la plecarea lui. Ea n-are inima ta, scumpa mea, credincioasă unei singure iubiri. Și totuși, tu ești nefericită, iar ea însoată în fericire. O fi ea, oare, pe drumul cel bun?

30 august

Singur, singur de tot, tu nu m-ai părăsit nici o clipă, toată ziua. Tanti Felicia, sărutîndu-mă, mi-a urat fericire cu tine împreună și m-a întrebat dacă am vești de la tine. Vai, n-am putut decît să mă încurajez pe mine însumi repetîndu-mi vechiul dicton: *pas de nouvelles, bonnes nouvelles*. Totuși, sînt neliniștit. Lectura scumpelor tale scrisori nu m-a calmat, ca de obicei. Mă tem vag de trădări, de minciuni, răspindite în preajma ta. Inocența, lealitatea ta, cinstea ta, atît de frumoase, atît de sublime, pot oare să cadă în cursa acelor genii rele, a căror preocupare este să distrugă biata noastră fericire? Iartă-mi spaima. Nu sînt îndoieli, tu știi bine că eu nu mă îndoiesc, că sînt spaima nechibzuite, ca atunci cînd traversezi singur o pădure. Vezi, cred că am o judecată sănătoasă, dar mă pierd în întregime, cînd este vorba de noi amîndoi. Dragostea îndepărtează rațiunea și eu te iubesc cu toată pasiunea de care sînt capabil.

Vineri 4 septembrie

Șase luni! Am fost fericit o sărmană clipă și de șase luni îndurăm suferința unei groaznice despărțiri.

Legenda Contelui Olaf!

traducere de Dumitru D. PANAITESCU

POST SCRIPTUM

ACEASTĂ NOUĂ LEGENDĂ A CONTELUI OLAF, cum poate fi privit Jurnalul intim al lui Al. Davila, este generată de opoziția mamei tinerei Ana Pherekyde, în vîrstă de 22 de ani (« Anouca » din Jurnal) la eventuala-i căsătorie cu autorul lui Vlaicu-Vodă, de 36 de ani, divorțat de Ortansa Davila, născută Kemingher, cu care avusese și doi băieți: pe Citta și pe Dorel (Theodor).

Anouca era fiica lui Charles Pherekyde, înalt magistrat, și a Elenei Pherekyde, născută Marghiloman. Ion Marghiloman, mare agricultor și parlamentar, căsătorit cu Irina Isvoranu — amintită deseori în Jurnal — a mai avut doi fii: Mihail și Alexandru, frații Elenei Pherekyde (mama Anoucăi). Alexandru Marghiloman, politician, fost prim-ministru al țării, va apărea în finalul Jurnalului (15 martie) cerîndu-i lui Al. Davila înapoierea scrisorilor de dragoste.

În Jurnalul intim, apare un Lămotescu, bună cunoștință a Irinei Marghiloman, bunica Anoucăi. Cităm, după Almanach du High-Life, pe 1899: « Lămotescu, Nicolae, major în retragere și mme Lămotescu, născută Iavopali, Calca Dorobanți. Aveau moșia Lămotești, lângă București ».

Elena Pherekyde, fire foarte energică, a înființat o serie de Societăți de binefacere, cum ar fi: Obolul și Pîinea zilnică.

Tatăl Anoucăi, Charles Pherekyde (3 martie 1841—19 mai 1914) era frate cu Mihail Pherekyde, fost avocat și politician, iar, între 31 martie 1897 și 11 aprilie 1899, ministru de interne în guvernul liberal, prezidat de Dimitrie A. Sturdza și, între 1922—1926, președintele Senatului. Deci, ministrul Pherekyde este autorul moral al detențiunii lui Davila.

După ce întîmplările din Jurnal s-au consumat, eroina acestei povești de dragoste, Ana Pherekyde, s-a căsătorit cu doctorul Dinu Brătianu. Cităm pentru savoarea și umorul involuntar, descrierea nunții făcută de cotidianul „L'Indépendance roumaine“, din 5 iunie 1900, la rubrica Lumea și orașul: « Duminică 23. V. (3.VI) 1900, la 9 seara, în Biserica Doamna Bălașa s-a celebrat căsătoria domnișoarei Anna Pherekyde, fiica domnului Sc. Pherekyde, cu domnul. Dino Brătianu, fiul defunctului Dêmètre Brătianu și a doamnei Eugenia Brătianu. În ajun a avut loc căsătoria civilă la primărie... După căsătoria civilă a avut loc un „lunch“ în casa domnului și doamnei Pherekyde... A doua zi seara, biserica Doamna Bălașa era mică să cuprindă mulțimea de invitați, care se înghesuiau pînă la scuar. Ca să se dea nume, ar trebui citat tot Bucureștiul cunoscut, elegant și titrat.

Mireasa, fermecătoare de grație și de frumusețe, își făcu intrarea în biserică punct la ora 9, la brațul mamei sale, doamna Elena Pherekyde, salută de cîntecele corului și în sunetul clopotelor. Tinăra căsătorită poartă o toaletă empire, în moire alb, încercuită de ramuri de floride portocal. Pe cap o coroană de flori de portocal reține beteala care cade pe umeri pînă la picioare, en manteau fulgurant... Nașul și nașa erau domnul și doamna Alexandru Marghiloman... După biserică, a fost o mare recepție în casele domnului și doamnei Pherekyde, strălucit luminat, pe terase și în grădină, unde decorațiunea și luminatul erau feerice; toată înalta eleganță a defilat de la ora 10 pînă la miezul nopții. Un splendid bufet servit de casa Capșa era instalat în sala de mîncare, unde valeții în livrele purtau tăvi încărcate cu cupe de șampanie, de bomboane și mîncăruri alese și circulau în această numeroasă și elegantă asistență. Două orchestre erau plasate, una în grădină, alta în salon. S-a dansat. Era o lume și erau expuse coșuri și cadourile, care prin numărul și bogăția lor ar fi putut împodobi grota lui Aladin.»

Ana a avut o soră, Irina, căsătorită cu Nicolae Butculescu și un frate, Ion (Jean) Scarlat Pherekyde, cunoscut, se pare, sub numele de Pik.

Satul Vorniceni, unde ar fi trebuit să aibă loc căsătoria Anei Pherekyde cu Alexandru Davila (cf. 15 martie), era moșia Elenci Pherekyde.

Printre personajele de plan secundar, vom identifica pe următorii: Lexi Catargi (Alexis Catargi), diplomat și compozitor; a scris muzica la operele: Nunta tragică și Enoch Arden — după poemul Enoch Arden de Alfred Tennyson la a cărui transpunere în « libret de operă lirică », lucra Davila, în 6 martie. Și, fiindcă am amintit de această scriere,

să amintim și de legenda Cavalerului Olaf, baladă nordică de Heine, tradusă de St. O. Iosif. Greu de identificat cu precizie sint d[oa]mna Darvari (în 14 martie) și Lili Bălăceanu; C. Manu, tatăl (cf. 10 martie) și Lili Manu, deoarece în Almanach du High-Life figurau foarte multe familii cu același nume. Locotenentul Rioshano era probabil rudă cu familia Pherekyde și doamna Zoe Rioshano, văduvă, născută Isvoranu, probabil soră cu bunica Anoucăi, Irène Marghiloman (cf. 15 martie); Moruzi a fost prefect de poliție al Capitalei, apoi deputat conservator de Dorohoi; generalul în retragere Ștefan Fălcoianu, împreună cu soția sa, Maria Fălcoianu (născută Locusteanu), care apare în ziua de 22 martie a Jurnalului ia apărarea cuplului Alexandru Davila-Anouca Pherekyde. Barbu Stirbey (vezi 24 martie), industriaș, mare proprietar agricol, era prieten cu eroul Jurnalului; el a fost cumnat cu Alexandru Marghiloman și cu Ionel I. C. Brătianu prin sora sa, Elisa, « tante Elise » din Jurnal; Mitiță Haralambie (vezi 9 aprilie) este doctorul Demetru Haralambie.

Dintre copiii familiei Ana și doctor Carol Davila, amintiți în Jurnal, vom menționa pe surorile lui Alexandru: Zoe, căsătorită cu inginerul Nicolae Cușarida și pe Elena, soția coloanelui lui Ioan Peticari.

Cîteva concluzii se desprind după editarea Jurnalului intim al lui Alexandru Davila: pe lîngă interesul social, pe care-l prezintă zugrăvirea moravurilor protipendadei române de la sfîrșitul veacului trecut, paginile acestea mai vădesc și un interes literar, fie prin amănuntele asupra propriei creații, fie și prin faptul că acest text a îmbogățit memorialistica română și bibliografia scrierilor lui Davila cu un nou și important titlu.

Dumitru D. PANAITESCU

SCRIITORI ROMÂNI ÎN ARHIVE STRĂINE

Stolnicul Constantin CANTACUZINO

TIMP DE TREI DECENII, SUB DOMNIA LUI
Constantin Brâncoveanu (1688—1714) și sub cea a lui Ștefan Cantacuzino (1714—1716), Stolnicul Constantin Cantacuzino a fost adevăratul conducător al diplomației Tării Românești. În această calitate, a purtat corespondența cu mai multe personalități străine de seamă; unele scrisori au fost publicate, altele așteaptă a fi descoperite prin arhivele europene. Scrisoarea pe care o prezentăm are caracter oficial, fiind adresată lui Ioan Hadvánszky (1666—1738), consilierul principelui Transilvaniei, Francisc Rákóczi II (1676—1735).

Pacea de la Karlovitz din 1699 consfințise trecerea Ungariei și a Transilvaniei de sub stăpânirea sau suzeranitatea turcă, în posesia Austriei. La scurtă vreme însă, o răscălată generală — reunind toate păturile sociale nemulțumite de noua stăpânire, de la nobilii pînă la iobagi — a dus la înlăturarea, pentru cîțiva ani, a dominației habsburgice din cea mai mare parte a teritoriului Ungariei și Transilvaniei. Mișcarea a fost condusă de Francisc Rákóczi, care, în anul următor — iulie 1704 — este proclamat principe al Transilvaniei. Chiar în zilele cînd dieta de la Alba Iulia alegea pe noul principe, la 16 iulie 1704, Ioan Radvánszky îi scria lui Constantin Cantacuzino — dovadă a interesului noii stăpînituri pentru stabilirea unor relații de bună vecinătate cu Țara Românească, dictate și de interes comun de a-și extinde expansiunea habsburgică

Documentul ce urmează (afilat la Arhivele Statului din Budapesta, P 566, dosar 24), este răspunsul lui Constantin Cantacuzino adresat lui Ioan Radványky; sticleul se referă la măsurile ce trebuie luate împotriva unor tîlhari, capabili să tulbure bunele relații dintre cele două state. Grafia aparține unui secretar, doar ultimele cuvinte și semnătura («paratissimus et obligatissimus servus Constantinus Cantacuzinus») sînt scrise de mîna sticleului.

Lucian BOIA

DARÓ
RADVÁNSZKY CSALÁD
LEVÉLTÁRA
RADVÁNY.

Pygospio *Domene*
Domene *hutchinsoni* *Domene*.

[illegible]

ORIGIN: 11/11/1988
P. 11/11/1988

III. osztály.

X Cs. 1 szám.

ÎN ARHIVELE DIN BUDAPESTA

paratissimus et obligatissimus servus
Constantinus, Cantacuzinus.

Illustrissimo Domino, Dno Joanni
Radvan Alffimii Principis Rakoczy
Consiliiario Intimo, Dno mihi. Amen.

Bukurești, 30 iulie 1704
4754

Illustrissime Domine,
Domine mihi colendissime,
Humanissimas Illustritatis Vestrae sub
16 Iulii exaratas, plenas eruditione, civi-
litate, et officiosissimis affectibus, quo par
est honore, et existimatione nudius tertius
accepi, quae ex fonte suae bonitatis singu-
laris, videntur in meam tenuem personam
emanasse; atque cum ea depraedicationem
similium, honore elatorum consistat
tantorum respondere imbecillis, affectus
amico — vicinus de me praeconceptionis gra-
titudinis competentis supplebit defectam.

Celebratam vero antiquitus praedeces-
sorum gloriosorum amicam vicinitatem,
qualis nunc revocando restaurari intentione
bona intimatur, grato eadem a nobis sus-
cipitur animo, nec tantum regula vicini-
tatis observari, quin vera amicitiae etiam
methodo colligi desideratur.

Quantum vero interest insolentium latro-
cinationes, per quas bona observantia ac
tranquillitas vicinitatis caeditur, fas esse
justum perspicitur, ad exemplum et cau-
tionem aliorum poena promerita puniendos.

Caeterum officiorum suorum humanitati
aestimatissimae, cum mea persona con-
gruo, ob impotentiam respondere non pos-
sum, iis tamen quae pro viribus meis istis
in partibus erunt non impossibilia, prom-
ptissimo et paratissimo animo, dum me
servire devoveo, eius affectui honorato
etiam insinuans maneo.
Illustritatis Vestrae.

Bukurești, 30 Iulii 704

paratissimus et obligatissimus servus
Constantinus CANTACUZINUS

Illustrissimo Domino, Domino Joanni Radvan
Celissimi Principis Rakoczy Consiliano Intimo,
Domino mihi observandissimo.

Prea cinstite Doamne,
Prea luminate Doamne,
Am primit alaltăieri epistola domniei-
voastre din 16 iulie, scrisoare foarte sa-
vantă, curtenitoare și plină de sentimente
deosebit de distinse cărora le este egală
cinstea și consideratia care par să provină
din izvorul bunătății Voastre unice, față
de modesta mea persoană; devreme ce
această scrisoare constă din cuvinte atât
de alese, născute din prețuirea față de
mine, incapabil să le răspund, un senti-
ment identic din partea mea față de un
prieten, va suplini lipsa unei cuvenite
recunoștințe.

Buna vecinătate a iluștrilor noștri
strămoși prețuită în vechime, evocînd-o
acum, se afirmă că este restabilită cu
bună intenție, și aceeași prietenie este
continuată de noi cu deplină bucurie, și nu
se are în vedere doar respectarea regulii
bunei vecinătăți, ci chiar ca ea să se în-
făptuiască pe calea adevăratei prietenii.

În cit de mare măsură este important
ca prădăciunile nerușinaților, prin care
bunele relații și liniștea vecinătății sînt
sacrificate, se consideră că pe drept se
cuvine să fie pedepsiți spre exemplul și
avertismentul altora.

Deși personal sînt întru totul de acord,
totuși, nu sînt în stare să răspund uma-
nității îndatoririlor Voastre atât de res-
pectabile, cu toate acestea, promit ca,
prin acele lucruri care nu vor fi imposibile
în raport cu puterile mele pe aceste me-
leaguri, să vă slujesc grabnic și cu dragă
inimă; rămin, pătruns de sentimentul de
cinstire, supusul prea plecat și prea obli-
gat al Înălțimii Voastre.

București, 30 iulie 1704

Prea plecatul și prea îndatoratul supus
Constantin CANTACUZINO

Prea înaltatului Domn, domnului Ioan Radvânsky,
Consilierul intim al Înaltului Principe Rakoczy al
mult-respectatului meu Domn.

SCRIITORI STRĂINI ÎN ARHIVE ROMÂNEȘTI

Upton SINCLAIR scrisori către Eugen RELGIS

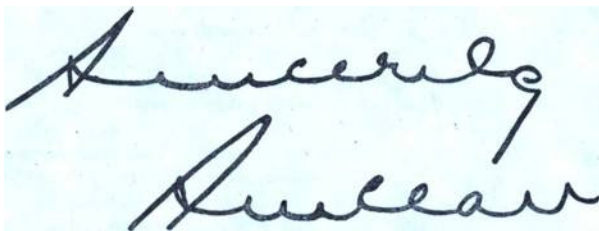
SCRIITORUL EUGEN RELGIS E DESTINATUL citorva mii de misive primite de la Romain Rolland, Upton Sinclair, Stefan Zweig, Emil Ludwig, Henri Barbusse, E. Armand, Marcel von Diest — nume care populează cele peste patru sute de pagini ale cărții lui Relgis, Popasuri la mari europeni.

Întâlnirea dintre Upton Sinclair și Eugen Relgis a avut loc în 1923, când scriitorul român lansează Apelul către intelectualii liberi și muncitorii luminați. Acest document a fost semnat de intelectualiile progresiste din România, apoi, tradus în mai multe limbi, poartă semnătura unor personalități de prestigiu ale vieții culturale mondiale: Upton Sinclair, Stefan Zweig, Rabindranath Tagore.

De Upton Sinclair îl va lega mai târziu participarea, printre cei dinți, la gruparea Clarté, fondată de Henri Barbusse.

Activitatea publicistică și literară a lui Eugen Relgis în România se desfășoară în spiritul aceluiași idei pacifiste și umanitariste. Autorul Glasurilor în surdină (1919) este laureat al Premiului național pentru pace din 1937, în urma concursului Cum se poate realiza dezarmarea universală, organizat de „The New History Society” din New York. Din cele 3200 de răspunsuri sosite din lumea întreagă, juriul a premiat patruzeci, acordând câte o distincție, pentru fiecare țară. Din România, de unde au participat 59 de scriitori și de publicații, premiul a fost conferit lui Eugen Relgis.

Anii de grea cumpănă prin care trecea umanitatea în timpul celui de-al doilea război mondial, găsesc în Eugen Relgis o conștiință lucidă, o atitudine fermă, surprinsă în cuvinte elogioase de marele său prieten Romain Rolland. « Nu cunosc vreun alt european în mîinile căruia să pot încredința la

amurgul vieții, cu mai multă siguranță, ideile mele pacifiste și universaliste, ca să le treacă viitorului. Căci nimeni altul nu are o concepție și o inteligență atât de larg cuprinzătoare pentru aceașta și nimeni altul nu simte aceste idei atât de intim legate de ființa sa spirituală ».

Una din cele mai valoroase lucrări publicate de Relgis în limba spaniolă în ultimii ani este consacrată „solitarului de la Villeneuve”. Ea se învâlează Romain Rolland, omul liber față de barbaria totalitarismului. Un caz de conștiință.

În momentul de față, Eugen Relgis se află la Montevideo, unde desfășoară o amplă activitate pacifistă și umanitaristă.

Din ampla corespondență dintre Upton Sinclair și Eugen Relgis, purtată aproape două decenii, selectăm 10 scrisori adresate lui de marele scriitor american, șirul scrisorilor întrerupându-se — datorită împrejurărilor — în perioada 1940—41. Chiar dacă se referă mai mult la relații editoriale — acest schimb epistolar constituie o emoționantă mărturie despre prietenia trainică dintre cei doi scriitori.

Mircea HANDOCA

I

[Antet imprimat]

UPTON SINCLAIR

Station A. Pasadena
California

February 15, 1937

Mr. Eugen Relgis,
Bucarest, Roumania.

Dear Mr. Relgis: c.

I cut the enclosed out of a magazine, thinking it might interest you. I was very glad indeed to see what you look like.

The enclosed circular explains itself. Please let me know if you think anything can be done with this book in your country, and I can rush a copy to you about the middle of March.

Sincerely
SINCLAIR

I

[Antet imprimat]

UPTON SINCLAIR

Stațiunea A. Pasadena
California

15 februarie 1937.

Domnului Eugen Relgis,
București, România.

Dragă domnule Relgis,

Am tăiat articolul alăturat dintr-o revistă¹, gândindu-mă că s-ar putea să vă intereseze.

Circulara alăturată se explică singură. Anunțați-mă, vă rog, dacă credeți că se poate face ceva cu această carte² în țara dumneavoastră și vă pot expedia un exemplar pe la mijlocul lui martie.

Al dumneavoastră devotat,
SINCLAIR

¹ Este vorba de revista „Principalele mișcări din lume”.

² Se referă la *No Pasarán* — carte pe care s-o citească în întregime un prieten al meu...

În răspunsul său, Eugen Relgis scria: « În privința noii dumneavoastră opere (*No Pasarán*) aș fi bucuros să primesc o copie, pe care s-o citească în întregime un prieten al meu... Cred că această carte trebuie să prezinte mare interes, tratând despre situația actuală și o voi propune unui mare editor. Trebuie să știți că la noi există cenzură nu numai pentru ziare, ci și pentru cărți de literatură. Cu toate acestea, unele opere progresiste reușesc să apară, »

II

[Antet imprimat]
UPTON SINCLAIR
Station A. Pasadena
California

March 22, 1937

Mr. Eugen Relgis,

Str. A, No. 24,
Parcul „Mica“
Bucarest, Roumania.

My dear Mr. Relgis:

I have your extremely kind letter. Copies of No Pasarán are supposed to be on the way to you now, and I hope that they reach you.

Apparently you are under the impression that the book is in Spanish, but all but the title is English.

I will leave the question of publication and terms entirely to you. The one thing I want is to get the book published as quickly as possible.

Sincerely
SINCLAIR

III

UPTON SINCLAIR
Station A. Pasadena
California

May 17, 1937

Mr. Eugen Relgis,

Strada A. No. 24
Parcul „Mica“
Bucarest, Roumania.

My dear Relgis:

Many thanks for your very kind letter, and for your efforts. I have received, from an agency in Paris, information that

II

UPTON SINCLAIR
Stațiunea A. Pasadena
California

22 martie, 1937.

Domnului Eugen Relgis,

*Strada A, No. 24,
Parcul „Mica“
București, România.*

Dragul meu domn Relgis,

Am primit extrem de amabila dumneavoastră scrisoare. Cred că exemplarele din *No Pasarán*³ sînt în drum spre dumneavoastră acum și sper că o să vă parvină.

Aparent puteți fi sub impresia că această carte este în spaniolă, dar textul, în afară de titlu, este în engleză.

Voi lăsa în seama dumneavoastră problema publicării și a condițiilor. Singurul lucru pe care îl vreau este să mi se publice cartea cît mai repede cu putință.

Al dumneavoastră devotat,
SINCLAIR

III

UPTON SINCLAIR
Stațiunea A. Pasadena
California

17 mai, 1937.

Domnului Eugen Relgis,

*Strada A, No. 24
Parcul „Mica“
București, România.*

Dragul meu Relgis,

Multe mulțumiri pentru amabila dumneavoastră scrisoare și pentru eforturile depuse. Am fost informat de o agenție

³ Imediat după apariție, cartea este apreciată de marile personalități democratice ale vremii, între care, Fernando de los Rios, ambasadorul Spaniei republicane: «Profunda mea recunoștință pentru cartea dumneavoastră *No Pasarán* în numele guvernului meu, al poporului meu, al femeilor și copiilor care preferă moartea decît lipsa de demnitate».

serial rights of No Pasarán have been sold in Roumania. I have not yet been informed who is the purchaser.

Sincerely
SINCLAIR

din Paris că în România s-au vândut drepturile de publicare ale romanului *No Pasarán*. Nu sînt încă informat cine este cumpărătorul.⁴

Al dumneavoastră devotat
SINCLAIR

IV

UPTON SINCLAIR
Station A. Pasadena
California

February 20, 1939

Eugen Relgis
Bucarest, Roumania

My dear Eugen Relgis:

I have a new play, Marie Antoinette, to be published this week, and I am sending you y copy, as I am sure it will interest you.

None of my books have been published in Roumania since 1930, se far as I have learned, and if you know of a publisher who might be interested in my work I would appreciate your sending me his name, in order that I may get in touch with him. I will be pleased to send copies to a publisher who would care to consider them.

I enclose a list of my books, and a circular about them, which you have already had, but may have an opportunity to turn these over to a publisher.

Sincerely
SINCLAIR

IV

UPTON SINCLAIR
Stațiunea A. Pasadena
California

20 februarie, 1939.

Eugen Relgis
București, Romînia.

Dragul meu Eugen Relgis,

Am scris o piesă nouă, *Marie Antoinette*⁵, care se va publica săptămîna aceasta și îți trimit o copie, deoarece sînt sigur că te va interesa.

După cite am aflat, nici una din cărțile mele nu a fost editată în România din 1930 și dacă știți un editor pe care l-ar putea interesa opera mea, v-aș fi recunoscător dacă mi-ați trimite numele lui, ca să pot lua legătura cu el.

Mi-ar face plăcere să trimit cîteva exemplare unui editor care ar vrea să le ia în seamă.

Anexez o listă a cărților mele și o notă explicativă asupra lor, pe care le-ai primit deja, dar s-ar putea să ai ocazia să le transmiți unui editor.

Al dumneavoastră devotat,
SINCLAIR

⁴ Cartea nu a apărut niciodată în limba română. Eugen Relgis îi răspunde dezolat, la 28 mai 1937:

* Am întreprins cercetări ca să fac să apară această operă în limba română. Am vorbit cu directorul editurii „Universala-Alcalay”, după aceea cu directorul a două ziare serioase: „Adevărul” și „Dimineața”, care dirijează și publicarea de cărți.

Aceștia, ca și alte personalități competente, mi-au dat un răspuns nefavorabil, arătînd imposibilitatea publicării, în momentul de față, a unei astfel de cărți în România, unde cărțile sînt supuse cenzurii militare (pentru că este stare de asediu).

Pe lângă aceasta m-am convins că nu este posibil să apară lucrările unui scriitor liber. Propria mea carte, *Cosmopolopolis*, publicată la Paris, nu a putut să apară în limba română. Este o situație precară și sumbră, ca un nou Ev Mediu. Ca și cum Europa ar fi în agonie. De aceea am scris o carte *Europa de mîine*. Aceasta este singura noastră speranță...

Regret sincer că o operă ca *No Pasarán* nu poate fi publicată. Cu toate acestea, cred că în curînd va veni o perioadă de ameliorare care va da posibilitatea unei noi încercări.

⁵ Dramă în trei acte care prezintă povestea de dragoste dintre Fersen și regină, la apariția căreia critica s-a pronunțat elogios.

V

UPTON SINCLAIR
Station A. Pasadena
California

February 14, 1940

Mr. Eugen Relgis
Bucharest, Roumania

My dear Mr. Relgis:

Just a line to thank you for your kind note, and to say that I have returned the signed contracts to „Cultura Românească“.

The first volume of my long novel about Europe is to be published this spring, and you will of course receive a copy of it.

Sincerely
SINCLAIR

V

UPTON SINCLAIR
Stațiunea A. Pasadena
California

14 februarie, 1940.

Domnului Eugen Relgis
București, România

Dragul meu domn Relgis,

Numai citeva rinduri ca să-ți mulțumesc pentru amabila ta notă și să-ți spun că am înapoiat contractele semnate la „Cultura Românească“.

Primul volum din amplul meu roman despre Europa urmează să se publice în primăvara aceasta și desigur vei primi un exemplar.⁶

Al dumneavoastră devotat,
SINCLAIR

VI

UPTON SINCLAIR
Monrovia, California

September 24, 1945

Mr. E. Relgis
IV Street Gh. Manea 24
Bucharest, Roumania

My dear Relgis,

It was a great pleasure to learn from your friend in Sacramento that you have survived the two terrible years. This is just a line to send you my greetings, and to let you know what I have been doing through these years. I am working hard on volume seven of a long series of novels about which I enclose a circular. I will send you a set of these books just as soon as postal regulations permit.

VI

UPTON SINCLAIR
Monrovia, California

24 septembrie, 1945.

Domnului Eugen Relgis
4, strada Gh. Manea 24
București, România

Dragul meu Relgis,

Mi-a făcut mare plăcere să aflu de la prietenul tău din Sacramento că ai supraviețuit acestor doi ani groaznici⁷. Îți trimit numai citeva rinduri cu salutări și ca să te informez ce-am făcut în ultimii ani. Lucrez din greu la volumul șapte dintr-o serie lungă de romane despre care îți trimit o circulară. Îți voi trimite un set din aceste cărți de îndată ce regulamentul poștal va permite.

⁶ Se referă la volumul *Sfârșitul lumii*.

⁷ În răspunsul său, Eugen Relgis scria printre altele: «Am reluat activitatea mea — și de la 23 August 1944 ziua eliberării României de sub ocupația nazistă, am publicat opt lucrări dintre care unele scrise în timpul trîștilor ani pe care i-am trăit.»

I don't know what you are going, and whether you would care to undertake the translating of any of these books. Negotiations are going on through an agent with the Editura „Forum“, also with Alec Peters, both of Bucharest. You might like to get in touch with these publishers on chance of doing the translations.

Sincerely

SINCLAIR

VII

UPTON SINCLAIR
Monrovia, California

April 9, 1946

Mr. Eugen Relgis

Strada Gh. Manea, 24
Bucarest (4) Roumania

My dear friend,

I am delighted to receive your letter of February 22. It long time to come because something had gone wrong about the label on the package. The enclosed slip from the Postoffice explains the matter. Fortunately, my name and address were on the contents inside and so it was all forwarded to me.

I am very pleased indeed to hear that you are back on the writing job. I have forwarded the book to your friend in Sacramento, and I have forwarded the two letters as directed. I have made note of all that you tell me about your handling of my books, and i am very pleased with what you have dome. I am embarrassed to have to tell you that I had overlooked the authorization I had given you to handle my books in Roumania. That was seven years age, and so much has happened in the worl since then, and I wasn't even sure that you had managed to survive the seven most terrible years of human history. I received several cabled applications for rights to some of the World's End series, and, since I was buried in the work of writing the seventh volume, I put the

Nu știu ce faci și dacă te-ar interesa să te ocupi de traducerea vreuneia din aceste cărți. Se duc tratative printr-un reprezentant cu editura „Forum“ și cu Alec Peters, amândoi din București. Poate ai dori să iei legătura cu acești editori și, dacă va fi posibil, să faci traducerea.

Al dumneavoastră devotat,

SINCLAIR

VII

UPTON SINCLAIR
Monrovia, California

9 aprilie, 1946.

Domnului Eugen Relgis

Strada Gh. Manea 24,
București 4, România.

Dragul meu prieten,

Am fost încântat să primesc scrisoarea ta din 22 februarie. A întârziat pe drum, pentru că s-a întâmplat ceva cu eticheta de pe pachet. Nota anexată de poștă explică ce s-a întâmplat. Din fericire, numele și adresa mea erau scrise pe conținutul pachetului, așa că mi-a fost înmănat.

Mă bucur să aud că te-ai apucat din nou de scris. Am dat cartea prietenului tău din Sacramento, precum și cele două scrisori, așa cum am primit indicații. Am reținut tot ce mi-ai spus despre situația cărților mele și sint foarte mulțumit de tot ceea ce ai făcut. Mă simt jenat că trebuie să-ți spun că am scăpat din vedere autorizația pe care ți-am dat-o să te ocupi de cărțile mele în România. Asta a fost acum 7 ani și s-au întâmplat atâtea în lume de atunci, și nici măcar nu eram sigur că ai reușit să supraviețuiești acestor îngrozitori ani din istoria omenirii. Am primit câteva telegrame solicitându-mi drepturile pentru seria *Sfârșitul lumii* și deoarece eu eram ocupat până peste cap cu scrierea celui de al șapte-lea volum, am lăsat aceste treburi pe seama

handling of these matters in the hands of a New York agent, Franz J. Horsch, 141 West 73, New York City 23. Mr. Horsch arranged for the publication of *Dragon Harvest*, with „Cultura națională“, 4 Strada Doamnei, Bucarest for the sums of 100 \$ for each 3000 copies. I authorized Mr. Horsch to arrange rights for some other of the books of the World's End series with firme which have made enquiries by cable. I have not since heard from Mr. Horsch whether other arrangements have been made or not, but I am writing today to ask him, and I will let you know as soon as I get his reply. I enclose copy of a letter I am writing to Mr. Horsch so that you may see how I am putting the matter before him. I should think he would be very glad to have you act as his representative in Bucarest for the handling of all these negotiations.

As to the 26%. I owe you on the 100 I received, I should be very glad to send it to you, but perhaps it will be easier if I instruct the bank to turn over to you the sums which you have placed on deposit for me. I have no idea how much this would represent in dollars, but it may be along time before the money can be paid to me, and it would be much better if you have the money now before it depreciates any further. I am sending you a notarized authorization to the bank to pay the money to you, but if is not in the form required by them, lest me know by cable. I want you to know that I appreciate your interest in my books, and I want by all means to make it worthwhile for you to continue

unui reprezentant din New York, Franz J. Horsch: 141 West 73, New York City 23. Domnul Horsch a aranjat publicarea *Secerișului Dragonului* la „Cultura Națională“, strada Doamnei No. 4, București într-un tiraj de 3000 de exemplare, pentru 100 de dolari. L-am autorizat pe domnul Horsch să aranjeze problema drepturilor de autor asupra altor cărți din seria *Sfârșitul lumii* cu firmele ce mi-au trimis telegrame, cerind informații. De atunci n-am mai aflat de la domnul Horsch dacă a mai aranjat ceva, dar am să-i scriu astăzi ca să-l întreb și am să te anunț imediat ce voi primi răspunsul lui. Anexez o copie a scrisorii pe care o scriu domnului Horsch⁸ ca să vezi cum pun problema. Cred că ar fi bucuros să fii reprezentantul lui în București la desfășurarea tuturor acestor negocieri.

În privința celor 20% pe care ți-i datorez din cei 100 de dolari primiți, aș fi bucuros să ți-i trimit, dar poate va fi mai ușor dacă voi da indicații băncii să-ți returneze sumele pe care le-ai depus pentru mine. N-am idee cât ar reprezenta asta în dolari, dar s-ar putea să treacă mult timp pînă cînd banii îmi vor putea fi plătiți și ar fi mult mai bine dacă ai primi suma acum, înainte ca valoarea lor să scadă și mai mult. Îți trimit o autorizație legalizată către bancă să-ți plătească banii, dar dacă nu este în forma cerută de ei, anunță-mă printr-o telegramă. Vreau să știi că apreciez interesul pe care îl porți cărților mele și vreau neapărat să simți că merită să continui

⁸ Sintem în posesia scrisorii lui Upton Sinclair către Horsch, datată 9 aprilie 1946, pe care o reproducem.

⁹ Dragă domnule Horsch,

Vă trimit o scrisoare de la Eugen Relgis, un scriitor român al cărui nume poate că vă este cunoscut. Este un idealist, un umanitar și o persoană superioară. Cîteva din cărțile lui au fost traduse în limba engleză. Nu sînt sigur dacă au fost publicate aici sau la Londra. Presupun că citiți în limba franceză și veți vedea ce îmi spune. Alături o copie a scrisorii mele de răspuns. Nu știu ce agent aveți, sau dacă aveți vreunul la București și cred că domnul Relgis ar fi pentru dumneavoastră o persoană excelentă cu care să vă consultați și să colaborați. Mi-ar părea foarte bine să i se încredințeze traducerea cărților mele și aș vrea să includeți această clauză în orice contract pe care îl veți încheia în viitor pentru alte volume din seria *Sfârșitul lumii*. Sînt întru totul de acord să-i plătesc domnului Relgis cei 20% suplimentari pe care i-am promis în anii trecuți, bine înțeles aceasta în plus față de ce vă plătesc dumneavoastră. [...] Fiți amabil și informați-mă dacă aveți tratative în curs pentru alte cărți decît *Secerișul dragonului*. Ați aranjat ceva cu editura sau cu Peters? Poate îi scrieți o notă lui Relgis și îmi trimiteți și mie o copie.

Al dumneavoastră sincer,
Upton Sinclair,

to give me your time and thought. I am sending you a complete set of the Worlds' End series to the address which you give me, and I will send you vol. VII, A World To Win, in the next few weeks.

I will send you also a selection of my other work published since 1938. I have arranged with Mr. Horch only for the World's End series, and the other books will be for you to handle directly with me.

I hope you have managed to preserve your health [...].

Our poor friend Rolland did not live to see these better days.

I enclose a list of my books, and I am sending everything that is listed on page one of this circular.

Sincerely
SINCLAIR

P. S. If the Lie I am turning over to you should be more than the 20. I owe can apply the rest to commissions which I will be owing you in future.

VIII

UPTON SINCLAIR
Monrovia, California

August 21, 1946

Mr. Eugen Relgis

Str. Gh. Manea 24 Parc „Mica“
Bucharest, Roumania

My dear Mr. Relgis,

I have your postcard of July 14.

I received your letter with the other letters enclosed and wrote you that every-

să-mi acorzi timpul și considerația ta.⁹ Îți trimit un set complet al seriei *Sfârșitul lumii* la adresa pe care mi-o dai și în următoarele câteva săptămâni îți voi trimite volumul 7, *O lume de cîștigat*.

Vei primi și o selecție din alte opere de-ale mele publicate din 1938. Am aranjat cu domnul Horch numai pentru seria *Sfârșitul lumii* și pentru celelalte cărți vei trata direct cu mine.

Cred că ai reușit să-ți păstrezi sănătatea[...].

Bietul nostru prieten Rolland n-a apucat să vadă aceste zile mai bune.

Anexez o listă a cărților mele și îți trimit tot ce apare pe prima pagină a acestei circulare.

Al dumneavoastră devotat,
SINCLAIR

P. S. Dacă suma în lei pe care ți-o restituie cumva mai mare decât cei 20 de dolari datorai de mine, poți să păstrezi restul pentru comisioanele pentru care îți voi fi dator în viitor.

VIII

UPTON SINCLAIR
Monrovia, California

21 august, 1946.

Domnului Eugen Relgis

*Str. Gh. Manea 24, Parc „Mica“,
București 4, România.*

Dragul meu Domnule Relgis,

Am primit cartea postală din 14 iulie. Am primit scrisoarea dumneavoastră cu celelalte scrisori anexate și v-am scris

⁹ În răspunsul său din 1 iunie 1946, Relgis scrie printre altele:

„Scumpe maestre și prietene,

Cu multă bucurie am citit scrisoarea dumneavoastră din 9 aprilie și sînt mișcat de prietenia cu care mă onorați. Vă mulțumesc cordial că mi-a acordat și mai departe autorizația de a mă ocupa de editarea operelor dumneavoastră în România, și fiți sigur că mă ocup neîncetat. Separat, caut să vă trimit cîte un exemplar din romanele dumneavoastră apărute recent în traducere și despre care v-am înștiințat în precedentă mea scrisoare...»

thing had been attended to. You ask for the books following Dragon Harvest. There is only one following Dragon Harvest — A World To Win and I have sent you that. I wonder if by any chance when you say «books following Dragon Harvest» you mean those following Dragon's Teeth. If so you will have to let me know again. For safety I will send you another copy A World To Win. I do not register it because it cannot be registered unless it is sent by first-class postage, that is letter rate.

Thank you as ever for you kindless. I am halfway through with volume VIII which I am calling Presidential Mission.

Sincerely
SINCLAIR

IX

UPTON SINCLAIR
Monrovia, California

December 12, 1946

„Cultura Națională”
Eugen Relgis
București

In the last Lanny Budd book, A World To Win, there is a list under the heading „Concerning the circulation of the World's End series“. I propose bringing that list up to date in Vol. VIII, Presidential Mission, and am therefore applying to the various publishers for the necessary information to be sent to me by airmail as seen as possible, as the book is now in the hands of the publishers. This list as

că am avut grijă de toate. Cereți cărțile care urmează după *Dragonul*. Doar o singură carte urmează după el: *O lume de câștigat*, și v-am trimis-o. Mă întreb dacă nu cumva atunci când spuneți «cărțile care urmează după *Dragonul*» vă referiți la cele ce urmează după *Dinții Dragonului*. Dacă este așa, vă rog să mă anunțați. Pentru mai multă siguranță, vă mai trimit încă o copie din *O lume de câștigat*. Nu o trimit recomandată pentru că nu poate fi trimisă recomandată dacă nu este expediată cu tarif special, adică la tarif de scrisoare.

Îți mulțumesc, ca totdeauna, pentru amabilitate.

Am ajuns la mijlocul volumului VIII pe care îl întitulez *Misiune prezidențială*.

Al dumneavoastră devotat,
SINCLAIR

IX

UPTON SINCLAIR
Monrovia, California

12 decembrie, 1946

„Cultura Națională”
Eugen Relgis
București

În ultima carte despre Lanny Budd există o listă intitulată: «Despre circulația seriei *O lume de câștigat*». Îmi propun să aduc la zi această listă în volumul VIII, *Misiune prezidențială* și de aceea apelez la diverși editori să-mi trimită informațiile necesare *par avion* cât mai curînd posibil, deoarece așa cum a fost publicată în volumul VII este

Upton
UPTON SINCLAIR
MONROVIA, CALIFORNIA

June 13 47

My Dear Relgis:

Just a hurried line to
ask you, before you leave, to
find some one who will handle
my book rights in Rumania.

Put the books & the data in here
or here handle. I have been
depending upon you, as you
know.

Sincerely
Upton Sinclair

Scrisoare autograf Upton Sinclair

published in vol. VII is very incomplete.
I would like to have foreign title of each
book, and the circulat on if possible.

incompletă. Aș vrea să știu titlul străin
al fiecărei cărți și, dacă este posibil,
circulația ei ¹⁰.

UPTON SINCLAIR

UPTON SINCLAIR

¹⁰ Între anii 1945-47 au apărut în limba română următoarele cărți ale lui Upton Sinclair, sub îngrijirea lui Eugen Relgis: 1945 — *Mocirla* (*The Jungle*) numai partea I, Editura „Modernă”; *În căutarea adevărului* (*Samuel the Secher*) Editura „Cultura Românească”, ediția a II-a; Casa Tarleton — (*The wet Parade*) Editura „Vatra”; 1946 — *Jimmie Higgins* — Editura Partidului Social-Democrat, București; *Petrolul* (*Oil*), Editura „Valra”, ediția a II-a; *Madona* (*Our Lady*), editura „Valra”; *Balaurul* (*Drago-Harvest*) 2 volume, Editura „Cultura Națională”; 1947 — *O lume de câștigat* (*A World to win*), Editura „Cultura Națională”; *Așa se fac dolarii* (*Montan City*), Editura „Veritas”; *Mi se spune dulgherul* (traducere nouă), Editura „Socec”, ediția a II-a.

X

UPTON SINCLAIR
Monrovia, California

March 21, 1948

Eugen Relgis

Calle Uruguay 1772, apto. No. 16
Montevideo, Uruguay.

My dear Relgis,
It was a great pleasure to hear from you and to know that you are safe and a long distance from trouble. I wish you success in your new land and I send you several recent things of mine which you have probably not seen. Also, I send you a check which will help to get you started. I will always be glad to hear from you. I am just finishing volume nine of the Lanny Budd books. The title has not yet been decided upon.

Answering your questions.

1. *I think that Europe has a great deal to give America and America has a great deal to give Europe. We can give Europe some political ideas and they can give us some economic and social ideas.*

2. *I do not feel that I know South American culture well enough to answer this question. My lack of knowledge is sufficient evidence that South America has not made its culture as well known in North America as I should wish to see happen.*

3. *As you know I am a Socialist, and I think that the system of competitive*

X

UPTON SINCLAIR
Monrovia, California

21 martie, 1948

Eugen Relgis

Calle Uruguay 1772, ap. 16
Montevideo, Uruguay

Dragul meu Relgis,
Mi-a făcut mare plăcere să primesc vești de la dumneavoastră. Vă doresc succes în noua țară¹¹ și vă trimit câteva lucrări de ale mele pe care probabil nu le-ați văzut. Vă mai trimit și un cec care să vă ajute la început de drum. Voi fi totdeauna bucuros să primesc vești de la dumneavoastră. Eu sint pe punctul de a termina volumul nouă al seriei *Lanny Budd*. Titlul nu a fost încă stabilit.

Ca răspuns la întrebările dumneavoastră.

1. Cred că Europa are multe de dat Americii și America are multe de dat Europei. Noi îi putem da Europei idei politice, iar ei ne pot da idei economice și sociale.

2. Nu am sentimentul că aș cunoaște cultura sud-americană destul de bine ca să răspund la această întrebare. Lipsa mea de cunoștințe este o dovadă suficientă a faptului că în America de Nord cultura sud-americană nu este atât de cunoscută cum aș dori eu.

3. După cum știți, eu sint socialist¹² și cred că sistemul comercial bazat pe

¹¹ În vara anului 1947, Eugen Relgis se stabilește la Montevideo—Uruguay.

¹² În scrisoarea din 12 octombrie 1923, Upton Sinclair îi scria lui Eugen Relgis:

«Eu cred că asistăm în prezent, în Europa, la prăbușirea culturii capitaliste, și că orice renaștere a culturii care va avea loc, va trebui să se bazeze pe o formă nouă de organizare industrială, cooperatistă sau colectivistă.»

Dacă actuala prăbușire are loc în Europa, nu este vina europenilor, ci se datorează pur și simplu faptului că în acea parte mai avansată a lumii capitalismul a ajuns la maturitate. [...] Capitalismul este un fenomen autodistructiv; își stabilește singur propria-i limită în timp, tot atât de precisă ca perioada în care puilul stă în ou. Acum puilul iese din ou și este o perioadă grea pentru cei care iubesc și cred în frumosele ouă albe și strălucitoare; dar oamenii viitorului vor înțelege că s-a întâmplat și dacă vrem să ne atenuăm propriile suferințe, trebuie să înțelegem și noi și să ne dedicăm aducerii pe lume a puilului, cât mai repede cu putință. . . »

Iar la 30 decembrie 1929, Upton Sinclair preciza într-o scrisoare către Relgis:

« Internaționala pacifistă care mi se pare mică și ar putea fi cea mai eficientă este Internaționala organizațiilor socialiste din întreaga lume. Motivul este convingerea mea că războiul modern are cauze economice. Acestea sint lupta pentru materii prime și piețe de care depind industriile capitaliste ale fiecărei națiuni. »

commercialism negates or at any rate weakens our cultural activities and the spread of all generous and liberal ideas.

4. I think that Europe has to liberate itself, but of course I know that help has to be given to lift Europe out of the destruction of the recent war. The problem is to prevent another war from ending all hopes of reconstruction.

concurență neagă sau, în orice caz, slăbește activitățile noastre culturale și răspindirea tuturor ideilor generoase și liberale.

4. Cred că Europa trebuie să se elibereze, dar desigur, știu că trebuie ajutată să se refacă după distrugerile recentului război. Problema este să împiedicăm un alt război să pună capăt tuturor speranțelor de reconstrucție.

Sincerely

Upton SINCLAIR

Al dumneavoastră,

Upton SINCLAIR

Ion Vinea
Maxime

*Să-ți asimilezi toate micile virtuți
pe care le disprețuiesc fanfaronii,
dar să le practici în secret
(economia, prudența, cumpătarea etc.)*

*Bineînțeles că răzbunarea
tăinuiește,
ascunsă,
netrîmbițată,
își pierde o mare parte
din tragica ei savoare.*

VOLON D'INGRES

Pallady

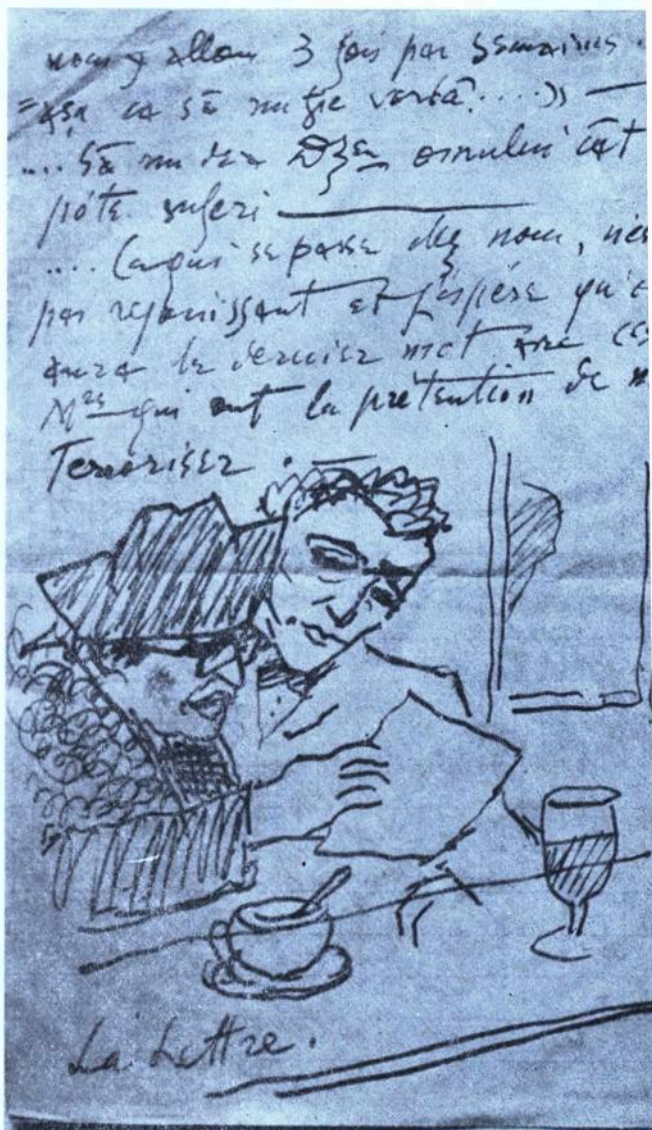
Ar fi riscant să afirmăm că cele trei poezii pe care le publicăm sînt mari realizări ale genului. Dar ele sînt revelatorii pentru complexitatea personalității palladyene, pentru fecunditatea geniului său. Rezervate în mare măsură dragostei, ele definesc un Pallady patetic, devorat de pasiunea pentru Yvonne Cousin¹. Expresie de obîrșie romantică, de adorație a femeii, unită cu scepticism baudelairian.

Poeziile datează, judecînd după conținut, din perioade diferite. Cea mai veche, juvenilă și naivă, cu elanuri de adolescent, scrisă în limba română pe un petec de hîrtie îngălbenită de vreme, e probabil din perioada tinereții petrecute la țară, înainte de plecarea, la studii, în străinătate.

Celelalte două datează din perioada pariziană. Ele exprimă sentimentele unui om încercat în ale dragostei și ale vieții. Declarații entuziaste, invitații de manieră romantică în sinul naturii, sub soare primăvăratec, dorințe nesatisfăcute, gelozii.

I. L. GEORGESCU

¹ I. L. Georgescu, *Scrisori Pallady*, în „Arta”, 1971, nr. 2.

versuri

B.A.R.S.R. — Cabinetul de stampe 15130

Drâme [sic, *Drame*], *Comédie*, *Tragédie* *,
Voilà ce qu'est la vie
<On part> ((pour celui qui part)) les mains tendues
Espérant atteindre les miens.
Mais à mesure qu'on [pată pe hîrtie] avance
On s'apeçoit que c'est demence
De vouloir atteindre un But
Que chaque jour se deplace
Et l'on ar[r]ive a Sa fin
Sans l'avoir atteint.

[F. 1 r°]

Nina[,] voici le soleil[:]
C'est le P[rin]temps[.] C'est l'evenil[.]
C'est l'Amour [,] maître des choses[.]
C'est le nid dans le Buisson [...]
Viens éprouver le frisson
De l'or[,] du Bleu et de roses.

J'aime ton coeur inhumain[:]
Tu me trahireas demain[.]
Mais[,] ce soir[,] je t'aurai toute.

Dramă, comedie, tragedie:

Asta-i viața
Pentru cel pornind cu mîinile întinse
Trăgînd nădejde să le-atingă pe-ale mele.
Dar pe măsură ce înaintezi,
Bagi seama că-i o nebunie
Să vrei s-atingi un țel,
Ce-n fiecare zi se-ndepărtează...
Și-ajungi la capăt,
Fără-a-l fi atins.

Nina, uite soarele:

E Primăvară. Deșteptarea.
E Dragostea, atotstăpîitoare.
E cuibul în boschet...
Hai, vino, să simți fiorul
De aur, de albastru și de roze.

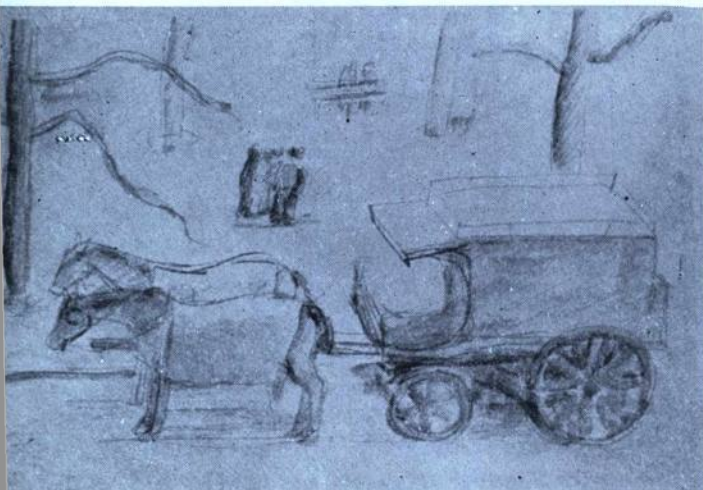
Ne'ndurătoarea-ți inimă mi-e scumpă:
Tu, mîine, ai să mă-nșeli,
Însă, diseară, vei fi a mea cu totul, toată.

* Pallady nu pune decît rar semne diacritice (accentele ascuțit și grav; sedilele etc.); cînd o face, adesea greșește. De asemeni, are curiosul obicei de a scrie anume cuvinte cu majuscule.

Encore un baisé [sic, baiser] veux-tu bien?
 Un baisé [sic, baiser] qui n'engage à Rien
 Sans qu'on se touche[.]
 Tu le rendrai[s] à ton amant
 En te figurant un moment
 Qu'il a [filă ruptă text probabil: embrassé ta] [b]ouche.

Te rog, înc-un sărut, doar unul!
 Înc-un sărut, care nimic nu-nseamnă,
 Și fără să ne-atingem,
 Iubitului tu ai să-l dăruie,
 Închipuindu-ți, timp de-o clipă,
 Că buzele ți le-a atins.

172
 Theodor Palady

Le mariage est un compromis
 et pour ceux les parties pro
 chant au le contrat

*Les mots les plus tendres jamais
Ne diront combien je t'aimais[.]*

*Chère maitresse,
J'ai tant parlé pour témoniers [sic, témoigner]
Lorsqu'en tes yeux je croyais voir
La Sainte Ivresse.*

B.A.R.S.R. 15129

[pe 1/2 de filă]

De[-]aş fi vîntul de mare[.]
Te[-]aş iubi fo[a]rte tare
Şi în braţe te[-]aş lua[.]
pentru a te săruta
Şi a mă duce cu tine[.]
pe<drumuri> văi şi coline[.]
Cella = Vanorly[.]

Cuvintele cele mai tandre,
În stare n-au să fie niciodată să-ţi
spună cît anume te iubeam,
Iubită scumpă!
Ce mult vorbeam, spre-a te convinge,
Atuncea cînd mi se părea că desluşesc
în ochii tăi
Beţia Sfîntă!

Desenele Th. Pallady
fac parte din colecția
de stampe a Biblio-
teicii Academiei R.S.R.

CRONICA EDIȚIILOR

ANTIM IVIREANUL—OPERE

GABRIEL ȘTREMPEL ESTE PRIMUL editor metodic și științific al operei integrale a lui Antim Ivireanul, scriitor român (1650 — septembrie 1716). Cercetările sale, începute la Secția de manuscrise din Biblioteca Academiei R. S. România (1954), au fost continuate în Biblioteca Mănăstirii Cernica (1956) și completate de Biblioteca Academiei Ucrainiene de Științe (Kiev, 1968) și la Tbilisi (R. S. S. Georgia, 1969). În fiecare din aceste centre de investigație, G. Ștrempele a descoperit un manuscris, o notă, o contribuție nouă. Numai o asemenea cercetare îndelungă și sistematică, putea duce la rezultatele semnificative obținute.

Am citit în titlurile multor ediții simple, calificativul « ediție critică », ceea ce denotă o confuzie de ordin textologic. Edițiile de texte, pornind de la complex la simplu, sînt: ediții științifice cu aparatul variantelor, *singurele* ce pot fi numite « ediții critice »; ediții științifice simple, fără aparat, — cele care reproduc un text transmis într-un *singur* manuscris (autograf al autorului sau nu), sau textul revizuit al autorului, tipărit sau nu, care reprezintă ultima lui voință în creație.

În cazul *Operei* lui Antim Ivireanul, îngrijite de G. Ștrempele, avem o *ediție critică*, în sensul filologic, pentru că în editarea a două dintre scrierile transmise în mai multe copii, a ales *textul de bază*, l-a reconstituit și transcris și a dat în aparatul din josul paginii *variantele*, înfățișându-ne *tradiția tuturor manuscriselor*. Cele două texte cu aparatul variantelor sînt *Didahiile* (predicile) și *Chipurile Vechiului și Noului testament*,

Didahiile, principală operă a lui Antim, după cum arată G. Ștrempele a fost transmisă posterității în 6 manuscrise, dintre care numai patru sînt luate în considerație de autor, pentru că pe acestea le-a studiat comparativ: manuscrisul 524, copiat de Grigore Deleanu în 1781, notat cu sigla *C*; manuscrisul 549, copiat în 1730—40 de un anonim, notat cu sigla *B*; manuscrisul 3460, copiat de Eftrem grămăticul între 1722—1725, notat cu sigla *A* (aceste 3 manuscrise sînt din Biblioteca Academiei R.S.R.); manuscrisul 67, fragment, din Biblioteca Municipală Craiova, notat cu sigla *N*. Editorul stabilește o filiație între aceste 4 manuscrise, dar ea nu este destul de clară. Stema descendenții manuscrisului, care ar fi trebuit să ne arate exact sinoptic tradiția lui, lipsește din ediție. Cercetătorul aduce în discuție însă acum, încă două manuscrise necunoscute lui în ediția din 1962, plus un fragment (manuscrisul Academiei 1244, cu o singură predică), dar acestea n-au fost studiate « amănunțit » (p. XLVI) așa încît ele nu intră în filiația generală.

Slavistul și bibliologul J. S. G. Simmons de la *All Souls College* (Oxford) a avut amabilitatea să-mi comunice și alt manuscris cu *Didahiile* lui Antim, nedatat, copiat de un anonim¹, care este în această ordine al 8-lea.

¹ Manuscrisul a fost oferit spre vânzare prin licitație de firma Sotheby din Londra la data de 18 decembrie 1967. Vezi Dan Simonescu, *Monumente ale culturii noastre de vânzare la o licitație publică din Londra*, în „*Apulum*“, VIII, Alba Iulia, 1971, pp. 215—222.

Stema descendenței manuscrisului *Didahiilor* lui Antim, din cîte cunoaştem pînă acum, este următoarea:

X¹ (autograful lui Antim).

X² («altă carte scrisă de mină», după care a copiat Grigore Deleanu manuscrisul 524).

A (manuscrisul 3460, copia lui Efreim grămaticul, 1722—1725); B (manuscrisul 549, copiat între anii 1730—1740); C (manuscrisul 524, copiat de Grigore Deleanu, 1781).

Fără filiație stabilită de editor: o copie «din jurul anului 1780», copia semnalată de Paul Mihail (Iași), alta semnalată nouă de Simmons (Oxford), fragmentul N, didahia din manuscrisul 1244.

În ediție intră A (text de bază, just ales), B, C, N. Referindu-mă la afirmația noastră anterioară, conchidem: un editor este obligat să cunoască toate manuscrisele unei opere, să le descrie, să stabilească interdependența dintre ele (filiația), să argumenteze alegerea textului de bază și a variantelor din aparatul critic (cînd sînt multe, ele se concentrează pe familii de manuscrise).

Un aparat critic cuprinde variante de limbă (filologice), în mod obișnuit fonetice, dar pot fi și morfologice, sintactice ș. a. În cazul *Didahiilor*, aparatul restabilit de G. Ștrempel oferă, în majoritatea cazurilor, variante fonetice interesante. Sînt, totuși, textologi (mai recent, Alphons Dain) care se ridică împotriva variantelor fonetice, socotindu-le nefolositoare, în raport cu munca depusă pentru semnalarea lor. Muncă pe care o compară cu chinul lui Sisif. Cert este că cercetătorii unei ediții critice neglijează lectura științifică a aparatului critic. Nu cunosc lucrări (de seminar, licență, doctorat) consacrate criticii textologice. Fără îndoială este o concepție greșită pentru că se pierde din vedere o seamă de aspecte interesante cu privire la rolul copiştilor, care se credeau îndreptățiți, de cele mai multe ori, să colaboreze cu autorul.

O critică textologică relevă fapte în plus, fie din contemporaneitate, fie din tradiție.

În ediția *Operele* lui Antim, un aparat cu multe și substanțiale variante de conținut are al doilea text: *Chipurile Vechiului și Noului testament*, lucrare scrisă la Tîrgoviște, în anul 1709. Meritul editorului este total, pentru că el, primul, a transcris textul autograf descoperit de Ștefan Berechet (1919) — care nu a sesizat însă importanța manuscrisului; pentru că tot el, primul, a identificat alte două copii: *Suluri* 7, Biblioteca Academiei R. S. România, copie de popa Flor

(sigla M) și un manuscris în Biblioteca Mănăstirii Cernica (sigla C), pictat de C. Petrescu, în 1847. Tot pentru prima dată în această ediție, G. Ștrempel face o analiză completă (a textului cu pondere epică), artistică în parte, relevînd erudiția lui Antim, în special cultul lui pentru operele antichității greco-romane, precum și talentul lui de desenator, numai în parte cunoscut pînă la această ediție.

Toate celelalte texte fiind tipărite de însuși Antim, corectate tipografic de el, sînt reproduse fără aparat, dar pe larg analizate în *Note*. Textele sînt următoarele: *Așezămîntul Mănăstirii Antim* (manuscrisul din 24 aprilie 1713), adică regulamentul fundației cultural-religioase, ridicată cu banii lui Antim. *Învățătură pentru taina pocăinței* (1705), *Învățătură besericească... pentru învățătura preoților* (1710), *Capete de poruncă* (1714). În *Note* (pp. 415—455) și în *Introducere* toate aceste lucrări sînt prezentate amplu, subliniindu-se rolul lui Antim în ridicarea nivelului cultural al epocii. Se insistă — și bine face — asupra activității de moralist a lui Antim.

Ediția este completată cu publicarea unor prefețe, dedicații și postfețe (nouă texte) scrise de Antim Ivireanul în diferite cărți tipărite prin îngrijirea lui. Și acestea sînt comentate, analizate în *Note* și în *Introducere*.

Din cele expuse mai sus, rezultă că ediția realizată de G. Ștrempel beneficiază de un aparat de referințe documentat. *Nota asupra ediției* (LXI—LXIII) ar fi trebuit însă să fie mai explicită și mai completă, pentru a se scoate pregnant în evidență noutatea ediției. *Notele* (pp. 415—455) constituie partea cea mai documentată și, deci, mai importantă din aparatul de referințe; știri numeroase despre școala tipografică a lui Antim (discipolii lui); corectările greșelilor lui Constantin Erbiceanu, cercetător prolific, dar superficial; despre școala caligrafică a popii Stanciu, a popii Flor, cu discipolii și cu particularitățile lor.

O observație critică avem de făcut în privința *Glosarului* obișnuit la ediția de texte vechi. Verificarea cuvîntului în context descoperă sensuri diferite (polisemia). Astfel, *obște jîtie* (obștejîtie) înseamnă viață în comun, iar nu orice «adunare călugărească» (p. 459), *paretesis* înseamnă demisie din înalt post clerical, iar nu «renunțare» (p. 459).

În ceea ce privește *Bibliografia* (pp. 463—468), am arătat mai sus omisiunea informației despre manuscrisul londonez al *Didahiilor*. De ase-

menea, *Cursul de istoria literaturii române* al lui Ovid Densusianu (p. 543), fiind puțin cunoscut, trebuia descris complet: litografiat de Filip Drugescu în anul 1898, este primul curs de literatură română veche ținut la Universitatea din București, cind această disciplină a fost scoasă din dependența istoriei.

Indicii lipsesc din ediția lui Ștrempele. Ei sînt necesari: onomastic, toponimic, dar mai ales la o ediție așa de variată ca texte, cum este aceasta, era necesar indicele de lucruri (*de materie*): Antim moralizator, realist, descriptiv, satiric, clase și categorii sociale, cultul antichității, ignoranța preoților etc., etc. Ce perspectivă ar fi deschis un asemenea indice în înțelegerea exactă a activității și operei lui Antim.

Stilul editorului este natural, simplu și clar, am putea spune adecvat textelor publicate. Ne miră însă expresia «partea dorsală a foi» (p. 424 și *passim*), în loc de «verso foi» sau «pagina verso».

De neiertat este faptul că nu s-au dat facsimile de autografe, dar mai ales din desenele lui

Antim care ilustrează imaginar personaje, teme și mărturii biblice (mă refer la opera *Chipurile...*).

În încheiere, trebuie să menționez, că în expunerea noastră teoretică și aplicativă, ediția Antim, *Opere*, îngrijită de Gabriel Ștrempele mi-a oferit un *model bun* de cum trebuie elaborată o ediție critică. Este depusă în ea o muncă îndelungată, o experiență verificată, o cunoaștere perfectă a paleografiei chirilice — dar mai presus de toate, acea stăruință continuă și pasionată pentru restabilirea adevărului. Calitățile ediției sînt dominante și observațiile negative făcute sînt din domeniul teoriei care pretinde o ediție și mai bună, ideală. Condiția ideală a unei ediții perfecte trebuie înțeleasă, însă, și de editură, de tehnoredacție și chiar de tipografie. O instituție editorial-tipografică ajută la elaborarea unei ediții ideale și editorul trebuie să convingă editura, să colaboreze cu ea pentru realizarea unor astfel de ediții.

Dan SIMONESCU

*E un erou: a privit moartea în față.
Numai atît? Dar viața?*

*Nu rîde de tine însuși și nu te <bîrși> ponegri
față de alții. Semenii tăi <vor avea o mare plăcere>
nu-ți vor face nici o dificultate în a te crede pe cuvînt.
Sunt chiar în stare să găsească noi [sic] motive
să facă haz pe seama ta.*

*M-a legat fedeleș și mi-a pus un căluș în gură:
vrea să mă ferească cu orice preț.*

Ion Vineanu
Maxime

»curier«

Monsieur Sacha Pană

Str. I. G. Duca, 14

Iasi (Roumanie)

O SCRISOARE
DE LA
PAUL ELUARD

Croyez-moi amicalement vôtre,

Eluard
54, rue Legendre
Paris XVIIe

Plic și pagină cu semnătură din scrisoarea lui Paul Eluard către Sacha Pană.

Paul Eluard.
(Colecția Sacha PANĂ).
Foto Martine,
Paris, 1932.

ÎN PRIMELE ZILE ALE LUI SEPTEMBRIE 1938, cerusem lui Paul Eluard încuviințarea să traduc în românește o plachetă de versuri a acestuia, apărută în 1936, la Gallimard-N. R. F. : Les Animaux et leurs hommes — les Hommes et leurs animaux. Totodată îi solicitam și cele 22 (nu 30, cum se anunță pe coperta cărții) de clișee după gravurile Valentinei Hugo, care însoțeau pe cîte o pagină fiecare poem.

Ceea ce luasem drept ediția originală — adică princeps — era (de drept și de fapt) a doua. Eluard mă rectifică. Răspunsul a venit foarte curînd (la 24 septembrie) și se poate citi mai jos. E scris pe ambele fețe ale unui carton (13/16,5 cm.), introdus într-un plic. Și poartă binecunoscuta semnătură în chip de două florete ce se încrucișează.

La 13 octombrie, manuscrisul era la o tipografie ieșînd (oraș în care fiind medic militar — aveam atunci garnizoană), împreună cu exemplarul original, pentru a se ținea seamă și imita cît mai perfect litera, coperta și aspectul general al acestuia. Peste încă o săptămînă, colile erau gata de capsat.¹

Sacha PANĂ

¹ Paul Eluard, *Animalele și oamenii lor, oamenii și animalele lor*, poeme traduse de Sacha Pană, Unu, 1938 [32 pp. nenumerotate], Colecția unu, Eșeu, Poeme, Prozopoeime, octombrie 1938, numărul trei, în 199 exemplare, Tipografia Lucrătorilor Asociați, str. Lăpușneanu nr. 8 [Iași]; n. red.

[Adresa destinatarului]:

Monsieur Sacha Pană
Str. I. G. Duca, 14
Jasi (Roumanie)

[Data poștei]:

Paris 21 IX 1938

20 Septembre 1938

[F. 1 r°]

Cher monsieur,

il n'est malheureusement pas possible de se servir des clichés de l'édition des Animaux et leurs hommes, ces clichés ayant été reproduits sur gélatine.

Je vous signale que l'édition avec les illustrations de Valentine Hugo n'est pas l'originale, celle-ci ayant paru en 1920, aux Editions du Sans Pareil.

Je connais depuis fort longtemps votre activité, je l'apprécie vivement [f. 1. v^o] et je m'excuse de ne pas vous avoir remercié plus tôt de votre beau livre: Sadismul adevărului, dont j'ai reproduit la couverture parmi d'autres documents dans le no. 10 de la revue „Minotaure“.

Croyez-moi amicalement vôtre

Paul ELUARD

Eluard
54, rue Legendre
Paris XVII-e

*Domnului Sașa Pană
Str. I. G. duca, 14
Iași (România)*

Paris 21 IX 1938

20 septembre 1938

Dragă domnule,

din păcate nu e posibil să mai fie folosite clișeele ediției *Animalele și oamenii lor* deoarece aceste clișee au fost reproduse pe gelatină. Vă semnalez că ediția cu ilustrațiile de Valentine Hugo nu este originală, aceea fiind apărută în 1920, la editura Sans Pareil. Cunosc de foarte mult timp activitatea dumneavoastră, o prețuiesc profund și cer scuze că nu v-am mulțumit mai curînd pentru frumoasa dumneavoastră carte: *Sadismul adevărului*, a cărei copertă am reprodus-o printre alte documente în nr. 10 al revistei „*Minotaurul*“.

Credeți-mă cu prietenie al dumneavoastră,

Paul ELUARD

Eluard
Str. Legendre, 54
Paris, XVII.

AGÂRBICEANU despre BLAGA

Agârbiceanu l-a cunoscut pe Blaga la Sibiu, puțin timp după unirea Transilvaniei. Fecundul prozator conducea, în această veche cetate de cultură românească, ziarul „*Patria*“, al cărui prim număr văzuse lumina tiparului la 1/14 februarie 1919. Blaga avea atunci 24 de ani și venise la Sibiu să-și tipărească primele volume, *Poemele lumini* și *Pietre pentru templul meu*. Întîlnirea, în primăvara anului 1919, cu poezia lui Blaga a produs asupra proaspătului director al „*Patriei*“ impresii dintre cele mai puternice. Suplimentul literar al gazetei, scos la 20 aprilie 1919, constituie o dovadă. În cele patru pagini ale „*Patriei literare*“, Agârbiceanu făcea loc poeziilor *Isus* și *Magdalena* și *Lumina* (din volumul *Poemele lumini*), unei

suite de cugetări din *Pietre pentru templul meu*, precum și articolului elogios al lui Sextil Pușcariu (*Un poet: Lucian Blaga*), apărut în nr. 49/1919 din „*Glasul Bucovinei*“, în care savantul filolog atrăgea atenția asupra noutății și a originalității stihurilor blagiene. O notă neșemnată, dar scrisă neîndoios de Agârbiceanu, ținea să sublinieze faptul că volumele lui Blaga erau cele dintîi producții literare pe care Transilvania le oferea în dar, după Unire, literaturii românești.

La mai puțin de o lună după apariția „*Patriei literare*“, Agârbiceanu consacră celor dintîi cărți ale lui Lucian Blaga un articol de fond în ziarul a cărui direcție o deținea și care era oficiul Partidului Național din Transilvania. A aduce în prim-

Ion Agârbiceanu:

planul unei gazete politice pe un scriitor (și încă pe unul necunoscut!) era un lucru cu totul neobișnuit, însemna încălcarea unor norme de mult statornicite în presă (presa politică), o îndrăzneală pe care patronii ziarului n-au întreprins a o dezavua. Articolul, intitulat *Lucian Blaga*, apărut în numărul 72 din 15 mai 1919, prezenta astfel pe noul poet: « Un tânăr înalt, palid, cu părul negru, creț, cu o înfățișare de-o înaltă distincție, tăcut și liniștit. Din întreaga lui ființă radiază ceva imaterial, parcă o viață de vis, o lumină discretă, binefăcătoare. De la întâiul contact, simți că-i un om care poartă cu el o taină în care crede, pe care o înțelege, în care trăiește ».

Remarcând bogata cultură a tânărului confrate, Agârbiceanu amintea că încă din clasa a șasea de liceu, Blaga cunoștea toate sistemele filozofice, ceea ce explica, într-o măsură, orizontul și profunzimea gândirii sale. Poezia și cugetarea filozofică se asociau atât de armonios în opera tânărului scriitor, încât Agârbiceanu cuprindea cele două aspecte ale creației sale într-o lapidară și fericită caracterizare: « Lucian Blaga e un poet filosof în *Poemele luminii* și un filosof poet în *Pietre pentru templul meu* ».

Cele patru decenii de activitate creatoare care au urmat au confirmat cu prisosință aprecierile, speranțele puse de Agârbiceanu — și de alții — în tânărul scriitor. Relațiile dintre mai vîrstnicul prozator și poetul filosof s-au menținut de-a lungul anilor sincer prietenești, senine și afectuoase. Când o nemiloasă boală l-a ținut în pat pe Lucian Blaga, printre cei care urcau, cu anevoie, dar cu multă regularitate, treptele spitalului clujean era și Ion Agârbiceanu. Mărtea prea timpurie a poetului, la 6 mai 1961, l-a afectat profund. Deși foarte bătrîn — avea atunci 79 de ani — Agârbiceanu a rostit la înmormîntarea vechiului său prieten un emoționant cuvînt de despărțire, pe care îl reproducem integral, după manuscrisul autograf, încredințat nouă de autor, în vara anului 1961, la Cluj.

După doi ani, autorul *Fefelegăii* urma pe marele său prieten pe dureroasa cale a neînfinței.

G. BOROIANU

LA ADORMIREA LUI LUCIAN BLAGA¹

Cu greutatea ce parcă se ridică dintr-o rană adîncă mă apropiu să-ți spun un cuvînt de bun rămas. Cînd mă gîndesc cu cită bucurie și entuziasm salutăm apariția ta în literatura română înainte cu patruzeci și doi de ani, cînd apăruseră întîile tale tipărituri la Orăștie²: *Poemele luminii* și *Pietre pentru templul meu*. Eram atunci, în martie 1919, director la < ziarul tr > primul cotidian ardelean apărut în România mare, la „*Patria*“ din Sibiu, și încălcasem tradiția presei ardelenene, publicînd ca articol prim aprecierile pe care le făceam celor două volume ale tale. Nu m-am gîndit să supăr pe cineva, dar patronii ziarului mi-au dat de știre că o < critică > apreciere literară nu poate fi potrivită ca articol prim într-un ziar politic, și încă unul de partid! Totuși eu știam că tradiția acestor ziare a fost încăleată încă o dată de Vasile Goldiș, care a scris o entuziasă apreciere a primului volum de poezii a[!] lui Octavian Goga, publicînd-o în loc de articol prim în ziarul „*Tribuna*“ din Arad, sub titlul *Cîntare pătîmirii noastre*.

Adevărat că eu nu m-am gîndit nici la acest antecesor, ci am lucrat cum am simțit atunci: cele două volume aduceau dovezile unui nou și mare talent la ivirea căruia trebuia să se bucure toată suflarea din România mare.

Ți-am povestit ulterior toată pățania mea cu plasarea în loc de frunte a articolului care, după cum îmi aduc aminte, era intitulat simplu: *Lucian Blaga*...

Cine s-ar fi gîndit atunci că voi ajunge, după [f. 2] patruzeci și doi de ani, să-ți spun un cuvînt și la despărțirea ta de acest veac, < al muritorilor > plin de patimile și răutățile muritorilor?

Nu mi s-a dat în patru decenii să mă sfiesc de prima mea apreciere: < talentul > marele tău talent a crescut, s-a dezvoltat mereu, atît în literatura pură — poezie și dramă — cît și în operele de gîndire.

Pe simțirea și gîndirea omului nimeni nu poate fi stăpîn decît el însuși în marginile talentului sau geniului său, cită vreme creația lui artistică nu poate ajunge primejdioasă umanității, ci o sporește.

În prima mea apreciere asupra creației tale eram insufletit de gîndul că vei < aduce note și nivel mai înalt > ridica la nivel mai înalt poezia scriitorilor ardeleni și vei fi întîiul cugetător sistematic într-o provincie care pînă atunci nu dăduse nici un filosof. Că vei bate înălțimi care se cuveneau acum spiritului românesc din țara unită...

Și versurile tale au fost mereu grele de gînd, iar lucrările tale filosofice alcătuiesc sisteme de cugetări, < pe care > cărora n-ai mai ajuns să le dai forma definitivă. După cum ai spus tu singur mai tîrziu:

*Salută tu — anul! — Lărgeste-ți ființa și peste
cea margine cruntă³ care te curmă.
Vezi, pulberea pragului ține de tine
la fel ca și sfera și luna, din urmă.*

*Sporește-ți cîntarea precum se cuvine,
dă ceasului înțelepciunea ce-o ai...⁴*

¹ Primul titlu a fost: *Despărțire* (șters și înlocuit cu: *La adormirea lui Lucian Blaga*.)

² În realitate, ambele volume au văzut lumina tiparului la Sibiu, la „Biroul de imprimare Cosinzeana“.

³ În volumul *Nebănuitele trepte* — Crudă.

⁴ Din poezia *Monolog*, care deschide volumul *Nebănuitele trepte*, Editura „Dacia Traiană“, S. A., Sibiu, 1943, pp. 4—5.

Așa ai și făcut în creația ta, sporită din an în an...

Greu urcam scările clinice [f. 3] în care te zăvorise o suferință trupească venită pe neașteptate, dar care nu s-a mai îndurat să te lase din ghiarele ei...

Lumea nu se mira că nu te mai vede în lunile cît ți-ai purtat mucenicia. Nu te-ai imbulzit niciodată să te vadă, iar în ultimele aproape două decenii [...] ne-ai dat într-o superioară traducere pe *Faust* și volumul *Din lirica universală*, care, dacă n-ai fi scris nici o poezie originală, ar sta dovada marelui tău talent poetic...

Văzindu-te în chilioara în care îndurai cuminte și ginditor năpasta ce se abătu asupra ta, m-am gindit la o poezie a ta apărută numai în decembrie trecut în revista „*Steaua*“, pe care o puteam tălmăci drept mare părere de rău pentru tot ce-i frumos și trecător în lume, și deci și pentru tine, *Odă unei fete*:⁴

*Precum un ulcior
pe roata olarilor
subt pavăza larilor
crești, sveltă, ușor.*

*Virtuți pămîntești
aduni ca o rodie,
mereu te-mplinești
subt unica zodie.*

*Răgazuri nu-ți iei?
Îngăduie timpului
să pună temei
vieții și nimbului!*

*Să nu răsfoiești
prea repede filele
frumuseții ce ești.
Te bucure — zilele!*

[F. 4] Să nu treacă prin lume prea repede tot ce este frumos și bun! Literatura românească ar fi fost bucuroasă să mai adune încă file nouă la creația ta poetică, înainte de a răsfoi pe cele scrise!

Ca, de pildă, pe acestea, apărute în același număr din „*Steaua*“ din decembrie 1960, din *Cerbul*:

*De sete ars, cum tremură în totul —
ajuns la iezer — cerbul! Dar abia
atinge apa mulcomă cu botul.*

*Din luciul albastrui⁵, precum e fierul,
sorbînd, cu grije-alege, parc-ar vrea
să bea ușor, din apă, numai cerul.*

* * *

Cum te văd în liniștea de veci acum, parcă-mi vine să-ți spun cît de mult ți se potrivesc cuvintele din *Autoportret*:

*Lucian Blaga e mut ca o lebădă.
în patria sa
Zăpada făpturii ține loc de cuvînt.
Sufletul lui e în căutare
în mută, seculară căutare,
de totdeauna
și pînă la cele de pe⁶ urmă hotare.*

I. Agârbiceanu

Cluj, 7 mai 1961.

*

⁴ În ediția 1966, îngrijită de George Ivașcu, titlul e: *Mică odă unei fete*. Versul 3 ocupă aici locul 4.

⁵ În ediția 1966: *albastru*.

⁶ În ediția 1966: *din*.

Dintr-un carnet inedit¹ al lui Al. Vlahuță — cu însemnări autografe — transcriu o filă (f. 44):

Vineri ora 10 seara.

Mtine, cu Aradu, sosește Caragiale. Mi-a telegrafiat să chem pentru mtine seară la masă pe Coșbuc. « Să fim tustrei », zice-n depeșă. I-am scris lui Coșbuc, a venit azi și mi-a spus că negreșit mtine seară va fi cu noi. Mi s-a părut slăbit — se plîngea de niște dureri cronice în șale și-n intestine. L-am povăluit să consulte pe Dr. Teohari² și să se lase de fumat.

Azi am început un articol: răspuns la scrisoarea lui Brătescu-Voinești. Mtine voi ști dacă merge sau nu.

Pe verso, Vlahuță a notat:

Fă binele și-l aruncă-n mare.

Eacă o vorbă frumoasă, și sfință, și profund înțeleaptă.

Că de ți-e firea să fii bun,

Tu glasul firei ți-l ascuți.

Îngrați și răi pe lume-s mulți,

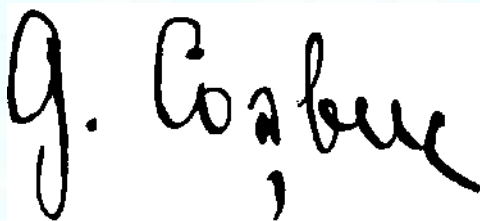
Dar ce fierb ei, ce cred, ce spun,

E-al lor. Pe tine nu te leagă;

Ce faci e faptă — nu-i poveste,

Și fapta ta-i așa cum este,

Iar nu cum vor ei s-o înțeleagă.

Pe o pagină de Blocnotes, atîlea felurite implicații! Dorința acestuia din urmă de a fi « tustrei », aluzia la starea precară a sănătății poetului ardelen, articolul prin care A. Vlahuță răspunde unei scrisori a lui Brătescu-Voinești...

Celalaltă filă păstrează autografele unor «ginduri» prin care Al. Vlahuță teoretizează, filozofic, asupra unor teme cu ușor sens moralizator sau didactic. (Este de altfel, un subiect predilect al scriitorului.)

¹ Însemnările datează de prin 1910. Carnetul original aparține doamnei Ana Grigorescu-Vlahuță, (fiica scriitorului, căsătorită cu fiul lui N. Grigorescu, pictorul nostru național).

Mulțumesc și pe această cale, numitei doamne, pentru înțelegerea cu care mi-a pus la dispoziție aceste manuscrise.

² Prof. dr. Anibal Teohari, eminent medic român, mort în 1933.

«...N-AM SĂ SCAP TEAFĂR DIN ANUL ACESTA 1913!»

Odată încheiată munca de alcătuire a volumului de *Corespondență*¹, unde personalitatea lui St. O. Iosif se oglindea în epistole trimise și primite, aveam, ipotetic, satisfacția de a fi completat un capitol ce, în istoria literaturii noastre, cuprinde atâtea mari nume. Deziluzie! Or, mai precis, bucurie... În colecțiile Academiei R.S.R.² s-a mai ivit, recent, o scrisoare pe care, gingașul truver, o trimite devotatului său amic, Mihail Sadoveanu.

Sînt rinduri interesante, oarecum în același ton și stil: lipsuri, boală, traduceri (din Schiller!) pe care nu le poate plasa, sărăcie materială. Și, cu totul surprinzător, previziunea morții sale:

«... n-am să scap teafăr din anul acesta 1913!».

Data scrisorii: 3 ianuarie, iar poetul, precum se știe, s-a sfârșit la 22 iunie, același an!

Horia OPRESCU

*Aștept un răspuns neîntîrziat și
te îmbrățișez cu toată prietenia
București; 3 ianuarie 1913 St. O. Iosif
La. 11 iunie 27*

Dragă Mihai,

Îți scriu cu toată încrederea în prietenia pe care mi-ai arătat-o în zilele cîte le-am petrecut împreună la București. Și vin să te rog să-mi faci un mare serviciu. Am terminat de <mai> cîteva luni pe Wilhelm, și Davila mi l-a primit la Teatrul Național, dar din motive bugetare nu se poate juca decît în stagiunea viitoare. Tavi³ îmi făgăduise de mult să intervină <pe> la Societatea de fond de teatru, ca să-mi cumpere manuscrisul și să mi-l tipărească. Cînd a fost la București mi-a vorbit de aceasta ca de un lucru sigur. Cum însă el acum e foarte ocupat cu alte daraveri, mă jenez să mă mai adresez lui. Vin deci să te rog pe D[umnea]ta, dacă nu te deranjează prea mult, să mă pui în legătură cu cei cari conduc Societatea și să stărui, dacă se poate, să-mi cumpere manuscrisul. Eu nu cunosc pe nimeni mai de aproape, altminteri aș face singur oferta. N-am nici pretenții prea mari: m-aș mulțami cu 800 coroane la predarea manuscrisului, și 500 exemplare, la tipărire.

Te rog, dragă Mihai, dacă-ți stă-n putință, fă-mi acest serviciu. Sînt la o mare strîmtoare; deși am muncit anul acesta mai mult și mai cu spor ca niciodată, totuși mă găsesc într-o situație mizerabilă. Am saltarul plin de lucrări pe care nu le pot plasa, din pricina crizei care bîntuie și la noi. Sînt și bolnav, și ar trebui să mă caut serios, dar n-am eu, ce.

Încolo — p-aci — atmosferă apăsătoare, nesiguranta zilei de mîni, svonuri de război și mobilizare desmînțite tot a doua zi, zăpadă, ger, plic-tiseală, sărăcie. Am o presimțire că n-am să scap teafăr din anul acesta 1913!

Aștept un răspuns neîntîrziat și te îmbrățișez cu toată prietenia

St. O. IOSIF

Str.[ada] 11 iunie 27

București, 3 ianuarie 1913.

¹ *Corespondență*: St. O. Iosif, Dimitrie Anghel, Natalia Negru, M. Sadoveanu, N. Iorga, C. Sandu-Aldea, Virgil Cioflec, Ilarie Chendi, Editura pentru literatură, București, 1969.

² Gota: S ¹⁹
CCCXXXII

³ Octavian Goga.

«...acest portret redă ceva din firea lui Blaga...»

Cred că întâlnim nu o dată personalități mari, fără a se zisa adevărata lor dimensiune. De asemenea, că uneori asistăm la întâlniri întâmplătoare între oameni excepționali fără a ne da seama de importanța momentului decât mult mai târziu, când faima lor crescândă ne obligă să ne aducem aminte de fiecare cuvânt pe care l-au spus. Și ne pare rău că nu reușim, timpul întinzînd o ceață peste tot ce a trecut de mult peste noi.

Încerc să refac în memorie întâlnirile cu mari creatori, ca Lucian Blaga, Ion Țuculescu sau sculptorul Anghel. Cred că ambianța pe care soția mea, Dr. Maria Alexiu-Avramescu, a reușit să o creeze în locuința noastră din Str. Sf. Constantin a contribuit la atragerea unor intelectuali de seamă. Lucian Blaga ne vizita ori de cîte ori venea de la Cluj. M-a mirat întotdeauna modestia sa, refuzul de a „etala“ ceva din ce știa, din ce avea de gînd să facă, să creeze. Totuși, am asistat în anii 1939—1943 la lectura unor poezii și maxime, pe atunci inedite. Citea cu vocea și intonația atît de caracteristică pe care o auzim uneori cu toții la Fonoteca de aur, emisiune atît de apreciată.

Blaga era un taciturn în societate. Intervenea numai cînd putea plasa o observație critică, un calambur, ce producea ilaritate.

Pe mine mă ruga, de fiecare dată cînd eram singuri, să-i vorbesc despre ce e mai nou pe tărîm științific. Îl interesau fenomenele nou descoperite, nu interpretările. Domeniul era indiferent, dar precădere aveau structura atomului și a universului, din micro și macrocosmos. Nu întrerupea expunerea. Asculta atent și aștepta să continui. Revoluția din fizică îi era bine cunoscută, ca și începuturile geneticii moleculare, descoperirea principală a genelor din cromosomi. Aci trebuie să notăm că

Lucian Blaga a fost licențiat al Facultății de biologie a Universității din Viena, ceea ce explică preferințele sale pentru științele naturii și aplicarea unei argumentări proprii științelor exacte. Am avut ocazia de a petrece două vacanțe împreună, dintre care una la Breaza din Făgăraș. În serile senine trebuia să-i explic constelațiile de pe cer și mișcarea lor datorită rotației pămîntului.

Blaga era un mare amator de pictură. Avea preferințe clare pentru pictori de avangardă, greu de înțeles, ca, de exemplu, pentru maestrul Ciucurencu și pentru Ion Țuculescu. De altfel, pe Țuculescu l-a întâlnit în casa noastră cu totul întâmplător. Într-o revistă literară a apărut întrebarea unui amator curios dacă acești doi mari artiști s-au cunoscut? Acesta este răspunsul. Din păcate, pe atunci nu aveam la dispoziție un magnetofon spre a reține conversația, care nu s-a purtat, totuși, asupra conținutului artei și a contribuției românești la patrimoniul artistic mondial.

Cu ocazia unei vizite ce ne-a făcut, soția mea l-a dus pe Lucian Blaga la Magdalena Rădulescu, care locuia în același bloc cu noi. Cunoscută ca o excelentă portretistă, Magdalena i-a pictat două portrete dintre care unul se află în biroul meu de lucru și este reprodus pe coperta acestui număr al revistei „Manuscriptum“. Cred că acest portret redă ceva din firea lui Blaga, din capacitatea sa deosebită de a căuta să recunoască esențe dincolo de aparențe.

Blaga era conștient de valoarea operei sale poetice inedite, și aștepta cu încredere publicarea ei. Popularitatea de care se bucură acum întreaga sa operă poetică este un prinos de care el s-ar fi bucurat mult.

Academician Aurel AVRAMESCU.

*Iea [sic] seama
cînd te cuprinde mila
de aproapele tău,
dacă nu cumva de tine însuși
ți-e milă.*

*Folosește din plin și cu dibăcie complimentul
care nu te costă nimic
și care-ți poate aduce tot ce dorești.
Cată a nu te umili **totuș[i]**
ca nu cumva să ajungi
să te disprețuiești.
Ești pierdut, dacă te disprețuiești.*

*Minciuna cere concizie.
Cine minte și dă prea multe lămuriri, minte prost.
Minciuna cere sută la sută acoperire.
Minciuna e permisă mai cu seamă în « amor ».*

*Filozofia este arta de a-ți face
o viață intelectuală plăcută, .
înaintînd sau rătăcind
pe căile adevărului
cu ajutorul unor argumentări
și comentarii subtile,
a unor speculații meșteșugite
și a unor maxime bine aduse din condei.*

FIȘIER BIBLIOGRAFIC

(1 aprilie—30 iunie 1972)

A

AGÂRBICEANU (Ion)

Popa (Mircea) — Trei scrisori inedite: Agârbiceanu, Blaga, Papilian. [Scrisoare I. A. către Octavian Goga, nedată.] „*Vatra*”, anul II (15), serie nouă, 6, 20 iunie 1972, p. 6.

APOSTOLESCU (N. I.)

Dinu M. (Ion) — Un autograf Émile Faguet. [Scrisoare N. I. Apostolescu către Émile Faguet — 21 iunie 1908] „*Manuscriptum*”, III, 2(7), 1972, p. 183, rubrica: *Spicuiuri*.

ARGHEZI (Tudor)

Căprariu (Al.) — Tudor Arghezi — inedit. Povestirile boabei și ale fărimei. [4 povestiri.] „*Tribuna*”, XVI, nr. 23 (807), 8 iunie 1972, p. 7.

Firan (Florea) — Tudor Arghezi în corespondență cu revista „*Ramuri*”. [7 scrisori T. A. către C. Ș. Făgețel din perioada 4 decembrie 1930—12 februarie 1940.] „*Ramuri*”, anul IX, nr. 4 (94), 15 aprilie 1972, p. 16.

Curticeanu (Mircea) — Tudor Arghezi — Scrisori către C. Șaban Făgețel — [2 scrisori: 29 iulie și 3 august 1929.] „*Echinox*”, IV, nr. 6—7, Cluj, iunie-iulie 1972, p. 22.

* * * Tudor Arghezi — inedit. „*Cela ce zidi statuia*”. [Versuri.] „*Contemporanul*”, 25 (1336), vineri 16 iunie 1972, p. 1.

Țurea (Iulius) — Revista vorbită, « Natura întreagă concentrează ritmul », « I se cuvin mai multe lui Visarion... », « Salut limbii române », « Patria literaturii mele... ». [Tablete radiofonice rostite la *Radiodifuziunea română* în perioada 1966—1967.] „*Manuscriptum*”, III, 2 (7), 1972, pp. 67—70 și *File de album*, rubrica: *Argheziana*.

Cunescu-Luieru (Gh.) — Din întâlnirile cu scriitorii. Tudor Arghezi. [Un interviu inedit.] „*Convorbiri literare*”, 10, 3 mai 1972, p. 2, rubrica: *Inedit „Convorbiri”*.

* * * — Doi catrîi — Tălmăcire inedită din La Fontaine, 1952. „*Steaua*”, nr. 7, anul XXIII, serie nouă, 1—15 aprilie 1972, p. 15.

* * * — Lupii și oile — Tălmăcire din La Fontaine, 1952. „*Steaua*”, nr. 9, anul XXIII, serie nouă, 1—15 mai 1972, p. 20.

Vezi: Caracostea, D. (Datcu, Iordan).

B

BARBU (Ion)

Barbilian (Gerda) — Un nume devenit pseudonim. [Act de stabilire a identității lui Constantin I. Barbu cu Constantin Barbilian; extrasul de căsătorie nr. 51/11 mai 1894.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 170—173, rubrica: *Restabiliri*.

Cruceană (Ion) — Ō inedită de Ion Țarbu. [Versuri dedicate lui Stelian Rădulescu, datate: „11 iulie 1960”.] „*Viața românească*”, anul XXIV, nr. 4, aprilie 1972, p. 41.

BARÎȚ (George)

— vezi: Rădulescu, Heliade I. (Chindriș, Ioan).

BLAGA (Lucian)

Popa (Mircea) — Trei scrisori inedite: Agârbiceanu, Blaga, Papilian. [Scrisoare L. Blaga către Sextil Pușcariu, nedatată.] „*Vatra*”, anul II (15), serie nouă, 6, 20 iunie 1972, p. 6.

BREAZU (Ion)

Curticeanu (Mircea) — Ion Breazu autor al antologiei „*Din viața satului transilvănean*”, Cluj, 1942. [Două documente: o « Propunere » înaintată lui I. Chinezu la 9. V. 1942 și copia dactilografiată a unei scrisori din 1942.] „*Echinox*”, IV, nr. 4, aprilie 1972, p. 22, rubrica *Arhiva*.

C

CARACOSTEA (D.)

Datcu (Iordan) — Argezi și Călinescu la Academia Română. [Două referate întocmite de D. Caracostea pentru propunerea spre alegere la Academia Română a lui T. Argezi și G. Călinescu, datate: 20 mai 1947 și 16 mai 1948.] „*Orizont*”, serie nouă, anul XXIII, 7 (222), joi 15 iunie, 1972, p. 7.

CARAGIALE (I. L.)

— vezi: Pavelescu, Cincinat (Vulpescu, Romulus).

CĂLINESCU (G.)

Bănuță (Ion) — Urmașilor mei editori... [Scrisoare (în facsimil) G. Călinescu către Ion Bănuță — 25. IV. 1963.] „*Argeș*”, VII, 4 (71) — aprilie 1972, p. 5.

Vezi: Caracostea D. (Datcu, Iordan).

CĂLUGĂRU (Ion)

— Vezi: Fundoianu, B. (Luca, Eugen).

CERNA (Panait)

Toader (Aurel) — Panait Cerna — inedit. [*Glasul lui Adam* — variantă la *Plînsul lui Adam* și 3 scrisori P. Cerna către V. Panaitescu, din 1906 și 1908.] „*Tomis*”, VII, nr. 5 (71), 10 mai 1972, p. 5.

COCEA (N. D.)

Florescu (N.) — N. D. Cocea — alt *Jurnal* inedit. II-VI „*Convorbiri literare*”, nr. 7 — 11, aprilie-iunie 1972, rubrica: *Arhiva Convorbirilor*.

CONSTANTINESCU (Pompiliu)

Papadima (Ovidiu) — Critica lui Titu Maiorescu și influența ei în literatura română. [Lucrare de licență — 1924.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 49—63, rubrica: *Critică*.

D

DAN (Pavel)

Buzași (Ion) — Pavel Dan profesor la Blaj. [6 scrisori din anii 1934—1936.] „*Vatra*”, serie nouă, anul II (13), 4, 20 aprilie 1972, p. 11, rubrica: *Restituiri*.

DAVILA (Alexandru)

Panaitecu D. (D.) — Jurnal intim (II), „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 126—139.

DENSUSIANU (Ovidiu)

Brad (Ion) — Argumentum IX. [O scrisoare a lui Ovid Densusianu către Emil Isac din 1910.] „*Tribuna*”, XVI, nr. 23 (807), 8 iunie, 1972, p. 4.

— Vezi: Isac, Emil (Brad, Ion).

DRAGOMIRESCU (Mihail)

Ilieșiu (Ion) — Esteticianul M. Dragomirescu și comparatistul Paul van Tieghem în corespondență. [Fragmente din două scrisori M. D. adresate lui P. v. T., nedatate.] „*Orizont*”, anul XXIII, 9 (224), joi 29 iunie, 1972, p. 8.

Vezi Rebreanu, Liviu (Cioculescu, Șerban); Papilian, Victor (Popa, Mircea) și Gîrleanu, Emil (Kalustian, L.)

E

ELIADE (Mircea)

Cioculescu (Șerban) — [Carte poștală Mircea Eliade adresată prof. Șerban Cioculescu, în 1928.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, p. 179, rubrica: *Curier*.

F

FĂGEȚEL C. (Șaban)

— vezi Arghezi, Tudor; Gârleanu, Emil; Rădulescu-Motru (Firan, Florea); Gârleanu Emil; Sahia Alexandru; Săulescu Mihail (Curticeanu, Mircea).

FUNDOIANU (B.)

— Luca (Eugen) — O prietenie exemplară. — Pe marginea unor scrisori inedite. [3 scrisori B. Fundoianu adresate lui Ion Călugăru în 1932.] „*Luceafărul*”, XV, nr. 15 (519), simbătă 8 aprilie 1972, p. 7.

G

GÂRLEANU (Emil)

Curticeanu (Mircea) — Emil Gârleanu și revista „*Ramuri*”. Contribuții documentare. [8 scrisori Em. Gârleanu către C. Șaban Făgețel, 1912—1913.] „*Echinox*”, IV, nr. 2, februarie 1972, p. 22, rubrica: *Arhiva*.

Firan (Florea) — Emil Gârleanu în corespondență cu revista „*Ramuri*”. [12 scrisori E. G. către C. Ș. Făgețel din perioada 8/XII 1907 — 11/III 1913.] „*Ramuri*”, anul IX, nr. 5 (95), 15 mai 1972, pp. 8—9.

Kalustian (L.) — ... Atunci cînd Emil Gârleanu n-avea palton. [Scrisoare către M. Dragomirescu, datată 10. XI 1910.] „*România literară*”, V, nr. 23, 1 iunie 1972, p. 15.

GOGA (Octavian)

— vezi: Agărbiceanu, I. (Popa, Mircea); Pavelescu, Cincinat (Vulpescu, Romulus).

H

HAȘDEU (Bogdan, Petriceicu)

Boia (Lucian) — B. P. Hașdeu în arhivele din Budapesta. [Scrisoare din 12/24 septembrie 1871, adresată lui Gustav Wenzel.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 152—157, rubrica: *Scriitori români în arhive străine*.

I

ISAC (Emil)

a) Brad (Ion) — Argumentum III. [Însemnări citate fragmentar din *Confesiuni literare*] „*Tribuna*”, XVI, nr. 16 (800), 20 aprilie 1972, p. 5.

- b) Brad (Ion) — Argumentum VII. [Fragment dintr-o corespondență purtată de Emil Isac cu Ovid Densusianu, din 1906—1910.] „*Tribuna*”, XVI, nr. 21 (805), 25 mai 1972, p. 5.
- c) Brad (Ion) — Argumentum VIII. [Fragment dintr-o conferință ținută de E. Isac la Satu Mare, în 1933.] „*Tribuna*”, XVI, nr. 22 (806), 1 iunie 1972, p. 2.
- d) Brad (Ion) — Argumentum IX. [O notă a lui Emil Isac despre Ady Endre.] „*Tribuna*”, XVI, nr. 23 (807), 8 iunie 1972, p. 5.
- Vezi Densusianu, Ov. (Brad, Ion).

ISANOS (Magda)

Ursu G. (G.) — *Mi-a fost, se vede, scris așa...; Pentru tine; Macabre; Sărută-mă...* [Versuri. „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 34—37, rubrica: *Poezie*.

ISTRATI (Panait)

Simion (Stela) — *Două suflete*. [Povestire.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 38—45, rubrica: *Proză*.

Talex (Alexandru) — Panait Istrati — Jean-Richard Bloch. [9 scrisori P. Istrati către J. R. Bloch, din perioada mai 1925—17 decembrie 1932.] „*Ramuri*”, anul IX, nr. 4 (94), 15 aprilie 1972, pp. 8—9.

K

KIRILEANU (G. T.)

Pop Z. N. (Augustin) și

Macarie (Gh.) — G. T. Kirileanu — 100 de ani de la naștere. Corespondență inedită. [3 scrisori adresate lui Titu Maiorescu: 2 iunie 1912, Folticeni; 1903 — ianuarie în 10, Grumăzești — Tg. Neamț; 1905, mart 22; O scrisoare adresată lui Jean Boutière: Rouen, 2 mai 1928.] „*Ateneu*”, IX, nr. 4 (93), aprilie 1972, p. 7.

KLOPSTOK (Sărmanul)

— Vezi: Perpessicius, Dumitru Panaitescu (Niculescu, Ionuț).

L

LOVINESCU (Eugen)

Rusu (M. N.) — Liviu Rebreanu și E. Lovinescu în dialog epistolar cu debutanții. [2 scrisori adresate Șerbanei Tarteia, datate: 26 iunie 1941 și 19 ianuarie 1942.] „*Luceafărul*”, XV, nr. 15 (519), sîmbătă 8 aprilie 1972, p. 2.

M

MACEDONSKI (Alexandru)

Iliescu (Ion) — Macedonski inedit. [Cerere din 15 septembrie 1898, adresată eforilor care administrau fondurile mitropolitului Dosoftei.] „*Orizont*”, serie nouă, anul XXIII, nr. 1 (216), joi 4 mai 1972, p. 3.

Niculescu (Ionuț) — Al. Macedonski către Titu Maiorescu, o scrisoare inedită [datată: „1881, Buc. 12 Aug.”] „*Steagul roșu*”, anul XXIV, nr. 7147, vineri 23 iunie 1972, p. 2, la „*Rubrica culturală*”,

— vezi: Pavelescu, Cincinat (Vulpescu, Romulus).

MAIORESCU (Titu)

Doinaș (Ștefan, Augustin) — Surorii mele; Îndoiala, Lui I. K.; În infirmeria Academiei Theresiane din Viena, Clarei și Emiliei; [Mi-e străin, oricît ar fi de învățat...]; [De ce forțezi sufletul tău.] — [Versuri în limba germană din perioada 1856—1871, în traducerea lui Ștefan Augustin Doinaș.]; De Crăciun (1882), [E destinul scris pe față...]; [De ce luna e femeie...] — 1885. [Versuri în limba română.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 114—118.

- Șerban (Geo) — Pagini din *Însemnări zilnice* — [1903], „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 121—125.
— Vezi: Macedonski, Alexandru (Niculescu, Ionuț).

MOLDOVANU (Corneliu)

- Vezi: Pavelescu, Cincinat (Vulpescu, Romulus).

P

PAPILIAN (Victor)

- * * * Chinuiții nemuririi. [Fragment de roman.] „*Tribuna*”, XVI, nr. 16 (800), 20 aprilie 1972, pp. 6—7.
Popa (Mircea) — Trei scrisori inedite: Agârbiceanu, Blaga, Papilian. [Scrisoare V. Papilian către Mihail Dragomirescu, datată 18. I. 1927.] „*Vatra*”, anul II (15), serie nouă, nr. 6, 20 iunie 1972, p. 6.

PAVELESCU (Cincinat)

- Vulpescu (Romulus) — Cincinat Pavelescu epistolograf și epigramist. [Scrisoare către Corneliu Moldovanu din 1923 și epigrame dedicate lui Octavian Goga, Oscar Späthe, Al. Macedonski, I. L. Caragiale, Damian Stănoiu, din perioada 1916—1920.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 162—169.

PÂRVAN (Vasile)

- Bucur (Marin) — Scrisori de familie (I). [1905] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 142—151, rubrica: *Epistolar*.
Dumitrașcu (Gh.) — Corespondență inedită Vasile Pârvan, despre romanul *Ion*. [2 scrisori V. Pârvan către L. Rebreanu, din 1920 și din 1923.] „*Tomis*”, VII, nr. 4 (70), aprilie 1972, p. 6.

PERPESSICIUS

- Niculescu (Ionuț) — Perpessicius — epistolar. O scrisoare inedită [către Sărmanul Klopstok, alias P. Mihăiescu, datată: marți, 7 octombrie 1947.] „*Steagul roșu*”, anul XXIV, nr. 7153, vineri 30 iunie 1972, p. 2.

PETRESCU (Camil)

- Rusu (M. N.) — 15 ani de la moartea lui Camil Petrescu. Pagini inedite [din *Substanțialism* (1928).] „*Luceafărul*”, XV, nr. 20 (524), simbătă 13 mai 1972, p. 5.
Smântânescu (Dan) — Procesul de creație al operelor proprii. [Conferință ținută la Ateneul Român — 1943, în ciclul: *Procesul de creație al operelor proprii*.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 100—111, rubrica: *Ad astra*.
* * * Alhimie [versuri.] „*Viața românească*”, anul XXIV, nr. 5, mai 1972, p. 20.
* * * Scrisori. [6 scrisori: C. P. către Constant Ionescu, 1917; C. P. către Constantin Graur; C. P. către Aristide Blank; 2 scrisori C. P. către Lia Romașcu; C. P. către Cella Serghi.] „*Viața românească*”, anul XXIV, nr. 5, mai 1972, pp. 21—24.

PUȘCARIU (Sextil)

- vezi: Blaga, Lucian (Popa, Mircea).

R

RĂDULESCU (Ion, Eliade)

- Bodea (Cornelia) — « Izbînda este a nației ». [Scrisoare I. Eliade Rădulescu către generalul Gh. Magheru: « 8 iunie 1848, Islaz, din tabăra națională ».] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 7—8.
Popescu-Gogan (Petre) — Dosar academic. Alocuțiune rostită la 15 septembrie 1867; 2 scrisori de demisie din Academia Română, date: 14 decembrie 1869 și, respectiv, 18 decembrie 1869.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 79—85, rubrica: *Dosar*.

Chindriș (Ioan) — Corespondență I. Heliade Rădulescu și George Bariț. [2 scrisori din perioada 1838—1839.] „*Tribuna*”, XVI, nr. 19 (803), 11 mai 1972, p. 11.

RĂDULESCU-MOTRU (C.)

Firan (Florea) — C. Rădulescu-Motru în corespondență cu revista „*Ramuri*”. [7 scrisori adresate lui C. Ș. Făgețel, între 1936—1944.] „*Ramuri*”, anul IX, nr. 6 (96), 15 iunie 1972, pp. 14—15.

RAȘCU (I. M.)

Nistor (C.) — I. M. Rașcu intim. [3 scrisori către Pimen Constantinescu, prima nedată, celelalte din 6 decembrie 1930 și, respectiv, 31 iulie 1933.] „*Milcovul*”, anul V, nr. 788, sîmbătă 29 ianuarie 1972 *, p. 3 („Ateneu vrâncean”), la rubrica *Fișă de arhivă*.

REBREANU (Liviū)

Cioculescu (Șerban) — [Scrisoare L. R. către Mihail Dragomirescu.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 180—182, rubrica: *Curier*.

Rusu (M. N.) — Liviū Rebreanu și E. Lovinescu în dialog epistolar cu debutanții. [2 scrisori adresate Șerbanei Tarte, din 7 aprilie și 15 septembrie 1940.] „*Luceafărul*”, XV, nr. 15 (519), sîmbătă 8 aprilie 1972, p. 2.

Ilin (Stancu) — Goethe, romancier. [Conferință rostită la *Radio*, în ziua de 22 martie 1932.] „*Luceafărul*”, XV, nr. 23 (527), sîmbătă 3 iunie 1972, p. 8.

* * * — Inscripții la statuia lui Eminescu (V). [Scrisoare L. Rebreanu către Val. Petrescu, 1933.] „*Tomis*”, VII, nr. 4 (70), aprilie 1972, p. 7.

Vezi: Pârvan, Vasile (Dumitrașcu, Gh.).

ROMAN (I. N.)

vezi: Sadoveanu, M.

S

SADOVEANU (M.)

* * * — Inscripții la statuia lui Eminescu (V). [Scrisoare M. Sadoveanu către I. N. Roman 1931.] „*Tomis*”, VII, nr. 4 (70), aprilie 1972, p. 7.

SAHIA (Alexandru)

Curticeanu (Mircea) — Alexandru Sahia inedit. Trei scrisori către C. Ș. Făgețel. [1935]. „*Echinox*”, IV, nr. 3, martie 1972, p. 22, rubrica: *Arhiva*.

SĂULESCU (Mihail)

Curticeanu (Mircea) — Mihail Săulescu inedit. Două scrisori către C. Ș. Făgețel. [1912]. „*Echinox*”, IV, nr. 3, martie 1972, p. 22, rubrica: *Arhiva*.

SPERBER (Alfred Margul)

Philippide (Al.) — *Das Schweigen (Tăcerea)*. [Versuri în tălmăcirea lui Al. Philippide.] „*Manuscriptum*”, III, nr. 2 (7), 1972, p. 31, rubrica: *Poezie*.

STĂNOIU (Damian)

vezi: Pavelescu, Cincinat (Vulpescu, Romulus).

STOLNICU (Simion)

Nistor (George) — O scrisoare inedită de Simion Stolnicu. [Corespondență cu Pimen Constantinescu, din 1936.] „*Echinox*”, IV, nr. 2, februarie 1972, p. 22.

T

TĂUTU (Nicolae)

* * * — *Mi-e fruntea grea...* [„ultima poezie”]. „*România literară*”, V, nr. 25, 15 iunie 1972, p. 14.

TEODOREANU (Al. O.)

* * * — Păstorel Teodoreanu — inedit. Din caietul intitulat *Inter pocula* [Epigrame.] „*Tribuna*”, XVI, nr. 26 (810), 29 iunie 1972, p. 15.

* Înserăm abia acum această referință documentară, întrucît revista ne-a parvenit cu întârziere.

VINEA (Ion)

Vaida (Mircea) — «Carnetul gri» al lui Ion Vinea. [Jurnal din anii 1955—1960.] „Steaua”, nr. 7—10, anul XXIII, serie nouă, 1 aprilie — 31 mai 1972.

Brezu (Constandina) — În vederea unui portret [al lui Tudor Arghezi, 1961.] „Manuscriptum”, III, nr. 2 (7), 1972, pp. 71—72.

Z

ZAMFIRESCU (Duiliu)

* * * — *Duiliu Zamfirescu — 50 de ani de la moarte — Scrisori inedite din colecția Șerban Cioculescu* [Către: Ercole Carini 17.03.1892; M. Dragomirescu — 8/21.05.1910; reprezentantul ziarului „L'Indépendance Roumaine” — 15.11.1900; Cridim, 13/26.10.1912.] „România literară”, V, nr. 24, 8 iunie 1972, pp. 17—18.

ZAMFIRESCU (George Mihail)

Oprea (Al.) — «Suflet românesc unitar, puternic și conștient.» [Conferință] „Manuscriptum”, III, nr. 2 (7), 1972, p. 14—28.

ICONOGRAFIE

AUTOGRAFE

Ion Agârbiceanu (79); Demostene botez (92); I. L. Caragiale (182); George Călinescu (139); Șerban Cioculescu (93, File de album); George Coșbuc (182); Anton Holban (131); St. O. Iosif (183); Paul Eluard (177); Mihai Eminescu (5, 9, 11, 14); Ion Ghica (28, 30, 35); Iacob Mureșanu (123); Upton Sinclair (158, 167); Al. Vlahuță (182).

FOTOGRAFII

Ion Agârbiceanu (179); Ion Barbu (40); Demostene Botez (98, 99); Gh. Brăescu (74); Oscar Walter Cisek (103); N. D. Cocca (20); Al. Davila (153); Paul Eluard (177); Mihai Eminescu (7);

Anton Holban (133, 136, 137); Iacob Mureșanu (112, 113); Perpessicius (68, 69, 71); Mihai Ralea (43); Mihail Sadoveanu (43); Upton Sinclair (158); Constantin Stere (20); Tudor Vianu (40, 43, 46, 49, 53).

DESENE

Dragoș — N. D. Cocca (17); Ion Jalea — Perpessicius (65); Magdalena Rădulescu — Lucian Blaga (coperta I); Theodor Pallady (170, 172, 173, coperta a IV-a); Sell (22, 23); Silvan — Ionel Teodoreanu (57), Gh. Brăescu (91), Lucian Blaga (102, 111).

Fotografiile din acest număr sînt realizate de Magdalena Buză

Icono grafie

Creșterea colecțiilor

(aprilie — iunie 1972)

BIBLIOTECA ACADEMIEI R. S. ROMÂNIA

Manuscrise:

C. A. Rosetti, *Insemnări* (19 sept. — 2 oct., f. a.)
Cezar Petrescu, *Cheia visurilor*; *Ochii strigoiului*
(variante).

P. P. Negulescu, *Istoria filozofiei contemporane*.
Maria Cunțan, *Mărturisiri*; *O mamă credincioasă*;
Icoane.

Nifon Hristache, *Istoricul mănăstirii Cernica*.
George Buznea, *Dante — Infernul*, traducere
și interpretare în românește.

Carte românească veche:

* * * *Euhologhon adecă Molitvenic*, București,
1722.

* * * *Catavasier*, București, 1724.

* * * *Ceaslov*, Rîmnic, 1781.

* * * *Bucoavă*, Moghilău, 1800.

* * * *Psaltire*, Buda, 1802.

* * * *Bucoavă*, Buda, 1808.

* * * *Teologie dogmatică*, Blaj, 1811.

Séraphin, *Dissertation sur les fièvres bilieuses en
général*, Paris, 1815.

Arhivă personală:

Constantin T. Stoika — versuri originale și tra-
duceri, teatru etc.

Alexandru Cezar Stoika — versuri etc.

Correspondență:

Ileanuța Creangă, G. Enescu, P. P. Panaitescu,
Dimitrie Goga,

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Manuscrise:

Tudor Mușatescu, *Floare albastră*, poem, 1919.
Oct. C. Tăslăuanu, acte, procese verbale, scrisori,
ziare referitoare la polemicile: Oct. C. Tăslău-
anu — M. Popovici și Oct. C. Tăslăuanu —
Dr. Lupu;

Note (caiete, carnete, fascicule din perioada stu-
denției), după cursurile și prelegerile profe-
sorilor: N. Iorga, O. Densusianu, Pompiliu
Eliad, D. Onciul, Șendrea, Bogdan).

Correspondență:

T. Vianu, Ion Barbu.

Fotografii:

Al. Odobescu și C. Cornescu.

Donații:

Mitzura și Barbu Arghezi — Manuscrise, cores-
pondență, documente, fotografii, obiecte per-
sonale, mobilier, tablouri.

— 3000 volume din biblioteca lui Tudor Arghezi,
cu adnotări și cu dedicații.

Ștefănescu Ketty — I. Al. Brătescu-Voinești —
fotografie cu dedicație autografă.

Eugenia Marian — Camil Petrescu — 3 clișee re-
prezentînd pe Maria și pe Tudor Popescu.
(Părinții adoptivi)

THIS ISSUE OF "MANUSCRIPTUM" assembles, under a series of clear-cut headings, an extremely interesting material of literary history.

We have first to mention the pages from the Romanian version, worked out by Mihai Eminescu, of Theodor Röttscher's treatise *The Craft of Drama Staging*.

We should also point out the so far unpublished texts (articles, letters, memoirs) connected with names of top-rank writers between the two wars, such as: Tudor Vianu, Perpessicius, Lucian Blaga, O. W. Cisek, Ionel Teodoreanu, N. D. Cocea.

It may be noted, in this respect, the unended novel left behind by Perpessicius, *Fatma* or *The Straw Fire*, a collection of Ionel Teodoreanu's last years poems, the letter exchange between Lucian Blaga and Oscar Walter Cisek, as well as the most welcome texts published by Iulius Tundrea and Ovidiu Papadima in honour of Tudor Vianu on his 75th anniversary.

LE PRÉSENT NUMÉRO DE „Manuscriptum” groupe dans une série de rubriques bien distinctes un matériel d'histoire littéraire particulièrement riche.

Nous commencerons par signaler les pages éminesciennes de la version roumaine réalisée par le grand poète d'après le traité de Theodor Röttscher, intitulé *L'Art de la représentation dramatique*.

Nous mentionnons également les textes inédits (articles, lettres, témoignages) provenant de certains écrivains de première main d'entre les deux guerres, comme ce serait: Tudor Vianu, Perpessicius, Lucian Blaga, O. W. Cisek, Ionel Teodoreanu, N. D. Cocea.

Dans le même ordre se situent le fragment d'un roman inachevé de Perpessicius, *Fatma* ou *le feu de paille*, le recueil de poèmes de la dernière partie de la vie de Ionel Teodoreanu, un dialogue épistolaire entre Blaga et Oscar Walter Cisek et de nouvelles données de même que les textes, très bien venus, publiés par Iulius Tundrea et Ovidiu Papadima, dédiés à la mémoire de Tudor Vianu pour les 75 ans depuis sa naissance.

DIESE NUMMER DER ZEITSCHRIFT „Manuscriptum“ vereinigt in einer Reihe von gegeneinander klar abgegrenzten Rubriken ein besonders reichhaltiges literarhistorisches Material.

Zuerst erwähnen wir die Eminescu-Bruchstücke aus der rumänischen Fassung von Theodor Röttscher's Abhandlung Die Kunst der dramatischen Aufführung.

Ebenfalls erwähnenswert sind die unveröffentlichten Texte (Artikel, Briefe, Bekenntnisse) von Schriftstellern ersten Ranges der Zwischenkriegsperiode: Tudor Vianu, Perpessicius, Lucian Blaga, Oscar Walter Cisek, Ionel Teodorescu, N. D. Cocca.

Die Zeitschrift bringt das Bruchstück des unvollendet gebliebenen Romans Fatma oder Das Strohflecken von Perpessicius, eine Sammlung von Poemen aus der letzten Schaffensperiode Ionel Teodorescu's, einen Brief-Dialog zwischen Lucian Blaga und Oscar Walter Cisek, sowie die Würdigungen von Julius Tundrea und Ovidiu Papadima anlässlich der 75. Wiederkehr des Geburtsjahres von Tudor Vianu.

НАСТОЯЩИЙ НОМЕР ЖУРНАЛА «Манускриптум» содержит в целой серии различных разделов очень богатый материал по литературной истории.

С самого начала обратим внимание на страницы Еминеску, на румынском языке, которые великий поэт посвятил научному сочинению Теодора Ротшера Искусство драматического представления.

Упомянем также неопубликованные тексты (статьи, письма, признания), связанные с именем некоторых писателей первостепенной важности, периода между двумя мировыми войнами, как например: Тудор Вьяну, Перпессичиус, Лучиан Блага, О. В. Чисек, Ионел Теодорьяну, Н. Д. Кочя.

Вспоминая таким образом отрывок из неоконченного романа Перпессичиуса *Фатма* или *Соломенный костер*, собрание поэм последнего периода жизни Ионела Теодорьяну, эпистолярный диалог между Благой и Оскаром Вальтером Чисек, а также и многожеланные опубликованные тексты Юлиуса Цундрия и Овидия Пападиума, чтущие память Тудора Вьяну по случаю 75-летия со дня рождения.

This substantial section is rounded off with the text of a moral comedy in three acts by Gh. Brădescu.

The Album Pages in this issue are dedicated to Prof. Şerban Cioculescu of the Romanian Academy, on the occasion of his 70th birthday.

Among the hitherto unpublished documents and literary records concerning the classical Romanian literature, one can find: Ion Ghica's first literary letter; the inquiry undergone by Iacob Mureşan before the Habsburg Police on the first issue of Romănia Viitoare; a chancellery document signed by Constantin Cantacuzino-Stolnicul, come upon in the Budapest archives.

This issue also makes public the last part of Al. Davila's Private Diary; an Anton Holban creative workshop; the series of literary confessions goes on to feature the memoirs of the poet Demostene Botez.

The relationships between Romanian and foreign writers are illustrated by an Upton Sinclair — Eugen Relgis correspondence, as well as a letter received by Saşa

À ce riche chapitre s'ajoute le texte d'une comédie de moeurs en trois actes de Gh. Brădescu.

Les feuilles d'album de ce numéro sont dédiées au professeur académicien Şerban Cioculescu, à l'occasion de son 70ème anniversaire.

Du nombre de ses documents et de ses pages littéraires inédites concernant la littérature roumaine classique, „Manuscriptum” nous offre dans ce numéro: la première lettre littéraire de Ion Ghica, une enquête subie par Iacob Mureşanu de la part de la police habsbourgeoise au sujet de la parution de la revue „Romănia viitoare” („La Roumanie de l'avenir”); un nouveau document de chancellerie découvert dans les archives de Budapest, signé par Constantin Cantacuzino-Stolnicul.

La revue publie, de même, la dernière partie du Journal intime d'Alexandre Davila, un laboratoire de création Anton Holban et continue sa série de confessions littéraires avec les souvenirs du poète Demostene Botez.

Les relations culturelles entre les écrivains roumains et les écrivains étrangers sont témoignées dans ce numéro par une correspondance entre le romancier américain Upton Sinclair et Eugen

Zu diesem umfangreichen Kapitel gehört auch die Sittenkomödie in drei Akten von Gh. Brădescu.

Die Rubrik Albumsblätter ist in dieser Nummer dem 70. Geburtstag Prof. Șerban Cioculescu's gewidmet.

An un veröffentlichten Dokumenten und Texten der rumänischen Klassik bietet „Manuscriptum“: einen Literaturbrief Ion Ghica's, eine vor der habsburgischen Polizei gemachte Aussage Iacob Mureșanu's über das Erscheinen der Zeitschrift România viitoare (Das künftige Rumänien), ein neues von Constantin Cantacuzino-Stolnicul unterzeichnetes, in den Budapester Archiven entdecktes Kanzleidokument.

Die Zeitschrift veröffentlicht außerdem den letzten Teil von Al. Davila's Tagebuch; die Reihe literarischer Bekenntnisse wird durch die Erinnerungen des Dichters Demostene Botez über Anton Holban fortgesetzt.

Die Beziehungen zwischen rumänischen und ausländischen Schriftstellern werden auch in dieser Nummer unter Beweis gestellt: in einem Briefwechsel zwischen dem amerikanischen Romanschrift-

Этой богатой и содержательной главе следует прибавить текст комедии нравов в трех актах Георгия Браеску.

Страницы альбома посвящены в этом номере профессору академику Шербану Чокулеску по случаю празднования 70-летия со дня рождения.

Среди других документов и неизданных страниц румынской классической литературы Manuscriptum предлагает в этом номере нашему вниманию первое литературное письмо Иона Гики; расследование, произведенное габсбургской полицией Якову Мурешану в связи с появлением журнала „România viitoare“ («Будущая Румыния»), новый канцелярский документ, найденный в архивах Будапешта, документ, подписанный Константином Кантакузином Столникул.

Журнал публикует также последнюю часть из Интимного журнала Александра Давила; творческую лабораторию Антона Холбана и целую серию литературных признаний, содержащих воспоминания поэта Демостена Ботеза.

Отношения между румынскими и иностранными писателями указаны в этом номере в опубликованной переписке американского автора романов Оптона Сенклер с Еужевом Рел.

Pană from Paul Eluard, concerning a designed Romanian translation from the French poet's work.

Theodor Pallady's bent on poetry and the great painter's qualities as a poet are revealed under the witty and enjoyable heading „Violon d'Ingres”.

As a testimony for the active outlook on the publication of novel literary material, a new heading, has made its way in “Manuscriptum”. It amounts to the control and checking of the literary history data and of the manner the classical texts are edited. Such a section has become needed, indeed, on account of the errors, normal or less normal, which can be come across in the volumes of literary criticism. This heading stands as a debating sequel to the „Critique of Editions”, devoted in this issue to the writings of Antim Ivireanu (an edition directed by Gabriel Ștrempel)

Dragoș Vrâncăanu
Writer, Visiting Professor
at the University of Urbino

Relgis et par une lettre que Sașa Pană a reçue de la part de Paul Éluard à propos d'une traduction qu'on projetait en roumain de l'oeuvre du poète français.

L'ingénieuse et bienvenue rubrique intitulée *Violon d'Ingres* nous dévoile les qualités poétiques du grand peintre Théodor Pallady.

Illustrant une conception active en ce qui concerne la publication des matériels inédits d'histoire littéraire, une nouvelle rubrique, a fait son apparition en „*Manuscriptum*”. Il est question d'une rubrique de contrôle et de vérification des dates d'histoire littéraire et du mode dans lequel sont édités les textes classiques, rubrique vraiment nécessaire si l'on tient compte des erreurs plus ou moins normales qu'on peut découvrir dans les livres, de plus en plus nombreux, de critique littéraire. Cette rubrique, constituant une continuation polémique de la *Chronique des éditions*, est consacrée, dans ce numéro, à la présentation des *Oeuvres* d'Antim Ivireanu (édition soignée par Gabriel Ștrempel).

Dragoș Vrâncăanu
écrivain, chargé de cours
de l'Université d'Urbino

steller Upton Sinclair und Eugen Relgis, in einem von Paul Eluard an Saşa Pană gerichteten Brief über eine ins Rumänische geplante Übersetzung.

Die einfallsreiche und gut gewählte Rubrik Violon d'Ingres enthüllt diesmal die poetischen Fähigkeiten des großen Malers Theodor Pallady.

In der Absicht, die Veröffentlichung neuer literarhistorischer Materialien zu fördern, schuf die Zeitschrift eine neue Rubrik. Es handelt sich hier um eine Überprüfung der literarhistorischen Daten und der Klassikerausgaben: dies erwies sich als unbedingt notwendig, insbesondere wegen der mehr oder weniger schlimmen Fehler, die in den immer zahlreicheren Kritikbänden vorkommen. Diese Rubrik ist eine polemische Weiterführung der gewesenen Chronik der Ausgaben und stellt diesmal die Werke von Antim Ivireanu vor (Herausgeber: Gabriel Strempe).

*Dragoş Vrăncianu
 Schriftsteller, Gastprofessor an
 der Universität zu Urbino*

жис, а также в письме, полученном Сашей Пана от Пола Элуарда в связи с проэктированным переводом трудов поэта на румынский язык.

Искусный и доброжелательный раздел Violon d'Ingres раскрывает перед нами поэтические достоинства великого художника Теодора Паллады.

Иллюстрируя активный замысел опубликования неизданных материалов литературной истории, в журнале «Манускрипtum» появился новый раздел. Речь идет о контрольно-проверочном разделе сведений о литературной истории и о способе издания классических текстов, разделе, ставшим необходимым по причине более или менее естественных ошибок, которые могут быть открыты во все более многочисленных томах литературной критики.

Этот раздел представляет собой полемическое продолжение *Хроники изданий* посвященное в этом номере представлению трудов Антима Ивириу (издание под редакцией Габриела Штремпеля).

*Драгош Врынчану
 писатель, приватный доцент
 Урбинского Университета*

Abonamentul
pe anul

1973

Abonament
SALA DE LECTURĂ

vă asigură prin revista

MANUSCRIPTUM

800

de pagini
de literatură inedită
(texte, iconografie, autografe, facsimile).

Revista

se găsește la chioșcurile
de difuzare a presei
și în rețeaua de librării.

ABONAMENTELE

se fac atît 'la

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE,

expediind

costul abonamentului

prin mandat poștal

sau prin cont virament

64.53.08.96 BNRSSR, Filiala Sector I București,
cît și la toate oficiile poștale din țară.

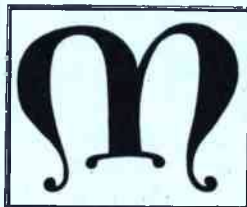
Redacția

pune

la

dispoziția

colecționarilor

unele

numere

epuizate

în

comerț.

Theodor PALLADY: Scrisoare cu desen
(Paris, 11 noiembrie 1939)

Stilizare nu înseamnă sterilizare. Corpul nu poate rămâne imobilizat mai mult timp, de cît ar putea sta interpretul sub apă, iar această suspendare nu poate constitui decît un moment unic în expresie. Orice preocupări excesive de «frumos» în atitudine și rostire se întorc împotriva creației artistice, care trebu[i]e să aibă pulsația originară a vieții concrete. Cu cît un interpret va participa mai adînc organic la rolul său, cu atît vocea sa va fi mai tulburătoare. O «bilbiială» chiar, atunci cînd corespunde unei explozii expresive, capătă valoare de artă și putere de emoție.

Camil PETRESCU : *Directive artistice*

Caro Signor Sfetca,

Vogleri scusarmi che ho tanto ritardo a ringraziarvi delle traduzioni delle mie poesie e della fatica che Lei ha compiuto per me. Silvio Guarnieri mi aveva fatto avere il volumetto; oggi ne ho ricevuto un'altra copia con la Sua dedica, che ho gradito moltissimo. Purtroppo non ho alcuna conoscenza della difficile lingua sorella e solo fino a un certo punto posso rendermi conto delle somiglianze, diciamo così strofiche e morfologiche delle due lezioni. Ma 'la stima che l'amico Guarnieri ha di Lei mi fa certo che nulla è stato tralasciato per far rivivere in rumeno lo spirito della mia poesia.

Eugenio MONTALE

Fragmentele citate din scrisoarea lui Slavici, din piesa *La fărîmă mării* de M. Săulescu, din *Directivele artistice* ale lui Camil Petrescu și din epistola lui Eugenio Montale, desenul de Delavrancea și poezia lui Vlahuță fac parte din sumarul numărului viitor din care mai spicuim:

- scrisori Eminovici;
- fișă autobiografică Timotei Cipariu;
- o scrisoare diplomatică a lui Ion Ghica;
- o nouă povestire de Panait Istrati;
- o schiță a Iuliei Hașdeu;
- o posibilă confesiune a lui Cezar Petrescu.

În cadrul sărbătoririlor prilejuite de cea de-a XV-a aniversare a Muzeului literaturii române, s-a instituit premiul „M” al revistei „Manuscriptum”, premiu onorific decernat anual celei mai bune ediții critice literare.

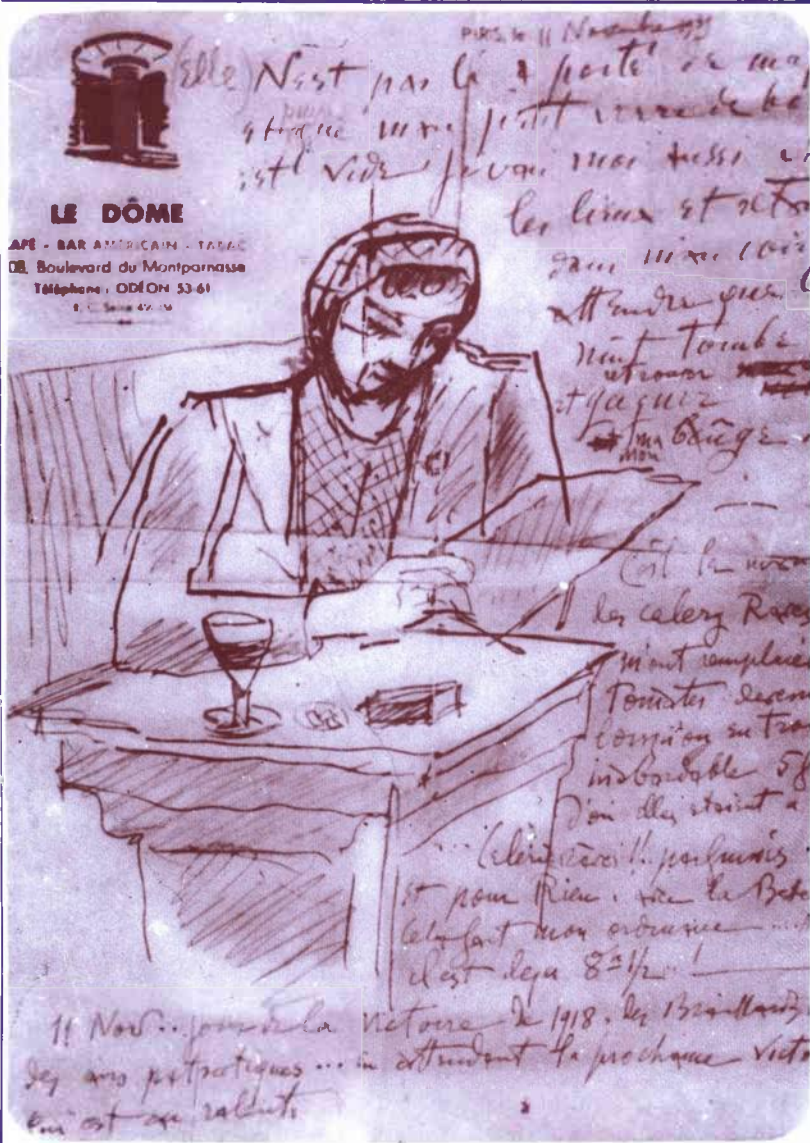
LE DÔME

APR - BAR AMERICAN - TAPPA

02. Boulevard du Montparnasse

Tinkering, ODI ON 53.61

↑ [Sales 4% up](#)

Inedit * Inedit * Inuit * Inedit * Inedit * Inedit * Inedit * Inedit * Inedit * Inedit * Inedit * Inedit

WASH STATE